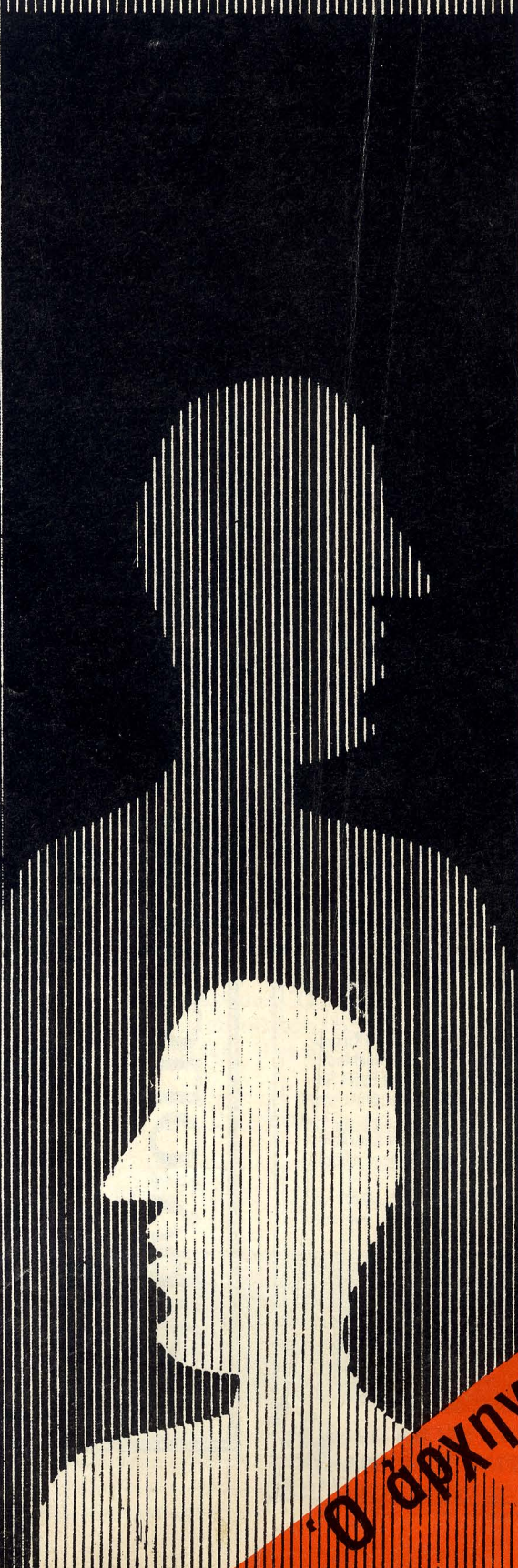

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 22 Μαρτίου 1985, τεύχ. 36, δρχ. 100

Ο άρχηγός — πρωθυπουργός

Δεκαπενθήμερος ΠΟΛΙΤΗΣ

Περιεχόμενα

Παρασκευή 22 Μαρτίου 1985, τεύχος 35, δρχ. 100, Κέκροπος 2,
105 58 Αθήνα, τηλ. 3239645 και 3228791

Θέση: Χορεύοντας στο χορό τῶν κρατούντων 4
Ὁ δεκαπενθήμερος, Περιδιαβάζοντας τὴν πολιτικὴ ἐπικαιρότητα 5

Δαμιανὸ Παπαδημητρόπουλου, Ἐν λευκῷ καὶ ἐν πρασίνῳ 8
Γιώργου Καρρᾶ, «Πακέτα» δὲν ἔχει μόνο ὁ Παπανδρέου 11
Ἄγγελου Ἐλεφάντη, Ὅλες οἱ ἐξουσίες πηγάζουν ἀπὸ τὸν Ἀρχηγὸ
καὶ ἀσκοῦνται ἐπ' ὀνόματί του 14
Πέτρου Πιζάνια, Συμμετοχικὲς διαδικασίες χωρὶς τελειωμὸ 16
Μιχάλη Παπαγιαννάκη, Σύνταγμα, συγκυρία καὶ θεσμὸς 18
Τοῦ Συνταγματολόγου, Ἡ ψήφος τοῦ κ. Ἀλευρᾶ καὶ ἀνάλογες
ρυθμίσεις στὴν Εὐρώπη 20

Χαρ. Παπαγεωργίου, Ὅψεις τοῦ πολιτικοῦ παιχνιδιοῦ στὴν Κύπρο ... 21
Γιώργου Μαργαρίτη, Οἱ ἐξοπλισμοί, τελετές καὶ ἀδιέξοδα 24
Ἀσημίνας Σταματοπούλου, Ἐκλογές στὸ ΤΕΕ 25

Στ. Αὐριανοῦ, Ἡ νέα γραμμὴ τοῦ Ἰμάμη 26
Τά Στιγμαῖα τοῦ Δεκαπενθήμερου 28
Χρήστου Πικριδᾶ, Ὁ Γραμμένος (σκίτσα) 30

Δημήτρη Χασάπη, Γιά τὸν ἀντί-330 31
Δημήτρη Οἰκονόμου, Ἡ «ἀόρατη» ἐπανάσταση στὰ στεγαστικά 32

Γιάννη Τσιώμη, Ἡ πόλη ὡς πολιτιστικὸ καὶ πολιτισμικὸ φαινόμενο .. 34
Γιώργου Κουρουπού, Τὸ πρόβλημα τῆς ἰθαγένειας στὴν ἐντεχνη
ἑλληνικὴ μουσικὴ 36
Ἀλέξη Κράους, Ὁ Μακρυγιάννης καὶ ὁ νεοελληνικὸς πολιτισμὸς 30
Δ.Π., Μία πολλαπλῶς ἐνδιαφέρουσα περίπτωση λογοκλοπῆς 42
Δ. Κυριαζῆ, «Γιά τὰ μεταφραστικά μας πράγματα» 44

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ 46

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ 48

Συνδρομὴ ἐσωτερικοῦ: Ἐτήσια (26 τεύχη) 2.000 δρχ., Ἐξάμηνη 1.000 δρχ.
Συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ: Εὐρώπη ἐτήσια 2.800 δρχ., ἐξάμηνη 1.500 δρχ. Ἄλλες
χώρες, ἐτήσια 3.000 δρχ., ἐξάμηνη 1.700 δρχ.
ΤΡΑΠΕΖΕΣ - ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ ΔΡΧ. 5.000. Ἡ ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ

Ἰδιοκτησία Σ. Δελέγκας καὶ Σία Ο.Ε. • Ἐκδότης Ἄγγελος Ἐλεφάντης, Μάρκου Μουσοῦ
οδὸν 34, Αθήνα • Τυπογραφεῖο Χαϊδεμένος, Λεωφ. Βουλιαγμένης 429, τηλ. 9440997

ΧΩΡΙΣ ΕΡΩΤΑ: ΝΑΙ!
ΧΩΡΙΣ ΒΡΟΧΗ: ΝΑΙ!
ΔΙΧΩΣ ΕΙΣΕΝΑ: ΝΑΙ!
ΧΩΡΙΣ ΘΑΡΡΟΣ: ΝΑΙ!

ΧΩΡΙΣ ΠΑΘΟΣ: ΝΑΙ!
ΧΩΡΙΣ ΨΟΜΙ: ΝΑΙ!

ΧΩΡΙΣ ΚΙΝΗΜΑ: ΝΑΙ!
ΧΩΡΙΣ ΝΕΚΡΟΙ: ΝΑΙ!
ΧΩΡΙΣ ΦΘΟΣ: ΝΑΙ!
ΧΩΡΙΣ ΗΘΟΣ:
ΝΑΙ!

Μόνο μέ 4.000 δρχ.

τά τεύχη τοῦ

πολιτη

ἀπὸ τό 1 ἕως τό 65
ὄλο τό περιοδικὸ ἀπὸ τό 1976

ἕως τό 1984
μαζὶ μέ τόν

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΟΛΙΤΗ

Μπορεῖτε νά παραγγείλετε τὴ σειρά
στὰ βιβλιοπωλεῖα ἢ στὰ γραφεῖα μας
Κέκροπος 2 - 105 58 Αθήνα
τηλ. 3239645 καὶ 3228791

ΧΟΡΕΥΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΣΚΟΠΟ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΝΤΩΝ

Από τους 163 βουλευτές του ΠΑΣΟΚ που ήταν έτοιμοι να υπερωφεύσουν τον κ. Καραμανλή ως Πρόεδρο της Δημοκρατίας (έστω με κάποιες, λίγες, διαρροές) οι 161 μεταστράφηκαν μετά την εμπνευσμένη εισηγήση του αρχηγού τους. Φαίνεται όμως ότι δύο εξ αυτών έμειναν πιστοί στα όσα είχε σκοπό ο αρχηγός τους να τους εισηγηθεί και όχι σε εκείνα που τελικά εισηγήθηκε. Αυτοί οι δύο είναι οι έπιόρκοι, πρόδωσαν δηλαδή τον όρκο που είχαν δώσει στον αρχηγό τους, καθώς και τη συνοχή της παράταξής τους, όπως έπιόρκοι θά ήταν κάποιοι άλλοι δύο ή πέντε σε περίπτωση που ο κ. Παπανδρέου αποφάσιζε να ψηφίσει τον κ. Καραμανλή (σ' αυτή την περίπτωση οι ενλόγω δύο θά συγκαταλέγονταν στους συνεπεις).

Δέν γνωρίζουμε βέβαια τους λόγους για τους οποίους οι δύο ενλόγω βουλευτές αρνήθηκαν την ψήφο τους στον κ. Σαρτζετάκη. Γνωρίζουμε όμως σίγουρα έχοντας υπόψη την αντιφατική κοινωνική φυσιογνωμία αλλά ακόμα και την αντιφατική πολιτική τοποθέτηση των ψηφοφόρων του ΠΑΣΟΚ, ότι η συμπεριφορά αυτή των δύο βουλευτών αντανακλά όπωςσδήποτε μιá τουλάχιστον αναλόγον μεγέθους «άποστασία» στην εκλογική βάση του ΠΑΣΟΚ. Υποστηρίζουμε λοιπόν ότι τό συγκεκριμένο ζήτημα της εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας καθώς και οι προτεινόμενες αναθεωρήσεις του Συντάγματος είναι πράγματα αρκετά σημαντικά ώστε απαιτούν την προσφυγή στη λαϊκή έτνμηγορία: όχι γιατί τό πολιτικό βάρος του άπερχομένου Προέδρου ήταν τέτοιο, ώστε η άποχώρησή του να άνατρέπει τά δεδομένα υπό τά όποια έξελέγη τό ΠΑΣΟΚ, όσο γιατί η νέα διάρθρωση στην κορυφή της έξουσίας που έπιδιώκει ο κ. Παπανδρέου εννοεί την ένδυνάμωση όχι βέβαια της λαϊκής κυριαρχίας, αλλά της έκτελεστικής έξουσίας. Η μείωση των «υπερεξουσιών» του Προέδρου, του όποιου όμως ο ρόλος σύμφωνα με τό ισχύον Σύνταγμα είναι ουσιαστικά εκείνος του μεσάζοντος ανάμεσα στην έκτελεστική έξουσία και τό λαό (ή άρμοδιότητά του δέν είναι έκτελεστική αλλά τελικά ρυθμιστική μέσω της παραπομπής των κρίσιμων ζητημάτων στη λαϊκή έτνμηγορία) συνηγορεί από μόνη της στον παραπάνω ισχυρισμό κι αυτό άσχετα από τό πρόσωπο του κ. Σαρτζετάκη. Κι άκόμη, η διαφωνία για τό δικαίωμα ψήφου του κ. Άλευρά δημιουργεί ζητήματα συνταγματικής νομιμότητας, τά όποια δέν μπορεί να τά λύσει ούτε η Βουλή ούτε οι συνταγματολόγοι, αλλά μόνον να τά υπερβεί η λαϊκή έτνμηγορία. Τό ίδιο δηλαδή τό έπιχείρημα του ΠΑΣΟΚ περί λαϊκής κυριαρχίας δέν μπορεί να δικαιωθεί παρά μόνο με την προσφυγή στις κάλπες.

Νομίζουμε ότι αυτή τή στιγμή, είτε εκλεγεί ο κ. Σαρτζετάκης είτε όχι, η άμεση ύποβολή των κυβερνητικών προθέσεων στην κρίση του λαού είναι άπαραίτητη. Κι αυτό παρόλο που γνωρίζουμε ότι οι εκλογές σε συνθήκες πόλωσης μεταξύ των δύο μεγάλων κομμάτων ίσως άποβοούν καταστροφικές για την άνανεωτική Άριστερά. Μιλώντας όμως από τή θέση του άπλου Έλληνα πολίτη τίς άπαιτούμε, γιατί τελικά άποτελοούν τή μόνη διέξοδο για να ξεφύγουμε από την τεχνητή κρίση που δημιουργήσαν και η όποια άποτελεί έναν τρόπο συγκάλυψης των ουσιαστικών πολιτικών προβλημάτων διά της κατασκευής καινούργιων.

ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

**‘Αναδρομή
στά «Προεδρικά»**

Πρέπει ή δέν χρειάζεται νά κάνουμε τήν καθιερωμένη αὐτοκριτική γιά τό ὅτι δέν μπορέσαμε «νά προβλέψουμε» τήν τελική στάση τοῦ Ἀ. Παπανδρέου στό θέμα τοῦ Προέδρου; Οἱ γνώμες δίστανται. Ἄλλοι πιστεύουν ὅτι οἱ κινήσεις τοῦ πρωθυπουργοῦ εἶναι ἐξ ὀρισμοῦ ἀπρόβλεπτες, θυμικές ή τουλάχιστον προκλητικές, ἐξοῦ καί δέν χρειάζεται καμιά αὐτοκριτική. Ἄλλοι πάλι θεωροῦν ὅτι ὁ κ. Παπανδρέου βρῆκε τή μαγική κίνηση γιά νά κερδίσει τίς ἐκλογές, δίνοντας σφρίγος καί εὐρος στήν παράταξή του, μιά κίνηση πού δέν τήν εἶχαμε φανταστεί, κι αὐτό θά πρέπει νά τό δηλώσουμε εὐθαρσῶς.

Κοιτάζοντας πρός τά πίσω τά γεγονότα μέ βάση τά νέα δεδομένα θά πρέπει νά πούμε ὅτι ὑποτιμήσαμε λιγάκι τόν παλμό τοῦ πασοκικοῦ κόσμου ή, πράγμα πού εἶναι τό ἴδιο, ὑπερτιμήσαμε τή δυνατότητα τοῦ κ. Παπανδρέου νά ἐπιβάλλει σ’ αὐτόν τόν κόσμο τή λύση πού ἐπέλεξε. Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει πῶς οτιδήποτε καί νά πρότεινε ὁ κ. Παπανδρέου ή πρότασή του δέν θά ψηφίζοταν ὁμόφωνα. Δέν εἶναι ἐκεῖ τό θέμα.

Γιά τόν πρόεδρο τοῦ ΠΑΣΟΚ τό θέμα τῆς ἐκλογῆς Προέδρου ἦταν ἓνα ἀγκάθι, ὁποιαδήποτε ἐπιλογή καί νά ἔκανε. Πιστεύουμε ὅτι θά προτιμοῦσε νά μήν ὑπάρχει καν τέτοιο θέμα, νά ἔληγε λ.χ. ή θητεία τοῦ Κ. Καραμανλή τό 1995 καί ὄχι τό 1985. Ἄλλά ἐπειδή κάτι τέτοιο δέν γινόταν, προσπάθησε τουλάχιστον νά μεταθέσει τίς βουλευτικές ἐκλογές (τότε ἐπί Ἐλούντας) πρῖν τήν προεδρική, ἀκριβῶς γιά νά ἀποφύγει προεκλογικά τό ἀγκάθι.

Ἄλλά ὁ κ. Καραμανλής, τυπικός σέ αὐτά τά θέματα, τόσο λόγω τῆς θέσης του ὡς Προέδρου, ὅσο καί λόγω τῆς προλιτικῆς του προέλευσης πού τοῦ ἐπέβαλλε ἓναν ρόλο μεσάζοντος ἀνάμεσα στά δύο μεγάλα κόμματα, δέν ἔστερξε σέ αὐτή τή λύση. Ὅχι μόνο γιά νά μήν ἀδικήσει τή Νέα Δημοκρατία. Ἄλλά καί γιατί ή ὑπερψήφισή του ἀπό τό ΠΑΣΟΚ θά ἦταν ή τελική συμβολική πράξη τῆς παγίωσης τοῦ δικομματισμοῦ ὑπό τήν σκέπη του, ή ὀλοκλήρωση τῶν πολιτικῶν — καί πολιτειακῶν — του ὁραμάτων. Τήν ἤθελε λοιπόν τή στιγμή αὐτή ὁ κ. Καραμανλής, ἤθελε νά βάλει τόν κ. Παπανδρέου νά ξεκαθαρίσει τά πράγματα, τόσο ὅσο ὁ τελευταῖος δέν τό ἤθελε.

Γιά τόν Ἀ. Παπανδρέου ή ἄοριστία θά ἦταν ή καλύτερη λύση. Μή ὑπαρξοῦσης αὐτῆς τῆς διεξόδου, ὄντας δηλαδή τελι-

κά ὑποχρεωμένος νά πάρει θέση, ὁ πρωθυπουργός κινήθηκε γιά ἓνα μεγάλο χρονικό διάστημα (μέχρι δηλαδή τίς τελευταῖες ἡμέρες ή ἔστω ἐβδομάδες πρῖν τήν ἀπόφαση τῆς Κ.Ε.) στή λογική τῆς ὑπερψήφισης τοῦ κ. Καραμανλή. Δέν νομίζω δηλαδή ὅτι ὁ πρωθυπουργός εἶχε προαποφασίσει ἐδῶ καί πολύ καιρό τήν τελευταία στροφή φυλάγοντάς τήν γιά πυροτέχνημα τῆς τελευταίας στιγμῆς, παρόλο πού αὐτή ή ἐκδοχή δέν στερεῖται λογικῆς. Ὑπάρχει π.χ. ή γνωστή δήλωση τοῦ κ. Παπανδρέου ἓνα μήνα μετὰ τίς εὐρωεκλογές καί λίγες μέρες μετὰ τή μυστηριώδη συνάντησή του μέ τόν κ. Καραμανλή, ὅτι «δέν δεσμεύεται» στό θέμα τῆς ἐκλογῆς Προέδρου. Πολλοί θά μπορούσαν νά υποθέσουν ὅτι ἀπό τή στιγμή ἐκείνη ὁ κ. Παπανδρέου εἶχε ἀποφασίσει νά μήν ὑποστηρίξει τόν κ. Καραμανλή. Κι ὅτι δέν τό δήλωσε ἀνοιχτά γιά νά μή δημιουργήσει πρόωρες συνθηκές πολιτικῆς κρίσης πού θά λειτουργοῦσαν εἰς βάρος του, γιά νά μπορέσει ἀκόμα νά ψηφίσει κάποιον ἐνισχυμένο ἐκλογικό νόμο ρίχνοντας τίς εὐθύνες στόν κ. Καραμανλή.

Ὅμως ἓνα μήνα ἀργότερα ἀκολούθησε ή Ἐλούντα καί ή προσπάθεια τοῦ πρωθυπουργοῦ γιά πρόωρες ἐκλογές. Τό «δέν δεσμεύομαι» ἀποδείχθηκε ἀπλῶς μιά κίνηση πίεσης πρός τόν κ. Καραμανλή ὥστε νά προταχθοῦν οἱ βουλευτικές τῆς προεδρικής ἐκλογῆς: ὁ κ. Παπανδρέου ἔπαιξε χωρίς ἀκόμα νά ἔχει κατασταλάξει. Ἄλλα πράγματα προσπαθοῦσε τότε.

Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ή ὅλη πολιτική συμπεριφορά τοῦ πρωθυπουργοῦ τόν τελευταῖο χρόνο κινεῖται στή λογική τῆς ὑπερψήφισης Καραμανλή. Κι αὐτό παρότι ὁ πρωθυπουργός πρέπει νά εἶχε συνείδηση τῶν δυσκολιῶν πού παρουσιάζει τό θέμα.

**Τό δῖλημα τοῦ
κ. Παπανδρέου**

Οἱ δυσκολίες ἦταν βέβαια κυρίως ἀλλά ὄχι μόνον ἐκλογικές. Φαίνεται ὅτι ὁ κ. Παπανδρέου εἶχε ὑποτιμήσει (λιγότερο ἴσως ἀπό μᾶς, πάντως εἶχε ὑποτιμήσει) τά ὄρια ἀνοχῆς τῆς παράταξής του καί τήν ἱκανότητά του νά ἐπιβάλλει σ’ αὐτήν τίς λύσεις πού θέλει. Ὅχι ὅτι δέν θά γίνονταν ὁμόφωνα ἀποδεκτές, ἀλλά ἔπρεπε νά ὑπολογιστεῖ τό κενό πού μένει στοῦς ἀνθρώπους μετὰ τήν (σχεδόν ἔστω) ὁμόφωνη ἀποδοχή καί πού καθορίζει μακροπρόθεσμα τή συμπεριφορά τους. Οἱ βανόχες τοῦ μέσου ΠΑΣΟΚ τῆς στά θέματα τῆς ΕΟΚ, τοῦ ΝΑΤΟ, τοῦ ρόλου τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέα κ.λπ. ἴσως νά εἶναι μεγάλες. Τά θέματα αὐτά δέν ἔχουν σχέση μέ τόν ἱστορικό ὄρισμό τοῦ ΠΑΣΟΚ ὡς ἀντιδεξιῦ (καί

μόνον) πολιτικοῦ σχηματισμοῦ. Τό θέμα Καραμανλή ἀντίθετα ἔχει. Ξεπερνάει δηλαδή τό ὄριο ἀνοχῆς, ή ἀλλιῶς τό πεδίο πολιτικοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ΠΑΣΟΚ, καί ἀπό αὐτή τήν ἀποψη θά ἀποτελοῦσε ἴσως τό κομβικό σημείο, πού ἂν καταστρεφόταν θά συνέτεινε ἴσως στό «ξήλωμα» ὅλης τῆς ἰδεολογίας τοῦ ἀντιδεξιῦ αὐτοῦ χώρου.

Ἀπό πλευρᾶς ἐκλογικῆς συμπεριφορᾶς ὅλα αὐτά ἴσως νά μήν εἶχαν ἄμεσα μεγάλο ἀντίκτυπο. Ἴσως ἀπλῶς νά ἀφαιροῦσαν ἀπό τό κόμμα κάποιο ὀριακό πολιτικοποιημένο ποσοστό ἀριστερῶν, τέτοιο πού τό ΠΑΣΟΚ νά μπορούσε νά τό χωνέψει. Μακροπρόθεσμα ὅμως μιά τέτοια ἐκλογική νίκη θά ἦταν πύρραια: μιά παράταξη ἐν φθορᾷ, μιά ἐξουσία χωρίς ἰδεολογία καί χωρίς ἀρχές, τῆς ὁποίας ή στρατηγική ἔχει ὑποκατασταθεῖ ἀπό τήν τακτική, μιά παράταξη πού ἦταν καταδικασμένη στό ἄργό ή γρήγορο τέλος τῆς. Ἐνᾶ τέλος πάντως πού δέν θά ἄφηνε (ὄταν ἐρχόταν) μιά μικρή σπῖθα πίσω του ἱκανή νά ξαναδημιουργήσει στό μέλλον μιά κραταιά κεντρῶα παράταξη. Αὐτό τό τέλος θά ἦταν συνώνυμο μέ τή διάλυση.

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἂν δέν ψηφίζοταν ὁ κ. Καραμανλής, ἄλλοι κίνδυνοι πῶς ἄμεσοι προέβαλλαν: οἱ μετριοπαθεῖς ψηφοφόροι, τό λαϊκό μέτωπο πού θά διαφαινόταν ἂν τό ΠΑΣΟΚ προσπαθοῦσε [μέ ἡρό] ΚΚΕ νά ἀναδείξει ἄλλον Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας, ή ἀναρχία καί ή ἀναστάτωση ἂν τό ΠΑΣΟΚ ἐπιμένοντας καί συμβολικά στήν αὐτοδυναμία του δέν δεχόταν νά ἀναδείξει οὔτε μέ τό ΚΚΕ οὔτε βέβαια μέ τή Ν.Δ. κοινό Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Ἄλλωστε οἱ ψῆφοι πού χάνονται ἀπό τό ΠΑΣΟΚ πρός τά δεξιά χάνονται διπλά, μιά καί κατά τό μεγαλύτερο μέρος τους θά πρέπει νά προσμετρηθοῦν στή Ν.Δ., ἐνῶ οἱ ψῆφοι πού λεηλατοῦνται ἀπό τήν Ἀριστερά παραμένουν μονοί.

Ἀνάμεσα στά δύο ὁ κ. Παπανδρέου ἐπέλεξε τελικά τό δεύτερο, ὡς μή χεῖρον. Ὅχι βέβαια ὅτι ἐπέλεξε τήν ἦττα. Ἐπέλεξε ἀπλῶς τό ρίσκο, ποντάροντας καί σέ μιά πιθανή «νέα πνοή τῆς ἀλλαγῆς» πού θά δημιουργοῦνταν ἐλπίζοντας ὅτι θά κερδίσει τό παιχνίδι. Στή χειρότερη πάντως περίπτωση, ἀκόμα καί ἂν τό ἔχανε, ή ἦττα τῆς παράταξής του θά ἦταν προσωρινή. Ἡ φλόγα θά ἔμενε.

**Τήν τελευταία
στιγμή**

Ἡ ἀπόφαση θά πρέπει νά βγήκε κυριολεκτικά τήν ὕστατη ὥρα. Κι αὐτό, γιατί ἂν ὁ κ. Παπανδρέου εἶχε καταλήξει ἀπό πρῖν στή λύση Σαρτζετάκη ή τέλος πάντων στήν μή ψήφιση Καραμανλή, δέν θά ἄφηνε τούς συνεργάτες του, τόν φιλικό

του τύπου και τόσους άλλους να εκτεθούν, θά είχε τον χρόνο να φέρει πιο δμαλά τό πράγμα, αν μή τι άλλο για να μήν αντιμετώπισει τις κατηγορίες περί αϊφνιδιασμού, «μπαμπεσιϊας», περί βουλευτών - δέντρων, τις οποίες αντιμετώπιζε σήμερα και οι οποίες όπωσδήποτε κοστίζουν εκλογικά, δίνοντας και επιχειρήματα στους αντιπάλους του.

Όπως και άλλες φορές έτσι και τώρα, φαίνεται ότι ο κ. Παπανδρέου παλινδρομώντας ανάμεσα στις δύο επιλογές χρησιμοποίησε τούς συνεργάτες του ως δείκτες δημοσκοπήσης. Δέν είναι τόσο τά άτράνταχτα επιχειρήματα του κ. Τρίτση, του κ. Χατζοπλάκη ή του κ. Λαλιώτη πού τον έπεισαν, όσο ή ανένδοτη στάση τους, ή όποία ήταν σίγουρο ότι θά άπηχοΰσε μιά παρόμοια στάση τουλάχιστον των οργανωμένων μελών και των «στενών» οπαδών του κόμματος. "Οτι ή τελική απόφαση βγήκε τήν τελευταία ώρα φαίνεται και από τις πληροφορίες των εφημερίδων: τρεχάματα τής τελευταίας στιγμής, ξενύχτι του κ. Κασιμάτη για να διατυπώσει τις προτάσεις για άναθεώρηση του Συντάγματος (πού σε μεγάλο βαθμό είναι εκείνες πού είχε προτείνει στή Βουλή ή ΕΔΗΚ τό 1975), γκάφες στις προτεινόμενες άναθεωρήσεις, τις οποίες τό ΠΑΣΟΚ έσπευσε άργότερα να μαλαώσει, άνεπαρκές τέλος εκτίμησης των όσων θά έπακολουθούσαν (π.χ. παραίτηση Καραμανλή και άμφισβήτηση τής ψήφου του κ. Άλευρά).

Πακέτο προτάσεων: άριστερή στροφή;

Δέν θά μπορούμε έδω στήν οΰσια των προτεινόμενων άναθεωρήσεων ούτε στις επιπτώσεις τους. Θά περιοριστούμε άπλώς στα γεγονότα.

Τό άρχικό «πακέτο» των προτάσεων του ΠΑΣΟΚ έδινε πραγματικά τήν εντύπωση μιάς «άριστερής» στροφής. Οι μαγικοί 180 ψήφοι πού διέθεταν τό ΠΑΣΟΚ και τό ΚΚΕ δέν θά χρησιμοποιούνταν μόνο για τήν ανάδειξη κοινού ύπουνηφίου αλλά θά συμπορεύονταν και στό μέλλον για τήν άναθεώρηση όποιουδήποτε άρθρου του Συντάγματος έμπόδιζε τήν πορεία τής άλλαγής.

Καραμέλα πρός τό ΚΚΕ για να διευκολυνθεί ή από μέρος του ψήφιση του κ. Σαρτζετάκη ή άπαρχή «λαϊκού μετώπου»; "Η μήπως μιά άπλή άβλεψία; Μάλλον τό τελευταίο. "Η περίπτωση τής καραμέλας προϋποθέτει οργανωμένο σχέδιο και τό ΠΑΣΟΚ δέν είχε χρόνο για τέτοια. Οι δε προθέσεις για λαϊκό μέτωπο άπάδουν πρός τή φυσιογνωμία του ΠΑΣΟΚ. Γι' αυτό άλλωστε και τά περί άναθεώρησης του 110 πάρηκαν άμέσως πίσω.

Έτσι κι άλλως, μετά τή βόμβα τής πρώτης μέρας τό ΠΑΣΟΚ επανήλθε σε συνετή κεντρώα πορεία. Δέν είναι μόνον ότι πήρε πίσω τήν άναθεώρηση του άρθρου 110. Έπιδιώκει με κάθε τρόπο τήν ψήφιση του κ. Σαρτζετάκη από αυτή τή Βουλή, ώστε να μήν πάμε σε προεδρικές εκλογές με πολιτειακή εκκρεμότητα, δηλαδή άναρχία, για τήν όποία οι μετροπαθείς ψηφοφόροι θά καθιστούσαν υπεύθυνο τό ΠΑΣΟΚ. Τό ΠΑΣΟΚ μοιάζει να θέλει τήν τακτοποίηση του θέματος του Προέδρου, ώστε άφενός να δώσει τήν εικόνα μιάς κυβέρνησης ίκανής να επιβάλει τις λύσεις της, άφετέρου να ξεμπερδέψει μιά για πάντα με τό φάντασμα Καραμανλή, τό όποιο για τήν ώρα συνεχίζει να πλανάται στον άέρα. "Η νίκη επί του Καραμανλή δέν θά είναι ολοκληρωμένη παρά μόνον όταν εκλεγεί ο αντικαταστάτης του. Και ίσως τότε, άφου περάσει και λίγος χρόνος, όρισμένοι φοβισμένοι ψηφοφόροι καταλάβουν ότι και με τόν κ. Σαρτζετάκη ή ζωή συνεχίζεται στό ίδιο μοτίβο.

"Όσον άφορά τά μελλοντικά σχέδια του κ. Καραμανλή οι γνώμες διίστανται. "Όσοι ύποστηρίζουν ότι μιά ένδεχόμενη επανεμφάνισή του στήν ενεργό πολιτική θά δυσκόλευε πολύ τά πράγματα για τό ΠΑΣΟΚ έχουν βέβαια δίκιο. Άλλά ή θέση του κ. Καραμανλή δέν είναι τόσο άπλή. Αυτή τή στιγμή δέν μπορεί να επανέλθει στήν ενεργό πολιτική ως εκδικητής (και μάλιστα επί προσωπικού θέματος), γιατί τότε θά κατέστρεφε —ή, έστω, θά ήταν αυτός πού θά έδινε τή χαρακτηριστική βολή— τή μεταπολιτευτική πολιτειακή τής λήθης και τής όμαλότητας πού προσάπθηκε να θεμελιώσει. "Αν ή Βουλή ψηφίσει τόν κ. Σαρτζετάκη, όπότε θά ύπάρχει νόμιμος Πρόεδρος τής Δημοκρατίας, ο κ. Καραμανλής δέν θά είχε τυπικά κανένα λόγο να προβάλλει πού θά δικαιολογούσε μίαν εκ νέου άνάμειξη στήν ενεργό πολιτική. Δέν νομίζω άλλωστε και ότι θά ήθελε κάτι τέτοιο, ότι δηλαδή αυτό πού τόν άπασχολεί σήμερα είναι άπλώς ή άναζήτηση τέτοιων προσχημάτων.

"Η μόνη περίπτωση να «κατέβει» ο Καραμανλής είναι ή περίπτωση τής κρίσης. Είναι ή μόνη πού ταιριάζει άλλωστε με τόν προηγούμενο ρόλο του ως Προέδρου τής Δημοκρατίας, είναι ή μόνη πού δέν θά έριχνε λάδι στή φωτιά, αλλά αντίθετα θά του επέτρεπε (ή και θά του επέβαλε) να επανέλθει ως πυροσβέστης, ως σωτήρας.

Συνταγματολογικά

Αυτή τήν κρίση προσπαθεί να αποφύγει τό ΠΑΣΟΚ με τήν εκλογή του κ. Σαρτζετάκη. Άλλά οι ύπολογισμοί του κάπου σκοντάφτουν. Με τήν παραίτηση του κ. Καραμανλή και τήν άνάληψη τής Προεδρίας από τόν κ. Άλευρά προέκυψε τό γνωστό θέμα του κατά πόσον ο τελευ-

ταίος δικαιούται να ψηφίσει. Οι έρμηνείες του Συντάγματος σ' αυτές τις περιπτώσεις, όταν δηλαδή τό επίμαχο ζήτημα δέν αντιμετώπιζεται ρητά από τό Σύνταγμα, δέν είναι άσχετες και με τήν καταρχήν πολιτική τοποθέτηση του έρμηνεύοντος. Αυτό όμως δέν σημαίνει τίποτα για τήν όρθότητα τους.

Στό επίμαχο θέμα τό Σύνταγμα δέν ύπαγορεύει ρητά τό πρακτέο. Οι γνώμες λοιπόν των κομμάτων φυσιολογικά διίστανται: ή Νέα Δημοκρατία έχει κάθε δικαίωμα να ύποστηρίξει τήν αντισυνταγματικότητα τής ψήφου του κ. Άλευρά, και, έφόσον αυτή είναι ή κρίσιμη ψήφος, τήν αντισυνταγματικότητα τής άνάδειξης του Προέδρου. "Η λύση πού πρότεινε ο κ. Άλευράς είναι βέβαια κωμική στήν οΰσια. Είναι δηλαδή κωμικό οι βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος να αποφασίζουν επί τής έρμηνείας του Συντάγματος σε μιά περίοδο μάλιστα όπου ύπάρχει πολιτικός περιεχομένου άμφισβήτηση των διατάξεών του. Αυτό του τύπου ή έρμηνεία καταργεί οΰσιαστικά τήν έννοια του Συντάγματος.

"Ανεξάρτητα πάντως από τή διαδικασία πού επέλεξε τό ΠΑΣΟΚ για να λύσει τό θέμα τής ψήφου Άλευρά, άνεξάρτητα άκόμα από τό γεγονός ότι ή έρμηνεία του κ. Μάνεση είναι κατά τήν ταπεινή μου γνώμη ή ισχυρή και έν πάση περιπτώσει για περιόδους πολιτικής όμαλότητας (γιατί βεβαίως στήν «όμαλή» περίπτωση κάποιου «φυσικού» κωλύματος του Προέδρου, ο αντικαταστάτης του Πρόεδρος τής Βουλής ούτε θά έπρεπε άλλ' ούτε και θά έπεδίωκε ο ίδιος να ψηφίσει, να άναμειχθεί δηλαδή έστω και προσωρινά στήν κομματική διαμάχη προκειμένου άκριβώς να διαφυλάξει τό κύρος του θεσμού τής Προεδρίας), ή σημερινή περίοδος παρουσιάζει έντονα τά σημάδια μιάς όριακής περιπτώσης (δέν θά λέγαμε κρίσης), στήν όποία κατά τή γνώμη του ΠΑΣΟΚ μιά τύποις τήρηση του Συντάγματος θά συγκρούταν με τήν οΰσια. "Η Νέα Δημοκρατία επικαλείται τό κύρος του θεσμού του Προέδρου και τήν πιστή κατά γράμμα τήρηση του Συντάγματος πού επιβάλλουν στον άναπληρωτή Πρόεδρο να μήν ψηφίσει. Τό ΠΑΣΟΚ αντίθετα επικαλείται τόν τραυματισμό στή συγκεκριμένη περίπτωση τής λαϊκής κυριαρχίας (άφου έχει 180 βουλευτές και ο ένας βρίσκεται ξαφνικά χωρίς ψήφο) και θεωρεί ότι όποιοσδήποτε συνταγματικός τύπος θά πρέπει να ύποχωρεί μπροστά σ' αυτή τήν άρχή.

Είναι πάντως χαρακτηριστικό ότι οι έρμηνείες στις οποίες στηρίζεται τό ΠΑΣΟΚ ξεκινούν από τις πιο άκραίες περιπτώσεις πολιτικής κρίσης που περιγράφονται στό Σύνταγμα (π.χ. άνάληψη τής Προεδρίας συλλογικά από τήν κυβέρνηση σε περίπτωση άρνησης όλων των άλλων, σκόπιμη παραίτηση του Προέδρου τής Δημοκρατίας προκειμένου να ρίξει

Βαθιές είναι οι ρίζες

κυβέρνηση που στηρίζεται σε 151 ψήφους) και από αυτή τη σκοπιά προσεγγίζουν τό σήμερα, ενώ η έρμηνεία του κ. Μάνεση —την οποία δέχεται η Νέα Δημοκρατία— ξεκινάει έχοντας ως βάση την πολιτική ομαλότητα. Στην πραγματικότητα λοιπόν τό ΠΑΣΟΚ θέτει μόνο του θέμα «άνωμαλίας», τό ζήτημα όμως είναι ότι θέτοντάς το συγχρόνως τό δημιουργεί.

Σέ περίπτωση λοιπόν πού ό κ. Άλευράς δέν παραιτηθεί οικειοθελώς του επίμαχου δικαιώματός του τής ψήφου, (πράγμα πού δέν είναι πολύ πιθανό μιά και αυτή τή στιγμή, μετά τήν πρώτη ψηφοφορία, ή ψήφος του είναι μάλλον αναγκαία), τότε ή ανάμαλη πολιτικά περίσταση πού επικαλείται τό ΠΑΣΟΚ θά γίνει πραγματικότητα. Η δέ άνωμαλία θά γενικευτεί, θά υπάρξει δηλαδή συνταγματική άνωμαλία καθώς θά ανοίξει ό δρόμος για κάθε είδους άμφισβήτηση (προσώπων, θεσμών, νόμων κ.λπ.), πράγμα πού θά σημαίνει απομάκρυνση από τό ομαλό πλαίσιο πού προϋποθέτει κάθε Σύνταγμα για νά λειτουργήσει (σε τελευταία άνάλυση) νά λειτουργήσει (σε τελευταία άνάλυση) αυτήν άκριβώς τήν έκ τών πραγμάτων έκτροπή προσπαθούν νά έμποδίσουν οι συνταγματολόγοι εκείνοι πού άρνούνται στον κ. Άλευρά τό δικαίωμα τής ψήφου). Για τήν πολιτική πιά κρίση πού θά μπορούσε νά άκολουθήσει τήν ευθύνη έπωμίζεται εκείνος πού ένεργεί κατά τρόπο άμφισβητούμενο, στην προκειμένη δηλαδή περίπτωση ό κ. Άλευράς, ή μάλλον τό ΠΑΣΟΚ. Καί αυτό είναι βέβαια πολιτική έπιλογή.

Άλλ' άς άφήσουμε τά συνταγματολογικά μιά και τό πρόβλημα γίνεται έτσι πολιτικό. Αιτή ή όριακή περίπτωση τής άνάδειξης του κ. Σαρτζετάκη ως Προέδρου μέ τήν ψήφο του κ. Άλευρά ανοίγει τόν δρόμο σε εξέλιξεις πού δέν είναι δυνατό νά προβλεφθούν. Ίσως και σε εξέλιξεις τέτοιες πού νά διευκόλυναν τήν επάνοδο Καραμανλή στην ένεργό πολιτική. Έτσι τό μόνο πού μπορεί νά πεί κανείς από τώρα είναι ότι τό ΠΑΣΟΚ θά κάνει ό,τι μπορεί για νά αποφύγει τήν όριακή μέν αλλά πολύ πιθανή αυτή περίπτωση. Άν πάντως δεί ότι δέν καταφέρνει νά συγκεντρώσει πάνω από 180 βουλευτές, τότε δύο λύσεις υπάρχουν: είτε θά παραιτηθεί τής ψήφου του ό κ. Άλευράς, όποτε θά πάμε για εκλογές, στις όποιες τό ΠΑΣΟΚ παίζοντάς τα όλα για όλα θά ζητήσει τήν ψήφο μας για τήν άνάδειξη Προέδρου ώστε νά υπάρξει ομαλότητα, είτε θά θελήσει, έστω μέ άμφισβητούμενο Πρόεδρο, νά δώσει τήν ψευδαίσθηση τής ομαλότητας, αφήνοντας στη Νέα Δημοκρατία τό βάρος νά αποδείξει τό αντίθετο, μέ κίνδυνο δηλαδή νά καταστεί αυτή πιά υπεύθυνη στη συνείδηση του κόσμου για τήν άνωμαλία.

Έκτός πιά και άν ό κ. Παπανδρέου айφνιδιάσει και πάλι.

Ο δεκαπενθήμερος

«Τελειώνοντας θέλω νά πώ...», «τελειώνω τονίζοντας...», «τέλος νομίζω ότι...», ό εκπρόσωπος του ΚΚΕ στην τηλεοπτική συζήτηση για τούς γεωργικούς συνεταιρισμούς (ΕΡΤ-1, Δευτέρα 18.3.85) κράτησε τό λόγο, μέ τέτοια άπλά άλλα αποτελεσματικά κόλπα, πάνω από είκοσι λεπτά. Οι άναγνώστες του *Δεκαπενθήμερου Πολίτη* πού έχουν φάει τάνιατα τους σε γενικές συνελύσεις, ιδίως του φοιτητικού κινήματος, γνωρίζουν ότι αυτά αποτελούν τήν άλφαβήτα του «συνδικαλισμού». Δέν τό ήξερε όμως και ό κ. Σημίτης ό όποιος ευγενώς υπέσθη τόν χειμαρρο του κ. Δεσύλλα χωρίς πολλές πολλές κουβέντες και ευχαριστώντας τό κοινό, όσο τουλάχιστον άντεξε νά μείνει μέχρι τις δύο παρά είκοσι τό πρωί μπροστά στην όθόνη. Έτσι χάσαμε και τήν απάντηση του κ. ύπουργού στον εκπρόσωπο τής Ν. Δημοκρατίας κ. Χατζηνικολάου, ιδιαίτερα ευγλωττο και σαφέστατο στις τοποθετήσεις του. Άλλά τέλος πάντων καταλάβαμε αρκετά καλά τί έλεγε και τί έπεδίωκε τόσο ό κ. Χατζηνικολάου όσο και ό κ. Σημίτης. Ο κ. Δεσύλλας όμως; Δύσκολο νά πεί κανείς.

Βάσει τής μαρξιστολενινιστικής αρχής ότι όλα έχουν σχέση μέ όλα, άκούσαμε από τόν κ. Δεσύλλα τά πάντα: ΕΟΚ, χωματερές, τιμές, μονοπώλια, τσιφλίκια, κίνητρα στις επενδύσεις, έξωτερικό εμπόριο, πρόγραμμα του ΚΚΕ για τή γεωργία. Πλήν τών συγκεκριμένων αντιλήψεών του περί συνεταιρισμών.

Μέ βάση εξάλλου μιά άλλη τεχνική πού και άλλοι σύντροφοί του χρησιμοποίησαν σε άνάλογες περιστάσεις, ό κ. Δεσύλλας άράδιασε δίκην μυδραλιοβόλου σειρά άνακριβειών και διαστρεβλωμένων περιγραφών τής κατάστασης στην έλληνική γεωργική οικονομία, μέ τόσο «αυτονόητο» ύφος πού ούτε ό νεοδημοκράτης συνομιλητής ούτε ό ύπουργός δέν έπιχειρήσαν (δέν άντεξαν; δέν μπόρεσαν; δέν θεώρησαν άναγκαίο ή έφικτό;) νά τόν διαψεύσουν σημείο προς σημείο.

Είναι άνακριβεία π.χ. ότι ή ΕΟΚ κάνει πόλεμο στους συνεταιρισμούς μέσω τών «ομάδων παραγωγών». Οι πρώτοι έχουν συχνά προνομακή μεταχείριση. Οι δεύτερες άπαντούν σε άλλες άνάγκες (ρύθμιση τής αγοράς ενός προϊόντος σε εθνική κλίμακα).

Είναι διαστρέβλωση τών γεγονότων νά λέγεται ότι τό κράτος επιδοτεί περισσότερο τούς ιδιώτες και λιγότερο τούς συνεταιρισμούς μέ τό νόμο 1262/82. Όπως σωστά τόνισε ό κ. Σημίτης αυτός όριζει επιδοτήσεις σε όποιον παρουσιάζει επενδυτικά σχέδια. Κι άν σκεφτεί κανείς τήν από δεκαετιών διαμορφωμένη κατάσταση, είναι περίπου έκπληκτικό τό ότι οι συνεταιρισμοί πέτυχαν νά πάρουν 31% τών επιδοτήσεων του νόμου.

Είναι διαστρέβλωση νά ισχυρίζεται κανείς ότι έγινε συνειδητή πολιτική για τή μείωση τής τευτλοκαλλιέργειας, όταν και οι νεότευκτοι οικονομολόγοι γνωρίζουν ότι αυτή βρίσκεται σε συνεχή άνταγωνισμό μέ τό καλαμπόκι και τό μπαμπάκι. Άν δηλαδή για όποιονδήποτε λόγο αυξάνοταν ή τευτλοκαλλιέργεια και μειωνόταν τό καλαμπόκι, πάλι ό κ. Δεσύλλας ά είχε τήν εύκολη κριτική ότι έγινε συνειδητή πολιτική για νά μειωθεί αυτό (για κάποιους, προφανώς, σκοτεινούς πάντα λόγους). Τά δικά σου δικά μου...

Είναι άνακριβεία και διαστρέβλωση νά λέγεται ότι οι επιδοτήσεις του ΕΟΚ πάνε κυρίως στους εμπόρους και τούς βιομηχάνους, άφου αυτοί πράγματι τις παίρνουν για νά πληρώσουν τις έγγυημένες τιμές πού έχουν αποφασιστεί για τούς παραγωγούς.

Είναι άνακριβεία και διαστρέβλωση νά λέγεται ότι οι χωματερές «εφευρέθηκαν» για νά αυξάνονται οι τιμές και τά κέρδη τών εμπόρων και τών βιομηχάνων. Στηρίζονται μ' αυτές οι τιμές τών παραγωγών και πληρώνουν βέβαια έτσι υψηλότερες τιμές οι καταναλωτές μαζί μέ όσα καταφέρνουν νά πετύχουν, στη μέση του κυκλώματος, έμποροι και βιομήχανοι. Άλλά άν δέν υπήρχαν «χωματερές» και οι τιμές τών παραγωγών κατρακυλούσαν, οι έμποροι και οι βιομήχανοι δέν θά έπαιρναν τίποτε; Άν είναι έτσι, τότε ίδου στάδιον δόξης λαμπρόν για τό ΚΚΕ: βρήκε τόν τρόπο νά τσακίσει τό κεφάλαιο. Δέν έχει παρά νά ζητήσει άμέσως τήν κατάργηση τών «χωματερών». Νά δούμε και πόσο γεωργοί θά τό άκολουθήσουν.

Και άλλα πολλά και πλήρως άνεύθυνα. Όμως ό κ. Σημίτης, θές από χαρακτήρα, θές από πολιτικό ύπολογισμό (τέτοιες μέρες), θές από άδυναμία, λόγω κυβερνητικής θέσης, νά «υπερσπιστεί» τήν κοινοτική πολιτική (στής όποιες όμως τή διαμόρφωση συμμετέχει), δέν έδωσε τις απαντήσεις πού πολύ καλά γνωρίζει ότι κάποτε πρέπει νά δοθούν. Έτσι, για νά μιλήσουμε, κάποτε, επί τής ούσίας δηλαδή...

Γεωργία Χατζή

Ἐν λευκῷ καὶ ἐν πρασίῳ

Οταν πρὶν τὴν ἱστορική ἡμερομηνία τῆς 9ης Μαρτίου ὄχι μόνο τὸ περιοδικό αὐτό, ἀλλὰ τὸ σύνολο σχεδόν τῶν ἐντύπων, τῶν κομμάτων καὶ τῶν ὁμάδων τῆς Ἀριστερᾶς δὴλωναν τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὴ διαφαινόμενη νέα προεδρία Καραμανλῆ, τὸ γεγονός εἶχε ἀπλῶς συμβολική σημασία. Ὅχι μόνο γιατί τὰ ἐντυπα (καθὼς καὶ ὅλες οἱ ὑπόλοιπες πλὴν τοῦ ΚΚΕ δυνάμεις) δὲν ἔχουν ψῆφο στὴ Βουλὴ, ἀλλὰ κυρίως γιατί μιλοῦσαν μὲ δεδομένη τὴν υπερψήφηση τοῦ κ. Καραμανλῆ ἀπὸ τὰ δύο μεγάλα κόμματα. Ὑπ' αὐτὲς τὶς συνθήκες, ἡ συμβολικὴ μὴ ἀποδοχὴ τῆς νέας πενταετίας Καραμανλῆ καθὼς καὶ τῶν συναινετικῶν διαδικασιῶν ἀνάμεσα στὰ δύο μεγάλα κόμματα δὲν ἀναφερόταν στὸ σήμερα, κήρυσσε ἀπλῶς ἕνα αὐριο τοῦ ὁποῖου τὰ συστατικά πολιτικά καὶ κοινωνικά στοιχεία ἐμελλε νὰ ἀναζητηθοῦν, νὰ οἰκοδομηθοῦν. Ἐνα αὐριο πάντως ριζικά ἀντίθετο τοῦ σήμερα —τοῦ σήμερα τοῦ ΠΑΣΟΚ ἐννοεῖται. Γιατί οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι εἶναι τὸ ΠΑΣΟΚ καὶ ὄχι ὁ κ. Καραμανλῆς, ἡ ὁποιοσδήποτε ἄλλος Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, πού δίνει τὸ στίγμα τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς πολιτικῆς πραγματικότητας.

Κι ὁμως ἀπὸ αὐτὴ τὴ —συμβολικὴ ἔστω— ἐκδήλωση ριζικῆς ἀντίθεσης πρὸς τὸ ΠΑΣΟΚ ἀπὸ μίαν ὀλόκληρη σειρά πολιτικῶν δυνάμεων τῆς Ἀριστερᾶς φτάσαμε σήμερα στὴν καθολικὴ σχεδόν ἀποδοχὴ του, ὅταν ὁ κ. Παπανδρέου ἀναποδογύρισε τὴ μαγικὴ εἰκόνα, τὴν εἰκόνα τοῦ κ. Καραμανλῆ. Μπλεγμένοι στὸ δόκανο τῶν ἰδίων μας τῶν φράσεων αἰσθανθήκαμε ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκολουθήσουμε τὴν τυπικὴ —τὴ μαθηματικὴ θὰ λέγαμε— λογικὴ τους, πού ὡδηγοῦσε ἀναπόδραστα στὴν ὑποστήριξη τῆς ὑποψηφιότητας Σαρτζετάκη, ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὴν οὐσία, δηλαδή τὸ πεδίο ἀναφορᾶς πού καθόριζε τὴ

στάση μας καὶ τὸ ὁποῖο μέσα σὲ μιά νύχτα ἄλλαξε ἄρδην.

Προηγουμένως λοιπὸν τὸ πεδίο αὐτὸ ἦταν συμβολικό. Ὑποδήλωνε τὴ θέλησή μας νὰ ἀλλάξουμε στὸ μέλλον τὰ σημερινὰ πράγματα, ἐπιβάλλοντας τὶς δικές μας προοπτικές. Σήμερα ἀντίθετα, μὲ μίαν ἐξυπνὴ ἀναδίπλωση στὸ συμβολικό, ἐπικρατεῖ ἡ ἀλήθεια τοῦ ΠΑΣΟΚ. Ἄλλ' αὕτη εἶναι ὑπαρκτὴ, πραγματικὴ, θὰ τὴ ζήσουμε ἀπὸ αὐριο τὸ πρωὶ στὸ πετσί μας καὶ ὡς τέτοια καλοῦμαστε νὰ τὴν κρίνουμε. Τὸ δῆλημα δηλαδή «Καραμανλῆς ἢ Σαρτζετάκης», μὲ ὅλα βέβαια τὰ συνεπαγόμενα, εἶναι ἔτσι ὅπως τὸ θέτει τὸ ΠΑΣΟΚ, ἢ μᾶλλον ἀκριβῶς ἐπειδὴ τὸ θέτει τὸ ΠΑΣΟΚ· ὄχι πιά συμβολικό, καὶ ἐπομένως ὀφείλουμε νὰ τὸ ἐκτιμήσουμε στὰ πραγματικά του στοιχεῖα πρὶν ἀπαντήσουμε. Ἡ, γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἀλλιῶς: ἡ «πτῶση Καραμανλῆ» ὡς ἀρνητικὸς στόχος μποροῦσε νὰ συναντήσῃ εὐρύτατη ἀποδοχὴ· ὅλοι, πλὴν τῶν Καραμανλικῶν, θὰ τὴν ἐπεδίωκαν, ὁ καθένας βέβαια γιὰ δικούς του λόγους. Ἡ «ἄνοδος Σαρτζετάκη» ὁμως —ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ ἔδῳ ἡ συνθηματικὴ αὐτὴ περιγραφή— ἀποτελεῖ μίαν πολὺ συγκεκριμένη διάδοχο κατάσταση. Καὶ θὰ ἦταν μεγάλο σφάλμα νὰ τὴν ἀποδεχθούμε ἀβασάνιστα πρὸς χάριν τοῦ συμβολισμοῦ πού περιέχει —σάν νὰ ἦταν δηλαδή συμβολικὴ καὶ ὄχι πραγματικὴ— πρὶν δοῦμε «τί μᾶς περιμένει». Πρὶν συγκρίνουμε ἀκόμα τὶς ἐκτιμήσεις μας γιὰ τὸ «τί μᾶς περιμένει» μὲ τὰ ὅσα ζήσαμε στὴν περίοδο Καραμανλῆ.

Στὸ δῆλημα Καραμανλῆς ἢ Σαρτζετάκης πού θέτει σήμερα τὸ ΠΑΣΟΚ, θὰ μποροῦσαν οἱ ἄριστεροὶ νὰ ἀπαντήσουν:

Ὅυτε Καραμανλῆς οὔτε Σαρτζετάκης. Ἡ μᾶλλον, τί Καραμανλῆς τί Σαρτζετάκης. Ἡ τοποθέτηση αὐτὴ, ἡ ἐκ πρώτης ὄψεως ἀπολιτικὴ, θὰ ἦταν δόκιμη ἂν πράγματι ἐκτιμᾶ κανεὶς ὅτι τίποτα οὐσιαστικό δὲν θὰ ἀλλάξῃ ὄχι μόνο γιὰ τὴν

Ἀριστερά ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ κοινωνία γενικότερα μὲ τὴν πρόσφατη ἀναδόμηση στὴν κορυφὴ τῆς ἐξουσίας. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν τὰ πράγματα κάπως διεξοδικότερα.

«Τακτικὴ» ἐπιλογὴ ἢ πῶς νὰ ἐπιλεύσουμε

Ἡ ἐπιλογὴ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας εἶναι γιὰ τὸ ΠΑΣΟΚ τακτικὴ καὶ ὄχι στρατηγικὴ ἐπιλογὴ. Αὐτὸ τουλάχιστον διαλαλοῦσαν σὲ ὅλους τοὺς τόνους διάφορα στελέχη τοῦ ΠΑΣΟΚ τὴν ἐποχὴ πού ἀνέμεναν ὅτι ὁ ἀρχηγός τους θὰ τοὺς καλέσει νὰ υπερωφεύσουν τὸν Κ. Καραμανλῆ. Ὑπῆρχαν ὡστόσο καθαρὰ μέσα στὸ ΠΑΣΟΚ δύο στάσεις καὶ δύο τάσεις γιὰ τὸ θέμα: καὶ οἱ δύο τὸ ἀντιμετώπιζαν ὡς ζήτημα ἀρχῆς. Ὁ μόνος πού πραγματικὰ τὸ ἀντιμετώπισε ὡς πρόβλημα τακτικῆς ἐπιλογῆς ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Ἄ. Παπανδρέου. Ἀπ' ὅ,τι φάνηκε ἀπὸ τὴν ὅλη στάση του, αὐτός δὲν εἶχε ἀποψη ἀρχῆς. Ἀποψὴ του ἦταν ἀπλῶς νὰ γίνῃ αὐτὸ πού θὰ συνέφερε περισσότερο τὸ κόμμα του. Ἐξοῦ καὶ ἡ εὐκολία μὲ τὴν ὁποία ἄλλαξε στάση, ἐνστερνιζόμενος στὸ τέλος τὴν τελειῶς ἀντίθετη ἐπιλογὴ ἀπὸ ἐκείνη πού εἶχε υιοθετήσῃ ἀρχικά.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποψη δὲν μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ στροφὴ πρὸς τὰ ἄριστερά, γιατί τέτοιου εἶδους στροφές, ἰδιαίτερα σὲ κόμματα πού βρίσκονται στὴν ἐξουσία, δὲν ἀντιμετωπίζονται ὡς τακτικὲς ἐπιλογές. Βέβαια τὶς πρώτες μέρες, ὅταν κοινοποιήθηκε ἡ πρόθεση τοῦ ΠΑΣΟΚ γιὰ ἀναθεώρηση τοῦ ἀρθροῦ 110 τοῦ Συντάγματος, τὸ σενάριο περὶ «ἀριστερῆς στροφῆς» ἔμοιαζε τέλειο. Τὸ ΠΑΣΟΚ διαθέτοντας 180 βουλευτὲς μαζί μὲ τὸ ΚΚΕ θὰ μποροῦσε νὰ τροποποιεῖ «ἐπιτόπου» ὁποιοδήποτε ἀρθρο τοῦ Συντάγματος. Κι ἐπειδὴ κάτι τέτοιο δίνει ἰδιαίτερο βᾶρος στὸ ΚΚΕ, τὸ ὁποῖο ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα θὰ

πίεζε συνεχώς τό ΠΑΣΟΚ νά ἀθροίζουν τίς ψήφους τους καί νά τροποποιούν ὅσες διατάξεις τοῦ Συντάγματος ἐμποδίζουν τήν ἀλλαγῆ, ἡ πρόταση γιά ἀναθεώρηση τοῦ ἀρθρου 110 (μαζί βέβαια μέ τήν ὑπερψήφισή τοῦ νέου Προέδρου ἀπό τά δύο κόμματα). ἔμοιαζε ὡς συνειδητή ἐπιλογή τοῦ ΠΑΣΟΚ γιά δημιουργία λαϊκοῦ μετώπου τῆς Ἀλλαγῆς.

Τά πράγματα ὁμως δέν ἦταν ἔτσι. Ἀπλῶς στή βιασύνῃ του ὁ Ἄ. Παπανδρέου υἱοθέτησε ὀλόκληρη τήν «ἀριστερή πρόταση», ὅταν ὅμως εἶδε ὅτι ἀνοίγει τούς ἀσκούς τοῦ Αἰόλου καί ὅτι στό μέλλον τό ΠΑΣΟΚ θά καθίστατο ἀντικείμενο πιέσεων ἀπό τό ΚΚΕ, περίμενε λίγο μέχρι νά ἀνακοινώσει τό ΚΚΕ τήν ὑποστήριξη στόν Σαρτζετάκη καί ἔσπευσε μετά (μέ τό ἄλλοθι τῶν συνταγματολόγων τούς ὁποίους κάλεσε μέν γιά νά γνωματεύσουν γιά τό 110, ὄχι ὁμως καί γιά τό θέμα Ἀλευρᾶ) νά πάρει τήν πρότασή του πίσω.

Δέν ὑπάρχει λοιπόν καμία ἀριστερή πρόθεση στή νέα κίνηση τοῦ Ἄ. Παπανδρέου. Πρόκειται ἀπλῶς γιά ἐλιγμό ἐπί τοῦ συμβολικοῦ μέ μοναδική ἔγνοια τό κομματικό συμφέρον. Ὅπου ὁ ἐλιγμός ἀπτός δημιουργεῖ ζήτημα ἐπιπτώσεων ἐπί τῆς οὐσίας, ὁ Ἄ. Παπανδρέου ἔσπευσε νά ἀποκαταστήσει τά πράγματα. Αὐτό βέβαια δέν σημαίνει ὅτι ἡ ἀντικατάσταση τοῦ Προέδρου καί ἡ ἀναθεώρηση τῶν σχετικῶν ἀρθρων τοῦ Συντάγματος δέν ἔχουν ἄλλες ἐπιπτώσεις ἐπί τῆς οὐσίας. Τό ἀντίθετο. Ὡστόσο, αὐτές κάθε ἄλλο παρά ἀριστερό ἢ ἔστω δημοκρατικό χαρακτήρα ἔχουν.

Ἡ συγκέντρωση τῶν ἐξουσιῶν

Τήν ὑποψηφιότητα Σαρτζετάκη συνόδευαν προτάσεις γιά ἀναθεώρηση τῶν ἀρθρων τοῦ Συντάγματος πού ἀφοροῦν τίς «ὑπερεξουσίες τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας». Πολλοί θεωροῦν —ὄχι ἄδικα— ὅτι ἡ ἀναθεώρηση αὐτή δέν ἦταν παρά ἡ καραμέλα πού θά χρύσωσε τό χάπι τῆς ἀπομάκρυνσης τοῦ Κ. Καραμανλῆ παρουσιάζοντας τό ὄλο θέμα ὡς ἀρνηση τοῦ συγκεκριμένου προσώπου ἀλλά ὡς ἀρνηση θεσμῶν. Ἀλλωστε ὄλα τά κόμματα πλὴν τῆς Νέας Δημοκρατίας εἶχαν κατακρίνει τό Σύνταγμα τοῦ 1975 στό θέμα τῶν «ὑπερεξουσιῶν τοῦ Προέδρου» (περισσότερο βέβαια τήν ἐποχή πού τό Σύνταγμα καταρτιζόταν, ὅποτε ὄλοι φοβοῦνταν ὅτι θά προβλέπει προεδρική δημοκρατία γκωλικοῦ τύπου, χλιαρότερα ὅταν τό Σύνταγμα τελικά κατατέθηκε προβλέποντας προεδρευομένη δημοκρατία). Εἶναι πάντως γεγονός ὅτι ἡ ἀνάγκη τῶν τότε ἀντιπάλων [του] πολιτικῶν δυνάμεων νά ἀρνηθοῦν τό Σύνταγμα Καραμανλῆ ἔπρεπε νά δικαιολογηθεῖ καί θεσμικά, ὅποτε ὄλα σχεδόν τά κόμματα ἀρπάχτηκαν ἀπό τήν πύο πρόσφορη καί εὐκόλη κριτική πού βρέθηκε μπροστά τους καί πού ἀφοροῦσε τό θέμα τῶν «ὑπερεξουσιῶν τοῦ Προέδρου».

Ὅσο πάντως καί ἂν ἡ κριτική αὐτή δέν εὐσταθεῖ, δεδομένου ὅτι ὁ Πρόεδρος καμιά ἀπολύτως ἐξουσία δέν ἔχει στόν ἐκτελεστικό τομέα —ἡ μόνη του οὐσιαστική ἀρμοδιότητα πέραν τοῦ τελεουργι-

κοῦ εἶναι ἡ ρυθμιστική σέ περιόδους κρίσης, ὅποτε νά μέν κρίνει ὁ ἴδιος τό κατά πόσον ὑπάρχει κρίση, τελικά πάντως τό θέμα λύνεται ὄχι διά τοῦ Προέδρου ἀλλά διά τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας πού εἶναι καί ἡ μόνη στήν ὁποία μπορεῖ νά καταφύγει ὁ Πρόεδρος—, γεγονός παραμένει ὅτι ἡ κριτική περί ὑπερεξουσιῶν παρέμεινε, ὅποτε τό ΠΑΣΟΚ θά μπορούσε θέτοντας τό θεσμικό ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης τῶν σχετικῶν ἀρθρων νά ἐλπίζει στήν ὑποστήριξη καί τῶν ἄλλων κομμάτων.

Πιστεύω πάντως ὅτι τό κύριο μέλημα τοῦ ΠΑΣΟΚ στίς προτάσεις του γιά ἀναθεώρηση τῶν περί Προέδρου διατάξεων δέν ἦταν αὐτό. Τό ΠΑΣΟΚ ἐπεδίωξε νά ξεμπερδέψει ὄχι μόνο μέ τόν Κ. Καραμανλῆ ἀλλά καί μέ τόν ἴδιο τόν θεσμό, ἀκριβῶς γιά νά μήν ἔχει κανέναν πάνω ἀπό τό κεφάλι του. Ἄν καί δέν μπορῶ νά τό ἀποδείξω, πιστεύω ὅτι σέ περίπτωση πού ἡ ἀνάληψη τῆς Προεδρίας ἀπό τόν κ. Σαρτζετάκη δέν συνοδευόταν ἀπό μείωση τῶν «ὑπερεξουσιῶν» του —ἔστω τοῦ ρυθμιστικοῦ ρόλου— ὁ κ. Παπανδρέου θά προτιμοῦσε νά ἔχει τόν κ. Καραμανλῆ πάνω ἀπό τό κεφάλι του παρά τόν κ. Σαρτζετάκη. Ὁ πρῶτος ἄλλωστε κατεῖχε αὐτή τή θέση «ἱστορικό δικαίω», ἡ συμπεριφορά του ἦταν δεδομένη καί μάλιστα ὄχι ἐνοχλητική γιά τό ΠΑΣΟΚ. Ὁ δεύτερος θά ἦταν ἕνα ἐρωτηματικό, ἕνας πιθανός δεύτερος πόλος πού τό ΠΑΣΟΚ θά τόν εἶχε δημιουργήσει μέ τή θέλησή του.

Γιά τό ΠΑΣΟΚ τό πραγματικό δίλημμα, νομίζω, δέν ἦταν Καραμανλῆς ἢ Σαρτζετάκης ἀλλά τό Καραμανλῆς ἢ τίποτα. Ἔτσι δηλαδή ὡστε τό ΠΑΣΟΚ —δηλαδή ὁ ἀρχηγός του— νά ἀπομεινεί ὁ μοναδικός πόλος ἐξουσίας. Εἶναι ἄλλωστε χαρακτηριστικό τῆς νοοτροπίας πού ἐπικρατεῖ στήν τάση ἐκείνη τοῦ κόμματος τῆς ὁποίας ἡ ἀποψη τελικά ἐπεκράτησε —«λαϊκό ὀλοκληρωτισμό» τήν εἶχαμε ὀνομάσει λίγο πρὶν τό 1981— ὅτι ἡ «πρόταση πακέτο» (ἀποπομπή Καραμανλῆ, ἀναθεώρηση τῶν περί Προέδρου καθώς καί τῶν περί ἀναθεώρησης διατάξεων) ἦταν ἡ συμπύκνωση τῶν ἐμπειριῶν πού ἡ τάση αὐτή ἀπέκτησε στά τρία χρόνια πού τό κόμμα βρισκόταν στήν ἐξουσία. Εἶναι γνωστό λ.χ. ὅτι ἡ τάση αὐτή, πού ἐμπνέεται ἀπό τό ὄραμα τῆς Ε.Λ.Ε. καί τῆς διάρκοῦς ἐξουσίας, ἐπεδίωκε πρόωρες ἐκλογές (ἐπί Ἐλύοντας) καί ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν τῆς ἔκανε τή χάρη. Ἐπεδίωκε ἐκλογικό νόμο δύο γύρων (δύο Κυριακῶν), ἀλλά καί πάλι ὁ Κ. Καραμανλῆς δέν συναίνεσε. Ἡ ἴδια αὐτή τάση εἶδε π.χ. τό νόμο-πλαίσιο γιά τά ΑΕΙ νά προσβάλλεται στό δικαστήρια ὡς ἀντισυνταγματικός, χωρίς ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία νά μπορεῖ νά κάνει τίποτα. Ἐπεδίωξε λοιπόν μέ μία κίνηση νά ἀεμπλακεῖ ἀπό ὄλες αὐτές τίς δεσμεύσεις πού ἐμπειρικά εἶχε αἰσθανθεῖ ὅτι ἐμπόδιζαν τό «ἔργο τῆς ἀλλαγῆς» ὄσο καί τήν εὐκόλη διαιώνιση τῆς ἐξουσίας τῆς.

Εἶναι ἐξίσου χαρακτηριστικό πάντως ὅτι οἱ προτεινόμενες ἀναθεωρήσεις δέν ἀγγίζουν σέ τίποτα τήν κοινωνική οὐσία. Παραμένουν ἀπλῶς ἐπί τῆς πολιτικῆς διαδικασίας. Τίποτα λ.χ. (ἐκτός ἀπό τή δειλία του καί τήν ἀντιπατική κοινωνική του φυσιογνωμία) δέν θά ἐμπόδιζε τό ΠΑΣΟΚ

νά θέσει ἀπό τώρα θέμα ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος στό ἄρθρο ἐκείνο στό ὁποῖο βασίστηκε ἡ ἐτυμηγορία περί ἀντισυνταγματικοῦ τοῦ νόμο-πλαίσιο γιά τά ΑΕΙ, γιά νά πάρουμε τό πύο «ἀνώδυνο» παράδειγμα μεταρρυθμίσεων ἐπί τῆς οὐσίας. Κι ὁμως τό ΠΑΣΟΚ δέν ἔθεσε κάποιο συγκεκριμένο θέμα ἀναθεώρησης, ἔθεσε ἀπλῶς θέμα ἀναθεώρησης τῆς διαδικασίας περί ἀναθεώρησης. Ἔθεσε δηλαδή πολιτικό —καί ὄχι κοινωνικό— θέμα συγκέντρωσης ὄλων τῶν ἐξουσιῶν στήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Πράγμα πού ὡς ἀπειλή καί ὡς κατάσταση ἀνοίγει τόν δρόμο γιά τήν ἀπρόσκοπτη μονοπώλησή τῆς ἀπό ἕνα κόμμα. Ἀπό ἕνα κόμμα μάλιστα πού ἔχει ἀποδείξει καί ἀποδεικνύει συνεχῶς ὅτι μοναδική του ἀρχή καί ἀποκλειστικό του ἐνδιαφέρον εἶναι ἡ συνδιαλλαγή μέ τό σύνολο τῆς κοινωνίας κατά τέτοιον τρόπο ὡστε ἡ ἀπό μέρους του διαχείριση τοῦ κοινωνικοῦ νά τοῦ ἐπιτρέπει τή διαιώνιση τῆς πολιτικῆς του ἐξουσίας.

Δέν ὑπάρχει λοιπόν ἀριστερή πρόθεση, δέν ὑπάρχει καν συγκεκριμένη κοινωνική πρόθεση στήν ὄλη πολιτειακή μεταβολή πού προτείνει τό ΠΑΣΟΚ. Ὑπάρχει μία καί μόνο πρόθεση, ἡ ἐνίσχυση-μέχρι σημείου ἀναδειξέως τῆς σέ μοναδικό πόλο-τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Λαμβανόμενόν δέ ὑπόψη τῶν συνθηκῶν πού ἐπικρατοῦν στήν Ἑλλάδα (πόσο εὐκόλα ξεχνᾶμε, ὅταν συγκρίνομε τό Σύνταγμα μας μέ τά ἄλλα εὐρωπαϊκά, ὅτι στήν Ἑλλάδα τά κόμματα δέν λειτουργοῦν δημοκρατικά ἀλλά ἀρχηγικά, πράγμα πού ἰσχύει ιδιαίτερα γιά τό ΠΑΣΟΚ), ἡ ἐνίσχυση αὐτή συντείνει στήν ἀνάδειξη τοῦ Ἄ. Παπανδρέου ὡς μοναδικό πόλο ἐξουσίας στήν ἑλληνική πολιτική πραγματικότητα.

Τί σημαίνουν ὄλα αὐτά, ἂν βέβαια τό ΠΑΣΟΚ καταφέρει νά τά πραγματοποιήσει; Ἐπί τοῦ κοινωνικοῦ συνεπάγονται μιά ἀναπόδραστη δεξιά πορεία τοῦ ΠΑΣΟΚ: ἡ ἐξουσία μέ ἢ χωρίς τήν ἀναθεώρηση τοῦ ἀρθρου 110 παῦει νά εἶναι ἀντικειμενικοποιημένη, νά διαχέεται δηλαδή κάπου ἀνάμεσα στό κυβερνῶν κόμμα, τόν Πρόεδρο, τό ὑπεράνω αὐτῶν Σύνταγμα, τῆ νομοθετική καί τίς ἄλλες ἐξουσίες καί συγκεντρώνεται μέσα σέ μία Βουλῆ, δηλαδή σέ ἕνα αὐτοδύναμο κόμμα, δηλαδή στόν ἀρχηγό του, δηλαδή στό Καστρί. Ἡ ἐξουσία ὑποκειμενικοποιεῖται, προσωποποιεῖται δηλαδή, ταυτίζεται μέ τόν φυσικό της φορέα, τόν Ἄ. Παπανδρέου. Αὐτός καί ὄχι τό κόμμα εἶναι ἡ πηγὴ τῆς, αὐτός θά τῆ διαπραγματευθεῖ μέ τίς διάφορες κοινωνικές τάξεις καθώς καί μέ τίς διάφορες ὀμάδες τῆς ἀστικῆς τάξης, στό πλαίσιο πάντα τῶν κυρίαρχων σχέσεων παραγωγῆς. Ὁ Ἄ. Παπανδρέου λοιπόν δέν θά πολεμήσει μέ κάποια κοινωνική τάξη ἐναντίον κάποιας ἄλλης, ἀπλῶς θά διαπραγματευθεῖ καί μέ τίς δύο τήν εἰρήνευσή τους πού θά ἐγγυᾶται τή διαιώνιση τῆς ἐξουσίας του. Εἶναι ἡ θέση του τέτοια πού τοῦ ἐπιβάλλει τήν πολιτική ἐκπροσώπηση τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας —καί ὄχι ἐνός τμηματός τῆς— στό πλαίσιο τοῦ τρόπου πού αὐτή εἶναι διαρθρωμένη. Ἡ θέση αὐτή θυμίζει ἔντονα τῆ θέση τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ὡς μοναδικῶν ἀποδεκτῶν τῆς λαϊκῆς δυσφορίας ἀλλά καί τῶν αἰτημάτων τῶν

διαφόρων μερίδων της άριστοκρατίας και ως τελικών ρυθμιστών των αντιθέσεων τους κατά τρόπο που να έμπεδώνεται ή κοινωνική ειρήνη και ή διαιώνιση της αυτοκρατορικής κοινωνίας.

Άλλ' έπειδή ή όποιαδήποτε διαχείριση στό κοινωνικό πεδίο δέν είναι δυνατόν νά εξαλείψει τίς αντιθέσεις πού άναζητούν βέβαια έκφραση και στό πολιτικό πεδίο, ή διαιώνιση της έξουσίας επιβάλλει μιά σκλήρυνση των όρων διεξαγωγής της πολιτικής πάλης, πρós όφελος βέβαια της έξουσίας. Γιατί άν μοναδικό της μέλημα είναι ή διαιώνιση της, αυτό επιβάλλει μιά άκαμπτη και άνελεύθερη στάση στά ζητήματα εκείνα πού άφορούν τούς θεσμούς, τούς όρους διεξαγωγής της πολιτικής πάλης, τήν έννημέρωση, τήν ίσοτιμία τελικά της έκφρασης των διαφόρων πολιτικών και κοινωνικών δυνάμεων. Άπό μιά άποψη, ή περίπτωση της ψήφου του κ. Άλευρά, όπου οι ίδιοι οι βουλευτές τού κυβερνώντος κόμματος καλούνται —δηθεν ως εκπρόσωποι του λαού, στην πραγματικότητα όμως ως όργανα του άρχηγού τους (έπί ποινη ή κατά συνείδηση ψήφος νά μεταφραστεί σε ιστορική κατηγορία περι άποστασίας από τή βούληση του άρχηγού)— νά έρμηνεύσουν τό Σύνταγμα καταπώς τούς συμφέρει, είναι άρκετά εύγλωττη γιά τά μελλούμενα. Γιά τό γεγονός δηλαδή ότι όχι μόνο μειοψηφίες, αλλά γενικότερα πολιτικές δυνάμεις έκτός έξουσίας, δέν θά διαθέτουν άλλο κανάλι διαμαρτυρίας πρós τίς άυθαιρεσίες της έξουσίας από τό κανάλι του νά άπευθυνθούν πρós τή μία και μόνη έξουσία. Πού βεβαίως είναι σε θέση όργανώνοντας τήν κυριαρχία της κατά άπόλυτο τρόπο νά έλέγξει κάθε διαρροή, νά καταπνίξει κάθε αντίθεση. Αύτή θά έλέγχει τά μέσα μαζικής επικοινωνίας, αύτή θά δίνει δάνεια στους εκδότες έφημερίδων, αύτή θά είναι σε θέση νά καθορίζει τήν τιμή των έφημερίδων και νά διαμορφώνει κατάλληλους νόμους περι τύπου, νά καθορίζει διατάξεις περι άφισκόλλησης, νά όργανώνει τελικά τήν κυριαρχία του φαίνεσθαι πάνω στό είναι κατά τόν εκάστοτε σύμφωρο τρόπο.

Ίσως νά κινδυνολογώ άσύστολα, περιγράφοντας συνθήκες πολιτικής δικτατορίας. Σπεύδω λοιπόν άμέσως νά δηλώσω ότι τό ΠΑΣΟΚ είναι κοινοβουλευτικό κόμμα και θά παραμείνει τέτοιο, τόσο γιατί αύτή είναι ή ιδεολογία του, όσο και γιατί τό στομάχι του έλληνικού λαού χωράει μέν πολλά, κυρίως ως πρós τήν έλαστική συνείδηση πού έχει γιά τούς θεσμούς, όχι όμως και μέχρι του σημείου νά παραβιάζεται και τυπικά ό κοινοβουλευτισμός. Άλλά ή ντόπια περι κοινοβουλευτισμού ιδεολογία, τόσο του λαού όσο και των κρατούντων, δέν έμπεριέχει τόν πολυμερισμό της έξουσίας, δέν είναι πολυφωνική, δέν είναι σε τελευταία άνάλυση δημοκρατική, είναι άρχηγική. Κι αυτό επιτρέπει νά παρεισφρήσουν στην ελληνική πολιτική ζωή ένδιάμεσα φαινόμενα, πού τελικά καταλήγουν νά όρίζουν και τήν ούσία του ελληνικού κοινοβουλευτισμού. Και τά όποια θά μπορούσε κανείς νά τά άποκαλέσει φαινόμενα κοινοβουλευτικής δικτατορίας στό πολιτικό έπίπεδο.

Καραμανλής ή Σαρτζετάκης;

Ξεφύγαμε όμως από τό θέμα μας. Άπό τό πραγματικό δίλημμα δηλαδή πού μās τίθεται σήμερα. Ο Κ. Καραμανλής δέν ήταν βέβαια ό ιδεώδης —στό πλαίσιο της άστικής ιδεολογίας έννοείται— Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Η έμμονη του πάντως στόν δικομματισμό και ή περιεργη θέση του ως πρώην εκπροσώπου της συντηρητικής παράταξης τόν ύποχρέωνε νά διατηρεί κάποια ίσορροπία άνάμεσα στά συμφέροντα των δύο μεγάλων κομμάτων. Τό πολιτικό του βάρος —και όχι οι τυπικές «ύπερξουσίες του Προέδρου»— τόν καθιστούσε ικανό νά παίξει αυτόν τόν ρόλο, πάντοτε βέβαια με φειδώ και πάντοτε με μοναδικό μέλημα τήν ίσοτιμη μεταχείριση των δύο μεγάλων κομμάτων και των ένίοτε αντιτιθέμενων συμφερόντων τους. Άλλ' έστω και έμμεσα, αύτή ή ίσοτιμία άντικειμενοποιούνταν, έβγαине δηλαδή έξω από τό πεδίο άναφοράς της —τά δύο μεγάλα κόμματα— και όρισμένες πλευρές της κατέληγε νά ίσχύουν γιά όλους.

Τό καλύτερο λοιπόν πού θά μπορούσε νά ευχεται ένας άριστέρος στή σημερινή περίοδο —παίρνοντας ύπόψη και τή μικρή δύναμη της Άριστερας— θά ήταν ή άντικατάσταση αυτού του Προέδρου με μία προσωπικότητα κοινής άποδοχής. Άναφέρομαι βέβαια σε εύχες όχι συμβολικού περιεχομένου, αλλά σε εύχες πού θά είχαν κάποια χροιά έφικτού. Σήμερα λοιπόν, όπως έχουν τά πράγματα, τό καλύτερο πού θά μπορούσαμε νά φανταστούμε θά ήταν ή άντικατάσταση του Κ. Καραμανλή από κάποιο Πρόεδρο κοινής άποδοχής από όλα τά κόμματα, κάποιον, δηλαδή πού αϊρόμενος πάνω από αυτά, θά έγγυάτο συνθήκες ίσοτιμίας και σεβασμού των θεσμών και των κανόνων της πολιτικής πάλης. Άν κάτι τέτοιο φαντάζει άπραγματοποίητο, αυτό δέν όφείλεται στην έλλειψη ενός τέτοιου προσώπου (άλλωστε θά άρκούσε ή συμφωνία των κομμάτων γιά νά «κατασκευαστέ» αύτή ή προσωπικότητα), αλλά στην έλλειψη παρόμοιας διάθεσης από τήν πλευρά των κομμάτων και κυρίως βέβαια από τήν πλευρά της έξουσίας.

Ο κ. Σαρτζετάκης θά μπορούσε, αυτόκλητα έστω, νά παίξει αυτό τό ρόλο. Νά έξαρτήσει π.χ. τήν εκ μέρους του άποδοχή της ύποψηφιότητάς του από τήν άποδοχή της από τά υπόλοιπα κόμματα (στό κάτω κάτω όλοι οι βουλευτές καλούνται τυπικά νά τόν ψηφίσουν, και ούσιαστικά βέβαια οι του ΚΚΕ). Νά έγγυηθεί έστω —συγκεκριμένα όμως και όχι με γενικές φράσεις περι έλευθερίας και νόμου ή περι θεσμών— τήν ίσοτιμία μεταξύ των κομμάτων. Νά βρει δηλαδή κάποιον τρόπο νά ξεφύγει από τή θέση του ΠΑΣΟΚικου ύποψηφίου, πράγμα πού δυστυχώς άν δέν γίνει από τώρα δέν θά γίνει ποτέ. Δέν τό έκανε. Δέχθηκε αντίθετα νά είναι ό ύποψηφιος του ΠΑΣΟΚ και μάλιστα με μειωμένες άρμοδιότητες καταπώς τό ήθελε τό ΠΑΣΟΚ.

Κρίνοντας έτσι τήν ύποψηφιότητα Σαρτζετάκη από αυτά τά λίγα στοιχεία πού ό ίδιος μέσα σε μιά βδομάδα έδειξε, κρίνον-

τας άκόμα και από τό περιορισμένο πολιτικό βάρος πού διαθέτει (δέν ήταν πολιτικό ό άνθρωπος), θά πρέπει νά πούμε ότι ό κ. Σαρτζετάκης δέν είναι σε θέση νά παίξει κάποιο άλλον ρόλο πέρα από εκείνον του τυπικού-τελετουργικού Προέδρου της Δημοκρατίας, τήν ώρα πού όλες οι έξουσίες θά είναι συγκεντρωμένες στα χέρια του άρχηγού του ΠΑΣΟΚ. Στην πραγματικότητα δηλαδή βρισκόμαστε ούσιαστικά άντιμέτωποι με τήν ταυτόχρονη πρωθυπουργία και προεδρία του Ά. Παπανδρέου, έναντι του «δύισμού» πού ύπήρχε μέχρι πρότινος.

Νομίζω ότι γιά μās, τόσο ως άριστερούς όσο και ως πολίτες, ή νέα κατάσταση είναι χειρότερη από τήν παλιά. Τό κακό όμως είναι ότι αύτή ή εκτίμηση γιά νά είναι σωστή θά πρέπει και νά άποδειχθεί. Έξηγομαι: ύπάρχουν διάφορες πιθανότητες πού πολύ λίγο έξαρτώνται ή και καθόλου από τήν Άριστερά και τή στάση της. Ύπάρχει π.χ. ή πιθανότητα νά κερδίσει (λόγω και των τελευταίων εξέλιξεων) ή Νέα Δημοκρατία τίς εκλογές. Σ' αύτή τήν περίπτωση, ή επιχειρούμενη από τό ΠΑΣΟΚ άναδιάρθρωση θά άνατραπεί, έμεις όμως πολεμώντας τόν κ. Σαρτζετάκη και τά συνεπαγόμενα θά έχουμε πολεμήσει ένα φάντασμα, ενώ στην πραγματικότητα θά έχουμε φαινομενικά τουλάχιστον συνεργήσει στην επάνοδο της Δεξιάς στην έξουσία. Όχι μόνο δηλαδή δέν θά έχουμε προβλέψει και πολεμήσει από πριν τή νέα κατάσταση πού θά διαμορφωθεί, αλλά θά τήν έχουμε «ύποβοηθήσει» κιόλας. Άν όμως κερδίσει τίς εκλογές τό ΠΑΣΟΚ, και άν ιδιαίτερα τίς κερδίσει με άνετη πλειοψηφία (λόγω και των τελευταίων εξέλιξεων, ή έστω παρά τίς τελευταίες εξελίξεις), τότε όσα είπαμε παραπάνω κινδυνεύουν νά βγουν άληθινά, και έπομένως καλά θά κάνουμε νά άντιταχθούμε σ' αυτά από τώρα.

Ύπάρχει λοιπόν ένα ζήτημα εκτίμησης, περι τού ποιός θά είναι ό προσεχής κύριος αντίπαλος γιά τήν Άριστερά, ό αντίπαλος έναντίον του όποιου θά πρέπει νά ρίξει τό κύριο βάρος της από τώρα.

Δέν θέλω εδώ νά κάνω εκτίμησης. Άλλωστε ή περίοδος αύτή είναι ιδιαίτερα ρευστή, τά δεδομένα άνατρέπονται από μέρα σε μέρα (μιά ψήφος κάποιου βουλευτή στην εκλογή του Προέδρου είναι σε θέση νά άνατρέψει τά πάντα, νά όδηγήσει τό ΠΑΣΟΚ σε «γκάφες», νά γείρει ίσως τή πλάστιγγα υπέρ της Νέας Δημοκρατίας). Σε μερικές μέρες θά γνωρίζουμε σίγουρα περισσότερα. Μέχρι τότε εκείνο πού μπορεί κανείς με βεβαιότητα νά δηλώσει γιά τήν άπόφαση πού πήρε τό ΠΑΣΟΚ τό Σάββατο της 9ης Μαρτίου, είναι ότι σε κάθε περίπτωση, είτε δηλαδή μās φέρει στό μέλλον άντιμέτωπους με ένα αυταρχικότερο ΠΑΣΟΚ είτε με τή Νέα Δημοκρατία, σε τίποτα δέν έξυπηρετεί τίς επιδιώξεις της Άριστερας. Και είναι έπομένως άδικαιολόγητος όλος αυτός ό ένθουσιασμός μιάς μερίδας άριστερών πού μοιάζουν νά πιστεύουν ότι τό γκρέμισμα των ειδώλων είναι ούτως ή άλλως θετικό, άκόμα κι όταν τά παλιά είδωλα ξηλώνονται μόνο και μόνο γιά νά στηθούν νέα. Και δέν πρόκειται βέβαια μόνο γιά είδωλα.

Δαμιανός Παπαδημητρόπουλος

Πακέτα δέν ἔχει μόνο ὁ Παπανδρέου

Εἶναι θετικό πού ἀπομακρύνθηκε ὁ Κ. Καραμανλῆς. Εἶναι θετικό πού τό ΠΑΣΟΚ ἔθεσε θέμα ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος. Θετικά ὅλα τοῦτα, «ἀνεξάρτητα ἀπό τούς σκοπούς πού ἐπιδιώκει ἡ κυβέρνηση», ὅπως λέει καί ἡ τελευταία ἀπόφαση τῆς τραγικῆς αὐτῆς ἱστορίας πού φέρει τό ὄνομα ΚΚΕ. Καί θετικό εἶναι ἀκόμα, συμπληρώνουν ἄλλοι, πού ἡ κυβέρνηση ἀπέσυρε τήν πρόταση γιά τροποποίηση τοῦ ἀρθροῦ 110 τοῦ Συντάγματος. Ἔπονται βεβαίως καί τά ἀρνητικά, ὑπό μορφήν ἐπιφυλάξεων ἢ (γιά τούς πιά ἀθυρόστομους) διαφωνιών.

Θετικό καί ἀρνητικό

Οἱ λέξεις θετικό — ἀρνητικό πρέπει κάποτε νά ἐξαφανιστοῦν ἀπό τό λεξιλόγιο τῆς ἀριστερᾶς. Καί δέν ἐννοοῦμε φυσικά τό ΚΚΕ, ἀφοῦ οἱ λέξεις αὐτές ἐρχονται γάντι στόν χυδαῖο καιροσκοπισμό τοῦ «ὄ,τι φᾶμε, ὄ,τι ἀρπάξουμε», μοναδική πολιτική πού εἶναι σέ θέση νά ἀσκήσει τό κόμμα αὐτό. Ἔρχονται γάντι στήν πάλαι ποτέ «στρατηγική τῶν σταδίων» πού σήμερα ἔχει περαιτέρω ἐκφυλιστεῖ σέ «στρατηγική» τοῦ σημειωτόν κι ὅσους πόντους κλέψουμε. Σέ στρατηγική πού ἔχει ὅλα τά φόντα, νομίζει, νά ἀποδεσμεύσει τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις τῆς κοινωνίας μας ἂν δέν ἦταν ἐκεῖνοι οἱ παλιονόμοι καί τά παλιосυντάγματα πού τῆ φρενάρουν. Οὔτε οἱ νόμοι οὔτε τό Σύνταγμα ἐφταιξαν σέ τίποτα γιά τή συντήρηση καί τόν ὀπορτουρισμό πού ἀποπνέει ἡ πολιτική τοῦ ΚΚΕ. Καί μάλιστα ὅταν τό κόμμα αὐτό — ὄχι οἱ ἐργάτες καί οἱ ἐργαζόμενοι πού τό ἀκολουθοῦν ἀλλά ὁ Φλωράκης, ὁ Φαράκος, ὁ Χαλβατζῆς καί ὁ Ἀμπατιέλος — διεκδικεῖ τήν ἀλλαγῆ τῶν νόμων καί τοῦ Συντάγματος, αὐτῶν τῶν παλιονόμων καί τοῦ παλιосυντάγματος πού ἔχουμε σήμερα, πρὸς κατευθύνσεις ὅπου πλειοψηφίες εὐκαιριακές ἢ μὴ χω-

ρίς ἀρχές καί τέλος «ὅλα τά σφάζουν, ὅλα τά μαχαιρώνουν», πού λέει πετυχημένα καί ὁ Μάριος Πλωρίτης στό *Βῆμα* τῆς τελευταίας Κυριακῆς, τότε ἐκεῖ θά μᾶς βρῖσκει ἀντιμέτωπος. Φαντάζομαι, καί ἐσᾶς.

Δέν θά ἦταν ὑπερβολή νά ἔλεγε κανεῖς ὅτι καί τό ΚΚΕ ἐσωτερικῶς θά ἦταν ἀδύνατο νά πολιτευτεῖ χωρίς τίς δύο λεξούλες πού εἶπαμε στήν ἀρχή. Γιά διαφορετικούς λόγους, καί συγκεκριμένα ἐπειδή ἔτσι ἔχει τή δυνατότητα νά διαωνίζει τήν ἀποσπασματικότητα πού διαπερνᾷ τή μέχρι σήμερα στάση του. Δέν κρύβω ὅτι κάπως ἀνακουφίστηκα ὅταν διάβασα τήν ἀπόφαση τοῦ ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ. Περίμενα, γιά νά πῶ τήν ἀλήθεια, μιά τοποθέτηση στά χνάρια ἐκείνης τοῦ Ζίγδη (θετικά τά μέτρα, μείον τό ἀρθρο 110, ἀρνητική ἢ μεθόδευση), ἐνῶ ἡ ἀπόφαση εἶναι ἀρκετά πιά σύνθετη καί λαμβάνει ὑπόψη τίς ἐπιπτώσεις πού θά ἔχει τό πρόσφατο παπανδρεϊκό τσαλαβούτημα γιά τήν ἀριστερά. Ἡ διάκριση ὅμως θετικοῦ-ἀρνητικοῦ παραμένει στέρεη, ἴσως ἐπειδή ἡ ἀπόφαση διακατέχεται ρητά ἀπό τόν φόβο μήπως «ἐποφεληθεῖ ἡ Δεξιά». Δεξιάς παρουσίας, πάσα ἀρχή σχετικοποιητήτω.

Ἄθροιστικά ὅμως δέν μπορεῖ νά σταθεῖ κανεῖς, πολύ περισσότερο σέ ζητήματα πού ἐπιτάσσουν σαφή θέση. Καί δέν εἶναι ἡ θέση ὁ ἐπιμερισμός πραγμάτων πού δέν ἐπιμερίζονται, δέν εἶναι ἡ θέση ἡ ἀρνητική συνολικῆς τοποθέτησης ἀπέναντι στά μεγάλα προβλήματα, δέν εἶναι ἡ θέση ὁ αὐθαίρετος χωρισμός «πακέτων» σέ κάποια ἐπιμέρους στοιχεῖα πού μποροῦν τάχα νά αὐτονομηθοῦν. Δέν συνιστᾷ θέση, πού ξεκαθαρίζει συνειδήσεις καί φτιάχνει ἀριστερή πολιτική, ὁ χωρισμός πράξεων ἀπό τό ὑποκείμενό τους. Κοντολογίς, δέν ὑπάρχουν «θετικά» πού γίνονται ἀπό «ἀρνητικούς» φορεῖς. Ἐκτός πιά κι ἂν οἱ φορεῖς δέν εἶναι τελικά καί τόσο «ἀρνητικοί», ἢ εἶναι τέλος πάντων «θετικότεροι» ἀπό τό μείζον δεξιό κακό.

Καί αὐτό εἶναι τελικά πού στοιχειώνει

τά μυαλά τῶν περισσότερων ἀριστερῶν, γιάτι δέν μπορεῖ παρά νά καταλαβαίνουν ὅτι τά παιχνίδια ἀνάμεσα στό θετικό καί τό ἀρνητικό τελικά νομιμοποιοῦν, ἔμμεσα ἔστω, τό σύνολο τῆς κρινόμενης πολιτικῆς. Καί τό ἴδιο τό ΠΑΣΟΚ ἄλλωστε δέν ζητάει ἀπό ὅλους νά τό ζητωκραυγάσουν ἀνεπιφύλακτα, γιάτι ξέρεῖ πῶς αὐτό δέν γίνεται. Ζητάει ἀπλῶς νά τοῦ ἀναγνωρῖσουν τά θετικά του, δηλαδή νά μὴν τό ἀπορρίψουν συλλήβδη.

Δέν τό ζητάει ὅμως αὐτό μόνο ἐπὶ τοῦ αὐστηρά συγκεκριμένου τῆς κυβερνητικῆς πολιτικῆς, ὅπως θεμιτό εἶναι καί ὅπου ὅλοι μας εἴμαστε φυσικά πρόθυμοι νά ἀναγνωρίσουμε καί κουτσοθετικά (ὅπως κάναμε κι ἐμεῖς ἄλλωστε στό προηγούμενο μόλις τεῦχος, ἀναφερόμενοι στά προβλήματα τοῦ Λεκανοπεδίου)· τό ζητάει καί ἐπὶ τῆς συνολικῆς πολιτικῆς καί ἰδεολογικῆς παρουσίας του, τό ζητάει ὡς κόμμα, ὡς «ὄραμα», ὡς Ἄριστερά. Καί ὡς Ἄντρεας γενικότερα.

Καί ἐμεῖς; Νά τί εἶχε νά πεί ὁ Λεωνίδας Κύρκος στό κατάμεστο, ὄχι ἀπό τίμιους πατριῶτες ἀλλά ἀπό ἀριστερούς πού θέλουν νά δοῦν τήν παράταξή τους νά παρεμβάινει καιρία στίς ἐξελίξεις, Παλαί ντέ Σπόρ τῆς Θεσσαλονίκης: ψήφος στό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ θά εἶναι «μιά ἐντολή στό ΠΑΣΟΚ νά ἀλλάξει ρότα!». Ὅχι ψήφος λοιπόν εἰς βάρος τοῦ ΠΑΣΟΚ, ὄχι ἐναντίον του, ὄχι καταδικαστική ὅπως ἐμφανῶς ἦταν ἡ ψήφος τῶν ἀριστερῶν στίς εὐρωεκλογές, ἀλλά — ἂν καλοσκεφτεῖ κανεῖς — ὑπέρ του. Ὑπέρ τοῦ καλοῦ, ἐννοεῖται, ΠΑΣΟΚ, ἐκείνου τῶν ἀρχικῶν διακηρύξεων ἢ τουλάχιστον ἐκείνου τοῦ ΠΑΣΟΚ πού ἔχει τίς δυνατότητες νά εἶναι ἄλλο. Ἡ ἀριστερά ὡς ἀγγελιοφόρος; Ὡς μοχλός τῆς σχέσης Ἄντρεας-ἐπανάσταση, πού θά ἔλεγε καί οἱ παλιότεροι;

Ἔτσι βέβαια, μόνο ἀρνητικοθετικά μποροῦμε νά τοποθετηθοῦμε ἀπέναντι στά τελευταῖα γεγονότα. Καί ἔτσι ὄντως τό ΠΑΣΟΚ στριμώχνει τήν Ἄριστερά στή γω-

νία, όπως ομόφωνα ανέκραξαν οι εφημερίδες του. Γιατί, όπως λένε, της παίρνει συνθήματα.

Ἡ πολιτική ὡς τέχνη τοῦ τυχαίου...

Ἡ ἀνατροπή τοῦ «καρμανλισμοῦ» ὑπῆρξε πράγματι διεκδίκηση τῆς Ἀριστερᾶς. Ὅμως πρῶτον, μιλάμε γιά σήμερα, ὄχι γιά τό '61. Καί δεύτερον καί κυριότερον, τό ζήτημα δέν εἶναι τεχνικό. Εἶναι ἀδιαχώριστο ἀπό τό ποιός, πῶς, πρός τί. Ἀλλιῶς θά ἀρκοῦσε νά προσεῦχεται ἡ Ἀριστερά νά ...πεθάνει ὁ Καρμανλῆς. Ἐξίσου τεχνικό εἶναι φυσικά τό πρόβλημα τῆς ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος. Ἡ θέση τῆς Ἀριστερᾶς ὅτι πρόκειται γιά ἕνα Σύνταγμα αὐταρχικό εἶναι σωστή, ἐδῶ συμφωνᾶμε ὅλοι. Ἀναλόγως ὁμῶς τῶν περιστάσεων, αὐτό τό αὐταρχικό Σύνταγμα ἡ Ἀριστερά εἶναι δυνατόν ἀπό τό νά συγκρουσθεῖ ἀνοιχτά μαζί του ἕως τό νά προτάξει τά στήθη της γιά νά τό ὑπερασπισθεῖ. Τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τούς νόμους ἄλλωστε, σέ ἕνα ἄλλο ἐπίπεδο. Ἡ σχέση τῆς Ἀριστερᾶς μέ τό ἀστικό θεσμικό πλαίσιο εἶναι πολύ πιό πονεμένη ἀπ' ὅσο ἀφήνουν νά ἐννοηθεῖ οἱ ἐκατέρωθεν γελοῖες ἀπλουστεύσεις. Ἰδιαίτερα σέ περιόδους πού ἡ πάλῃ της εἶναι προπάντων ἀμυντική.

Ἐπί τοῦ προκειμένου, λοιπόν, ἡ Ἀριστερά δέν ἔχει τίποτα νά συζητήσει μέ τήν κυβέρνηση, μέ τό ΠΑΣΟΚ. Διότι αὐτοί δέν ἔχουν πρόβλημα οὔτε Καρμανλῆ οὔτε Συντάγματος. Δέν τό ἔχουν, δηλαδή, ἀπό τή μοναδική σκοπιά πού ἐπιδέχεται συζήτηση, τή σκοπιά τῆς διεύρυνσης τῆς δημοκρατίας. Δέν ὑφίσταται γι' αὐτούς τό παραμικρό θέμα ἀρχῆς. Ἐξίσου καλά μποροῦν νά συμβιώνουν μέ τόν Καρμανλῆ, νά ζητᾶνε τήν κάλυψή του, νά ἐντάσσονται στό συναινετικό του πλαίσιο, νά ἀποδέχονται τόν Πρόεδρο ὄχι ἀπλῶς ἐπειδή ἔτυχε νά τόν βροῦν μπροστά τους ἄλλα ὡς ἐγγυητή τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ καθεστώτος· ἢ νά τόν ἀνατρέπουν, νά «αὐτονομοῦνται», νά κάνουν ἐπιλογές πού, καλῶς ἔχοντων τῶν πραγμάτων, θά ἔπρεπε νά εἶναι μακροχρόνιας προοπτικῆς, χωρίς ποτέ νά θέτουν, δηλαδή νά ἔχουν, τό πρόβλημα τῆς οὐσίας. Ἐν προκειμένῳ, ὅπως εἶπαμε, τῆς δημοκρατίας, γιά νά μήν ποῦμε γιά τά παραπέρα.

Καί ὄχι μόνο δέν τό ἔχουν τό πρόβλημα—δικαίωμά τους, στό κάτω κάτω— ἀλλά θέλουν καί νά τό διαχειριστοῦν. Χωρίς νά τό ἔχουν. Θέλουν νά ἐμφανιστοῦν, ὅταν λάχει (γιατί κάλλιστα μπορεῖ καί νά μή λάχει), ὡς ἐνεργοῦντες στό ὄνομα τοῦ λαοῦ μόνο καί μόνο ἐπειδή ἔτσι ἦρθαν τά πράγματα, ἐνῶ χθές ἦ ἀῤῥιο ἔρχονταν ἀλλιῶς. Λές καί τά αἰτήματα τῆς Ἀριστερᾶς εἶναι λαχνοί πού βγαίνουν ἢ δέν βγαίνουν ἀπό τήν κληρωτίδα.

Δέν πρόκειται φυσικά γιά «ἀνακολουθίες» ἢ γιά «βαλτώματα». Γιατί τά μυστικά τοῦ βάλτου εἶναι ἐκεῖ γιά ὅποιον θέλει νά τά δεῖ: τό ΠΑΣΟΚ δέν πονάει τίποτα, θεωρεῖ τά πάντα *συνθήματα*. Τίς βάσεις, τήν ΕΟΚ, τή δημοκρατία, τήν κοινωνικοποίηση. Ἀλλά ἐπειδή ὅλα αὐτά καί ἄλλα πολλά δέν εἶναι ἀπλῶς συνθήματα ἀλλά πραγματικότητες σκληρές, τό ΠΑΣΟΚ ἀσκεῖ πολιτική καί παράγει πολιτικά ἀπο-

τελέσματα χωρίς νά τό θέλει, ἀπό σπόντα. Ὅρισμένες ἐπιπτώσεις τίς βλέπει μετά καί τρέχει ὅπως ὅπως νά τίς μαζέψει. Τίς ὑπόλοιπες τίς παίρνει τό ποτάμι. Καί τό χειρότερο βέβαια εἶναι ὅτι τίς ἐπιπτώσεις, ὅποιες καί ἂν εἶναι, τίς ὑφίσταμεθα ἡμεῖς οἱ ἄλλοι. Καί τό ΠΑΣΟΚ ὑφίσταται προφανῶς τίς ἐπιπτώσεις τῆς πολιτικῆς του, ἀλλά τίς ζεῖ μέ ἐντελῶς ἄλλον τρόπο, τόν μόνο πού τό ἐνδιαφέρει: τί γίνεται μέ τίς ψήφους καί τά μορατόρια. Ἀκόμα κι ἔτσι, εὐελπιστοῦν οἱ Κουτσόγιωργες καί οἱ Λαλιώτηδες, ὅλο καί κάτι θά σκαρφιστεῖ στό τέλος ὁ Ἀντρέας.

Τό ὅτι τό ΠΑΣΟΚ δέν ἔχει τά προβλήματα τῆς δημοκρατίας καί τῆς Ἀριστερᾶς, δηλαδή τά «ἔχει» μόνο ἀπό τήν ἀποψη τοῦ πόσο χρήσιμα καί ἐξαργυρώσιμα μπορεῖ νά τοῦ φανοῦν, σημαίνει φυσικά καί ὅτι δέν ἔχει τή δυνατότητα νά τά συζητήσει μαζί της. Ἀπόδειξη ὅτι δέν τά συζητάει καί τό ἴδιο. Δέν ἔχει πιά νόημα νά μιλήσει κανείς γιά τή λεγόμενη μεθόδευση, τόν χειρισμό πού ἔκανε πρόσφατα ὁ Ἀνδρέας. Ὅλοι ξέρουμε ὅτι ἡ πλέμπα τοῦ Κινήματος, περιμένοντας στίς Τ.Ο., μαθαίνει τά γεγονότα ἀργότερα ἀπό μᾶς τούς ἄλλους πού ἀκοῦμε ραδιόφωνο, ὅτι οἱ 160 καί βάλε ἐκλεκτοί τοῦ Ἔθνους ἔχουν μάτια μόνο γιά τόν Ἀντρέα καί αὐτί γιά τό ἐν-δύο τοῦ Λιβάνη, ἐκτός κι ἂν τοῦς τή δώσει καί θεσοῦν ἐαυτὸν ἐκτός ἢ ψηφίσουν στή ζούλα λευκό, ὅτι ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή μέ τούς ὑπουργούς, τούς γραμματεῖς καί τούς φαρισαίους της ἔχει ἀπλῶς τήν πολιτική βούληση νά σηκώνει τό χέρι της ὁσάκις τῆς ζητηθεῖ, ἐκφράζοντας τήν «ἀπονή» της μόνο διά τοῦ κατά πόσον λαμποκοπᾷ ἢ σακουλιάζει τό μούτρο της στό ἄκουσμα τῆς ὁμόφωνης καί ἀρραγοῦς ἀπόφασής της. Οἱ περιχαρεῖς, οἱ ἀδιάφοροι, οἱ μουδιασμέννοι καί οἱ ἀποκαμωμένοι—αὐτές εἶναι οἱ τέσσερις πολιτικοῖδεολογικές τάσεις τοῦ καθοδηγητικοῦ ὄργανου τοῦ Κινήματος.

Μέχρι πού ὁ ἐξευτελισμός τους νά γίνει τέλειος. Τύπος καί ὑπουργοί, καστρινοί καί φουκαράδες, Τζουμάκες καί Γιαννόπουλοι, ἀνάλογα μέ τήν πονηριά τοῦ καθενός καί τή μαγκιά του, ρίχνονται ὡς πρόβατα ἐπί σφαγήν στά λασπόνερα τοῦ πασοκικοῦ προσκήνιου, μαζί μέ τούς δημοσιογράφους καί τά εὐτράπελα συμμαχικά στρατά τοῦ Γλέζου, ὥστε τήν ὥρα τῆς κρίσεως αὐτοί ὅλοι νά τρέχουν λεροί γιά τό ντοῦς καθῶς ὁ Ἀντρέας, χωρίς ἴχνος πιτσιλιᾶς, μᾶς ἀνακοινώνει τό ἐκάστοτε ὄραμα ὡς τίμιος πασοκίτης. Οἱ βουλευτές μας, θύματα εὐγενῆ στόν ἀγῶνα γιά τήν «ἀναβάθμιση τοῦ κοινοβουλίου», οἱ κεντροεπιτροποί μας, ἀπώλειες στή μάχη γιά τήν «ἐξυγιάνση τῶν κομμάτων». Οἱ δημοσιογράφοί μας καί χιλιάδες κομπάρσοι, πού λένε καί στό σινεμά, θύματα τῶν περιστάσεων. Καί ὁ Ἀντρέας στόν ρόλο τῶν περιστάσεων.

Δέν εἶναι (μόνο) ἠθικό τό πρόβλημα, ὅπως συχνά μᾶς τό παρουσιάζουν, οὔτε ὕψους καί ἤθους. Ὅλα αὐτά ὀφείλονται στό ὅτι τό ΠΑΣΟΚ δέν ἔχει οὔτε κατά διάνοιαν τά προβλήματα πού μᾶς ἀπασχολοῦν, τά προβλήματα τῆς δημοκρατίας, τά προβλήματα τελικά τῆς πολιτικῆς. Ὅχι ἀπλῶς στό ὅτι δέν ἔχει στρατηγική, ὅπως ἀφελῶς λέγαμε παλιότερα, ἀλλά στό ὅτι δέν ξέρει κάν πρός τί θά τοῦ

χρειαζόταν ἡ στρατηγική πού δέν ἔχει. Τί νά συζητήσουμε λοιπόν μέ τό ΠΑΣΟΚ; Πῶς νά μιλήσει μαζί του ἡ Ἀριστερά γιά πράγματα στά ὁποῖα ἔχει ἐπενδύσει, τά ὁποῖα τήν καῖνε, γιά τά ὁποῖα δέν ἔπαψε νά γράφει, νά διαβάζει καί νά ἀγωνίζεται; Ἡ συζήτηση μαζί του, σέ αὐτό τό ἐπίπεδο, ἀπλῶς νομιμοποιεῖ τό ΠΑΣΟΚ ὡς συμμετοχο τάχα στίς ἐγνοίες της. Δηλαδή, τελικά, τό νομιμοποιεῖ καί τό κάνει ἀποδεκτό ὡς παντελῶς ἀμέτοχο. Ἀλλά ἡ δημοκρατία ἢ ὅτι ἄλλο δέν κερδίζεται ἀπό σπόντα οὔτε κολλάει στήν ξένη βράση. Τό μόνο πού μπορεῖ ἡ Ἀριστερά νά περιμένει ἀπό τό ΠΑΣΟΚ εἶναι αὐτό πού θά κατορθώσει νά τοῦ ἐπιβάλλει.

...ἀλλά ὄχι καί τόσο τυχαίου

Ἀλλά ἂν τό ΠΑΣΟΚ δείχνει ἰκανό σχεδόν γιά τά πάντα, ἂν μοιάζει τυχαῖο τό πρός τά πού θά κινηθεῖ, ἐρήμην τῶν προβλημάτων, αὐτό δέν ἰσχύει ἀπόλυτα. Γιατί τά «ἀριστερά» του ξεσπάσματα (ὅταν δέν εἶναι ἀμιγῶς κεντρῶα πού ἀπλῶς φαντάζουν, λόγω τῆς πάλαι ποτέ «συνοδοιοποιίας», ἀριστερά) ἔχουν συγκεκριμένο περιεχόμενο. Περιεχόμενο (ἄς μήν ντρεπόμαστε τίς λέξεις) ἀντιδημοκρατικό.

Ἀντιδημοκρατικό ὄχι τόσο γιά τούς «κανόνες τοῦ παιχνιδιοῦ» πού τό ΠΑΣΟΚ ὀρίζει· ὅσο καί κυρίως γιά τό ὅτι θέλει νά διατηρεῖ τό δικαίωμα νά μὴν εἶναι δεδομένοι αὐτοί οἱ (ὅσο αὐστηροί) κανόνες, δηλαδή νά τούς ἀλλάζει κατά τό τρέχον δοκοῦν. ἢ «ἔστω» νά τούς παρακάμπτει. Καί αὐτό εἶναι ἴσως τό σημαντικότερο, καί πιό ἐπικίνδυνο, στοιχεῖο τῆς πολιτείας τοῦ ΠΑΣΟΚ. Θά ἦταν ἐντελῶς ἄλλο ἂν μᾶς ἔλεγαν: νά, αὐτό εἶναι τό πλαίσιο, νομικό καί θεσμικό, στό ὁποῖο θά κινηθεῖτε καί τό ὁποῖο ὁμῶς καί ἡμεῖς θά σεβαστοῦμε, καί εἶναι ἐντελῶς ἄλλο νά μᾶς λένε: τό πλαίσιο θά τό ὀρίζω κάθε φορά ἐγώ, καί στό κάτω κάτω μπορεῖ καί νά μήν τό σέβομαι.

Τό πρόσχημα τοῦ κ. Παπανδρέου ἦταν προχθές, στίς 9 Μαρτίου, ἡ «ἐξύψωση τοῦ κύρους τοῦ κοινοβουλίου». Πρόκειται περί τυχάρπαστου προσχήματος, γιατί ὁ κ. Παπανδρέου ἔχει βέβαια κάνει τά ἀδύνατα δυνατά νά ὑποβιάσει τό κοινοβούλιο: ἡ ἐπιδεικτική ἀπουσία του, ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο χειρίζεται τά ὑπό μορφήν βουλευτῶν κουκιά του, ἡ εἰσαγωγή τῆς λίστας καί ἡ κατάργηση τοῦ σταυροῦ προτιμήσεως, ἢ πάλι ἡ τελευταία πρόθεσή του νά ἀποφανθεῖ τάχα ἢ ὑπ' αὐτόν Βουλῆ γιά τό δικαίωμα ψήφου τοῦ κ. Ἀλευρά, οἱ ἀσύστατες βαρύτατες καταγγελίες του κατά τῆς Νέας Δημοκρατίας πού ἔγιναν παλιότερα ἐντός κοινοβουλίου ἀπλῶς γιά τό ἀκουσθῆναι, ἡ ὑπερκατάχρηση ὑπουργικῶν ἀποφάσεων καί προεδρικῶν διαταγμάτων στή θέση νόμων ἢ οἱ νόμοι-κουρελοῦ, πολλά τέτοια καί παρόμοια αὐτό μαρτυροῦν. Μόλις προχθές κατέθεσαν 161 βουλευτές τό σχέδιο γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος, καί μετά μαθαίνουμε ὅτι τά περί ἄρθρου 110 ἀποσύρονται. Ὅχι ὁμῶς ἀπό τούς ἴδιους τούς βουλευτές, ἀλλά διότι «ὁ πρωθυπουργός ἀποφάσισε νά ἀποσυρθεῖ» ἢ πρόταση (Μαρούδας). Οἱ βουλευτές, πού εἶχαν καταθέσει τό σχέδιο, δέν ἔμαθαν τί-

ποτα, στή Βουλή τό προεδρείο δέν ἤξερε τί νά κάνει, ὅμως ὅλοι γινώριζαν ὅτι δέν μποροῦν πλέον νά συζητοῦν ἐπὶ τοῦ θέματος, ἔστω κι ἂν εἶχε ἤδη συγκροτηθεῖ ἡ ἀρμόδια ἐπιτροπή, ἀφοῦ ὁ πρωθυπουργός στό Καστρί εἶχε ἀλλάξει γνώμη...

Ἡ ἀνάγκη τοῦ ΠΑΣΟΚ νά τηρεῖ, νά μὴν τηρεῖ καί νά ἀλλάζει καταπῶς τό βολεῦει τούς κανόνες ἦρθε δραματικά στήν ἐπιφάνεια μέ τά τοῦ ἀρθροῦ 110. Τό ΠΑΣΟΚ ἀπαίτησε εὐθέως τήν ἐν λευκῷ ἐξουσιοδότηση νά τροποποιεῖ τό Σύνταγμα. Τί κι ἂν αὐριο ξρθοῦν κάποιοι ἄλλοι καί κάνουν χρήση τοῦ πασοκικοῦ εὐεργετήματος. Ὁ κ. Παπανδρέου, ἐχέφρων πολιτικός, νοιάζεται μόνο γιά τίς δικές του τίς ἀνάγκες (ἐν ἀνάγκη, ὅ μὴ γένοιτο, ὅλο καί κάποιο σοσιδηικό ἢ καί ἀμερικανικό πανεπιστήμιο θά βρεθεῖ νά τόν κάνει ἐπίτιμο κοσμήτορα). Κάποιοι νόμος μου λοιπόν εἶναι ἀντισυνταγματικός; Ἀλλάζω τό Σύνταγμα. Ἀντισυνταγματικός μὲν, ἀλλά ἔχω στό μεταξύ ἀλλάξει γνώμη; Διατηρῶ τό Σύνταγμα καί καταργῶ (ἐγώ καί, ἂν ἐπιμένει, τόν καταργεῖ καί ἡ Βουλή) τόν νόμο.

Εἶτε ἐπειδή φοβήθηκε τίς ὀγκούμενες ἀντιδράσεις εἶτε ἐπειδή ἐκ τῶν ὑστέρων ἀντελήφθη (πού νά προλάβει νά τὰ σκεφτεῖ ὅλα μέσα σέ μιά μέρα;) ὅτι ἔτσι δέν θά ἔχει καμιά ἀπολύτως δικαιολογία ἀπέναντι στό ἐξίσου καί περισσότερο ἀδίστακτο ΚΚΕ πού θά τοῦ ζητάει κάθε μέρα νά τροποποιεῖ τό Σύνταγμα, ὁ κ. Παπανδρέου πήρε πίσω τά τοῦ ἐνλόγω ἀρθροῦ. Ὁχι φυσικά ἐπὶ τίς οὐσίες. Ἀλλά ἀπλῶς γιά νά διασφαλιστεῖ, λέει, «ὁ καλόπιστος διάλογος, πού ὑπονομεύτηκε μέ ἀπαράδεκτα παραπλανητικές δηλώσεις καί κακόπιστες ἐρμηνεῖες, μετά τήν εὐρύτερη λαϊκή ἀποδοχή πού ἔτυχε ἡ ἀναθεώρηση». Ὁ διάλογος δηλαδή μέ ποιόν, ἀφοῦ ἡ Δεξιά ἀπλῶς παραπλανᾷ καί ὁ λαός ἀπλῶς «ἀποδέχεται εὐρύτερα»; Καί πότε ξανασκέφτηκε τό ΠΑΣΟΚ νομοσχέδιο τοῦ γιά νά προαχθεῖ ἡ δημοκρατία καί ὁ διάλογος; Μήπως τότε πού ὁ κ. Κουτσόγιωργας δήλωνε ἐπανειλημμένα στή Βουλή ὅτι «δέν θά δεχθοῦμε καμιά τροπολογία» πρὶν κάν τίς ἀκούσει; Τό 110 παραμένει, πρὸς τό παρόν, ὅπως ὅμως παραμένει καί ἡ δηλωμένη πρόθεση τοῦ ΠΑΣΟΚ. Καί βγήκαν πολλοί καί τό κατέγραψαν, λέει, στά «θετικά» πού τό ΠΑΣΟΚ μάζεψε τήν ἀπόφασή του!

Ἀλλά καί στά τῆς τροποποίησης τῶν ἀρθρων πού ὀρίζουν τίς προεδρικές ἐξουσίες τά ἴδια ὠμά πράγματα φάνηκαν: «ὅλες οἱ ἐξουσίες στήν Ἀλλαγῆ», ὅπως γράφτηκε. «Ἀρνούμαστε, εἶπε στήν εἰσήγησή του ὁ κ. Παπανδρέου, «πολιτικούς ρυθμιστές εἶτε πρόσωπα εἶτε ὀριακές μειοψηφίες, γιάτί πιστεύουμε σέ μιά δημοκρατία ὅπου πολιτικός ρυθμιστής εἶναι ὁ ἴδιος ὁ λαός!» Ἡ, ὅπερ ταυτὸν, ἐπιδιώκουμε τήν «ἐνίσχυση τῆς ἐξουσίας, τοῦ ρόλου καί τοῦ κύρους τῆς λαοβόλητης κυβέρνησης». Μοιάζουν τά παραπάνω νά στρέφονται κατά τῶν προεδρικών «υπερξουσιῶν», εὐκόλα μπορεῖ ὅμως νά δεῖ κανεῖς τίς εὐρύτερες διαστάσεις τους: ὅλες οἱ ἐξουσίες στό κλειστό κυβερνητικό κύκλωμα, ὁ λαός εἶναι ἀπλῶς ἓνα ποσοστό, ὁ Πρόεδρος εἶναι ἀπλῶς ἐμπόδιο. Ὁχι ὅμως ἐπειδή δῆθεν δυσκολεύει τό σοσιαλισμό, ἀλλά ἐπειδή θά ὑπάρχει καί ἓνα δεύτερο μάτι πού θά ἐλέγχει τή νομι-

μότητα τῆς πασοκικῆς ἐξουσίας. Εἶναι «ἱστορική μέρα» σήμερα, εἶπε ὁ πρωθυπουργός προχθές πού ἐπισκέφθηκε ὑπερκομματικά τόν ἀναπληρωτὴ Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας καί ψηφοφόρο τοῦ κ. Σαρτζετάκη: ἐπιτέλους μόνοι, ἐγώ καί ὁ καθρέφτης.

Θά μποροῦσε νά ὑποστηριχθεῖ ὅτι μιά κατευθύνση πρὸς κάποια ἐνδυνάμωση τῆς κυβέρνησης ἢ τοῦ κοινοβουλίου πρέπει νά ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τήν Ἀριστερά ὡς ἐμπύπτουσα σέ ζήτημα ἀρχῆς (ἐνίσχυση τῆς λαϊκῆς λεγόμενης κυριαρχίας). Δέν πρόκειται καθόλου περὶ αὐτοῦ, γιάτί τά πράγματα δέν εἶναι, ὅπως λέγαμε καί στήν ἀρχή, «τεχνικῆς φύσης». Μοιάζει π.χ. δημοκρατικό νά ζητάει ὁ κ. Παπανδρέου νά ὑποχρεῖται ἀπὸ τό Σύνταγμα ὁ Πρόεδρος νά κάνει ἐκλογές ἀπαξ καί τοῦ τό ζητήσει ἡ κυβέρνηση γιά κρίσιμο ἐθνικό θέμα, καί ὅχι ἀπλῶς νά «δύναται» ὡς ρυθμιστής ὅπως μέχρι τώρα. Δέν μπορεῖ νά εἶναι ὅμως θέμα ἀρχῆς αὐτό γιά μᾶς, ἀκριβῶς γιάτί δέν εἶναι θέμα ἀρχῆς γιά τόν πρωθυπουργό. Μέ βάση αὐτήν τήν τροποποίηση ὁ κ. Παπανδρέου θά εἶναι ἐλεύθερος νά κάνει ἐκλογές ἀνά πάσα στιγμή, καί εἶναι σαφές ὅτι δέν θά διστάσει νά τίς κάνει μόλις κρίνει ὅτι τόν συμφέρουν. Οἱ ἀπανωτές κατευθυνόμενες ἐκλογολογίες του τόν τελευταῖο χρόνο αὐτό δείχνουν. Κάποιοι πρέπει νά τὸν σταματήσῃ ἀπὸ τό νά καταντήσει τήν τετραετία, πού ὀρίζει τό Σύνταγμα, ἀπλῶς ἀνώτατο χρονικό ὄριο. Πρέπει νά τὸν σταματάει ὁ Πρόεδρος; Δέν ξέρω, ἄς βροῦμε κάτι ἄλλο, πάντως κάποιοι πρέπει νά τὸν σταματάει. Ὅσο γιά ἐκεῖνο τό κοινοβούλιο, ὁ κ. Παπανδρέου εἶναι πρόδηλο ὅτι μόνο μέλημά του ἔχει τήν κατάκτηση τῆς πλειοψηφίας (μέσω λίστας μάλιστα) καί τήν ἐξουδετέρωση τῶν ἀποχρώσεων καί τῶν μειοψηφιών. Δηλαδή τήν ἀπόλυτη ἐξουσία τῆς ἐνλόγω συντεταγμένης πλειοψηφίας. Εἶναι μήπως κι αὐτό θέμα ἀρχῆς γιά τήν Ἀριστερά;...

Ὡς πολίτες καί ὡς ἀριστεροί

Ὁ κ. Παπανδρέου καί τό ΠΑΣΟΚ μᾶς ἀπειλοῦν ὡς ἀριστερούς γιά λόγους πού καί ἐδῶ εἶπαμε καί ἄλλοι ἔχουν ἐπανειλημμένα ξαναγραφεῖ. Ταυτόχρονα ὅμως μᾶς πλήττουν καί στήν ιδιότητά μας ἀκριβῶς τοῦ πολίτη. Καί ἐδῶ τά ζητήματα γίνονται ἰδιαίτερως λεπτά, ἀφοῦ πολίτες δέν εἶναι βέβαια μόνο οἱ ἀριστεροί.

Γύρω ἀπὸ τό ἀρθρο 110, συγκεκριμένα, φτιάχτηκαν δύο μέτωπα: τό ΠΑΣΟΚ (καί ὁ τύπος του πού ἀποδέχτηκε πλήρως τίς τροποποιήσεις, γιά νά ἐκφράσει πάραυτα τή συμφωνία του μόλις ἀποσύρθηκαν...) καί τό ΚΚΕ, ἀπὸ τή μιά: ἡ Νέα Δημοκρατία, τό ΚΚΕ ἐσωτερικοῦ, ὁ κ. Ζίγδης, τό ΚΟΔΗΣΟ, ἀπὸ τήν ἄλλη. Μοιάζει παράφυσιν ἢ συμπαρατάξη ἀλλά δέν εἶναι. Ἡ ἀνανεωτικὴ Ἀριστερά δέν πρέπει νά ἔχει κανένα κόμπλεξ ἐπὶ τοῦ θέματος. Σέ τέτοια ζητήματα θεσμῶν καί δημοκρατίας ἡ Ἀριστερά δέν πρέπει νά φοβᾶται νά χτυπάει ἀνοιχτά τό σύμπλεγμα ΠΑΣΟΚ - ΚΚΕ, νά τό πολεμάει: νά ἀμύνεται. Δέν πρέπει δηλαδή νά φοβᾶται πού καί ἄλλοι

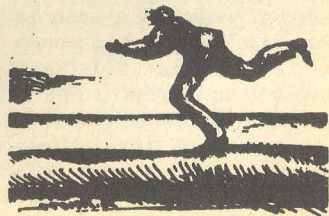
ἔχουν ἀνάλογα ἢ ἴδια προβλήματα, καί εὐτυχῶς πού τά ἔχουν. Καί ἂν τό ΠΑΣΟΚ ἐπέμενε στήν τροποποίηση τοῦ ἀρθροῦ 110, ἐκεῖ θά ἔπρεπε ὄντως νά ἀντισταθοῦμε ὅλοι οἱ ἀριστεροί μαζί μέ τούς «δεξιούς πατριώτες» μέχρις ἐσχάτων (καί ὄχι βέβαια γιά νά ... κερδίσουμε τήν ψήφο τους). Κίνδυνος, διάολε, νά «ταυτιστοῦμε» μέ τή Δεξιά δέν θά ἔπρεπε νά ὑπάρχει, ἐδῶ τά πράγματα θά ὄφειλαν νά εἶναι σαφῆ.

Ἄν λοιπὸν φτάνουμε σήμερα νά διαβάσουμε ἀρθρα τῆς *Καθημερινῆς* πού, στέ βαθμὸ πού μιλοῦν αὐστηρά γιά τά δικαιώματα τοῦ πολίτη καί τήν ἀνάγκη τῶν θεσμῶν γιά ἀντικειμενικότητα, ἐλάχιστοι ἔχουμε νά τὰ τροποποιήσουμε, γι' αὐτό δέν «φταῖμε» προφανῶς ἐμεῖς. Τό ΠΑΣΟΚ καί τό ΚΚΕ ὀδηγοῦν τά πράγματα ἐκεῖ, ἐκεῖνοι δηλαδή πού δίνουν στή Δεξιά εὐκόλα ὅπλα νά χτυπήσει ὄχι τούς ἴδιους (δικαιώμα τους ἀναφαίρετο) ἀλλά τὴν Ἀριστερά ὑποτίθεται, τόν σοσιαλισμό, τόν μαρξισμό. Ἐκεῖνοι πού δέν καταλαβαίνουν, γιάτί δέν ἔχουν τέτοια προβλήματα, ὅτι ἡ Δεξιά τό δικό της τουλάχιστον θεσμικό πλαίσιο καταρχὴν τό σεβάστηκε (ἔστω κι ἂν ὁ Καραμανλῆς τόν Τσάτσο ἔβαλε Πρόεδρο). Ἐνα θεσμικό πλαίσιο πού δέν ἦταν, γιάτί δέν μποροῦσε νά εἶναι, ἐντελῶς αὐθαίρετο, ὑπόκειτο δηλαδή σέ περιορισμούς, ἔδινε κάποιες ἐγγυήσεις ὥστε νά ξέρουμε τουλάχιστον μέ ποιούς ὄρους θά παλεύουμε αὐριο τό πρωί. Ἐνα θεσμικό πλαίσιο πού, δταν τά πράγματα ἔφταναν σέ ἀκράτεια σημεία, τὴ δέσμευε ἐν πολλοῖς καί τὴν ἴδια.

Ἄν αὐτὰ λοιπὸν οἱ ἀτίθασοι κεντρῶοι τοῦ «σῆκω Γέρο νά τόν δεῖς» τά ὀνομάζουν σύμπλευση, ἄς τά ὀνομάζουν. Τὴν Δεξιά αὐτοῖ καί οἱ κνίτες τὴν τροφοδοτοῦν, τὴ ζωογονοῦν καί τὴν ἀνασταίνουν ἐμφανιζόμενοι σήμερα ὡς ἀπλή «ἀντιστροφή» τῆς: ἡ λατρεία τοῦ νόμου ἀπὸ τὴ μιά: ἢ μέ «νόμιμο» «συνδικαλιστικό» τρόπο παντελῆς ἀρνησῆς του ἀπὸ τὴν ἄλλη. Στὶς ἀκράτεις του ὅμως μορφές τό δίλημμα εἶναι πραγματικό καί κανεῖς δέν μπορεῖ νά σιωπᾷ.

Ἀλλά ἐμεῖς ἐκτὸς ἀπὸ πολίτες εἴμαστε καί ἀριστεροί. Καί ὡς ἀριστεροί ξέρουμε ὅτι ἡ πασοκικὴ διαδικασία κρύβει μέσα της τόνους οὐσία. Παράλληλα ὅμως ξέρουμε, καί τοῦτο τό ξεχνᾶμε συχνότερα, ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς οὐσία δέν ἀντιμετωπίζεται διαδικαστικά, ὅπως θέλει νά κάνει (ὀσάκις τοῦ χρειάζεται) τό ΠΑΣΟΚ. Καί τά δύο αὐτὰ πᾶνε πακέτο. Ὅσο πακέτο ἦταν ἄλλωστε καί ἡ 9η Μαρτίου τοῦ ΠΑΣΟΚ, μέ τίς ἀναθεωρήσεις, τούς Προέδρους καί τόν «ἀντικαραμανλισμό» τῆς.

Γιώργος Καρρᾶς

“Ολες οι εξουσίες πηγάζουν από τόν 'Αρχηγό καί ασκούνται επ' ὄνόματί του

Επιτέλους πιά σ' αυτόν τόν τόπο ἀντηχεί ἡ ἐξαίσια Συμφωνία τῆς Χαράς! Σύμφωνοι καί χαρούμενοι ὅλοι, ὅλοι οἱ μὴ προνομιούχοι, ὅλοι οἱ μὴ κατεστημένοι, καί ἀναστημένοι οἱ ἀντικατεστημένοι. Οἱ δογματικοὶ κομμουνιστὲς τοῦ ΚΚΕ, ὁ διαπύρσιος κατήγορος τῶν ἐξουσιῶν Θεοδωράκης —αὐτὸς σίγουρα κάτι καταλαβαίνει ἀπὸ μεγάλη συμφωνική μουσική— οἱ κομμουνιστὲς τῆς ἀνανέωσης, οἱ κεντρῶοι τοῦ Μαύρου καί τοῦ Ζίγδη, οἱ καραμανλόφιλοι ἐδαίτες, οἱ τριτοκοσμικοὶ τοῦ ΠΑΣΟΚ, οἱ κεντρῶοι τοῦ ΠΑΣΟΚ, οἱ καραμανλόφιλοι τοῦ ΠΑΣΟΚ, οἱ ἀντικαραμανλικοὶ τοῦ ΠΑΣΟΚ, οἱ διαγραμμένοι τοῦ ΠΑΣΟΚ, οἱ αἰθεροβάμονες τοῦ καθ' ἡμᾶς ἀνέντακτου χώρου, ἡ ἄλλη ἀριστερά, τὸ ἄλλο κίνημα, ἡ νέα προοπτική, ἡ νέα ἀμφισβήτηση, δλόχαροι συμφώνησαν ὅτι ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ Καραμανλῆ ἀπὸ τῆν προεδρία εἶναι βῆμα θετικό κι ἀνοίγει νέες προοπτικὲς στοῦ κίνημα τῆς ἀλλαγῆς.

Ἄλλὰ γιατί τόση χαρά, τόση ὁμόνοια καί τέτοια συμφωνία;

Διότι ὁ Καραμανλῆς εἶναι ὁ ἀντιδραστικός ἡγέτης τῆς ὀκταετίας, τοῦ ἀστυνομικοῦ κράτους, τῆς βίας, τῆς νοθείας, τῆς ἀμερικανοδουλείας, ὁ ἐνσαρκωτὴς καί διαχειριστὴς τοῦ μετεμφυλιοπολεμικοῦ κράτους.

Ἔνα ὄχι γιὰ τὸ παρελθόν

Πράγματι, ὁ Κ. Καραμανλῆς κουβαλοῦσε στὴν πλάτη του τὴν ἱστορική βλασφημία, τὴν ἱστορική ὕβρι μιάς καταπιεστικῆς καί ματοβαμμένης πορείας πενήντα χρόνων. Συμπυκνώνει τὸ Κακό καί τώρα, μέσα ἀπὸ μιά μανιχαϊστική ἀντιστροφή, ἀναρεῖται ἀπὸ τὸ Καλό-Σαρτζετάκης. Ἐλάχιστη σημασία ἔχει γιὰ τὰ λαϊκά κοσμοεἰδῶλα, ἔτσι ὅπως παραδέρνουν στὴ βαβούρα τῶν οἰκείων μύθων, ἂν τὸ 1965 δέν εἶναι τὸ 1985, ἂν ἡ κοινωνία ἀλλάξε ριζικά, ἂν ὁ ἐμφύλιος πόλεμος τελειώσε, ἂν ἔγινε στοῦ μεταξὺ δικτατορία, ἂν ἔπεσε ἡ δικτατορία, ἂν γιὰ μιά ὀλόκληρη δεκαετία τὸ πολίτευμα ἦταν ἀπόγως δημοκρατικό —μέ τὴν ἔννοια βεβαίως τῆς ἀστικής κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας.

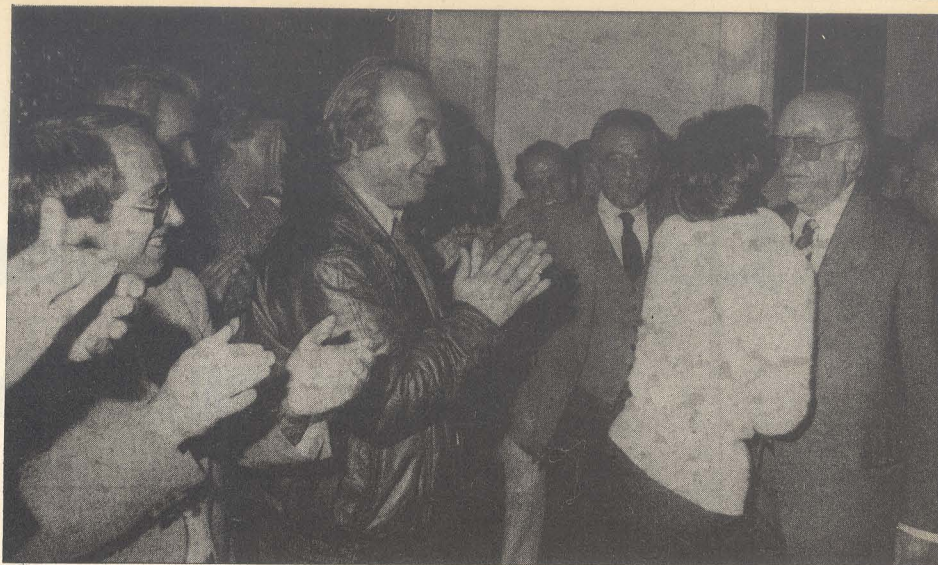
Οἱ μόνιμες συσπάσεις τῆς μικροαστικῆς εὐτυχίας, οἱ ἀρχέγονες φοβίες τοῦ χωριότικου κόσμου πού ἀκόμη δέν πείστηκε ὅτι στοῦ δρόμο δέν κυκλοφοροῦν ἀρκούδες, ληστὲς ἢ ἀνταρτοληστὲς, ἢ ἀπληστη φυγή πρὸς τὰ πάνω καί τὰ πρόσω τῶν ἀνερχόμενων μεσο-μικροκαπιταλιστῶν πού συνωστίζονται μπροστά στίς πύλες τοῦ παράδεισου τῆς μεγάλης καπιταλιστικῆς συσσώρευσης, οἱ πεισματικές ἐπελάσεις τῆς διανοούμενης νεοτεχνοκρατίας πρὸς τὰ νέα κέντρα ἐξουσίας καί οἱ ἀμήχανες ἀναπροσαρμογὲς τῆς παλαιού-παλληλιάς ἀνακαλύπτουν σ' αὐτὴν τὴν αἰφνίδια κίνηση πόκερ τοῦ Ἄρχηγου τὸ μέγα Λάθος, τὴ μεγάλη Παρέκκλιση, γιατί βέβαια, γιὰ τίς λαϊκὲς μυθολογίες καί τίς ἀντίστοιχὲς τους πολιτικὲς ἰδεολογίες ὅλα αὐτὰ τὰ χρόνια δέν ἦταν παρά παρέκκλιση ἀπὸ τόν ὀμαλό, τόν εἰρηνικό, τόν ἑλληνικό δρόμο ὅπου μόνο οἱ κακοὶ ἔστηναν παγίδες. Τὸ «κακό», λοιπόν, ἔπρεπε νὰ τιμωρηθεῖ γιὰ τὸ κακό του παρελθόν μέ τὸ ἴδιο νόμισμα.

Ἔτσι τὸ ΟΧΙ στὴν ἐπανεκλογή τοῦ Καραμανλῆ, σ' ἓνα πρῶτο ἐπίπεδο, ἐκεῖ ἀκριβῶς πού καταγράφεται ἡ συνισταμένη ἰδεολογιῶν καί πολιτικῶν συμπεριφορῶν, ἀποκτᾷ ἱστορικό βάθος, γίνεται ἡ συμβολική πράξη πού θέλει νὰ συμπυκνώσει σέ μιά συλλογική στάση ἱστορικὲς μνήμες καί πολιτικὰ ἀνακλαστικά, θέλει νὰ λειτουργήσει ὡς ἱστορική δικαιοσύνη, νὰ γίνει τὸ Τέλος καί ἡ τελείωση τῆς ἱστορίας. Κι ὅσο πῖο ἀναντίστοιχη, ἀκόμη καί ἐνάντια, εἶναι ἡ πασοκική προοπτική πρὸς τίς βαθύτερες ἀνάγκες μιᾶς κοινωνίας σέ κρίση μέ ὀρατὰ πλέον τὰ ἀδιέξοδά της καί δυσδιάκριτες τίς διεξόδους τόσο περισσότερο ὑποχρεώνεται νὰ καταδυθεῖ στοῦ παρελθόν γιὰ νὰ ἐπικαιροποιήσει τεχνητὰ ἀνάγκες ξεπερασμένες, νὰ τίς θεραπεύσει ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, νὰ δώσει ἔτσι τὴν αἴσθηση ὅτι καθαρίζεται ἡ κόπρος τοῦ Αὐγείου. Ὁ μύθος τοῦ Σωτήρα-Ἀρχηγου θά φιλοτεχνήσει τὴν εἰκόνα τοῦ ροπαλοφόρου Ἡρακλῆ-σωτήρα. Διότι τώρα στὴ Συμφωνία τῆς Χαράς ὅλα τὰ σύνεργα τῆς πολιτικῆς καί κοινωνικῆς χασμωδίας, ἐκεῖνης μέσα στὴν ὁποία ἀλληλοαντικρούονται οἱ πῖο ἀντιπατικὲς προοπτικὲς καί ἐγγράφονται τὰ πῖο ἐτερόκλητα στοιχεῖα, πρέπει νὰ ἐνορχηστρωθοῦν ἀρμονικά καί πειθαρχημένα νὰ

συναιρεθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν μπαγκέτα τοῦ μεγάλου μαέστρου. Αἴφνης, ἂν τὸ ΠΑΣΟΚ ὡς ἀρχηγικό πατερναλιστικό κίνημα, ὥσπου νὰ κατακτήσει τὴν ἐξουσία, ἔβρισκε στὴν προσωπικότητα τοῦ Ἄρχηγου τὴ συνδετική δύναμη πού θά κρατοῦσε σέ συνοχή τὰ ἐτερόκλητα στοιχεῖα του, τώρα ὡς πρωθυπουργός-ἀρχηγός (πεμπτοῦσία τῆς προτεινόμενης ἀναθεώρησης τοῦ Συντάγματος) θά ἀποτελέσει θεσμὸ πολιτικὸ ὑποχρεωτικό γιὰ ὅλους. Ὁ ἀρχηγός πρῖν ἦταν τὸ εἰδολογικό στοιχεῖο τοῦ κόμματος, ἡ ταυτότητά του· τώρα μετουσιώνεται σέ θεσμὸ κρατικό καί θέλει νὰ νομιμοποιηθεῖ βασιζόμενος σέ ἓνα εὐρύτερο consensus πού θά ξεπερνᾷ κατὰ πολὺ τὴν κομματική του βάση. Ἡ ΕΛΕ δηλαδή μεταμορφωμένη σέ ὑπέρτατο νόμο συγκρότησης τῆς πολιτείας: γιὰ ὅλες τίς πολιτικὲς ἀποφάσεις, ἀκόμη καί σέ περίπτωση πολιτικῆς κρίσης, ἡ ἀπόφαση τοῦ ἀρχηγου-πρωθυπουργου-σωτήρα θά εἶναι ὁ λόγος καί ὁ νόμος τῆς κοινωνίας.

Ὁ ἀρχηγός — πρωθυπουργός

Ἡ χαρισματική εἰδή τῆς ἐξουσίας δέν εἶναι ἄγνωστο πράγμα στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀντίθετο μάλιστα· ἀποτελεῖ πάγιο γνώρισμα τῆς πολιτικῆς μας ζωῆς. Τὰ ἴδια τὰ κόμματα ἄλλωστε εἶναι φτιαγμένα σ' αὐτὴν τὴ συγκεντρωτική μήτρα καί εἶναι προσανατολισμένα στὴν κατοχή τοῦ κράτους ἐνῶ ὁ ἀρχηγός τοῦ κόμματος, πού προαλείφεται καί γιὰ ἀρχηγός τοῦ κράτους, γίνεται ὁ ἄνθρωπος στὸν ὁποῖο ἔχουν ἀποδοθεῖ ἔθνοσωτήριες ιδιότητες καί στὸν ὁποῖο ἔχουν ἐπενδυθεῖ σωτηριολογικὲς σημασίες. Καί ὅσο ἀναπτύσσεται αὐτὴ ἡ ὑπερκρατικιστική τάση τόσο ἡ κοινωνία τῶν πολιτῶν παραπαίει σέ μιά ἄρρυθμη συντεχνιακή ὀργάνωση χωρὶς συνεκτικούς ἀρμούς καί δράματα. Ὁ καθένας θέλει «νὰ τὴ βγάλει», λές κι ἡ ζωὴ εἶναι ὑποχρέωση. Πόλεμος ὄλων ἐναντίον ὄλων. Ἄν παρατηρήσει κανεὶς τὴν ἐξέλιξη τῆς κοινωνικῆς διαπάλης τὰ τελευταῖα χρόνια δέν θά δυσκολευθεῖ νὰ διαπιστώσει ἄπειρες περιπτώσεις ὅπου μιά κατηγορία ἐργαζομένων στραφῆκε ἐναντία στίς διπλανὲς της. Κι ἀκριβῶς μέ-

σα σ' αυτήν την αρχαϊκή, αποδιοργανωμένη και διάχυτη κοινωνική ύλη, όπου οι υποκείμενες κοινωνικές τάξεις και οι πολιτικές τους προεκτάσεις όχι μόνον δέν μπορούν αλλά και δέν θέλουν νά αναδειχθούν σέ ήγετικές δυνάμεις, διαμορφώνονται οι αντικειμενικοί όροι γιά τήν ολοσχερή εκχώρηση τών εξουσιών στόν χαρismaticό ήγέτη.

Έδω βρίσκεται τό στέριο έδαφος όπου θά βασιστεί ό νέος θεσμός του πρωθυπουργού-άρχηγού. Τό ζεύγος δηλαδή συγκεντρωτισμός-κορπορατισμός μέ τίς αντίστοιχες μορφές πρακτικής και τίς λαϊκιστικές-πληβειακές ιδεολογίες πού τό συνοδεύουν είναι ή άτμόσφαιρα μέσα στην οποία πραγματώνεται ή πολιτική πράξη τής πασοκικής εξουσίας και συγκεκριμενοποιούνται οι σχέσεις μέ τά διάφορα κοινωνικά στρώματα, τάξεις και άτομικά συμφέροντα. Σ' αυτήν τήν άτμόσφαιρα ή πολιτική δύναμη τών μεσοστρωμάτων όχι μόνο δέν αποδυναμώνεται αλλά αντίθετα κατοχυρώνεται, διευρύνοντας έτσι τήν κοινωνική βάση του κορπορατισμού. Γι' αυτό άκριβώς δέν υπάρχει συνολικό μεταρρυθμιστικό σχέδιο ή αυτό πού υπάρχει δέν είναι παρά ή επίκληση ενός αρχαϊκού ιδεολογικού προσχήματος, ή πάλη μέ τά φαντάσματα του παρελθόντος. Γι' αυτό, αντί γιά τήν έναρξη πολιτική βούληση πού θά εξέφραζε μία συγκεκριμένη κοινωνική προοπτική, ειςβάλλει στόν πολιτικό λόγο και πράξη ή βολонταριστική διευθέτηση τών έπιμέρους συμφερόντων. Τό μπάλωμα. Στην οργανική κρίση τής κοινωνίας μόνη άπάντηση ή παραμυθία του ισχυρού άνδρός, εκείνου πού μπορεί. «Ό λαός θέλει, εκείνος μπορεί».

Αλλά εκείνος πού μπορεί είναι και ό μόνος πού, τελικά, θέλει, άφου μόνο αυτός μπορεί νά υπάρχει ως γενική θέληση άθροίζοντας μερικευμένα συμφέροντα σέ μία γενικευτική πολιτική συμπεριφορά πού στόχο της έχει, δέν μπορεί παρά νά έχει, τήν αναπαραγωγή τής εξουσίας και, μέ διευρυμένη πλέον τήν εξουσιαστική δομή, τήν καθυπόταξη τών έστιών αντίστασης. "Όχι πλέον τήν Άριστερά στή γωνία αλλά στό τσεπάκι. "Η, γιά νά σωρωθεί ό καραμανλισμός, οι πάντες νά συσπειρωθούν στό ΠΑΣΟΚ, οι πάντες νά τό υπηρετήσουν, οι πάντες, τελικά, νά τό ψηφίσουν. Πώς άλλως εκείνο τό 41,5%

των ευρωεκλογών θά μπορούσε νά αυξηθεί; Από πού θά άντλούσε δυνάμεις τό ΠΑΣΟΚ γιά νά διασφαλίσει τήν αυτοδυναμία εκτός από τή ληλασία τών ψήφων τής Άριστεράς;

Ό πανικός του κρατισμού

Η «θετική» καταρχήν πράξη του ΟΧΙ στόν Καραμανλή σημαίνει τήν καταβύθιση σέ ζοφερότερες μορφές κρατισμού και αυταρχισμού όπου τά θύματα προσφέρουν στόν ίδιο τόν θύτη τό σκονί γιά νά τά δέσει καλύτερα. Η άναχρονιστική πάλη κατά του καραμανλισμού τής οκταετίας γίνεται έτσι τό ιδεολογικό άλλοθι γιά τήν εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ και γιά τή θεσμική προαγωγή του κρατισμού. Γιατί τό ξεπέρασμα τών αυταρχικών και συγκεντρωτικών δομών πού επέβαλε ό Κ. Καραμανλής στή δεκαετία τής μεταπολίτευσης και στό ίδιο τό Σύνταγμα του 1975 όχι μόνο δέν άναιρούνται αλλά αντίθετα, μέ τό πρόσημα τής κατάρτησης τών «υπερξουσιών» του Προέδρου, γίνονται έφαπτήριο γιά τή μεγαλύτερη ανάπτυξη τους και μιάν ακόμα μεγαλύτερη διάνοιξη του χάσματος κοινωνίας και κράτους.

Ένδεχομένως όμως δέν είναι ή κρατικιστική ιδεολογία πού οδηγεί τά βήματα του ΠΑΣΟΚ πρós τήν εμπέδωση του κρατισμού, όπως σίγουρα συμβαίνει στην περίπτωση του ΚΚΕ. Έδω πράγματι ό λόγος του κράτους, του σοβιετόφρονου κράτους, είναι βασική ιδεολογική συνιστώσα χωρίς τήν οποία δέν είναι δυνατόν νά άρθρωθεί τό γενικότερο ιδεολογικό οικοδόμημα του ΚΚΕ. Στην περίπτωση όμως του ΠΑΣΟΚ ό κρατισμός «παράγεται» εμπειρικά, άναδύεται μέσα από τή μηχανική τής εξουσίας, από τό δόγμα τής αυτοδυναμίας. Διότι τό ΠΑΣΟΚ δέν επιδέχεται ήττα, ούτε υποχώρηση ήττα θά σήμαινε κατάρρευση. Στο μεταξύ υπάρχει γιά τήν εξουσία και χάρη στην εξουσία, όσο τουλάχιστον ό βολонταρισμός μπορεί νά διακινεί και νά διευθετεί, αντίστασως μή ούσης, τήν κορπορατιστική άποσύνθεση.

Ό σκοπός δέν άγιάζει τά μέσα

Όστόσο άν τό δίδυμο δημοκρατία-σοσιαλισμός —μιά συνολική δηλαδή άπάντηση

γιά τήν άνασύνθεση τής κοινωνίας και του κράτους— άποτελεί αυταξία άδιαίρετη πού επαγγέλλεται ένα διευρυμένο σύστημα πολυμερισμού τών εξουσιών άκόμη κι ως τό επίπεδο τής «άσκησης τών μικροεξουσιών», αντίθετα τό δίδυμο κρατισμός-κορπορατισμός τής εξουσίας άποτελεί άσπληρη άντιστροφή και άναίρεσή του. Αυτό είναι ένα κρίσιμο σημείο στό όποιο οι άριστεροι πρέπει νά συνεννοηθούν, γιατί είναι άδύνατο νά προωθήσουν τήν όποιαδήποτε στρατηγική στό βαθμό πού παρακάμπουν τό έρώτημα τί είναι τό ΠΑΣΟΚ, στό βαθμό πού, κι αυτοί, αυτοτοποθετούνται στό 1965. Η αντίδραση στόν Καραμανλή δικαιολογείται όχι γιατί είναι ό άνθρωπος τής οκταετίας αλλά γιατί κι αυτός άποτελεί μιάν από τίς συνεπέστερες και τίς ισχυρότερες δυνάμεις του ελληνικού άστισμού. Τό ΠΑΣΟΚ όμως τί είναι; Ξέρουμε τώρα πιά ότι ή άνοδος του στην εξουσία, γιά τήν οποία σέ μιά μακρά ιστορική πορεία χρειάστηκε ή έκπτωση τής παραδοσιακής Άριστεράς και ή φθορά τής ιστορικής Δεξιάς, δέν είναι ούτε ό τρίτος ούτε ό πρώτος ούτε κανένας δρόμος σέ κανέναν σοσιαλισμό. Δέν είναι επίσης τό άνοιγμα σέ «ευνοϊκότερες προϋποθέσεις» όπως διατείνονται οι ιδαλγοί τής θεωρίας τών σταδίων, είτε μέσα από τίς γραμμές τής κομμουνιστικής άνανέωσης είτε από τίς άριστερές πλαγιοφυλακές του ΠΑΣΟΚ. "Όλα τούτα τά ιδεολογήματα δέν κάνουν τίποτε άλλο από τό νά υποτάσσουν άκόμα και τίς τελευταίες ικμάδες τής Άριστεράς στην ΕΛΕ.

Ξέρουμε επίσης ότι ή πορεία στό σοσιαλισμό θέλει σοσιαλιστές, σοσιαλιστικό σκοπό, σοσιαλιστικά μέσα και σοσιαλιστικούς άγώνες. Σήμερα, έδω και τώρα, τά μέσα ύπονομεύουν τους σκοπούς. Κανείς δέν άγιάζει κανέναν. Ένας λόγος παραπάνω γιά τήν Άριστερά νά διεκδικήσει τήν αυτονομία της. "Ετσι κι άλλως δέν είναι ούτε ό προαλειφόμενος ούτε ό άπερχόμενος Πρόεδρος τής Δημοκρατίας πού όρίζουν τό περιεχόμενο τής δικής της προοπτικής, γιατί κι ό ένας κι ό άλλος σημάδευουν πολύ μακριά στό παρελθόν. Ποιά σχέση μπορεί νά έχει μαζί της ένα κίνημα του μέλλοντος;

Άγγελος Έλεφάντης

Συναινετικές διαδικασίες χωρίς τελειωμό

Οι συναινετικές διαδικασίες που παρακολουθήσαμε σχεδόν άφωνοι τους τελευταίους μήνες δεν τελείωσαν με την πολιτική ήττα του Κ. Καραμανλή. Παρά τα φαινόμενα, ο Κ. Μητσοτάκης και ο Α. Παπανδρέου εξακολουθούν μόνοι τους πλέον να ψάχνονται για να βρουν νέους δρους αποκλειστικού έλέγχου και έναλασσόμενης νομής της εξουσίας. Οι δυσκολίες στην παρούσα κατάσταση των πραγμάτων συγκεντρώνονται κυρίως από την πλευρά της Ν.Δ. Ο Α. Παπανδρέου κέρδισε με τον αντικαραμανλισμό του χειρισμό. Κυρίως απέκλεισε τις εύκολες αντιπολιτευτικές βλέψεις του φιλοσοβιετικού ΚΚΕ αλλά και του ΚΚΕ έσωτερικού που είχαν διαλέξει τον αντικαραμανλισμό ως τό πλέον βολικό πεδίο άσκησης της αντιπολίτευσής τους στο ΠΑΣΟΚ ένωση των επερχόμενων εκλογών. Μετά την απόρριψη του Κ. Καραμανλή ως υποψηφίου Προέδρου από τον Α. Παπανδρέου, τό φιλοσοβιετικό ΚΚΕ σύρθηκε χωρίς δεύτερη κουβέντα σε μία πολιτική συναίνεση με την κυβέρνηση. Έκ των ύστερων προσπαθειών να περιορίσει τις έσωκομματικές έντάσεις από την ξαφνική του μεταστροφή έναντι της κυβέρνησης και ταυτόχρονα έλπίζει να περισώσει τό εκλογικό του δυναμικό δηλώνοντας ότι ή ύποστήριξη άφορα μόνο την εκλογή του νέου Προέδρου και τίποτε άλλο. Φροῦδες οι έλπίδες του. Γιατί ή οποιαδήποτε κριτική του στάση άπέναντι στο ΠΑΣΟΚ προϋποθέτει την έγκατάλειψη του ρυθμιστικού πολιτικού ρόλου που φιλοδοξεί να παίξει για την «τύχη της άλλαγής» και την άναζήτηση άλλης πολιτικής γραμμής πλεύσης που να υπερβαίνει τά όρια της αντιδεξιότητας και της αντιαμερικανικής πολιτικής του ιδεολογίας και πρακτικής.

Μία παρόμοια υπέρβαση προϋποθέτει την πλήρη άλλαγή της συνολικής του φιλοσοφίας όσο και την άποδέσμευσή του από την ΕΣΣΔ. Είναι λοιπόν καταδικασμένο σε μία σχετικά σταθερή συναίνεση

στο ΠΑΣΟΚ που ένδεχομένως θά διακόπτεται έπιφανειακά από πρόσκαιρες διαφορές. Με άλλα λόγια, τό φιλοσοβιετικό ΚΚΕ δέν μπορεί να ξεπεράσει τά όρια μιας αντιδεξιότητας πίεσης στο ΠΑΣΟΚ, γεγονός που έξυπηρετεί και τό κυβερνητικό κόμμα στις εκλογικές αντιθέσεις του με τό Νέα Δημοκρατία.

Ο κ. Μητσοτάκης από τό στιγμή που ο Α. Παπανδρέου έκανε την αντικαραμανλική του καντρίλα σίγουρα αισθάνθηκε καλύτερα. Ο άρχηγός της Νέας Δημοκρατίας έφτασε στην ήγεσία του κόμματος του χάρη και στη λανθάνουσα αντίθεση πολλών προς τον ιδρυτή της Ν.Δ. Η ύπαρξη των δεξιών αντικαραμανλικών όφειλεται σε πολλές αίτιες, ή κυριότερη όμως είναι ή ύποστήριξη του ΠΑΣΟΚ από τον κ. Καραμανλή. Άλλωστε ο Κ. Μητσοτάκης ως άρχηγός της Νέας Δημοκρατίας εκφράζει τό πρώτο πλήν άποφασιστικό βήμα χειραφέτησης του κόμματος του από τον ιδρυτή του. Μετά τό βιαστική και άποψη θεσμών άπαράδεκτη παραίτηση του Κ. Καραμανλή από την προεδρία, ο Κ. Μητσοτάκης δέν είχε παρά να φράξει τον δρόμο σε όποιονδήποτε υποψήφιο από την πλευρά της Ν.Δ. για την προεδρία άποκλείοντας έτσι πιθανές φιλοδοξίες του πρώην Προέδρου. Ταυτόχρονα έπιδίωξε να διαφυλάξει —παρά τους πρόσκαιρους διαξιφισμούς— τις προϋπάρχουσες συναινετικές διαδικασίες με τό ΠΑΣΟΚ έτσι ώστε να άποκλείσει έναν μετωπικό πανδεξίο συναγερμό στον όποιο άδιαμφισβήτητος ήγέτης θά ήταν ο πρώην Πρόεδρος.

Άς δοῦμε τί δέν έκανε και τί έκανε ο άρχηγός της Νέας Δημοκρατίας. Πρώτον δέν κινητοποίησε τους όπαδούς του. Δεύτερον δέν χρησιμοποίησε τους άσημαντους αλλά ύπαρκτους φασιστικούς

μηχανισμούς με σκοπό τό δημιουργία άποσταθεροποιητικών έντυπώσεων. Τρίτον δέν προσέφυγε στον συμμαχικό παράγοντα: από τις στήλες της *Ούάσιγκτον Πόστ* ζήτησε από την άμερικανική κυβέρνηση μεγαλύτερη προσοχή στις παρεμβάσεις της στην Ελλάδα. Μία έντονη άμερικανική παρέμβαση θά διαμόρφωνε συσπείρωση γύρω από τό ΠΑΣΟΚ. Τέταρτον αντιτάχθηκε πολύ ήπια στην ύποψηφιότητα του Σαρτζετάκη για την προεδρία. Πέμπτον έπέλεξε να είναι οι βουλευτές του παρόντες στη Βουλή, ένδ έχουν δικαίωμα να άπουσιάζουν, όποτε θά έδιναν στην εκλογή του Σαρτζετάκη έντονο λαϊκομετωπικό χαρακτήρα. Η άρχική έπιλογή του Κ. Μητσοτάκη σχετικά με τό διαδικασία εκλογής του Προέδρου ήταν ή λευκή ψήφος, κάτι που επέτρεπε και πιθανές διαρροές. Τελικά ο Κ. Μητσοτάκης παρά τις πιέσεις των καραμανλικών διατήρησε στο μέγιστο των δυνατοτήτων του την προϋπάρχουσα συναίνεση με τό ΠΑΣΟΚ. Η άρνηση ψήφου στη Βουλή κατά την πρώτη διαδικασία εκλογής του Προέδρου του επέτρεψε να διατηρήσει τις άποστάσεις του από τους χειρισμούς του Α. Παπανδρέου και ταυτόχρονα τις πολιτικές διαφορές της Ν.Δ. με την κυβέρνηση.

Τέλος, ή διεκδίκηση της Ν.Δ. για άμεσες και έντιμες εκλογές δέν βρίσκει τό ΠΑΣΟΚ τελείως αντίθετο. Ο κυβερνητικός εκπρόσωπος δήλωσε ότι οι εκλογές θά γίνουν με τις έγγυήσεις που όρισε ή κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ άκολουθώντας τις συνταγματικές διαδικασίες διατηρεί φυσικά μυστικό τον προσδιορισμό τους. Άν και είναι πολύ πιθανό να μην ξέρει και ή ίδια τότε θά ήθελε να κάνει τις εκλογές.

Ο Α. Παπανδρέου με τον χειρισμό του έξουδετέρωσε τον πρώην Πρόεδρο χωρίς

νά παραβεί τούς γραμμένους ή και άγραφους νόμους άσκησης τής εξουσίας. Ο Κ. Καραμανλής πρώτος αυτός είχε καθιερώσει τήν προσωποπαγή και μυστικοπαθή άσκηση τής εξουσίας με θεσμούς κατά τά άλλα δημοκρατικούς. Ο πρωθυπουργός, γνήσιος συνεχιστής αυτής τής παράδοσης, διεκδίκησε στό ίδιο στίλ μέ τόν πρώην Πρόεδρο μεγαλύτερες εξουσίες. Καί τίς κέρδισε, αποκτώντας ταυτόχρονα πολύ μεγαλύτερο έλεγχο σέ όλόκληρο τό πολιτικό τοπίο. Από θέση ισχύος οί συναινετικές χειρονομίες είναι άλλου τύπου. Καθησυχασμός του συμμαχικού παράγοντα και στό έσωτερικό αυστηρή τήρηση των συνταγματικών όρων ώστε όλες οί κινήσεις νά είναι νόμιμες και συγχρόνως νά μή φοβηθούν οί κεντρικοί ψηφοφόροι, αλλά και κανείς άλλος. Άμέσως ήρθαν και οί ύποσχέσεις προς τήν ιδιωτική πρωτοβουλία ενώ τής αντιδεξιās καντρίλιας προηγήθηκαν και συνεχίζονται άφθονες παροχές. Ίδιως προς τίς ένοπλες δυνάμεις και τούς άγρότες.

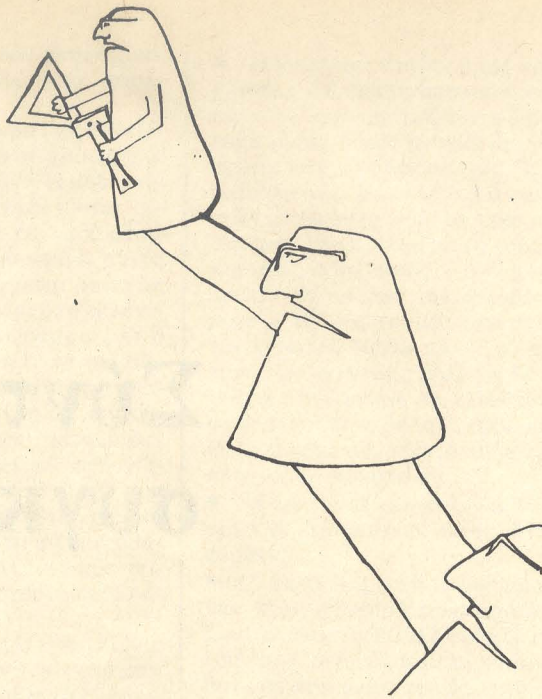
Εύλογες οί προσφορές, διαφανείς και οί προθέσεις. Στόν πολιτικό του χειρισμό ένάντιον του Κ. Καραμανλή ο Ά. Παπανδρέου ύπολόγισε και δικαίως στήν άρρηκτη συμπαράσταση του Κ. Μητσοτάκη και των περι αυτών. Συγχρόνως σκόπευε και τά δύο ΚΚΕ. Μέ διαφορετικούς όρους τό καθένα. Τό φιλοσοβιετικό ΚΚΕ πού τελευταία άσκούσε μέ άπεργίες κάποια έμπρακτη κριτική στό ΠΑΣΟΚ, ξαναμπάνει στό μαντρί τής ύπαρκτης άλλαγής αφήνοντας τή διεκδίκηση τής «πραγματικής άλλαγής» για καμιά άλλη περίπτωση.

Τό ΚΚΕ έσωτερικού δέχεται τήν πιό σκληρή επίθεση. Ο οργανωμένος φορέας τής κομμουνιστικής ανανέωσης κινδυνεύει πλέον σοβαρά στίς επόμενες εκλογές νά φτάσει στό ποσοστό του 1981: 1,3 τοίς εκατό. Τό πλαστικό άλογο τής αντιδεξιās κριτικής στό ΠΑΣΟΚ πού διάλεξε τό ΚΚΕ έσωτερικού, ξεφούσκωσε μετά τήν άποπομπή του Κ. Καραμανλή από τόν πρωθυπουργό.

Τί άπομένει στήν κομμουνιστική ανανέωση; Φυσικά όχι ή σύμπραξη μέ τή Δεξιά πού μās προτείνει ή *Καθημερινή* (17.3.83). Ούτε καν ή επίκληση τής προηγούμενης κατάστασης ως «άντικειμενικά» καλύτερης από αυτήν πού διαγράφεται τώρα. Παρόμοιες τοποθετήσεις εκτός από τόν παραμορφωτικό χαρακτήρα τους θά οδηγούσαν στήν πλήρη εξαφάνιση τής κομμουνιστικής ανανέωσης, σέ μιά πολιτική πτώχευση χωρίς προηγούμενο, άσφαλώς προς όφελος του ΠΑΣΟΚ και του φιλοσοβιετικού ΚΚΕ. Άλλωστε ο έπαυξημένος έπερχόμενος αυταρχισμός του ΠΑΣΟΚ δέν θά ήταν λιγότερος μέ έναν Κ. Καραμανλή εκλεγμένο πρόεδρο από τή συντριπτική πλειοψηφία τής Βουλής.

Η κατάσταση για τίς δυνάμεις τής κομμουνιστικής ανανέωσης είναι δυσμενέστατη. Άλλά δέν θά πρέπει νά ξεχνάμε ότι στή δημιουργία αυτής τής κατάστασης έχει συμβάλει και ή ίδια, επιλέγοντας παλαιότερα τή συμπόρευση μέ τό ΠΑΣΟΚ, πύ πρόσφατα τήν άπλή κριτική ένάντια στή δεξιά στροφή προκειμένου νά διεκδικήσει κάποιους από τούς άριστερους ψηφοφόρους τής άλλαγής.

Τό ΚΚΕ έσωτερικού δέν αντιμετώπισε

τίς συναινετικές ρυθμίσεις μεταξύ των τριών μεγάλων ως διαδικασίες σταθεροποίησης τής εξουσίας συνολικά και επομένως ρύθμισης των όρων έναλλαγής σέ αυτήν. Προτίμησε τήν περιστολή τής κριτικής του τήν ίδια στιγμή πού μπρός στά μάτια μας, μήνες τώρα, πραγματοποιείται από τήν τριάδα των μεγάλων ή άλλαγή των όρων άσκησης του έλέγχου και τής ρύθμισης τής λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος, έρήμην των πολιτών, έρήμην τής ανανεωτικής Άριστερας αλλά και μέ τήν άνοχή τής.

Τό ΚΚΕ έσωτερικού, ως ο μόνος οργανωμένος φορέας τής κομμουνιστικής ανανέωσης, χρόνια τώρα, ενώ επικαλείται τίς κοινωνικές δυνάμεις στό λόγο του, στήν πρακτική του τίς περιορίζει σέ ρόλο εκλογικό. Τό χάσμα στή χώρα μας μεταξύ τής κοινωνίας και τής πολιτικής εξουσίας είναι μεγάλο. Οί κάθε είδους κοινωνικές οργανώσεις είναι άνυπαρκτες ή έλεγχόμενες από τό κράτος μέ χίλια μέσα. Άπό αυτή τήν κατάσταση προκύπτει σέ μεγάλο βαθμό ή ευχέρεια τής κάθε εξουσίας (δημοκρατικής κατά τά άλλα), δέκα χρόνια τώρα, νά χειρίζεται σχεδόν άνεξέλεγκτα τούς όρους άσκησης τής εξουσίας και νά επιβάλλει τίς πολιτικές τής επιλογές ως τίς μόνες συζητήσιμες. Ως τίς μόνες για τίς όποιες μπορούμε νά τοποθετηθούμε υπέρ ή κατά. Ο περιορισμός τής κριτικής σέ κορπορατίστικες λογικές ή και ήθικολογικές επικρίσεις διευκολύνει τήν ένίσχυση τής εκάστοτε εξουσίας άνάλογα μέ τή δυνατότητά τής νά ένσωματώνει παρόμοιες λογικές και επικρίσεις.

Τό ΚΚΕ έσωτερικού έχει παίξει αυτό τό παιχνίδι κατά κόρον. Τώρα πλέον παρουσιάζεται όχι άπλως ή δυνατότητα αλλά ή ανάγκη νά ξεφύγει από τήν κυρίαρχη λογική των πραγμάτων. Νά διαμορφώσου-

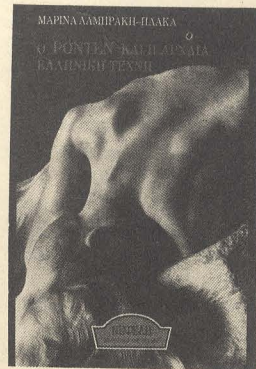
με (επιτέλους) αυτόνομα μιά δική μας άριστερή όπτική πού δέν θά καθορίζεται από τίς άριστερές ή δεξιές καντρίλιες του ΠΑΣΟΚ. Είναι καιρός νά ενεργοποιήσουμε τό μόνο μας όπλο, τή δύναμη τής κριτικής, συνολικά και έμπεριστατωμένα. Καί προς κάθε κατεύθυνση. Άλλιώς και στήν καλύτερη περίπτωση θά χορεύουμε στό ρυθμό του ΠΑΣΟΚ μέ τούς όρους τής κυρίαρχης λογικής.

Πέτρος Πιζάνιας

Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα

Ο PONTEN
ΚΑΙ Η
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ
Μαυρομυχάλη 9, Άθήνα
τηλ. 3607744-3639962

Σύνταγμα: συγκυρία και θεσμός

*μερικές σκέψεις
γιά τούς στόχους
και τίς κατευθύνσεις
μιάς ουσιαστικής
αναθεώρησης
του Συντάγματος...*

Η πρόταση του ΠΑΣΟΚ για αναθεώρηση του Συντάγματος, μαζί και εξίσου με το χειρισμό του στόθμα του Προέδρου της Δημοκρατίας, έθεσε και πάλι στους άριστερους σοβαρά προβλήματα εκτιμήσεων και συνακόλουθης τοποθέτησης στις εξελίξεις της πολιτικής ζωής. Κι επειδή ούτε παλιότερα ούτε πρόσφατα συμμεριστήκαμε τίς φιλαθλες και ποδοσφαιρικές διαθέσεις των μέν και των δέ, θεωρώ απαραίτητο, όπως και τό τελευταίο Άντι στό χαριτωμένο εξώφυλλό του (άλλά όχι πάντα και στήν έπακολουθούσα άρθρογραφία του...) να κρατήσουμε τήν ψυχραιμία μας. Πρός τούτο επιβάλλεται, νομίζω, να αφήσουμε για λίγο στήν τύχη τους (εφήμερη...) δημοσιεύματα και τοποθετήσεις των πρωταγωνιστών του δράματος και των πελατών τους και να συζητήσουμε τά ζητήματα πού ανέκυψαν μέ βάση κάποιες γενικές αρχές, πέρα δηλαδή, όχι από τίς διαδικασίες (όπως μās καλεί τό Άντι) αλλά από τή συγκυρία πού συσκοτίζει παροδικά τά «πράγματα».

Άς περιοριστούμε στά ζητήματα πού δημιουργεί ή πρόταση αναθεώρησης του Συντάγματος, πού έχει εξ όρισμού έμβελεια και διάρκεια, αν ευδοκιμήσει.

1. Τό ΠΑΣΟΚ, όπως και κάθε άλλο κόμμα τής Βουλής, είχε και έχει άπόλυτα δικαίωμα να προτείνει και να επιδιώξει τήν αναθεώρηση του Συντάγματος. Κάτι τέτοιο φαίνεται κοινότοπο και αυτονόητο. Όχι όμως σε όλους. Μέχρι και στό χώρο τής Άριστερας βρήκαν ακροατήριο οι ύπαινιγμοί, οι άσαφείς δηλώσεις, τά διφορούμενα και άλλα άθλια πού άνησαν βέβαια κυρίως στό χώρο τής Δεξιάς και πού έτειναν να ύποβάλουν τήν

ιδέα ότι τό έθνος, ή Έλλάς, τά ιερά και τά όσια μας δέν θα κατάφερναν να επιζήσουν αν κάποιος έθιγε ότιδήποτε στο ισχύον Σύνταγμα.

Όστόσο, οι άριστεροι έχουν κάθε λόγο να υπερασπιστούν τή δυνατότητα τής κάθε πολιτικής δύναμης να επιδιώκει και να προωθεί τήν αναθεώρηση του Συντάγματος. Τόσο γιατί αυτή τή δυνατότητα τή διεκδικούν γενικά, εναντίον τής κοινωνικής και συνταγματικής άκνησίας, όσο και ειδικά, γιατί επιφυλάσσονται να τή χρησιμοποιήσουν οι ίδιοι, όταν καταστεί αυτό δυνατό, χρησιμοποιώντας τη προς τίς κατευθύνσεις για τίς όποιες άγωνίστηκε πάντα και θα άγωνίζεται εις τό διηνεκές ή Άριστερά, όσο θα είναι Άριστερά...

Άκόμα και τό άρθρο 110, άσχετα από τή μεθόδευση και τήν ουσία τής αναθεώρησης πού έπιχείρησε τό ΠΑΣΟΚ, δέν είναι ούτε μπορεί να θεωρείται «ιερό και άπαραβίαστο».

Στό κάτω κάτω όλα τά προηγούμενα Συντάγματα περιείχαν διατάξεις άσθηρότερες ως προς τήν αναθεώρηση, οι όποιες δέν χρησιμοποιήθηκαν ποτέ όμαλά. Αυτό δέν δικαιολογεί μέ κανέναν τρόπο τήν πρόταση του ΠΑΣΟΚ, άλλ' ούτε και δίνει τό δικαίωμα τής ιερής άγανακτήσεως σε όσους μόνο στόχο έχουν τήν έξασφάλιση ότι τό Σύνταγμα δέν θα αναθεωρηθεί, οι δόλιοι!, ποτέ.

Η Άριστερά δέν έχει καμιά σχέση με τέτοια ιδεολογήματα.

2. Η προετοιμασία του ΠΑΣΟΚ και ή πραγματική διάθεσή του ως προς τό βεληνεκές και τή χρησιμότητα τής αναθεώρησης είναι δυνατό να «στασιάζονται» (πού λέει και ο κ. Μαρούδας). Δέν είναι όμως δυνατό να άποτελούν παράγοντες για τήν τοποθέτηση καταρχήν επί του πε-

ριεχομένου των καθαυτῶν προτάσεων του. Στο κάτω κάτω ἴσως τελικά ἐγκριθοῦν, ὅποτε ἰσχύουν καί ἐπιδροῦν στίς ἐξελίξεις, ὅσχετα μέ τό ποιός κυβερνᾶ καί τί ἐπιδιώκει.

3. Τό περιεχόμενο τῶν προτάσεων συνίσταται κυρίως στήν ἀφαίρεση ἀρμοδιοτήτων καί ἐξουσιῶν ἀπό τόν Πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας. Στή σημερινή συγκυρία (ἕνα κόμμα μέ ἀπόλυτη πλειοψηφία στή Βουλή), ἡ μεταφορά αὐτή γίνεται πρὸς τήν κυβέρνηση καί, πιά σωστά, τόν πρωθυπουργό. Σέ ἄλλες ἐνδεχόμενες συγκυρίες ἡ Βουλή εἶναι δυνατό νά παίξει κάποιον σπουδαιότερο ρόλο. Σέ καμιά περίπτωση δέν μεταφέρονται οἱ ἀρμοδιότητες καί οἱ ἐξουσίες στήν κοινωνία ἢ τόν «λαόν». Ὁ ὅρος «λαϊκή κυριαρχία» πού ἀναφέρεται στό σκεπτικό τῆς πρότασης ἀναθεώρησης τοῦ ΠΑΣΟΚ περιορίζεται ἰδιαίτερα μέ τή γνωστή συνταγματική-ἀκαδημαϊκή ταύτιση: «λαός» ἴσον «ἐκλογικό σῶμα». Καί ἡ ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς «λαϊκῆς κυριαρχίας» ρητά διεκδικεῖται μέ τήν ἐνίσχυση τῆς «ἐκπροσώπησης» τοῦ «λαοῦ», δηλαδή τῆς Βουλῆς καί τῆς «λαοπρόβλητης» κυβέρνησης. Καθόλου ἀμελητέα ὅλα αὐτά, ἐφόσον πράγματι ἐπιτυγχάνονται. Ἀλλά ἡ μεταφορά τῶν ἐξουσιῶν στήν κοινωνία, πού διεκδικεῖ ἡ Ἀριστερά, εἶναι βέβαια ἄλλο πράγμα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα τό δημοψήφισμα: στό ἰσχύον Σύνταγμα ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ τή διεξαγωγή δημοψηφίσματος πού ἐνδεχομένως ζητᾶ ἡ κυβέρνηση. Μέ τήν πρόταση ἀναθεώρησης εἶναι ὑποχρεωμένος νά δεχθεῖ τήν αἴτηση. Σέ καμιά περίπτωση ὅμως δέν ἀντιμετωπίζεται νά ἐπιτραπεί ἡ πρωτοβουλία γιά δημοψήφισμα σέ ἕναν ἀριθμό πολιτῶν ἢ σέ συντεταγμένους ἢ μὴ «φορεῖς» (ὅπως στήν Ἰταλία ἢ τήν Ἑλβετία π.χ.).

4. Ἡ προτεινόμενη ἀναθεώρηση ἐνισχύει ἐπομένως τόν βασικό πόλο τῆς συντεταγμένης πολιτικῆς ἐξουσίας καί ἀδυνατίζει τόν ἄλλο, χωρίς ὡστόσο νά υπερβάλλουμε κίολας τίς ἐξουσίες πού ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἔχει σέ συνθήκες πολιτικῆς ὁμαλότητας.

Ὑποστηρίζεται, σέ ὅλο τό φάσμα τῶν πολιτικῶν ἀπόψεων, ὅτι ὁ ὑπάρχων «διπολισμός» ἔχει πολλές, ἀκόμα καί κρυφές, ἀρετές. Ὁ Πρόεδρος ἐξισορροπεῖ κάπως τόν πρωθυπουργό, πράγμα πού ἐπιτρέπει ἀμβλυνση τῶν ἀπόλυτων ἐξουσιῶν πού αὐτός ἔχει στή σημερινή συγκυρία. Νά τῆ πάλι ἡ συγκυρία. Ἄν ὅμως αὔριο πρωθυπουργός καί Πρόεδρος ἀνήκουν στό ἴδιο κόμμα (πολύ πιθανή συγκυρία!) τότε ὁ «διπολισμός» ἐξαφανίζεται. Γι' αὐτό καί δέν μᾶς ὠφελεῖ καί πολύ αὐτοῦ τοῦ τύπου ἡ ἀνάλυση. Ἀντίθετα, ἀποφεύγοντας οἱ ἀριστεροί, ἀπό τό φόβο τῆς ταύτισης δῆθεν μέ τό ΠΑΣΟΚ, τή διερεύνηση τοῦ ζητήματος βάσει γενικότερων ἀρχῶν, κινδυνεύουμε νά χάσουμε τήν ἀξιοπιστία μας, ὅπως καί ἐκεῖνο καί γιά τόν ἴδιο λόγο (μιά καί εἶναι περίπου προφανές ὅτι προχώρησε στήν ἀναθεώρηση γιά συγκυριακούς λόγους —ἀλλά αὐτό εἶναι μιᾶ ἄλλη ἱστορία ὅπως εἶπαμε πιά πάνω).

5. Βάσει γενικότερων ἀρχῶν, ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας καί ἡ κυβέρνηση

(κι ὁ πρωθυπουργός τῆς) δέν εἶναι ὁμοιογενεῖς πολιτειακοί καί πολιτικοί παράγοντες.

Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκλέγεται ἀπό τή Βουλή γιά πέντα χρόνια καί δέν ἐλέγχεται πιά ἀπ' αὐτήν. Ἡ κυβέρνηση καί ὁ πρωθυπουργός ἐκλέγονται οὐσιαστικά κατευθειάν ἀπό τό λαό, μέσω τῆς πλειοψηφίας πού διαμορφώνει αὐτός μέσα στή Βουλή, καί ἐλέγχεται συνεχῶς ἀπό τήν τελευταία. Ἡ κυβέρνηση ἐκλέγεται νά ἐφαρμόσει ἕνα πρόγραμμα ἐνῶ ὁ Πρόεδρος δέν χρειάζεται καν νά πεί δύο κουβέντες στό λαό ἢ στή Βουλή πρὶν ἀπό τήν ἐκλογή του. Στή δεύτερη δέ πενταετία του (μὴ ἐπιτροπομένης τρίτης) δέν ἔχει καν τήν ἀνάγκη νά «ἀρέσει» στήν κυβέρνηση καί τήν κοινοβουλευτική τῆς πλειοψηφία. Τέλος, μέ τόν «εἰσοχρονισμό» τῆς ἐκλογῆς τους εἶναι πάντα πιθανό ὁ Πρόεδρος νά ἐκφράζει τόν πολιτικό προσανατολισμό τῆς προηγούμενης Βουλῆς (καί κυβέρνησης).

Ὅλα αὐτά κάνουν ὥστε ὁ ἕνας πόλος νά συνδέεται μέ τή «λαϊκή κυριαρχία» (ἔστω καί ὅπως στενά τήν ὀρίζει τό Σύνταγμα), ἐνῶ ὁ ἄλλος συνδέεται μαζί τῆς μέ τῆ μεσολάβηση πολλῶν θελασμένων καί αὐτονομείων σχεδόν ἐντελῶς ἀπέναντί τῆς μετά τήν ἀνάδειξή του. Ὡς ἐκ τούτου δύσκολα μπορεῖ ἡ Ἀριστερά νά ὑποστηρίξει ἕναν τέτοιο διπολισμό.

6. Μπορεῖ καί πρέπει νά ὑποστηρίξει τήν ἀνάδειξη δύο ἢ τριῶν ἢ πολύ περισσότερων πόλων ἐξουσίας, τόσο μέσω θεσμικῶν ρυθμίσεων ὅσο καί ἐπιδιώκοντας τή συρρίκνωση τῶν συνταγματικῶν καί ἀπλῶν νομικῶν ρυθμίσεων πού ἐπιβάλλουν ἐξουσίες ὥστε νά ἐπιτρέπεται ἡ γέννηση ἄλλων στό χώρο τῶν κοινωνικῶν.

Στήν πρώτη περίπτωση εἶναι δυνατόν π.χ. νά ζητήσει ἕναν Πρόεδρο ἄμεσα συνδεδεμένο μέ τή λαϊκή κυριαρχία καί ὑπεύθυνο ὅμως ἀπέναντί τῆς, ὅπως καί ἀνεξάρτητο ἀπό τή Βουλή, ὅσο καί αὐτή ἀπέναντί του (προεδρική δημοκρατία) ἢ ὅποια ἄλλη ρύθμιση, π.χ. δεύτερο νομοθετικό Σῶμα, Οἰκονομικό καί Κοινωνικό Συμβούλιο, θεσμοθέτηση ἀνώτερων βαθμίδων πλήρους ἀνεξάρτητης τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, σφραγματικῆς ἢ διαλεκτικῆς. Πρόκειται δηλαδή γιά διεκδικήσεις (μέ τά συγκεκριμένα προβλήματα τους, πού δέν εἶναι τῆς στιγμῆς) πού ξεπερνᾶνε τήν πρωτοβουλία τοῦ ΠΑΣΟΚ. Ὅχι γιά διεκδίκηση τῆς ἐπιστροφῆς στήν προηγούμενη κατάσταση.

7. Στή δεύτερη περίπτωση τίθεται τό θέμα τῆς διεκδίκησης περισσότερων, εὐρύτερων καί νέων σέ ποῖότητα δικαιωμάτων γιά τούς πολίτες, ἀτομικά ἢ ἐν κοινωνία.

Ὁ λόγος φυσικά περὶ τῶν ἀναρίθμητων διατάξεων τοῦ ἰσχύοντος Συντάγματος πού ἐπιβάλλουν ἢ ἀπαγορεύουν, κατά περίπτωση, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, στοὺς πολίτες ἀξίες, συμπεριφορές, δραστηριότητες, δυνατότητες, ἐπιλογές, σέ σχέση πάντοτε μέ τίς ἀνάγκες ἢ τίς ἰστορικές ρουτίνες τῆς κρατικῆς ἐπιβολῆς. Πέρα ἀπό κάποιες γενικές τοποθετήσεις (κυρίως γιά λόγους καταγραφῆς ἢ ἀρχείου ἐνώπιον τῆς ἐπερχόμενης ἱστορίας...), τόσο τό ΠΑΣΟΚ ὅσο καί τό ΚΚΕ καί ἡ Ἀριστερά ἄφησαν τά σχετικά θέματα στό βεστιάριο τῆς πολιτικῆς σκηνῆς. Ἐνδεικτικά παραδείγματα:

- Ὁ ἰδιότυπος συνδυασμός κρατικῆς ἐκκλησίας καί ἐκκλησιαστικοῦ κράτους πού κάνει τή θρησκευτική πίστη διοικητικό ζήτημα (ἕνας ἄθεος μπορεῖ ἄριστα νά προσφύγει στό Συμβούλιο τῆς Ἐπικρατείας ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας, ἂν αὐτή τοῦ ἀρνηθεῖ ὑπηρεσίες πού τό κράτος τῆς ἔχει ἀναθέσει νά «προσφέρει»), τούς θεολόγους καί τούς κληρικούς δημόσιους ὑπαλλήλους, τούς πολίτες παλίμπαιδες (ἄλλοι ξέρουν γι' αὐτούς καί μάλιστα σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τόν ἐσώτερο ἐαυτό τους), τό σχολεῖο ὄργανο προπαγάνδας (ἐνῶ τό Σύνταγμα ἐγγυάται ὑποκριτικά τήν ἐλευθερία τῆς θρησκευτικῆς συνείδησης), τήν κίνηση τῶν ἰδεῶν ἔρμαιο τῶν κινητοποιήσεων τῶν θρησκευτικῶν σωματείων.

- Ἡ ἀδυναμία τῶν πολιτῶν νά προκαλέσουν δημοψήφισμα, ὅπως ἤδη προαναφέρθηκε.

- Οἱ διατάξεις περὶ ἰδιοκτησίας πού ἐγιναν πολύ αὐστηρότερες ἀπό ἐκεῖνες τοῦ Συντάγματος τοῦ 1952 καί πού στραγγαλίζουν σιγά σιγά κάθε μεταρρυθμιστική διάθεση σέ ποικίλους τομείς, ἀπό τόν ἐκσυγχρονισμό τῶν ὑποδομῶν μέχρι τήν πολεοδομία καί τήν προστασία τοῦ περιβάλλοντος.

- Οἱ ἀτελέστατες διατάξεις γιά τήν κατοχύρωση τῆς (ὑπάρχουσας) τοπικῆς αὐτοδιοίκησης τόσο οἰκονομικά ὅσο καί διοικητικά ὡς πρὸς τό κεντρικό κράτος

- Οἱ διατάξεις γιά τήν ἐργασία, τόν συνδικαλισμό καί τήν ἀπεργία, πού καί αὐτές εἶναι ἰδιαίτερα ἀτελεῖς καί ἀγνοοῦν τίς ἐξελίξεις στό χώρο τῶν κοινωνικῶν ἀντιθέσεων καί διεκδικήσεων (ἐργατική συμμετοχή, πολιτικά δικαιώματα τῶν ἐργαζομένων στόν τόπο τῆς παραγωγῆς κ.λπ.)

- Οἱ διατάξεις περὶ οἰκογενείας, γάμου κ.λπ. πού ἀγνοοῦν ἐπίσης τίς νέες ἀντιλήψεις καί διεκδικήσεις γιά τίς σχέσεις ἀνάμεσα στά φύλα καί τίς γενιές (ἀνύπαντρα ζευγάρια, ἄγαμες μητέρες, «διαφορετικές» σεξουαλικές συμπεριφορές καί βιώματα).

Ὡς πρὸς αὐτά καί ἄλλα πολλά καί ἀνάλογα οἱ ἀναθεωρητικές προτάσεις τοῦ ΠΑΣΟΚ (πού μέ τόση προθυμία καί πίστη ὑποστηρίζει τό ΚΚΕ, ἀκόμη καί στίς παλινοδίε τους) δέν λένε τίποτε. Καί ἐπειδή δέν ἔλεγαν καί τίποτε τό ἀξιοσημείωτο οὔτε καί προηγουμένως, ἡ Ἀριστερά μόνη καλεῖται νά ἀρθρώσει λόγο συνεκτικό καί πολιτικῆς πράξης συνεπῆ. Ὁ χώρος εἶναι ἀνοιχτός κι ἐρημος, δύσβατος ὅμως. Κι ἐδῶ πάντως τό θέμα εἶναι τό ξεπέρας πρὸς τά μπροστά κι ὄχι ἡ ἐπιστροφή πρὸς τά βατά νῶτα.

8. Μά θά ρωτήσουν πολλοί: Καί τί σχέση ἔχουν ὅλα αὐτά μέ τό συγκεκριμένο πρόβλημα πού θέτουν οἱ προτάσεις τοῦ ΠΑΣΟΚ; Μά ἀκριβῶς καμιά.

Ἀλλά γιατί θά ἦταν ὑποχρεωμένοι οἱ ἀριστεροί νά τοποθετοῦνται μονίμως στό πεδίο πού ἄλλοι, ὅπως θέλουν, ὀρίζουν; Ὅχι πῶς αὐτό δέν ἔχει ἐνδιαφέρον καί σημαντικά ἐπίδικα ἀντικείμενα, πού μάλιστα μᾶς ἀφοροῦν.

Ἀλλά μᾶς ἀφοροῦν κι ἄλλα πράγματα, ἴσως περισσότερο σημαντικά, πού ὀρίζουν ἄλλα πεδία. Καί δέν βλέπουμε κανέναν ἰδιαίτερο λόγο γιά νά τά ἐγκαταλείψουμε.

Μιχάλης Παπαγιαννάκης

Η ΨΗΦΟΣ ΤΟΥ κ. ΑΛΕΥΡΑ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

«Έχει δικαίωμα να ψηφίσει ή όχι ο κ. Άλευρας, όντας αναπληρωτής Πρόεδρος της Δημοκρατίας, για την εκλογή του κ. Σαρτζετάκη;

Είναι εύρυστα γνωστές οι απόψεις του ΠΑΣΟΚ και της Νέας Δημοκρατίας, των συνταγματολόγων και των συνταγματολόγων και δεν θα θέλαμε να τις σχολιάσουμε. Για μās τό πράγμα είναι ήλιου φαινότορο: από πλευράς συνταγματικής τάξης και πολιτικού ήθους — πολύ περισσότερο αν ή ψηφος του κ. Άλευρά αποβεί ή αποφασιστική, όπως τουλάχιστον έδειξε ή πρώτη ψηφοφορία — ο αναπληρωτής πρόεδρος της Δημοκρατίας δεν μπορεί να ψηφίσει. Τό θέμα, φυσικά, δεν είναι μόνο συνταγματικό αλλά και πολιτικό κι απ' αυτή την άποψη, παρόλο που τό ΠΑΣΟΚ θά ήθελε πάση θυσία να σβήσει τή φωτιά που άναψε, ή εκλογή του κ. Σαρτζετάκη με μία άμφισβητούμενη ψηφο άνοίγει μία περίοδο πολιτικού έσθιθελισμού με άγνωστες συνέπειες, μία περίοδο όπου θεμελιακοί θεσμοί όπως τό Σύνταγμα γίνονται αντικείμενο ύποκειμενικών χειρισμών, έρμηνευτικών εύρημάτων και παραταξιακών συμπεριφορών. Ύπονομεύονται δηλαδή τά στοιχεία άντικειμενικότητας που θά έπρεπε να έχει. Καί σ' αυτό τό ύψιστο πολιτικό

θέμα ο καθένας οφείλει να τοποθετηθεί με σαφήνεια.

Γι' αυτό άλλωστε σε άλλες χώρες — πράγμα που απ' ό,τι ξέρουμε κανείς ως τώρα δεν παρατήρησε — για άνάλογες περιπτώσεις οι ρυθμίσεις είναι σαφέστατες. Έτσι:

- Στην Πορτογαλία τό Σύνταγμα του 1976 (άρθρο 135 §2) όρίζει ότι «έφόσον ο Πρόεδρος της Βουλής άσκει καθήκοντα του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν δύναται να άσκει τά βουλευτικά του καθήκοντα».

Θά μπορούσε βέβαια να άντείπει κανείς ότι εκεί τό άσυμβίβαστο καθιερώνεται ρητά. Άρα αφού στό δικό μας Σύνταγμα δεν υπάρχει παρόμοια ρύθμιση με αυτή του πορτογαλικού σημαίνει ότι ο δικός μας συνταγματικός νομοθέτης δεν ήθελε να καθιρώσει τό άσυμβίβαστο. Τό έρώτημα όμως είναι τό έξής: Γιατί στό πορτογαλικό Σύνταγμα καθιερώνεται τό άσυμβίβαστο; Ποιοί λόγοι τό έπέβαλαν εκεί; Μήπως, άκριβώς, οι ίδιοι λόγοι δεν ισχύουν και για την ελληνική περίπτωση; Έπομένως στό βαθμό που υπάρχει συνταγματικό κενό με ποιά έπιχειρήματα, νομικά και πολιτικά, θά τό καλύψουμε;

- Στο Σύνταγμα της Γαλλίας πάλι προ-

βλέπεται ότι όταν ο Πρόεδρος της Γερουσίας αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας άσκει όλες τις άρμοδιότητες πλόν εκείνων που αναφέρονται ειδικά στό άρθρο 7 που σημαίνει ότι υπεισέρχεται στη νομική θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Άρα ισχύουν για τον αναπληρωτή τά προβλεπόμενα άσυμβίβαστα προς άλλα άξιώματα, έν οίς του γερουσιαστή, βουλευτή κ.λπ.

- Τέλος στό ιταλικό Σύνταγμα, άρθρο 86, προβλέπεται ότι τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας αναπληρώνει ο πρόεδρος της Γερουσίας. Η διάταξη αυτή έρμηνεύεται όμοφωνα ότι για τό χρόνο που αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας άναστεύεται — δεν παύει — ή δραστηριότητά του είτε ως πρόεδρου της Γερουσίας είτε ως μέλους της Γερουσίας.

Αυτά άλλού. Έμείς θά ζαναπούμε άρειμάνια πώς έδώ είναι Βαλκάνια;

• Ο Συνταγματολόγος

19.3.1985, αλλά όταν τό ανά χείρας τεύχος θά έχει κυκλοφορήσει ή Βουλή των Έλλήνων θά έχει ήδη άποφασίσει.

εθνικό
κέντρο
κοινωνικών
ερευνών

Παράδοση και νεωτερικότητα
στις πολιτιστικές δραστηριότητες
της ελληνικής οικογένειας:
Μεταβαλλόμενα σχήματα

των

Γκιζέλη Γρηγόρη
Καυταντζόγλου Ρωζάνης
Τεπέρογλου Αφροδίτης
Φίλια Βασίλη

Αθήνα
1984

εθνικό
κέντρο
κοινωνικών
ερευνών

Τό ελληνικό
άστικό κέντρο

Πρώτο μέρος: Μεθοδολογική προσέγγιση

του

Γιώργου Τσουγιόπουλου

αθήνα
1984

Σ. ΜΠΑΜΠΑΝΑΣΗ
Γ. ΣΑΜΑΡΑ

Εισαγωγή στην
Πολιτική Οικονομία
του Σοσιαλισμού

΄Οψεις του πολιτικού παιχνιδιού στήν Κύπρο

Π

ολλά άρθρα ασχολούμενα με τό Κυπριακό δημοσιεύονται τόν τελευταίο καιρό στόν ελληνικό τύπο. Πρόκειται γιά σύνηθες φαινόμενο, αφού ή όποιαδήποτε εξέλιξη ή κρίση αναζωπυρώνει τό ασθενικό σέ περιόδους νηνεμίας έλλαδικό ένδιαφέρον.

Λαμβανομένων υπόψη τών κινδύνων πού κάθε σχηματοποίηση έμπεριέχει, θά μπορούσαμε νά «ταξινομήσουμε» τά περισσότερα από τά άρθρα αυτά σέ τρεις τουλάχιστον κατηγορίες:

1. Έκείνα πού διαποτισμένα από μία «τριτοκοσμική» λογική βλέπουν στό Κυπριακό μία κλασική περίπτωση ιμπεριαλιστικής επέμβασης, διερρωτώνται γιά τήν άνυπαρξία ένθικοαπελευθερωτικού κινήματος και χρησιμοποιούν συνήθως ως μέτρο σύγκρισης τό πρόβλημα και τόν άγώνα τών Παλαιστινίων.

2. Έκείνα πού οί άρθρογράφοι τους προσπαθούν νά έρμηνεύσουν τίς εξελίξεις κάνοντας χρήση «ταξικών» έρμηνευτικών σχημάτων. Τά σχήματα αυτά είναι συνήθως εύρωπαϊκής κατασκευής και προελεύσεως.

3. Τέλος, μεγάλη μερίδα άρθρογράφων χρησιμοποιεί μία τυποποιημένη πλέον γλώσσα γιά τό Κυπριακό πού προέρχεται από τό χώρο τής διπλωματίας και τών επίσημων άνακοινώσεων. Τά άρθρα αυτά υποβάλλουν τήν εικόνα ένός πολύπλοκου διεθνούς προβλήματος.

Η πρώτη κατηγορία παραβλέπει συνήθως τό γεγονός ότι στή μή κατεχόμενη Κύπρο λειτουργεί μία ιδιόμορφη δομημένη κοινωνία με έσωτερικές αντιφάσεις και έσωτερικές δυναμικές. Έξού και ή έκπληξη τών ένλόγω άρθρογράφων μπροστά στήν «άπάθεια» και τόν «ευδαιμονισμό» τών Κυπρίων.

Η δεύτερη κατηγορία παίρνει υπόψη της τά πύ πάνω στοιχεία αλλά μέσα από σχηματοποιημένες λογικές, επείσαστες θεωρίες πού πιθανόν νά έχουν κάποια έρμηνευτική άξία στό χώρο τής Δυτικής Εύ-

ρώπης, όμως, όσον άφορά τήν Κύπρο, είναι περιοριστικές, άν όχι διαστρεβλωτικές.

Έπίσης, τά «διπλωματικά» άρθρα είναι γιά τους περισσότερους, άν όχι άκατανόητα, τουλάχιστον βαρετά και πριμοδοτούν τήν άποξένωση τών Έλλαδιτών από τό Κυπριακό. Στήν καλύτερη περίπτωση είναι περιγραφικά, όχι όμως έρμηνευτικά. Όποιαδήποτε έρμηνευτική προσπάθεια, ακόμα και άν δέν φιλοδοξει νά καλύψει πλήρως τό «κυπριακό φαινόμενο», είναι έξαιρετικά δύσκολη. Καί αυτό γιατί *έχουμε νά κάνουμε με μία ιδιόμορφη οργανωμένη κοινωνία, με προβλήματα κοινωνικά, ένθικά και διεθνή όπου τό σύνολο τών έμπλεκόμενων παραγόντων είναι άσυνήθιστα ύπερμετρο. Υπάρχει πάντα ό κίνδυνος ύπερτονισμού μερικών πλευρών εις βάρος άλλων και κατάληξης σέ λανθασμένα συμπεράσματα.*

Θά προσπαθήσουμε λοιπόν, χωρίς ύπερβολική αισιοδοξία, νά φωτίσουμε όρισμένες πτυχές του πολιτικού παιχνιδιού στήν Κύπρο χωρίς νά περιοριζόμαστε στό πρόσφατα γεγονότα. Θά επικεντρώσουμε τήν προσοχή μας κυρίως στό κυπριακό κράτος, τά κόμματα και τήν πολιτική συμπεριφορά τών Έλληνοκυπρίων.

Τό κράτος οργανωτής τής κοινωνίας

Τήν κυπριακή πολιτική σκηνή βαραινεί ιδιαίτερα ή έλλειψη παράδοσης και ή ιδιαιτερότητα του φαινομένου Μακάριος. Υπάρχει βεβαίως τό Σύνταγμα τής Ζυρίχης. Όμως αυτό προήλθε από άλλους συσχετισμούς και άλλες ανάγκες. Είναι έξαιρετικά δύσκαμπτο και τό κυριότερο δέν επιδέχεται καμιά τροποποίηση ή άλλαγή. Οί ύπερεξουσίες του Έλληνοκυπρίου προέδρου άντισταθμίζονταν παλαιότερα από τήν ύπαρξη του Τουρκοκυπρίου αντιπροέδρου. Σύνταγματικά τουλάχιστον ό Πρόεδρος Κυπριανού δέν παρανομεί ό-

τάν έρχεται σέ ρήξη με τήν κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Βέβαια, ύπάρχει ένα σύνολο δεδομένων ένισχυτικών τής συμπεριφοράς του κ. Κυπριανού πού θά γίνουν κατανοητά πύ κάτω.

Ο Μακάριος, από τήν άνεξαρτησία ως τό θάνατό του, έπαιξε τό ρόλο του ένσάρκωτ ή ένός πανίσχυρου μπλόκ έξουσίας πού συμπεριλάμβανε σχεδόν όλο τό φάσμα τών κυπριακών πολιτικών δυνάμεων. Η ραγδαία οικονομική ανάπτυξη και ή θέση ισχύος άπέναντι στους Τουρκοκυπρίους συνέτειναν στήν καθολική σχεδόν συναίνεση ως προς τό πρόσωπό του. Η αντίδραση άπέναντι στόν Μακάριο δέν ήταν πολιτική· είχε χαρακτήρα τρομοκρατίας, ήταν έξωθεν κατευθυνόμενη και έντονα ιδεολογικοποιημένη ως προς τό θέμα τής ένωσης με τήν Ελλάδα. Η έντονη προσωπικότητα του Μακαρίου κατάφερε κατά τά τρία τελευταία χρόνια τής έξουσίας του νά επικαλύψει φαινόμενα πού κανονικά θά έπρεπε νά έκαναν έντονη τήν παρουσία τους από τότε.

Ο Μακάριος ήταν χαρισματικός ηγέτης. Όμως, άνεξάρτητα από αυτό, τό κράτος στήν Κύπρο είναι πανίσχυρο. Συνήθως ή δομή τών κοινωνικών ίσορροπιών και συγκρούσεων μορφοποιεί ένα κράτος. Όμως στήν Κύπρο τό «δοτό» κράτος διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο στήν εξέλιξη τής κοινωνικής διαστρωμάτωσης. Ακριβώς τό άνάποδο δηλαδή άπ' ό,τι είθισται.

Πρόκειται γιά κράτος οργανωτή τής κοινωνίας. Τό κοινωνικό σώμα έξαρτάται οικονομικά από τήν ύπαρξη του και ή ήμικατοχή επιτείνει αυτό τό ρόλο, αφού πλέον ή επιβίωση του κράτους συναρτάται με τήν επιβίωση του κυπριακού έλληνισμού. Η λεγόμενη νεοκυπριακή συνείδηση δημιουργήθηκε γιά νά αίτιολογήσει ύπαρξιακά τό κυπριακό κράτος και νά άντιπαρατεθεί στις έξ' Αθηνών άπειλές. Τό παράδοξο είναι πώς μία ιδεολογία πού είχε άναχθεί σέ κυρίαρχη στρέφεται σήμερα ένάντιον τών διαχειριστών του κρά-

τους. Γιατί είναι εκεί που στηρίζονται τόσο το φιλοσοβιετικό ΑΚΕΛ όσο και το δεξιό ΔΗΣΥ όταν κατηγορούν την ελληνική κυβέρνηση για ανάμειξη στα εσωτερικά της Κύπρου.

Θά πρέπει επίσης να λάβουμε υπόψη τη μεγάλη ταξική κινητικότητα, την έλλειψη πολιτικής παράδοσης και την ανυπαρξία έντονων κοινωνικών συγκρούσεων για να αντιληφθούμε σφαιρικά το ρόλο του κράτους. Έτσι, ο Κυπριανός δεν στηρίζεται μόνο στην κάλυψη που του παρέχει η Αθήνα. Στηρίζεται κυρίως στο γεγονός πως είναι ο διαχειριστής της υπ' αριθμόν ένα πολιτικής δύναμης στο νησί, του κυπριακού κράτους.

Τά πολιτικά κόμματα

Τά κυπριακά πολιτικά κόμματα παρουσιάζουν ιδιαιτερότητες ενώ σε μερικά σημεία μοιάζουν με τά αντίστοιχα ευρωπαϊκά.

Σε αντίθεση με τον Μακάριο που δεν είχε δικό του κόμμα, ο Κυπριανός είναι αρχηγός του Δημοκρατικού Κόμματος που παίρνει τό 20% των ψήφων στις εκλογές. Πολλοί υποστηρίζουν ότι τό κόμμα αυτό εκφράζει τά συμφέροντα εκείνης της μερίδας της αστικής τάξης που συνδέεται άμεσα με τον κρατικό μηχανισμό. Τό έν λόγω κόμμα λειτουργεί πελατειακά με άσαφη ιδεολογία. Η δύναμή του συναρτάται άμεσα με τον κεντρικό ρόλο της κρατικής γραφειοκρατίας.

Πιο δεξιά βρίσκεται ο Δημοκρατικός Συναγερμός, ένα από τά δύο κόμματα που διαφώνησαν με τους χρισμούς του Κυπριανού και άσκούν σήμερα αντιπολίτευση. Τό κόμμα αυτό, που ελέγχει τό 32% του εκλογικού σώματος, έχει φιλοδυτικό προσανατολισμό και εκφράζει τά συμφέροντα της ιδιωτικής μερίδας του κεφαλαίου. Στο κόμμα του ΔΗΣΥ συνυπάρχουν οί συντηρητικοί ψηφοφόροι, δεξιοί μακαριακοί άπ' τό παλιό «ένιαίο» μαζί με τους πρώην ένωτικούς «γριβικούς». Πρόκειται για παράξενη συνύπαρξη ή όποία χρήζει κάποιας έρμηνείας. Μετά τό '74 τό ΑΚΕΛ και ή ΕΔΕΚ πρόβηλαν έντονα τό σύνθημα της «κάθαρσης» δημιουργώντας για τους «γριβικούς» κατάσταση τρόμου. Τελικά, «κάθαρση» δέν έγινε, έμεινε όμως να επικρέμαται ή άπειλή της και οί «γριβικοί» βρήκαν καταφύγιο στο νεοσύστατο κόμμα του Γλαύκου Κληρίδη που είχε έρθει τότε σε ρήξη με τον Μακάριο. Μέχρι πρόσφατα οί θέσεις του ΔΗΣΥ ήταν αντιφατικές, άφου έπρεπε να άποτελούν μείξη των επιθυμιών και των δύο ρευμάτων που υπάρχουν στους κόλπους του.

Όμως, τον τελευταίο καιρό, με την άπορρόφηση των «ένωτικών» σε μεσαία πόστα του κομματικού μηχανισμού ή την έξουδετέρωσή τους, άνοιξε πιά ο δρόμος για μία πιο καθαρή πολιτική. Ένας διακανονισμός του Κυπριακού, έστω και με βάση τό προσχέδιο Κουεγιάρ, θά δώσει νέες δυνατότητες επενδύσεων στο έλληνοκυπριακό κεφάλαιο που έλπίζει να άξιοποιήσει τόσο τίς περιοχές που θά «άνοιξουν» όσο και τό φτηνό τουρκοκυ-

πριακό δυναμικό. Η επιδίωξη κάποιου διακανονισμού, έστω και αν είναι ζημιόγonos έθνικά για τους Έλληνοκυπρίους, θά λειτουργεί θετικά ως προς τό επενδυτικό κλίμα. Ταυτόχρονα είναι διάχυτη ή αντίληψη στους κόλπους των Έλληνοκυπρίων άστών πως ή πολιτική άνισότητα προς όφελος των Τουρκοκυπρίων θά έξουδετερωθεί γρήγορα από τά έλληνοκυπριακά οικονομικά και πολιτισμικά πλεονεκτήματα. Έπιπρόσθετα, ή υιοθέτηση όποιασδήποτε άλλης γραμμής εκτός άπ' τον «έντιμο συμβιβασμό» θέτει υπό άμφισβήτηση τό «οικονομικό θαύμα» και έμπεριέχει τον κίνδυνο της διατάραξης των κοινωνικών σχέσεων που παγιώθηκαν μέσα στο «θαύμα».

Παρ' όλα αυτά, είναι άμφισβητήσιμο αν ο Κληρίδης θά υπέγραφε τό προσχέδιο Κουεγιάρ, αν ήταν στη θέση του Κυπριανού. Καί αυτό γιατί ο ίδιος είχε συμφωνήσει πως αν παραλείπονταν όρισμένες πρόνοιες, οί όποιες τελικά παρελείφθηκαν και άφορούσαν τον ένιαίο χαρακτήρα της υπό συζήτηση όμοσπονδίας, τότε δέν έπρεπε να συμφωνήσει ή έλληνοκυπριακή πλευρά. Ο ΔΗΣΥ είναι τό μόνο κόμμα που θέτοντας ζήτημα έξουσίας συμπεριφέρεται πλήρως αντιπολιτευτικά με άμεσο στόχο την άναρρίχηση παντοιοτρόπως στην έξουσία. Η τελότητα αυτή παρατήρηση έξηγει ή στάση που τηρεί ο κ. Κληρίδης άπέναντι στον Πρόεδρο Κυπριανού.

Όσον άφορά τό ΑΚΕΛ, εκείνο που γνωρίζουν οί Έλλαδίτες είναι πως πρόκειται για τό μεγαλύτερο αναλογικά φιλοσοβιετικό κόμμα σε μη άνατολική χώρα. Θά έπρεπε όμως να λαμβάνονται υπόψη κι άλλα στοιχεία. Ότι δηλαδή στην Κύπρο ή εργατική τάξη — με την κλασική μαρξιστική έννοια — δέν υπερβαίνει τό 2-3%

του ενεργού πληθυσμού, ότι ή παράδοση εργατικών άγώνων τελειώνει κάπου στο 1948 και ότι τό κόμμα αυτό λειτουργεί ως αυτοδύναμος έν πολλοίς πόλος έξουσίας με σχέσεις κατά παράδοση συναινετικές ως προς την κρατική έξουσία. Συγκεκριμένα, ή ήγεσία του κόμματος ελέγχει μία άπέραντη σειρά επιχειρήσεων, εργοστασίων και έμπορικών οίκων· ελέγχει επίσης άπόλυτα ή μεγαλύτερη «συντεχνία» (όπως άποκαλούνται τά συνδικάτα στην Κύπρο) με πυροσβεστικά καθήκοντα στο πλαίσιο της «τριμερούς συνεργασίας». Ένας γόνος άκελικής οικογενείας μπορεί να σπουδάσει με ύποτροφία του κόμματος στις άνατολικές χώρες, μπορεί να παντρευτεί μία συντρόφισσα, μπορεί να βρει δουλειά στις επιχειρήσεις του κόμματος, μπορεί να είναι οργανωμένος στο κομματικό συνδικάτο κ.ο.κ. Πρόκειται για μία κοινωνία μέσα στην κοινωνία.

Τό μίνιμουμ πρόγραμμα άποτέλεσε σταθμό στις σχέσεις κράτους — ΑΚΕΛ. Για πρώτη φορά τό ΑΚΕΛ άπέκτησε πρόσβαση στο μόνο χώρο άπ' όπου έχει εξααιρεθεί, τον κρατικό μηχανισμό. Έπιπρόσθετα, ή έπιρροή του ΑΚΕΛ όσον άφορά ή χάραξη της έξωτερικής πολιτικής αύξηθηκε σημαντικά. Άκολούθησε βεβαίως ή έκπαραθύρωση του ΑΚΕΛ άπ' την κυβερνητική συμμαχία που, αν μή τι άλλο, ήταν άπόωλεια κεκτημένων.

Η έκπαραθύρωση αυτή δέν είναι ο μοναδικός λόγος της έξ αντικειμένου συμπόρευσης με τον, μέχρι πρότινος έχθρό, Κληρίδη ένάντια στον πρόεδρο Κυπριανού. Θά, πρέπει να ληφθεί υπόψη και ή στάση της Σοβιετικής Ένωσης στο Κυπριακό χωρίς όμως να θεωρηθεί αυτή ως ή μόνη έξήγηση, όπως ή θέλουν πολλές αναλύσεις. Γιατί ύπάρχει ή συντηρητική

λειτουργία του ΑΚΕΛ σέ όλους τούς τομείς τής ζωής καί τής πολιτικής στήν Κύπρο καί είναι χαρακτηριστική ή άνυπαρξία έστω καί στοιχειώδους άριστεροϋ λόγου στίς αναλύσεις καί γενικά τή φρασεολογία αϋτοϋ τού κόμματος. Άρκει μία μόνο ανάγνωση τής *Χαράυγης* γιά νά τόν πείσει. Τέλος, ή ενεργότερη ανάμειξη όποιασδήποτε ελληνικής κυβέρνησης, άκόμα καί τής ύποθετικά συγγενούς ιδεολογικά κυβέρνησης τού Άνδρέα Παπανδρέου, άποτελεί γιά τό ΑΚΕΛ άπειλή καί έτσι άντιμετωπίζεται. Βιβλία πλασαρισμένα άπ' τό κόμμα (βλ. Κ. Γραϊκοϋ, *Ίστορία τής Κύπρου*) άμφισβητοϋν τήν ελληνικότητα τών Έλληνοκυπρίων, ένώ στήν πολιτική ή παρέμβαση Παπανδρέου καταγγέλλεται ώς *ανάμειξη στά έσωτερικά ένός ανεξάρτητου κράτους*.

Τά παραπάνω άσφαλώς δέν έπαρκοϋν στήν κατανόηση τής κυπριακής ιδιαιτερότητας πού όνομάζεται ΑΚΕΛ. Άν σταθοϋμε μόνο στήν τρέχουσα λογική τού ΑΚΕΛ, βρισκόμαστε μπροστά σέ έναν παραλογισμό. Τό ΑΚΕΛ καταγγέλλει τόν Ντενκτάς πώς μέ τήν άδιαλλαξία του, πού ύπαγορεύεται άπ' τούς ιμπεριαλιστές, τορπίλισε τή «συνάντηση κορυφής» επιμένοντας σέ άμεση ύπογραφή τών κειμένων χωρίς νά γίνει συζήτηση. Άκολουθως, κατηγορεί τόν Κυπριανού πώς «φέρει σοβαρή εϋθύνη» επειδή ήταν κι αϋτός αδιάλλακτος, άφου άρνήθηκε νά ύπογράψει χωρίς νά προηγηθεί συζήτηση! Έπειδή όμως στήν πολιτική παραλογισμοί δέν ύπάρχουν, μία βαθύτερη έρμηνεία τής

στάσης τού ΑΚΕΛ πρέπει νά λάβει ύπόψη τής ένά σύνολο παραγόντων, μερικοί άπό τούς όποιους καταγράφονται έδω.

Τό φάσμα τών κυπριακών κοινοβουλευτικών κομμάτων συμπληρώνεται μέ τό Σ.Κ. ΕΔΕΚ. Η έκλογική δύναμή του είναι σχετικά περιορισμένη, περίπου 8-9%, καί άφορα στρώματα τών πόλεων κυρίως καί ειδικά τής διανόησης. Η ΕΔΕΚ προήλθε άπό τήν «Έπιτροπή γιά τήν άποκατάσταση τής δημοκρατίας στήν Έλλάδα», συμπεριλαμβάνει ποικιλόμορφες άντιλήψεις καί μόνο τελευταία κατόρθωσε νά άποκρυσταλλάξει κάπως μία φυσιογνωμία ένδικής καί κοινωνικής αντιπολίτευσης.

Ός ένά βαθμό, ή περιορισμένη έμβέλεια τού κόμματος αϋτοϋ έξηγείται άπό τή διάταξη τών πολιτικών δυνάμεων καί τή διαμόρφωση τής πολιτικής ζωής. Όμως, θά πρέπει νά συνυπολογιστεί τό άρνητικό παρελθόν τής λειτουργίας τού Σ.Κ. ΕΔΕΚ ώς τής ριζοσπαστικής έκφρασης της μακαριακής συμπολίτευσης μέ τίς διαστρεβλώσεις πού συνεπάγονται. Πάντως, τό έγχείρημα μιάς αντιπολίτευσης τόσο στο ένθικό θέμα όσο καί στα κοινωνικά προβλήματα είναι έξαιρετικά δύσκολο. Η ύποτονική στάση τών Έλληνοκυπρίων άπέναντι στήν κατοχή τής Βόρειας Κύπρου έρμηνεύεται καί άπό τήν εϋμάρεια πού τό «οικονομικό θαϋμα» έξασφάλισε γι' αϋτούς. Έτσι τό Σ.Κ. ΕΔΕΚ είναι αναγκασμένο νά άμφισβητήσει ταυτόχρονα τήν κυρίαρχη άντίληψη γιά τό Κυπριακό καί τό συγκεκριμένο κοινωνικό μοντέλο.

Πολιτική συμπεριφορά

Στήν Κύπρο οί περισσότερες ποδοσφαιρικές ομάδες είναι κομματικοποιημένες. Τό ίδιο συμβαίνει άκόμα καί μέ τά καφενεΐα τής ύπαίθρου. Έχει σημασία πού θά καθήσεις. Όμως, άν τά θεωρήσουμε όλα τούτα δείγματα έντονης πολιτικοποίησης, θά έχουμε σχηματίσει μία πλαστή εικόνα. Γιατί οί Κύπριοι ένοχλοϋνται ιδιαίτερα όταν πρέπει νά συζητήσουν πολιτικά, ό πολιτικός λόγος είναι συνήθως πρωτόγονος, ένώ οί συζητήσεις γιά «δουλειές» είναι πολύ πιο εϋχάριστες. Άκόμα καί ή πόλωση σέ έναν άγώνα ποδοσφαΐρου θά πρέπει νά νοηθεί ως πολιτική έκτόνωση μάλλον παρά ως υπερπολιτικοποίηση.

Η έλλειψη πολιτικής παράδοσης συνοδεύεται άπό άνυπαρξία δημοκρατικών θεσμών συμμετοχής ή αντιπροσώπευσης. Ένδεικτικά άγαφέρουμε πώς οί δήμαρχοι δέν είναι αϊρέτα έκλεγμένοι αλλά διορισμένοι άπ' τό κράτος.

Τό κράτος φροντίζει πάντα νά άποσοβεί τούς κινδύνους κοινωνικών συγκρούσεων διαμορφώνοντας τίς κοινωνικές ισορροπίες. Έτσι, άλλα κοινωνικά προβλήματα λύνονται άνωθεν καί άλλα άποκρύβονται. *Τό κοινωνικό συμβόλαιο δέν άφορα μόνο τίς σχέσεις τών κοινωνικών στρωμάτων μεταξύ τους. Συμπεριλαμβάνει καί τίς σχέσεις κράτους - πολίτη, όπου τό κράτος αναλαμβάνει νά έξασφαλίσει ένά πλαίσιο σχετικής έλευθερίας καί εϋμάρειας καί ό δεύτερος ανταπαντά μέ τή συναινέσή του, πού στή συγκεκριμένη περίπτωση είναι ή άδιαφορία του.*

Μπορούμε λοιπόν εύκολα νά συμπεράνουμε πώς ή πρόσφατη κρίση εύκολα θά έκτονωθεί. Η έπιδείνωσή της έγκυμονεί κινδύνους διατάραξης τών ισορροπιών πού έχουν διαμορφωθεί. Ρήξη μέ τήν κυβέρνηση σημαίνει ρήξη μέ τό κράτος, άφου στήν Κύπρο, άκόμα καί στο καθημερινό λεξιλόγιο, οί δύο αϋτές λέξεις ταυτίζονται. Τό ΑΚΕΛ λειτουργεί μέν ως «κοινωνία μέσα στήν κοινωνία», όμως ή λειτουργία αϋτή προϋποθέτει τό συντηρητισμό καί τή σταθερότητα τής κυπριακής κοινωνίας. Ό ΔΗΣΥ εύχαριστως θά διεκπεραιώνει ένά παιχνίδι έναλλαγής στήν έξουσία, όμως μία γενικότερη κρίση θά πλήξει καί τά άστικά συμφέροντα πού έξυπηρετεί.

* * *

Προσπαθήσαμε πιο πάνω νά σχολιάσουμε μερικές πτυχές τής κυπριακής πολιτικής ζωής. Η κυπριακή κοινωνία, ναρκισσεϋόμενη μέσα σέ μία έπίφαση άσφάλειας, θεωρεί άδιάφορα —άν όχι ένοχλητικά— όσα έρωτήματα άπτονται τών μεθοδεύσεων στο Κυπριακό. Τό ίδιο ισχύει καί γιά τίς αναλύσεις πού προέρχονται άπό μία κριτική θεώρηση τών δομών αϋτής τής κοινωνίας. Ταυτόχρονα, οί περισσότεροι άρθρογράφοι στήν Έλλάδα κινδυνεύουν ανάμεσα στήν πλήρη άδιαφορία καί τήν άκριτη χρήση σχηματοποιήσεων. Είναι μέσα σ' αϋτό τό πλαίσιο πού τό κείμενο αϋτό πιθανόν νά έχει κάποια άξία. Καί προφανώς, ή όποια άξία του είναι μόνο έναρκτήρια...

Χαράλαμπος Παπαγεωργίου

1. Άποψη τής Λευκωσίας πριν άπό τήν τουρκική έλαβλή τού 1974.

Οι εξοπλισμοί ανάμεσα στις τελετές καί στα αδιέξοδα

Δύο μέρες πριν ξεσπάσει η καταιγίδα της αναζήτησης υποψηφίου για τις προεδρικές εκλογές, έγινε στο Πεντάγωνο μία έντυπια τελετή. Ο πρωθυπουργός και υπουργός Έθνικης Άμυνας κ. Παπανδρέου, πλαισιωμένος από πολυάριθμους υπουργούς, αναπληρωτές υπουργούς, ύφυπουργούς, ανώτατους αξιωματικούς και παράγοντες, ανακοίνωσε τις αποφάσεις του ΚΥΣΕΑ σχετικά με τους εξοπλισμούς της χώρας.

Η σκηνοθεσία έντυπιασε περισσότερο απ' ό,τι τό περιεχόμενο των ανακοινώσεων. Τό ΚΥΣΕΑ ένεκρινε τήν ύπογραφή των προσυμφώνων για τήν αγορά 80 μαχητικών αεροπλάνων από τή Γαλλία και τίς ΗΠΑ, όπως εξάλλου αναμενόταν.

Αντίθετα, ή απόφαση για τό πρόγραμμα ναυτικών εξοπλισμών είναι μία νέα απόφαση που κλείνει τόν ανταγωνισμό ανάμεσα στα δύο όπλα, για τούτη τή φάση τουλάχιστον, και αποκαλύπτει μερικά σοβαρά προβλήματα. Τέλος, αφήνεται να έννοηθεί μέ τό τρίτο τμήμα της ανακοίνωσης ότι πρόκειται να δοθούν ανάλογες παραγγελίες και για τό στρατό ξηράς.

Εχουμε πολλές φορές, από τίς στήλες του περιοδικού αυτού, επισημάνει τό γεγονός ότι οποιαδήποτε άμυντική πολιτική που θά στηρίζεται στην αναζήτηση της τακτικής επικράτησης στό πεδίο της μάχης, δέν μπορεί παρά να μάς οδηγήσει σε αδιέξοδα. Η άνωτερότητα του πιθανού μας αντιπάλου σε πληθυσμό, οικονομικούς πόρους, γεωγραφική τοποθέτηση και κάθε είδους αποθέματα, κάνει οποιαδήποτε σκέψη τυχόν τακτικής νίκης άνευ ούσιας. Αύτη δέν θά σημαίνει τίποτα παρά μετάθεση του προβλήματος στό χρόνο και νέες άναμετρήσεις μέ όλοένα και δυσμενέστερους για τή χώρα μας όρους. Έχουμε ακόμα επιμεινεί πολλές φορές σ' αυτό που φαίνεται να είναι ή μόνη διέξοδος που ή λογική ύπαγορεύει. Μία άμυντική πολιτική δηλαδή, στηριγμένη στην άποτροπή του πολέμου. Μέ άξονα τή σχέση κόστους - άποτελέσματος να αύξηθει τόσο πολύ τό κόστος μιας έχθρικής επίθεσης (σε σχέση μέ τό αντίστοιχο της δικής μας άμυνας) ώστε να γίνει άσύμφορη για τόν αντίπαλο. Φυσικά ή λογική αύτη σε καμία περίπτωση δέν περιλαμβάνει τίς αγορές πανάκριβων όπλικών συστημάτων, τή διατήρηση λαμπρών έναέριων ή θαλάσσιων στόλων, γιατί άντρέπεται μέ αυτά ή επιθυμητή λειτουργία της. Όπως δέποτε ποτέ δέν έλπίσαμε σε κάποια σοβαρή συζήτηση για όλα αυτά τά σπουδαία έχοντας έπαρκή γνώση των προσώ-

πων, των πραγμάτων και των καταστάσεων.

Η πραγματικότητα όμως είναι σκληρή και άρκετά άγενής ώστε να ξαναφέρει τά προβλήματα στό προσκήνιο παρά τίς επιθυμίες των άρμοδίων ύπουργών και παραγόντων. Γιατί, πέρα από ότιδήποτε άλλο, οι πρωθυπουργικές δηλώσεις είναι διαπίστωση άδιεξόδου στην πολιτική των εξοπλισμών. Αύτά τά 80 νέα μαχητικά που θά αγοραστούν, σε σχέση μέ τά 140 όμοιά τους που σύμφωνα μέ τίς ανακοινώσεις θά είναι ή τελική έπιλογή των γειτόνων, δημιουργούν μία σχέση 1 προς 0,57 εις βάρος μας. Σε συνθήκες έκδηλης στρατηγικής άνωτερότητας του αντίπαλου (γεωγραφικές άποστάσεις για παράδειγμα) θά επιδιωχθεί τακτική αεροπορική επικράτηση εις βάρος του μέ άντιπαράταξη των μισών - απ' ό,τι εκείνος διαθέτει - όμοιων όπλων. Η κοινή λογική λέει ότι τέτοιου είδους έλπίδες ανήκουν στη σφαίρα της μεταφυσικής. Συχνά ή άδυναμία της χώρας μας έχει ξεπεραστεί στη σκέψη μας από τήν προσμονή κάποιου θαύματος. Ένας άμυντικός σχεδιασμός που θά στηρίζεται άποκλειστικά σ' αύτην, έχει ελάχιστες έλπίδες να άποδώσει.

Στήν περίπτωση του τακτικού προγράμματος εξοπλισμών, τά αδιέξοδα διαγράφονται μέ μεγαλύτερη άκόμα διαύγεια. Η πρόθεση έδώ είναι να διατηρηθεί ένας στόλος πολλών μεγάλων σκαφών επιφανείας. Οι δυνατότητες της αεροπορίας σε

μιά κλειστή, περιορισμένη θάλασσα και οι απειλές που αντιπροσωπεύουν τά νέα όπλα (πύραυλοι έναντι πλοίων εκτοξευμένοι από τη στεριά), δέν άπασχολούν ιδιαίτερα κανέναν. Τό ίδιο και οι έκτιμήσεις κρατών όπως ή Σουηδία και τό 'Ισραήλ. 'Επειδή όμως οι οικονομικές δυνατότητες είναι αυτές που είναι, ή διατήρηση 11-12 μεγάλων πλοίων επιφανείας θά εξαρτηθεί από τήν ικανότητα των (έλληνικών) ναυπηγείων να παρατείνουν τή ζωή πέντε παλαιών αντιτορπλικών. Είναι πλοία του 1945 και είναι πολύ άμφίβολο άν ή «ανάκαινισή» τους μέ τή μέθοδο του «κανβαλισμού» (τή διάλυση δηλαδή όλων των όμοίων τους που βρίσκονται αυτή τή στιγμή στό στόλο ώστε να έξευρεθούν ανταλλακτικά), θά τά διατηρήσει ως τήν δεκαετία του 1990. Πιο άμφίβολη είναι ή μαχητική τους αξία άκόμα και ως άνθυποβρυχιακά ή πλοία ύποστήριξης άποβάσεων, σήμερα και προπαντός αύριο. 'Οπως δήποτε όμως είναι μεγάλα και έντυπωσιακά πλοία και είναι δυνατόν κάποιος άμύητος να τά φοβηθεί.

'Αντίθετα μέ τά πλοία μάχης, ό άποβατικός στόλος φαίνεται καταδικασμένος σε συρρίκνωση. Τά πέντε νέα άρματαγωγά θά αντικαταστήσουν μόνο ένα μικρό τμήμα των πολυάριθμων μεγάλων άποβατικών του τελευταίου παγκοσμίου πολέμου που άποτελούν σήμερα τή δύναμη άποβατικών. Είναι μάλλον καλύτερα έτσι, γιατί σίγουρα άποκλείεται να πραγματοποιηθεί οποιαδήποτε άποβατική ένέργεια στον κλειστό χώρο του Αιγαίου, σε καιρό πολέμου, μέ βάση αυτά τά μνημεία. 'Η, έστω, θά κόστιζε άνυπολόγιστα σε ανθρώπινες ζωές και ύλικά. Είναι πάντως θαυμαστή ή προσπάθεια να διατηρηθούν αυτά τά πλοία μέχρι τελικής πώσεως. Τό παράδειγμα των γειτόνων που κατασκεύασαν έναν άποβατικό στόλο από εκατοντάδες μικρά και μεσαία σκάφη ώστε να είναι πρακτικά άπρόσβλητος από τήν άεροπορία, δέν προβλημάτισε άρκετά.

Σύμφωνα μέ τους αισιόδοξους προσδιορισμούς του κυβερνητικού εκπροσώπου, ή άγορά των άεροσκαφών θά κοστίζει δύο δισεκατομύρια δολάρια ενώ ή αντίστοιχη των πλοίων 800 εκατομύρια. Για σύγκριση αναφέρουμε ότι τό σύνολο των εξαγωγών της χώρας από τον 'Ιανουάριο ως τον Δεκέμβριο του 1984 ήταν 4,75 δισεκατομύρια δολάρια, ενώ τό παθητικό του έμπορικού της ίσοζυγίου ήταν 2,6 δισεκατομ. δολάρια. 'Η σύγκριση δείχνει ότι τά ποσά είναι τεράστια και όριακά και ότι ή κριτική της Νέας Δημοκρατίας για παραμέληση των προγραμμάτων έξοπλισμού δέν είναι παρά προεκλογική δημαγωγία. 'Ανάμεσα όμως σ' αυτήν τήν παρέμβαση και τήν αντίθετη —άλλά αντίστοιχη σε ποιότητα— του ΚΚΕ, τό ΠΑΣΟΚ μπορεί άνετα να προχωρά μέ τή δική του άμηχανία άποφεύγοντας κάθε ένσκόληση μέ τά άδιέξοδα που άποκαλύπτονται.

'Ο πρωθυπουργός και ύπουργός 'Εθνικής Άμύνης ύποστήριξε στήν ίδια όμιλία του ότι μέ τις παραγγελίες αυτές επιλύονται τά ζητήματα των στρατιωτικών έξοπλισμών ως τό έτος 2000. 'Η άναποτελεσματικότητα της έπιλεγμένης πολιτικής και τά άδιέξοδά της πιστεύουμε ότι θά φανούν, δυστυχώς, πολύ ωρίτερα.

Γιώργος Μαργαρίτης

Οι έκλογές στό ΤΕΕ: ή ανανέωση σε νέες συμμαχίες

Στις έκλογές του Τεχνικού 'Επιμελητηρίου, όπου για πρώτη φορά ίσχυσε ή άπλή άναλογική, ή ΑΣΜΕ ('Ανανεωτική Συνδικαλιστική Παράταξη) διακήρυξε τις άρχές και τό πρόγραμμά της προβάλλοντας τήν αυτοδυναμία της και όροθετούμενη από τις άλλες παρατάξεις. Βγήκε ένισχυμένη, κερδίζοντας τό 12,5% των ψήφων. Κι ενώ τό έκλογικό αυτό άποτέλεσμα ύπόσχεται όλοφάνερα μία προοπτική ένδυνάμωσης και παρέμβασης της άνανεωτικής 'Αριστεράς, πολύ σύντομα, μέ τις μετεκλογικές συμπράξεις για τή συγκρότηση της διοίκησης του ΤΕΕ (προεδρείο της διοικούσας επιτροπής, προεδρία περιφερειακών τμημάτων), ή προοπτική αυτή μοιάζει, αντιθέτως, να άποδυναμώνεται. Μήν ξεχνάμε ότι στό σημείο αυτό ή έκλογή των όργάνων γίνεται μέ πλειοψηφικό σύστημα, που τό ΠΑΣΟΚ τό επέβαλε για να διατηρήσει τήν έξουσία του στό ΤΕΕ και να αναγκάσει τις άλλες παρατάξεις να συνεργαστούν μαζί του. Οι παρατάξεις αυτές, και κυρίως ή ΑΣΜΕ, γιατί αυτή μäs ένδιαφέρει, δέν μόρεσε ή δέν θέλησε να όροθετηθεί άπέναντι στον κρατικό συνδικαλισμό του ΠΑΣΟΚ που περίτρανα επιδείχθηκε στήν πρόσφατη άπεργία των μηχανικών δημοσίων ύπαλλήλων στήνοντας άκόμη και άπεργοσπαστικό μηχανισμό.

Μέ τή «Δεξιά στή γωνία» μπαινει στό παιχνίδι της σύμπραξης: «πανελλαδικά προεδρεία» κατασκευάζονται νυχθημερόν και, μέ τον μανδύα των άρχων πάντοτε και των προγραμμάτων, προσπαθεί ή κάθε παράταξη να διεκδικήσει τά μέγιστα και να γλιτώσει από τή μηχανή που της στήνουν οι άλλες. 'Ετσι είναι διάχυτη ή άνησυχία για τήν παραπέρα πορεία των διαπραγματεύσεων κάθε φορά που γίνεται κάποια δήλωση του τύπου «τά σπάμε» (καινούργια πολιτική όρολογία!), ή όποια δέν σημαίνει παρά καινούργιο πακέτο προεδρείων μέ άνακατανομή των θέσεων. Κι έμεις ήσυχτοι στό σπιτάκι μας

έχοντας δώσει τή γενική κατεύθυνση: «Σύμπραξη των τεσσάρων δημοκρατικών παρατάξεων». Γνωρίζουν καλά οι διαπραγματευτές μας τό παιχνίδι, θά τά βρουν.

Και ...πράγματι, τήν τελευταία στιγμή τό σενάριο όλοκληρώνεται μέ χάπυ έντ. Συγκαλείται ή 'Αντιπροσωπεία, άνοίγει ή αύλαία και τό έργο άρχίζει να παίζεται μέ άπόλυτη πιστότητα, όπως τό προετοίμασαν μέ κάθε λεπτομέρεια οι σκηνοθέτες διαπραγματευτές. 'Ομως ό έταίρος ΠΑΣΟΚ δέν άρκείται στήν όμαλή διεκπεραίωση της παράστασης. 'Επιδιώκει τή δικαίωση της πολιτικής του και τή νομιμοποίηση του άπεργοσπαστικού του μηχανισμού μέσα από τά όργανα του ΤΕΕ. 'Ετσι τήν τελευταία στιγμή προτείνει γνωστό συνδικαλιστή άπεργοσπάστη για τό προεδρείο, παραβαίνοντας προηγούμενες συμφωνίες. 'Εδώ πλέον δοκιμάζεται ή ΑΣΜΕ. Θα διαχωρίσει επιτέλους τή θέση της πολιτικά άπ' αυτή τή λογική και θά άνακτήσει τήν ύπόστασή της ως άριστερά μέ άρχές και πρόγραμμα στό χώρο του ΤΕΕ; 'Αλλά ή ΑΣΜΕ, έγκλωβισμένη στή λογική των «πόστων», δέν αντιδρά. Κάποιες μικροκινήσεις και μικροδιαμαρτυρίες, ήθικου και «θεατρικού» περισσότερο χαρακτήρα, τις άκολούθησε ή άκνησία και ή άποδοχή. Τό σενάριο όλοκληρώθηκε μέ μερικές μικροαλλαγές και τό έργο τελείωσε μέ άνανηστικές φωτογραφίες που άν ψάξουμε στα συρτάρια μας θά βρούμε όλόιδιες από τά προηγούμενα χρόνια. Και ή ΑΣΜΕ, ποζάροντας στό κέντρο της φωτογραφίας χαμογελαστή, ξέρει άραγε ότι σβήνει τις όποιες λιγοστές έλπίδες που έκφάσανε τόσο συνάδελφοι δίνοντάς της εκείνο τό έλπιδοφόρο 12,5%;

Κουράγιο συνάδελφοι, θά 'ρθουν και καλύτερες μέρες...

'Ασημίνα Σταματοπούλου

Η ΝΕΑ ΓΡΑΜΜΗ ΤΟΥ ΙΜΑΜΗ

ΓΕΛΟΙΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΟΛΕΣ ΟΙ

ΕΘΝΙΚΟ ΗΓΕΤΗ Ντροπή τους...

ΑΣ ΕΙΜΑΣΤΕ

να φωνάσουν οι απο κάτω... και πρώτος... και πρώτος... και πρώτος...

...γύρισε μια-
 λήσε να το -παιξί» πιο
 και από τον...
 «Γιατί πολεμάτε στο βουνό Βογ-
 νάλη; Για τον...
 νοξέ οργνωμένο παλιό αγωνιστή.
 Και αυτός απευθυνόμενος στους νε-
 οκλήτους ρώπτες: «Δεν ξέρετε τι λέ-
 τε, πρώτα τα λεφτά του μπαμπά σας,
 έχετε δουλέψει ποτέ;» Αλλάβια κ.
 εού που πρώτος θα
 πρότερες...
 που η λαική σπάνιση βρήκε τη δι-
 καίωσή της.

ΥΠΗΡΞΑΝ όμως και πολλοί επώνυ-
 μοί, που... παρενοχλήθηκαν απ' τις
 λαικές αντιρροήσεις πριν την ψηφοφο-
 ρία - τότε που όλα φαίνονταν μαιμού...
 - και ανεξέδρασαν ανάλογα. Στραχό-
 λογούμε μερικές απ' τις αντιρροήσεις
 τους στις αποδοκιμασίες.
 «καθίστε κάτω δε-
 στο μένα». Και οι πιο... σκληροί (ιδίως
 λόγω θέσης);
 «Μου φαί-
 νεται, πως θέλουν μπουζουρίστικα».
 «V.V. του υπουργείου
 «Πακάστε τους στο ξύ-
 λο!», το γενικό συλλογισμό πάντως
 ενάντια στους... απροσφώνητες ει-
 χε αναλάβει το μέλος της
 σε στενή επαφή με

είπε ότι οι
 διαδηλωτές είναι «κίττος τόποι και
 χρώνου»
500 δραχμές το φύλλο πουλιόταν
Χθες η «ΑΙ
ΘΑ ΤΡΙΖΟΥΝΤΑΚΟΚΑ
ΛΑ του πατέρα μου»

ΑΦΟΥ είπε αυτά τα ωραία, δήμιχε να υπογράμμιον
 την πρόταση.
 εικόνα. Αλλάωστε, η επισημηση που είχε ετοιμάσει
 αλλαγές. Έμεινε ουσιαστικά η ίδια, μόνο που άλλαξε
 το «δια ταύτα».
 «άντε πηγαίνετε πρώτα να αγωνι-
 σθείτε». Και ακολουθήσε ο εξής
 διάλογος:

Εκτός, βέβαια αν ξανααναθεωρήσει το Σύν-
 αργότερα...

Ο διάλογος πήρε τέλος όταν
 -Πρόεδρος θα πάρουμε 60% θα τους
 συντριβούμε.
 Και η σπάνιση απ' τον Πρόεδρο
 ήρθε αμέσως και ήταν καταπέλτης.
 μας ρίχνεις με το ποσοστό
 που μας δες.

Μπήκαμε σε σωστό δρόμο

- Αυτή είναι η πολιτική σήμε-

ρα... πήρε, τα... παπούτσια στο

«Μα ήταν μια πράξη
 ερωτική».
 «ομοφιλικός», για να μη δημιουργη-
 θεί... ένταση. Κουφά πράγματα δηλαδή.
 , από χθες ΕΧΟΥΜΕ ΔΙΑΓΡΑ-
 ψεί όλα τα Άδεια και τις Βλακείες που έχουν διαπραχθεί
 μέχρι σήμερα γιατί ΞΕΡΟΥΜΕ ότι για όλα αυτά έφταιγε το
 συνάφι που βρισκόταν πάνω από τον

Επιτροπή και η σειμη αυτή τέλει, τέλειωσε γύρω
 στις 8:30 το βράδυ.
ΚΑΠΙΩΣ ΕΤΙΣΙ γράφεται η ιστορία αδελφοί!

νήματος», πρόσθεσε: «Ρ... πρόσθεσε γιατί θα ανα-
 κασθεί υπ'βάλλεις τη ντυντούκα στον κ... σου μετά».
 - Γιατί; Εσείς θα μου τείξε τι
 θα ψηφίσιω; Βλάκας είμαι εγώ και
 δεν μάθω να πάω μια απόφασι!

«ήτηση με την παλμηρ θνοιτιά»
 ΣΥΓΚ.: Μός μουτζώνεις κιάμας αντροφέ;

Κάτσε κάτω πέ ίκαί κάνει μιά
 αντροφέ;

αννοούσαν τ'ά πάντα — η απόφα-
 ση ΔΕΝ είχε διαρρεύσει. (Όλο το
 σχετικό ρεπορτάζ, δημοσιεύστην
 γωριστά, επίσης).
 «θα ρεχτεί
 να τηρήθουν οι διαδικασίες που
 προδίδονται από το καταστατι-
 κό... θα ρεχτεί δηλα-
 δή να γίνουν τοποθετήσεις
 και στη συνέχεια
 ψηφοφορία».

ΤΟΥ «ΦΟΡΕΣΕΤΟ ΚΑΠΙΕΝΟ»

- Οι «ιστορικοί συμβιβασμοί» απέδω-
 ρον ότι δεν μας πηγαίνουν ΣΤΟΠΙ,
 Θεό
 Νηίνο και Μανώλη
 γωπό, ΣΤΟΠΙ, ΝΑΙ, ΝΑΙ, ΝΑΙ, από το
 μενέλο Κάστρο. ΣΤΟΠΙ, ΕΙΜΑΙ ΕΤΥ-
 ΧΙΜΕΝΟΣ. ΣΤΟΠΙ, Τέλος.
 ΣΤΟΠΙ.

ΒΟΗΘΗΣΑΝ (ή μάλλον, ΕΝΕΨΥΧΩΣΑΝ)

να πάρει τη ΣΣΣΤΗ απόφαση
 που και εκείνος προφανώς ΗΘΕΛΕ.

Κουράγιο δικέ μας...

πιστή στο δρόμο που χάραξε ο...

Η ΠΛΑΚΑ ΕΙΝΑΙ, ότι αφού αποφάσισαν να τους

Διώσσουμε

ΜΑ ΜΑΣ ΖΗΣΕΙΣ ΚΑΝΕ ΜΑΣ ΔΙΚΟΜΑ ΜΙΑ ΧΑΡΗ.
 θέλουμε να βγάξει ο Λαός με την
 μήφο του τον Πρόεδρό του

...από 50% στις επόμενες εκλογές... «εσηκώσαμε» το λαό εναντίον

Ἀνεπίκαιρη πολιτική ἀνάλυση σέ ὕφος... Αὐριανῶν Τρωκτικῶν ἰν

Ἀπόσπασμα ἀπό τό ἀνέκδοτο βιβλίον τοῦ Στ. Αὐριανοῦ «Ἡ ἱστορία τοῦ
περσικοῦ γένους»

Ξέρετε πῶς γράφετε ἡ ἱστορία ἀδέλφια; Νά, κάπως ΕΤΣΙ: Φυσικά ἂν θέλουμε νά εἶμα-
στε εἰλικρινεῖς, ὀφείλουμε νά παραδεχτοῦμε ὅτι τίποτε αἰφνίδιο καί τίποτε ἀσύνηθες
δέν ἔγινε. Ἀπλούστατα γιά νά χαραχθεῖ ἡ νέα γραμμὴ τοῦ Ἰμάμη χρειαζόταν ἡ παλι-
καριά δύο μουλάδων γιά νά τόν ΣΜΠΡΩΞΟΥΝ νά βγάλει αὐτό πού ἀπό χρόνια πολλά
εἶχε μέσα στήν ΚΑΡΔΙΑ του. Τό μυαλό του ξαφνικά ΤΑΡΑΚΟΥΝΗΘΗΚΕ καί ἐπικοινων-
νώντας μέ τήν καρδιά του, ΓΥΡΙΣΕ. Αὐτὴ τή φορά θά τοὺς ΔΟΥΛΕΥΕ ὁ δολος.

Ἡ ΠΛΑΚΑ ΕΙΝΑΙ ὅτι θά ὑποχωροῦσε ΑΛΛΗ ΜΙΑ ΦΟΡΑ μπρός Λαϊκῆ ΘΕΛΗ-
ΣΗ. Ἀφοῦ σκεφτήκε αὐτά τὰ ΩΡΑΙΑ, εἶπε σέ δύο-τρεῖς ΣΤΕΛΕΧΑΡΕΣ του: «Θά πάρω
μιὰ ἀπόφαση πού θά τήν χειροκροτήσουν, ΣΥΜΦΩΝΟΙ, δεξιοί, κεντρῶοι, ἀριστεροί,
κομμουνιστές, ὅλοι δηλαδή οἱ ΜΗ-ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΙ Πέρσες». Προεδράρα, θά τοὺς
συντρίψουμε ὅλους, θά πάρουμε 60% εἶπε ὁ ΠΙΟ σοσιαλιστής ὑπουργός. «Μᾶς ρί-
χνεις στά ποσοστά, θά τρίζουν τὰ ΚΟΚΑΛΑ τοῦ πατέρα ΜΟΥ» ΤΟΛΜΗΣΕ νά πεῖ Ἐ-
κεῖνος.

Στό πάρσιμον τῆς ἀπόφασης αὐτῆς (νέα γραμμὴ) βοήθησε κι αὐτός πού βγάζει τήν ἐ-
φημερίδα τῆς Τεχεράνης. Στό ἐξῆς θά ἔμενε στήν Ἱστορία γιά τό γκρέμισμα τοῦ «Σα-
χισμοῦ» καί τό νέο σοσιαλιστικό ΞΕΚΙΝΗΜΑ πού κιόλας ΓΛΥΚΟΧΑΡΑΖΕ. «ΕΘΝΙΚΕ
μας Ἠγέτη, εἶπε, ἄς μποῦμε στό ΣΩΣΤΟ δρόμο πού χάραξε ὁ ΤΕΤΟΙΟΣ. Ἄς ΓΕΛΟΙΟ-
ΠΟΙΗΣΟΥΜΕ ὅλες τίς ἄλλες ἐφημερίδες. Γουστάρω νά πουληθεῖ τό ΑΥΡΙΑΝΟ μας
φύλλο στή ΜΑΥΡΗ ἀγορά. Κουράγιο Δικέ μας».

Τό πρόβλημα ἦταν οἱ μουλάδες. Ἀποφάσισε νά τοὺς ἀφήσει νά ἀγνοοῦν ΤΑ πάντα.
Ἔτσι ἡ Δημοκρατικὴ ΒΑΣΗ θά μπορούσε νά ἐκδηλώσει τό φρόνημά της πιό ΣΕΡΤΙ-
ΚΑ, ἐνῶ οἱ ΥΠΟΥΡΓΑΡΕΣ του θά τοὺς φώναζαν: «κάτσε κάτω ρέ», «εἶστε ἐκτός τό-
που καί χρόνου», «θέλετε μουζούριασμα», «ἄντε πηγαίνετε πρῶτα ν' ἀγωνιστεῖτε»
ἢ κάτι τέτοιο. Πού νά ἤξεραν βέβαια οἱ ΟΡΓΙΣΜΕΝΟΙ ὅτι στό τέλος θά ἔπρεπε νά βάλ-
λουν τήν ντουνητικά τους στόν κ... τους, ὅπως θά προλάβαινε νά πεῖ, προετοιμάζον-
τας τους δημοκρατικά, ἕνας νέος μουλάς. Στό τέλος θά ἔκανε καί μιὰ ΣΕΜΝΗ ΤΕΛΕ-
ΤΗ. Ξέρετε μέ ποιούς; Μὲ ΔΑΥΤΟΥΣ, μ' αὐτούς δηλαδή πού μέχρι σήμερα ΣΚΥΛΟ-
ΒΡΙΖΑΝ ἢ ΚΑΤΑΡΙΟΝΤΑΝ γιατί τάχατες μιὰ ΣΕΜΝΗ ἐφημερίδα ξεσήκωνε τό Λαό ἐ-
ναντίον τῶν... συναινετικῶν διαδικασιῶν πού νόμιζαν οἱ ΑΤΥΧΟΙ ὅτι εἶχαν ξεκινή-
σει. Τοὺς βουλευτές ντέ, πού θά ΑΠΟΦΑΣΙΖΑΝ τελικά νά τοῦ δώσουν τὰ παπούτσια
στό χέρι, νά τοῦ βάλουν τό καπέλο ΜΕΧΡΙ Τ ΑΥΤΙΑ, νά τοῦ κόψουν τὰ πόδια. Τοῦ
«ἄλλου» ντέ, τοῦ ΜΠΑΓΑΣΑ πού ΜΑΣ ἐμπόδιζε νά γράσουμε σοσιαλιστικὴ Ἱστορία.
Ἀλήθεια τί τοὺς θέλουμε τοὺς αὐριανούς ΑΠΟΣΤΑΤΕΣ; «Ὅχι, τοὺς θέλουμε γιά νά Α-
ΠΟΦΑΣΙΣΟΥΝ. Τό καταστατικό τό ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ. Γράψτε εἰσήγηση καί ἀφήστε ἕνα
κενὸ ἐκεῖ στό «διά ταῦτα». Ἐτοιμάστε καί μιὰ ἀναθεώρηση τοῦ Κορανίου κι ἀργότε-
ρα τό ξανααναθεωροῦμε, ὅταν θελήσουμε νά ΠΑΜΕ γιά ΘΕΟΣ». Ἡ ἀπόφαση θά ἦταν
μιὰ ΕΡΩΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ (συγγνώμη γιά τήν καθαρεύουσα, ἀλλά ἔτσι ἀκούστηκε κάτω
ἀπὸ ἕνα τσαντόρ) καί σάν τέτοια θά ΕΚΟΒΕ τό παιχνίδι τοῦ Τουντέχ πού δέν εἶναι καί
πολύ συνηθισμένο περὶ τὰ σεξουαλικά.

Ἀφοῦ ΠΗΡΑΝ τήν ἀπόφαση τὰ μέλη τοῦ συμβουλίου τῶν μουλάδων, τότε τρόμα-
ξαν καί ζήτησαν ἀπὸ τίς ἐφημερίδες τους νά μὴ γράψουν «Σάχης τέλος» ἀλλὰ «Μπα-
ζαργκάν ὑποψήφιος» γιά νά μὴ δημιουργηθεῖ... ἔνταση. Κουφὰ πράγματα δηλαδή. Τί
λέτε ΜΩΡΕ; Ἐπικοινωνεῖτε μέ τό μυαλό σας; ΠΑΡΤΕ ΤΟ χαμπάρι, οἱ «κάτω» ζῦπνη-
σαν, δέν ἀνέχονται ἄλλο νά ἀποφασίζουν ΕΡΗΜΗΝ τους οἱ «ἄνω».

Ἔτσι ΟΛΑ μαθεύτηκαν. Ἡ Δημοκρατία κι ὁ Σοσιαλισμός ΟΛΑ τὰ λένε. Καί τότε ὁ
Λαός ΕΝΙΩΣΕ ΛΥΤΡΩΜΟ, γιατί ὁ ἴδιος ὁ Λαός ἔριξε τό Σάχη, δέν ἔπρεπε ΜΟΝΟΣ του.
Τώρα ὁ Λαός μπορούσε νά ΔΙΑΓΡΑΨΕΙ ὄχι μόνο στελέχη, ἀλλὰ καί τὰ ΛΑΘΗ καί τίς
ΒΛΑΚΕΙΕΣ πού εἶχαν διαπραχθεῖ μέχρι ἐκείνη τή στιγμή. Μὲ τή νέα γραμμὴ ὁ ΑΓΩ-
ΝΑΣ δικαιώθηκε γιά ἄλλη μιὰ φορά. Τώρα μπορούσαν οἱ ΑΥΡΙΑΝΕΣ ἐφημερίδες νά
γράψουν: «Νά μᾶς ζήσεις... ΚΑΝΕ μας ἀκόμα μιὰ χάρη, μιὰ ἀκόμα ἐρωτικὴ πράξη
(καί πάλι συμπάθη γιά τήν καθαρεύουσα). Θέλουμε νά βγάξει ὁ Λαός μέ τήν ψῆφο
του τόν Πρόεδρό του κι ὄχι μόνο τους οἱ βουλευτές. Ξέρεις, ΔΙΚΕ ΜΑΣ, τρέμουμε
τοὺς ΑΥΡΙΑΝΟΥΣ ἀποστάτες».

Μπροστά σ' αὐτὴ τή νέα πολιτικὴ κατάσταση τό ΤΟΥΝΤΕΧ ἀποφάσισε νά πάρει τίς
ΣΩΣΤΕΣ ἀποφάσεις, νά λάβει ὅλα τὰ ἀπαραίτητα μέτρα ὥστε νά προετοιμάσει πιό σί-
γουρα τίς μελλοντικὲς του ΔΙΩΞΕΙΣ.

ΕΤΣΙ γράφεται ἡ ἱστορία, σύντροφοι ἀδελφοί...

Στ. Αὐριανός

ΑΛΛΕΣ

κρινεῖς.

ΠΩΣ ΠΑΡΘΗΚΕ Η ΑΠΟΦΑΣΗ

ΤΗΣ

ΕΚΡΗΚΤΙΚΗ, ὅπως
πάντα, το εἶπε κι αὐτό η

ΜΙΑ μέρα ὅπως προηγουμένως κι περὶ
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑΣ ὅπως ποῖ
ἔτσι κατὰ ἐξουσίαν
ἔτσι κατὰ ἐξουσίαν
ἔτσι κατὰ ἐξουσίαν
ἔτσι κατὰ ἐξουσίαν

Ο ΗΓΕΤΗΣ ΜΑΣ

ΦΥΣΙΚΑ ἂν θέλουμε νά εἰμαστε εἰλικρινεῖς, ὀφεί-
λουμε νά παραδεχτοῦμε ὅτι τίποτε αἰφνίδιο καί
τίποτε ἀσύνηθες δέν ἔγινε. Ἀλλοῦστα.

μενους ὀδους ἐκεῖνους - ἀκόμη καὶ στελέχη του - πού θεωροῦσαν δεδομένη -
ἀποδεχόμενους πόσο μεγάλους ἠγέτης εἶναι, διέ-

Αὐριανῶν

ΓΙΑ ΠΡΩΤΗ φορὰ, ἐνῶ καὶ πολλά χρόνια, ἔχουν δε-
χεῖ ΣΥΜΦΩΝΟΙ καὶ ΧΕΙΡΟΚΡΟΤΟΥΝ τὴν ἀπόφαση
τόσοι πολλοὶ δεξιοί, κεντρῶοι, ἀριστεροί καὶ κομμουνιστές.

τὸ... ΗΟΝΤΙΚΙ Δεξί

Στιγμιαία

Έριξε μαύρη πέτρα

Παρατήθηκε κι έφυγε χωρίς καμιά δημόσια δήλωση ή εξήγηση ο ούσιαστικός διευθυντής του Ίδρυματος Μεσογειακών Μελετών (IMME) κ. Τζέιμς Πέτρας, ο οποίος είχε έρθει από την Αμερική για να τό αναλάβει μετά τις εκλογές του 1981. Το IMME είναι τό νέο πρόσωπο του παλαιότερου Κέντρου Μεσογειακών Μελετών που είχε ιδρύσει τό ΠΑΣΟΚ μετά από κάποια μεσογειακή «σοσιαλιστική» συνάντηση στην Αθήνα.

Υπό την άρχική του μορφή ύπολειπύρησε και έν πάση περιπτώσει ποτέ δέν άσχολήθηκε μέ τή Μεσόγειο, παρά μόνο στό βαθμό που ή Ελλάδα είναι... μεσογειακή χώρα. (Είχε οργανώσει συζητήσεις για τήν πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα και τή «μετάβαση» στό σοσιαλισμό). Μετά τις εκλογές του 1981 ή κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ διέλυσε τό (κρατικό) Έλληνικό Μεσογειακό Κέντρο Αραβικών και Ίσλαμικών Σπουδών (ΕΜΚΑΙΣ) και έγκατέστησε στά γραφεία του (Λυκαβηττού 2) τό IMME, ό θεός ξέρει μέ ποιές κρυφές έλπίδες και έπιθυμίες. Τό νέο ίδρυμα έχει όργανα και όργανόγραμμα. Στην ήγεσία του μετέχουν μεταξύ άλλων ό κ. Γεώργιος Ανδρέου Παπανδρέου και ό κ. Κάρολος Παπούλιας. Στο όργανόγραμμά του έντάσσεται και ή κ. Σοφία Παπανδρέου-Κατσανέβα και ό κ. Ανδρέας Ανδρέου Παπανδρέου. Έντασσόταν και ό κ. Τζέιμς Πέτρας, γνωστός από τις δημοσιεύσεις του για τή Λατινική Αμερική (μεταξύ άλλων στόν Monde Diplomatique), που έκτοτε δημοσίευσε και κάποια άρθρα στά ΝΕΑ και άλλου για τό κράτος και τις κοινωνικές τάξεις στην Μεσόγειο. Και φτάνουμε στό δράμα: στις 28.11.84, μέ έπιστολή του στόν κ. Κ. Παπούλια (μās πληροφορεί τό Ποντίκι 15.3.85), ό κ. Πέτρας παραιτείται για λόγους που ό ίδιος θεωρεί «σαφείς»: ό κ. Παπούλιας έχει «καταστρέψει» 15 μήνες σκληρής δουλειάς στό IMME, είναι άνίκανος σε διοικητικά θέματα και έχθρικός προς «τή σοβαρή και προοδευτική διανοητική εργασία», δημιούργησε πρωτοφανή εμπόδια στην εργασία του κ. Πέτρα, προκάλεσε ζημιά στόν ελληνικό σοσιαλισμό που ούτε οι «χειρότεροι έχθροι» του δέν θά μπορούσαν να προκαλέσουν.

Τό Ποντίκι προσθέτει ότι μέχρι να φύγει ό κ. Πέτρας τό IMME δέν είχε δραχμή κι ότι μόλις έφυγε τότε τό Ίδρυμα «προκίστηκε» μέ 60 εκατομμύρια.

Παρά τή δήλωση του κ. Πέτρας, όλα αυτά ούτε ήταν άρχικά ούτε τώρα είναι «σαφή». Τό «σοσιαλιστικό ήθος» των δύο άντιπάλων θά επέβαλε κάποιες δημόσιες εξηγήσεις τόσο για τότε όσο για τώρα. Η συνέχεια, φανταζόμαστε, στό Ποντίκι των προσεχών έβδομάδων.

Ίδιαίτερες επαφές διδακτικού τύπου

Λίγο δύσκολο να καταλάβει καλά κανείς τί έννοει ή ΟΛΜΕ όταν διεκδικεί τήν «άποικιοποίηση» των ιδιαίτερων μαθημάτων. Να μήν τιμωρούνται όσοι κάνουν ιδιαίτερα; Μά υπάρχουν; Κι αν υπάρχουν γιατί να μήν τιμωρούνται αφού τά ιδιαίτερα είναι παράνομα; Η δέν είναι παράνομα; Η μήπως είναι παράνομα αλλά δέν πρέπει να τιμωρούνται οι παρανομούντες; Κι αν δέν πρέπει να τιμωρούνται, τότε πώς είναι δυνατόν να είναι παράνομα τά ιδιαίτερα; Μήπως τελικά ζητεί ή ΟΛΜΕ να μήν είναι παράνομα τά ιδιαίτερα; Αλλά τότε ποιαου συνδικάτο είναι; Των «κανονικών» καθηγητών ή εκείνων που επιδίδονται και στην άγρια «ιδιαιτέρων»; Η μήπως είναι τό ίδιο πράγμα; Κι αν είναι, γιατί δέν λέγεται και δέν διεκδικείται ή ύπαρξη αυτής της ταυτότητας των μέν και των δε;

Τί τό λές και δέν τό κάνεις (βάλθηκες να μās τρελάνεις...)

«Η λογική του νέου εκλογικού νόμου... στηρίζεται στην «έξασφάλιση» της «Αλλαγής»... Η διεκδύλωση της εκπροσώπησης του ΚΚΕ έσ. στη Βουλή άποτελεί τήν άλλαγή του εκλογικού νόμου επί τό «δημοκρατικότερο»... (Μάριος Νικολινακος, ΝΕΑ, 28.2.85). Άκου Μάριε, βάραι άμα θέλεις τήν «Αλλαγή» όσο σου πάει και για όποιους λόγους θέλεις. Αλλά τή «διεκδύλωση» της εκπροσώπησης του ΚΚΕ έσ. που τή βρήκες; Διαβάζοντας, διαγωνίως, τον Ριζοσπάστη;

Requiem

Νά τη πάλι ή «κακιά ή ώρα». Αύτη φταίει αλλά και εξηγεί πώς ό πρόσφατος δολοφόνος των έξι συγχωριανών του μπήκε στό καφενείο, τσαντίστηκε από κάποιες συζητήσεις, γύρισε σπίτι του, πήρε τήν καραμπίνα του (τήν είχε για ψυχαγωγία, για ένα σπόρ, που λένε), γύρισε στό καφενείο, «καθάρισε» τρεις, τσακώθηκε μέ κάποιον άλλον ό οποίος τον άφόπλισε, γύρισε όμως πίσω σπίτι του, πήρε τή δεύτερη καραμπίνα του (έφεδρική — γιατί ή κακιά ή ώρα μπορεί να φέρει κάποια ζημιά στην πρώτη), βγήκε έξω, «καθάρισε» άλλους τρεις περαστικούς, ξαναμπήκε σπίτι του, ταμπουρώθηκε εκεί (που ξέρεις, ή κακιά ή ώρα μπορεί να οδηγεί και σε αντιδράσεις των άλλων) μέχρι να συλληφθεί μετά από αστυνομική πολιορκία. Και να φωτογραφίες, και να συνέντευξη στην τηλεόραση (που γι' αυτό δέν είχε πρόχειρες κάμερες να πάρει καμιά συνέντευξη για τά όσα διαδραματίζονται στη Βουλή και τήν πολιτική ζωή γενικώς — πάλι ή κακιά ή ώρα, έ κ. Τσουγιόπουλε και κ. Μαθιόπουλε;), και να κοινωνιολογία της δεκάρας από τους «άναλυτές» του τύπου. Λίγο μās τά χάλασε όταν μάθαμε ότι ήταν και παλαιό πρωτοπαλικάρο των ΤΕΑ, γιατί εκεί δέν είναι κακή ή ώρα αλλά ολόκληρη ζωή. Τέλος πάντων, λίγο ό πρότερος έντιμος βίος, λίγο τά βάσανα της ζωής, λίγο ή οικογένεια που δέν πρέπει να σπλωθεί, λίγο οι άγροτικές φυλακές, λίγο ή καλή διαγωγή, λίγο ή έκταση των δύο τρίτων της ποιηής, σά να μου φαίνεται πώς ή κακιά ή ώρα θά χτυπήσει δυο φορές.

Τά μυστήρια της τηλεφωνίας

Κάθε τηλεφωνική σύνδεση που ό συνδρομητής τήν πληρώνει 16 χιλ. δρχ. στοιχίζει στόν ΟΤΕ 140 χιλ. δρχ. Κάθε τηλεφώνημα που χρεώνεται 2,20 δρχ. κοστίζει στόν ΟΤΕ 5,50 δρχ. Κάθε τηλεγράφημα έσωτερικού που στοιχίζει 700 δρχ. στόν ΟΤΕ, χρεώνεται στόν άποστολέα 60 δρχ. (έπιστολή του διοικητή του ΟΤΕ κ. Γ. Κουμινάκου, Καθημερινή 24-25.2.85). Ο ΟΤΕ είναι ή μόνη δημόσια επιχείρηση που μειωσε τά έλλείμματά της και είχε μάλιστα, πρόσφατα, και περίσσειμα. (Οικονομικός Ταχυδρόμος, 17.1.85). Θαύμα; Μπά! Κάποιος κάποτε είπε ψέματα. Αλλά πάσχουμε από προϊύσα άνοσία όλοι.

Στυγμιαία

Γιάννης κερνάει και Μήτσος πίνει

Οι ασφαλιστικές εταιρείες αρνούνται να ασφαλίσουν 5.000 ταξί. Γενικά, δηλώνουν ότι χάνουν πολλά λεφτά από (δλα) τά ταξί. Τό 1983, αυτά πλήρωσαν ασφάλιστρα 131 εκατ. δρχ. και προξένησαν ζημιές 226 εκατ. δρχ. Ποιός πλήρωσε τή διαφορά; Μά, χονδρικά, οι λοιποί ιδιοκτήτες αυτοκινήτων. Γιατί οι εταιρείες δέν αυξήσαν τά ασφάλιστρα τών ταξί; Γιατί τίς τιμές τους τίς όρίζει τό κράτος. Δηλαδή τό κράτος έπιδόθησε τούς ταξιτζήδες μέ περίπου 100 εκατ. δρχ. από τίς τσέπες τών γιωταχήδων. Ή ανεξάντλητη ικανότητα τής υπό κρατικήν αιγίδα μικρομεσαίας οικονομίας να τά «κονομάει» (όπως λέει στή γλώσσα της) δέν θά πάψει ποτέ να μās έκπλήσσει. Έκθαμβωτικά...

"Όλη ή έξουσία στους ένδιαφερομένους

«Σημαντικό ρόλο στόν έκδημοκρατισμό τής δημόσιας διοίκησης θά παίξει ή συμμετοχή τών μαζικών οργανώσεων στίς λειτουργίες της. Κάθε κεντρική μαζική όργάνωση θά πρέπει να συμμετέχει και στή διαμόρφωση και στόν τρόπο εφαρμογής τών όμων πού τήν άφορούν, καθώς και στή διαμόρφωση, πριν από τήν έκδοση, τών Προεδρικών Διαταγμάτων στά αντίστοιχα θέματα». (Άπό τήν «πρόταση τού ΚΚΕ για τό ουσιαστικό έκδημοκρατισμό τής ζωής τής χώρας», Ριζοσπάστης, 3.3.85).

Έπιτέλους πέρασε τό ΚΚΕ σέ συγκεκριμένες προτάσεις. Στήν προσεχή φάση τής δημοκρατίας «μας» ή Συνομοσπονδία αυτοκινήτιστών π.χ. θά δημοσιεύσει τούς κανόνες κυκλοφορίας και ασφάλειας τών μεταφορών, θά όρίζει πώς θά εφαρμόζονται και ασφαλώς θά καθορίζει τίς ανάλογες κυρώσεις. Μέ λίγη προσπάθεια οι ταξιτζήδες θά έχουν τό πάνω χέρι (όπως και τώρα εξάλλου) για τό πώς θά γίνεται δεκτός και θά μεταφέρεται ό ύποψήφιος πελάτης, οι γεωργοί για τό πώς θά ελέγχεται ή ποιότητα τών προϊόντων τους πού εξάγονται και ποιός θά πληρώνει τό κόστος τής επιστροφής εκείνων πού κρίνονται άπαράδεκτα από τούς ξένους πελάτες της (σήμερα δέν είναι έντελώς σαφές), οι συνεταιριστές θά όρίζουν τό ύψος τών έπιτοκίων για τά δάνεια πού θά άποσπώνται άπό τήν ΑΤΕ, ή ΑΔΕΔΥ τά ώράρια, τίς προαγωγές και τήν όργάνωση τών δημοσίων ύπηρεσιών, τά έμποροβιοτεχνικά έπιμελητήρια τίς ώρες πού θά άνοίγουν τά μαγαζιά τους και εκείνα τών άλλων (τά άφορ...

πολύ), ή ΟΤΟΕ τό άν θά μās έπιτρέπεται να χρησιμοποιήσουμε έπιταγές ή πιστωτικές κάρτες, οι μικρομεσαίοι για τή χρήση δρόμων, πεζοδρόμων και έγκαταλελειμμένων σπιτιών, οι περιπτεροϋχοι για τό πλάτος τών πεζοδρομίων πού παραχωρούνται στους πεζούς, οι συνδικαλιστικές ενώσεις τών άστυνομικών (πού άπαιτούνται σέ άλλο κείμενο τού ΚΚΕ, σχετικό μέ τήν άναθεώρηση τού Συντάγματος) σέ ποιές ώρες θά καταδιώκονται οι κλέφτες, οι δικαστές για τήν οικονομία και τόν όρκο, οι στρατιωτικοί για τίς συνθήκες ζωής στά στρατόπεδα (και γιατί όχι και για τήν έξωτερική πολιτική; Μαζί βέβαια μέ τήν ένωση τών διπλωματών), οι ναυτικοί για τό άνωτατο όριο έπιβατών σέ κάθε πλοίο, οι ψαράδες για τήν περίοδο ψαρέματος ή για τά άπαγορευμένα (πλήν άποδοτικά) εργαλεία άλιείας, οι ξενοδοχοϋπάλληλοι για τίς συνθήκες καθαριότητας στά ξενοδοχεία, οι ξενοδόχοι για τό ποιός θά κατατάσσεται σέ ποιά κατηγορία και μέ ποιές τιμές και ότως καθεξής.

Άς έλλίσουμε ότι μέ κάποια έρμηνευτική δήλωση θά μπορούν και τά πολιτικά περιοδικά να καθορίζουν τόν αριθμό τών άναγνωστών τους.

Σχέδιο Μαρσαλόφ;

Μά τέλος πάντων τί είπε ό κ. Κορολιόφ, Σοβιετικός άνταποκριτής στήν Άθήνα, στό περίφημο άρθρο του στά ΝΕΑ, πού έπέσυρε τήν μήνιν πολλών έφημερίδων και τής ΕΣΗΕΑ, σέ βαθμό μάλιστα πού μερικοί ζήτησαν να άπελαθεί; "Ότι οι δημοσιογράφοι ύπακούουν στά άφεντικά τους. Μά αυτό είναι χονδρικά σωστό. "Ότι τήν έλευθερία τού τύπου μās τήν έδωσε ή κυβέρνηση. Έδώ άλλων συγγέει τίς δικές του εμπειρίες και τίς κατ' ίδιαν συζητήσεις του μέ κυβερνητικούς παράγοντες μέ τήν άγνοιά του τής ιστορίας. Δέν είναι και τραγικό! Τόσο άλλοι κολουπούν σέ ανάλογα παραλήρηματα. "Όχι, όχι. Τό άσυγχώρητο είναι ή παντελής του άτζαμοσύνη στά μαθηματικά και τά οικονομικά. Τί τά ήθελε εκείνα τά 500 δολάρια πού φέρνουν, λέει, σέ κάθε Έλληνα οι έλληνοσοβιετικές συμφωνίες. Καταρχήν μās έβαλε σέ μεγάλη ταραχή καθώς πλήθος γνωστών μας τηλεφωνούν και ζητούν να μάθουν σέ ποιό γραφείο τής σοβιετικής πρεσβείας πρέπει να άπευθυνθού για να τά εισπράξουν. Στή συνέχεια δέν διευκρίνισε άν θά πρόκειται για τρέχοντα (και... άναρριχώμενα) δολάρια ή για ρούβλια (και στήν έπίσημη ή τήν άνεπίσημη ίσοτιμία;), ή για δραχμικά ίσοποση (και πάλι σέ ποιά ίσοτιμία, τής Τράπεζας τής Έλλάδος ή τής «μαύρης»).

Άλλά και τά περί δημιουργίας 400.000 θέσεων εργασίας πού θά προκύψουν, λέει, από τίς ένλόγω έλληνοσοβιετικές συμφωνίες, κι αυτά σκοτεινά είναι, έστω κι άν τή

θέση αυτή υίοθετεί πρόθυμα κι ό Ριζοσπάστης. Έχουμε καταρχήν 400.000 ύποψήφιους για τίς θέσεις εργασίας πού θά μās φέρουν; Πόσο θά στοιχίσουν στό γενναίοδωρο σοβιετικό κράτος; Γιατί άν λογαριάσουμε ότι στή βιομηχανία κάθε νέα θέση εργασίας κοστίζει από 3-4 ως και 50 εκατομμύρια δραχμές, οι 400.000 θέσεις άπαιτούν 1,2 ως 1,4 τρισεκ. δρχ. για τήν πρώτη έκδοχή και πάνω από 15 τρισεκ. για τήν άλλη. Κάπου στή μέση αυτό σημαίνει 5-10 τρισεκ. ή μέ σημερινές ίσοτιμίες 35-70 δισ. δολάρια. Πακτωλός δηλαδή. Κι επειδή ό κ. Γκορμαπατόφ τό πάει μάλλον για «νοικοκύρεμα» τής σοβιετικής οικονομίας, πολύ φοβόμαστε ότι οι ύποσχέσεις τού κ. Κορολιόφ τόν έκθέτουν άνεπανόρθωτα. "Όχι έγκλημα δηλαδή, αλλά λάθος. Άπό κείνα πού δύσκολα συγχωρούνται.

Δρυός έκπεσούσης

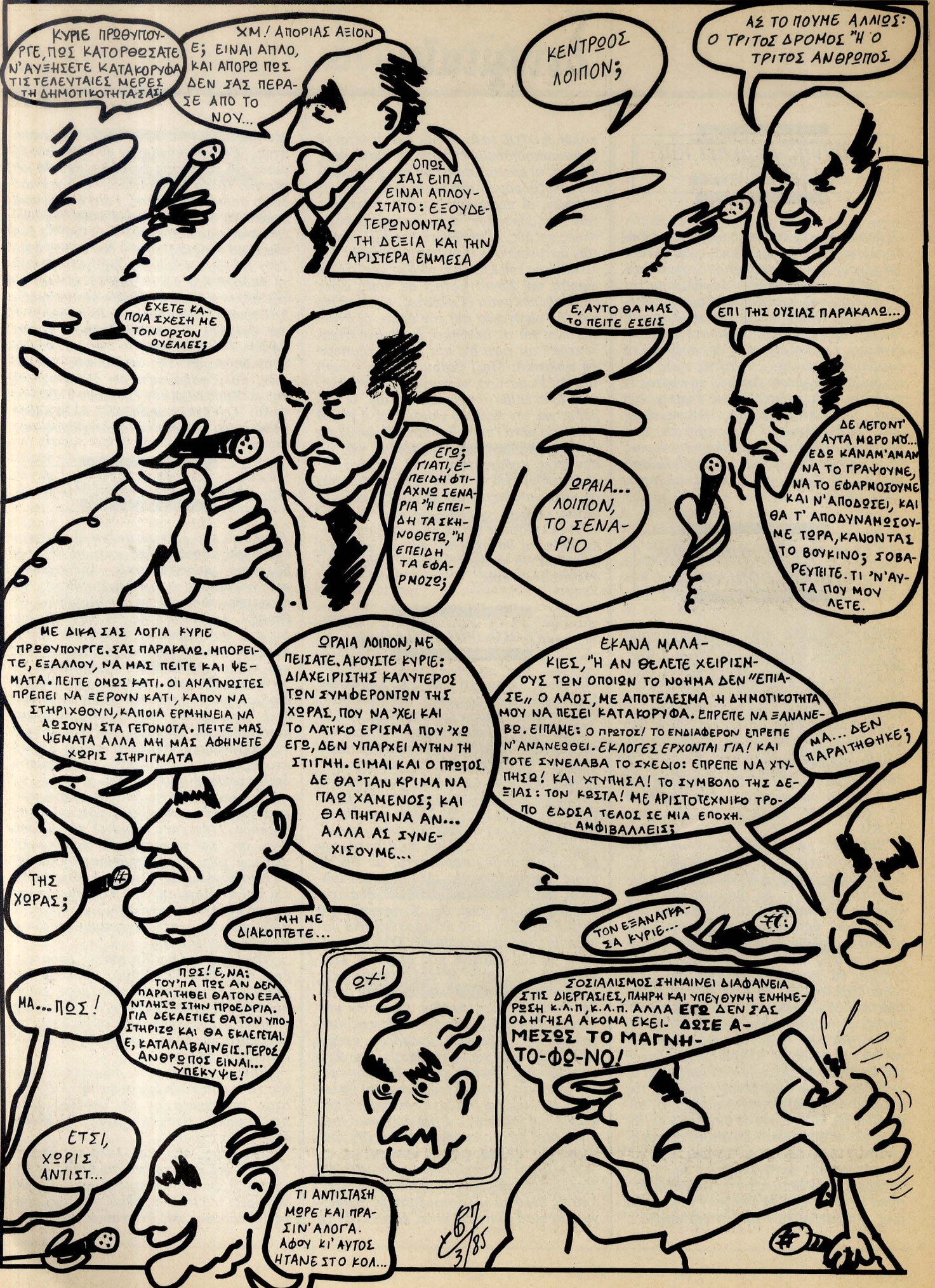
Ή «Γενιά τού 114» είναι ένα ιδεολόγημα όπως και τόσες άλλες κατασκευές πού βολεύουν μικροπολιτικές λαθροχειρίες στίς παραμονές έκλογών, συνήθως. Λαθροχειρίες, όπως λέμε λαθρεμπόριο, λαθρόβιος, λαθροκυνηγός. Ή διαφορά είναι ότι στή συγκεκριμένη περίπτωση δέν ύπάρχουν τελωνοϋλάκες ή άγροϋλάκες πού να έχουν τή νόμιμη άρμοδιότητα για τή διαϋύλαξη τών κανόνων τού «παιχνιδιού». Παίζει λοιπόν και ζυλεύεται όποιος έχει, όσο χρειάζεται, θράσος, άφέλεια, κουτοπονηριά, μικροφιλοδοξία ή μειωμένες άντιτάσεις άπέναντι στους άρχιτεκτονες τών προεκλογικών έκστρατειών, διαλεκτικώς ή σωρευτικώς.

Δέν είπαμε τίποτε όσο τή σκηνή προσπαθούσε να καταλάβει ή «Δημοκρατική Έλλάδα 114», πού διακινεί τόν «πρόεδρό» της, και κάποιους τής προσκολλησεως, μεταξύ Νέας Δημοκρατίας και Μικη Θεοδωράκη μέ όλη τήν άνυστεροβουλία και άνιδιοτέλεια πού έπιτρέπει τό σημερινό κυνήγι «κεντρώων», μιάς ή πολλών χρήσεων, στήν προετοιμασία τών έπερχόμενων έκλογών.

"Όμως να και ή «Έπιτροπή Ύποστήριξης τού ΠΑΣΟΚ» (Βήμα, 14.3.85) πού διεκδικεί τίς όμορφες εκείνες μέρες για να πείσει ότι ή ένλόγω σημερινή ύποστήριξη σ' αυτές στηρίζεται και άπ' αυτές άντλεί τή «νομιόμότητά» της κι όχι σέ άλλου είδους άνάγκες ή πιέσεις.

Στόν κατάλογο πού δημοσιεύτηκε ύπάρχουν κάποια όνόματα παλιών και γνωστών συναγωνιστών και δεκάδες άλλα πού ασφαλώς είχαν τήν κατάλληλη ήλικία εκείνη τήν εποχή.

Είναι όμως αυτά κατάλληλα και άρκετά για να διεκδικούν τά ένλόγω άτομα τή δυνατότητα έκπροσώπησης όλων μας στά μαγειρεία τού ΠΑΣΟΚ; Μπά! Άπλώς, δρυός έκπεσούσης πās άνήρ αυτοϋλεύεται...

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

«ΛΑ·Ι·ΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ»

Από τα μεγάλα λόγια
της εισηγητικής έκθεσης
στά μίζερα επιτεύγματα
του νόμου για τη Μέση
Εκπαίδευση.

Η

διαστρέβλωση και παραχάραξη
δρων και έννοιών είναι πιά μό-
νιμο χαρακτηριστικό της κυβερ-
νητικής πολιτικής. Πέρα απ'

τήν άμεση και πολλές φορές μικροπολι-
τική σκοπιμότητα της άπατηλης χρήσης
των λέξεων, διαμορφώνεται και επιβάλ-
λεται απ' τό κυβερνών κόμμα ένας ιδεο-
λογικός λόγος, εμπλουτισμένος με στοι-
χεία απ' τά συνθήματα και τά όράματα
της Άριστερας, πού χαρακτηρίζεται από
αντιφατικότητα και ρευστότητα, έλλειψη
σαφήνειας και συνοχής. Χρησιμοποιείται
για να έξουδετερώσει τις αντιθέσεις, να ά-
πορροφή τις αντιστάσεις, να άποσπά τή
συναίνεση και να εξασφαλίζει τελικά τήν
άποτελεσματική άσκηση μιάς αυταρχι-
κής κρατικής έξουσίας. Είναι επιτακτική
νομίζουμε τή ανάγκη της κάθε φορά συγ-
κεκριμένης ύπογράμμισης του φαινομέ-
νου, πού σε όλη του τήν έκταση εμφανίζε-
ται και στο νομοσχέδιο για τήν εκπαίδευ-
ση πού κατατέθηκε τόν περασμένο μήνα
στή Βουλή.

Στήν εισηγητική του έκθεσης, επαναλαμ-
βάνονται ισέ όλους τόνους και τις
κλίμακες, μεγαλόστομες διακηρύξεις για
«θεσμοθέτηση και κατοχύρωση της λαϊ-
κής συμμετοχής, του κοινωνικού έλέγχου
και του δημοκρατικού προγραμματισμού
στή χάραξη και τήν υλοποίηση της εκπαι-
δευτικής πολιτικής» και άλλα πολλά και
ώραία, διατυπωμένα με άριστη φρασε-
ολογία, πού θά «επιτρέπουν τή συγκρότη-
ση σχεδίων δράσης, πού θά είναι συντονι-
σμένα κι όχι άποσπασματικά, πού θά επι-
τρέπουν δυναμικές ποιοτικές εξελίξεις
στό σύνολο του εκπαιδευτικού μας συστή-
ματος».

Ο τρόπος πού νοείται όμως και όρίζει-
ται ή λαϊκή συμμετοχή, ό κοινωνικός έ-
λεγχος και ό δημοκρατικός προγραμμα-
τισμός για τούς συντάκτες του νομοσχε-
δίου, διατυπώνεται στά άρθρα του 40-44
για τή «σχολική περιουσία» και 48-52 για
τά «όργανα της λαϊκής συμμετοχής» και
βέβαια σε καμιά περίπτωση δέν αντιστοι-
χεί στους όρους πού χρησιμοποιούνται
για τήν περιγραφή του. Συνοψίζουμε. Σε
κάθε σχολική μονάδα, τό σχολικό συμ-
βούλιο και ή σχολική έπιτροπή (γονείς,
εκπαιδευτικοί, μαθητές), διαχειρίζονται
τό σχολικό ταμείο, εξασφαλίζουν τήν ό-
μαλή λειτουργία του σχολείου «*μέ κάθε
πρόσφορο τρόπο*», φροντίζουν για τήν άμοι-
βαία έπικοινωνία γονέων - εκπαιδευτικών,
άσχολούνται με τήν «*ύγιεινή των μαθη-
τών και του σχολικού περιβάλλοντος*»
και μισθώνουν και έλέγχουν τό κυλικείο
του σχολείου.

Όστε μάς βεβαιώνουν «*να λυθεί όρι-
στικά τό πρόβλημα των κυλικείων με τόν
κοινωνικό έλεγχο πού εισάγεται για τήν
λειτουργία τους*». Η φράση ύπογραμμί-
ζεται γιατί παρά τήν ύπερβολική χρήση του
όρου στις γενικές περιγραφές, είναι τό
μόνο σημείο του νομοσχεδίου πού όρίζει-
ται σαφώς ή έννοια του κοινωνικού έλέγ-
χου, όπως νοείται απ' τούς συντάκτες
του.

Σέ τοπικό επίπεδο τώρα, θεσμοθετείται
ή δημοτική ή κοινοτική έπιτροπή παι-
δείας, πού αποτελείται απ' τόν δήμαρχο
ή κοινοτάρχη, έναν διευθυντή δημοτικής
κι έναν διευθυντή δευτεροβάθμιας εκπαί-
δευσης, έναν εκπρόσωπο γονέων, έναν
εκπρόσωπο εκπαιδευτικών και δύο εκ-
πρόσωπους «*παραγωγικών τάξεων*», πού
δέν έχει καμιά ούσιαστική άρμοδιότητα.
Διοικεί τήν αντίστοιχη σχολική έφορεία,
πού έχει στην κυριότητα της τά σχολικά
κτίρια της περιοχής, αλλά δέν μπορεί να
καθορίσει τή χρήση τους χωρίς άδεια του
νομάρχη, εισηγείται θέματα για τήν «*κα-
λύτερη όργάνωση και λειτουργία των scho-
λείων της περιοχής*», εισηγείται τήν κα-
τανομή των πιστώσεων για τις λειτουργι-
κές ανάγκες τους και «*παρακολουθεί τήν
άνεγερση, τήν έπισκευή και συντήρηση
των σχολικών κτιρίων*». Για τήν άποφυγή
παρανοήσεων μάλιστα διευκρινίζεται ότι
«*οι εισηγήσεις δέν μπορούν να έχουν άλλο
άποδέκτη, παρά τό όργανο πού είναι υπεύ-
θυνο για τή συνολική τοπική ανάπτυξη, τό
δημοτικό ή κοινοτικό συμβούλιο*».

Η εκπαιδευτική βέβαια δέν διοικείται
απ' τά δημοτικά συμβούλια και τούς δη-
μάρχους και οι άρμοδιότητες των σχολι-
κών και τοπικών έπιτροπών παιδείας εί-
ναι άπελπιστικά άσφμαντες, ή σύνθεσή
τους όμως, διακηρύσσουν οι συντάκτες
του νομοσχεδίου, «*δειχνει από μόνη της
ότι ό κοινωνικός λόγος, όπως εκφράζεται
απ' τούς άμεσα ενδιαφερόμενους γονείς
και τήν τοπική αυτοδιοίκηση, εισάγεται
για πρώτη φορά στα σχολεία*» κι ακόμα
παραπέρα «*για πρώτη φορά οι μαθητές
εκφράζονται σε συλλογικά όργανα για*

προβλήματα πού τούς άφορούν άμεσα». Κοινωνικός λόγος και έκφραση για τήν ύ-
γειινή, τή θερμανση, τό φωτισμό, τά τζά-
μια των κτιρίων και άλλα παρόμοια ση-
μαντικά...

Για να ολοκληρώνεται ιεραρχικά τό
σχήμα των εισηγητών συγκροτούνται έ-
παρχιακές και νομαρχιακές έπιτροπές
παιδείας, πού είναι άποδέκτες εισηγήσεων
των δημοτικών ή κοινοτικών συμβουλίων
και κατασκευαστές εισηγήσεων προς τό
νομαρχιακό συμβούλιο και τόν νομάρχη
πού, με τή σειρά τους, εισηγούνται και
διαμορφώνουν προτάσεις «*ανάλογα βέ-
βαια με τις αναπτυξιακές προτεραιότητες*».
«*Τελικός άποδέκτης των εισηγήσεων*»,
μάς διαβεβαιώνει ή εισηγητική έκθεση του
νομοσχεδίου, «*για τή βελτίωση της ποιό-
τητας της εκπαίδευσης, πού προέρχονται
απ' όλο τό σύστημα του δημοκρατικού
προγραμματισμού και ή κορυφή του, είναι
τό έθνικό συμβούλιο παιδείας*» πού εισηγεί-
ται κι αυτό, αλλά στην κυβέρνηση πιά,
«*θέματα εκπαιδευτικής πολιτικής για όλες
τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, παιδείας,
συνεχιζόμενης εκπαίδευσης και λαϊκής έπι-
μόρφωσης*». Η κυβέρνηση βέβαια με τόν
ύπουργό Παιδείας έχει τό άποκλειστικό
δικαίωμα των αποφάσεων για όλα τά ζη-
τήματα της εκπαίδευσης, αλλά και για τόν
τρόπο λειτουργίας, τή θητεία, τήν όργάνω-
ση και «*κάθε άλλο σχετικό θέμα*» πού ά-
φορά όλο τό δίκτυο των έπιτροπών και
συμβουλίων. Άκόμα παραπέρα, και για
πάν ένδεχόμενο, ό ύπουργός Παιδείας
μπορεί με διατάγματα να τροποποιεί τή
συγκρότηση των έπιτροπών παιδείας κάθε
επιπέδου.

Μ' αυτό τό σχήμα κι αυτό τό περιεχόμε-
νο «*εισάγεται σ' όλα τά επίπεδα
(σχολείο - ΟΤΑ - έπαρχία - νομαρχία
- έθνικό επίπεδο) ή συμμετοχή του λαού
στήν όργάνωση και τούς μηχανισμούς της
εκπαίδευσης*» ή οι λέξεις χάνουν τό νόη-
μά τους και οι διακηρύξεις του τύπου «*τό
νομοσχέδιο μεταθέτει τόν τρόπο (!) λήψης
αποφάσεων ώστε ή παιδεία να είναι πραγ-
ματικά υπόθεση όλου του λαού, εξασφαλί-
ζει δηλαδή τή συμμετοχή στη λήψη των ά-
ποφάσεων...*» προκαλούν γέλιο ή άμυχα-
νία.

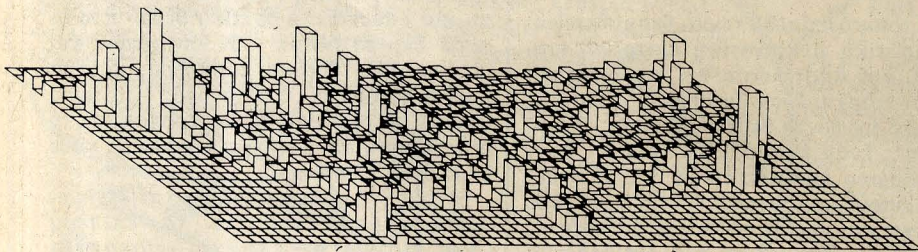
Γιατί ή σημασία και τό πολιτικό περι-
εχόμενο των δρων λαϊκή συμμετοχή, κοι-
νωνικός έλεγχος και δημοκρατικός προ-
γραμματισμός είναι γνωστά, έστω και
άρνητικά όρισμένα. Όσο κι αν μέσα στο
συγκεκριμένο ιστορικό και κοινωνικό
πλαίσιο οι έννοιες αυτές έχουν μιά σχετι-
κότητα, προαπαιτούν κάποιες αναγκαίες
συνθήκες όριμού, πού ή μή εκπλήρωσή
τους καθιστά τούς όρους ψευδώνυμους.

Παρ' όλη τή ρητορική μεταμφίεση άν-
τως, ό προβληματισμός για τήν ούσία του
νομοσχεδίου για τήν εκπαίδευση ανα-
πτύσσεται και κατά κανόνα παράγει τήν
άντιθεση. Τουλάχιστον των άμεσα έν-
διαφερομένων» μαθητών και εκπαιδευτι-
κών. Κι αυτό είναι ένθαρρυντικό.

Δημήτρης Χασάπης

Ἡ ἀόρατη «ἐπανάσταση» στά στεγαστικά δάνεια

πόσο μπορεί νά αναθερμανθεῖ ἡ οἰκοδομή, καί πόσο ἡ οἰκονομία διά τῆς οἰκοδομῆς;

Τόν τελευταῖο καιρό ἔχει ἐξαγγελθεῖ ἀπό τήν κυβέρνηση μιά δέση μέτρων τά ὁποῖα ἀποβλέπουν στήν ἀνάκαμψη τῆς οἰκοδομικῆς δραστηριότητος. Ἀνάμεσά τους συμπεριλαμβάνονται μερικές μεταβολές στό σύστημα χορηγήσεως στεγαστικῶν δανείων. Δίνεται ἔτσι στίς Ἐμπορικές Τράπεζες ἡ δυνατότητα παροχῆς ἐνυπόθηκων στεγαστικῶν δανείων, μέ ἀνώτατο ὄριο δανείου τίς 5.000.000 δραχμές. Τό ἐπιτόκιο χορηγήσεως θά κυμαίνεται ἀπό 21,5 ὡς 23,0%. Πρόκειται δηλαδή γιά ἐπιτόκιο ἐλεύθερης ἀγοράς. Συγκριτικά, τά «παραδοσιακά» στεγαστικά δάνεια πού δίνουν οἱ εἰδικοί πιστωτικοί ὀργανισμοί ἔχουν σαφῶς χαμηλότερο ἀνώτατο ὄριο (π.χ. 1.650.000 δρχ. στήν περίπτωση τῆς ΕΚΤΕ), ἀλλά πολύ εὐνοϊκότερο καί ἐπιδοτούμενο ἐπιτόκιο: Στά στεγαστικά δάνεια τῆς ΕΚΤΕ, κοινά-ἐργατοῦπαλληλικά, κυμαίνεται ἔτσι ἀπό 13-17%. Παράλληλα ἐνῶ γιά τά ἐπιδοτούμενα δάνεια ὑπάρχουν περιορισμοί πού ἀφοροῦν τήν κοινωνικοεπαγγελματική καί οἰκογενειακή κατάσταση τῶν δικαιούχων καί τήν περιοχὴ κατοικίας τους, τά νέα ἐ-

λεύθερα δάνεια θά δίνονται σέ ὁποιοδήποτε ἐνδιαφερόμενο. Τό συνολικό ὕψος τῶν δανείων αὐτῶν μπορεί νά φτάσει τά 40 δισ. Ταυτόχρονα, τά μέσω τῶν εἰδικῶν πιστωτικῶν ὀργανισμῶν ἐπιδοτούμενα δάνεια μπορούν νά φτάσουν τά 60 διαπρακτικά, δηλαδή, τό ποσό αὐτό παραμένει στά ἐπίπεδα τοῦ προηγούμενου χρόνου (46,5 δισ.) ἂν ληφθεῖ ὑπόψη ὁ πληθωρισμός.

Τά μέτρα αὐτά ἀνακοινώνονται (πρῶτα πάντως, γιατί οἱ Τράπεζες δέν εἶναι ἀκόμη καθόλου προτομασμένες γιά τήν ἐφαρμογή τους...) σέ μιά περίοδο πού ὁ κλάδος οἰκοδόμησής κατοικιῶν εἶναι βυθισμένος σέ μακρόχρονη κρίση, ἡ ὁποία χρονολογεῖται τουλάχιστον ἀπό τό 1979. Σέ σταθερές τιμές ὁ ἐτήσιος Ἀκαθάριστος Σχηματισμός Κεφαλαίου στόν κλάδο μειώνεται ἀπό τότε συνεχῶς καί κατά τό 1984 φτάνει περίπου τό 45% τοῦ ἀντίστοιχου μεγέθους κατά τό 1979. Οἱ ἐξελίξεις αὐτές εἶναι ἀπόρροια κυρίως τῆς ἀνατροπῆς τῶν παραγόντων πού ἐπηρέασαν θετικά τήν οἰκοδομή κατά τή μεταπολιτευτική περίοδο καί εἰδικότερα τῆς ἀνατρο-

πῆς τῆς γρήγορης αὔξεσής τοῦ κόστους σέ συνδυασμό μέ τή σχετική καθήλωση τοῦ πραγματικοῦ διαθέσιμου εἰσοδήματος. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν ἡ σοβαρὴ πτώση τῆς ζήτησής τόσο τῶν χαμηλῶν ὄσο καί τῶν μεσαίων εἰσοδηματικῶν στρωμάτων, πράγμα πού ἐπέδρασε ἀρνητικά σέ ὅλες τίς ὑποαγορές στίς ὁποῖες εἶναι διαχωρισμένος ὁ κλάδος (ιδιωτικὴ μικροοικοδόμησις, ἐμπορευματικῆς τομέας, ἰδιοκατοίκηση ἢ ἐνοικιαζόμενη κατοικία).

Ἡ κρίση αὐτὴ θίγει τό σύνολο τοῦ κλάδου καί παρατείνεται γιά μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Δέν βρισκόμαστε λοιπόν σέ μιά συγκυριακὴ ὕψωση κυκλικῶν χαρακτήρα ἀλλά σέ μιά διαρθρωτικὴ χαρακτήρα ἐμπλοκῆ τοῦ προτύπου παραγωγῆς κατοικίας πού κυριάρχησε μεταπολεμικά. Καί γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο, ἡ ἐξοδος ἀπὸ τήν κρίση δέν μπορεί νά γίνει μέ μέτρα ἀπλῆς διαχείρισης ἀλλά ἀντίθετα ἀπαιτεῖ νέα στρατηγικὴ καί ἄλλο πρότυπο ἀνάπτυξης γιά τόν στεγαστικὸ τομέα, ὅπως ἐντοπίζεται ἀπὸ σχετικὴ ἔρευνα τοῦ ΕΚΚΕ σχετικὰ μέ τήν κρατικὴ στεγαστικὴ πολιτικὴ.

Ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά τῶν μέτρων δανειοδότησης πού ἀνακοινώθηκαν, σέ σχέση μέ τό παραπάνω πλαίσιο; Εἶναι φανερό ὅτι τά ἐνλόγω μέτρα δέν διέπονται ἀπὸ μιά λογικὴ κοινωνικῆς στεγαστικῆς πολιτικῆς, δηλαδή δέν ὑποβοηθοῦν τά χαμηλότερα εἰσοδηματικὰ στρώματα νά ἀποκτήσουν στέγη. Ἀρκεῖ νά ληφθεῖ ὑπόψη ὅτι γιά δάνειο 4.000.000 δρχ., ὄσο δηλαδή περίπου τό κόστος ἑνὸς μέσου διαμερίσματος κατάλληλου γιά τετραμελὴ οἰκογένεια, τό μηνιαῖο τοκοχρεολύσιο θά φτάνει τίς 80.000 δρχ. γιά τά ἐπόμενα 15 χρόνια. Ἀκόμα καί γιά δάνεια τῆς τάξης τῶν 2.000.000 — πού προϋποθέτουν δηλαδή τήν κατοχὴ ἑνὸς ἤδη σημαντικοῦ συμπληρωματικοῦ ποσοῦ —, τό μηνιαῖο τοκοχρεολύσιο φτάνει τίς 40.000 δρχ. Δέν χρειάζεται ἰδιαίτερη ἀνάλυση γιά νά γίνει ἀντιληπτό ὅτι τέτοια ποσὰ εἶναι πέρα ἀπὸ τίς δυνατότητες πληρωμῆς τῶν στρωμάτων ὄχι μόνο χαμηλοῦ ἀλλά καί μεσαίου εἰσοδήματος.

Ἄς σημειωθεῖ ὅτι σύμφωνα μέ ἔρευνα τῆς ΔΕΠΟΣ, ἀκόμα καί στά «κλασσικά» δάνεια παρά τό ἐπιδοτούμενο ἐπιτόκιο πού μειώνει σημαντικὰ τὰ τοκοχρεολύσια, οἱ μηνιαῖες δόσεις ξεπερνῶν τῆς δυνατότητες τῶν χαμηλότερων καί μέρους τῶν μέσων εἰσοδηματικῶν στρωμάτων. Ἡ διαπίστωση αὐτὴ ἐπαναλαμβάνεται ἄλλωστε καί στά Προκαταρκτικὰ τοῦ Πενταετοῦς. Τά παραπάνω κάνουν σαφές ὅτι τό πρόγραμμα ἐλεύθερου ἐνυπόθηκου δανεισμοῦ ἀπευθύνεται μόνο σέ ἀνώτερα εἰσοδηματικὰ στρώματα καί δέν ἐντάσσεται σέ μιά προσπάθεια βελτίωσης τῶν στεγαστικῶν συνθηκῶν στό δυσμενέστερο τμήμα τοῦ φάσματος.

Ὁ προσανατολισμός αὐτός δέν ἀντισταθμίζεται ἐξάλλου ἀπὸ μιά αὔξηση τῶν «ἐπιδοτούμενων δανείων», τό συνολικὸ ὕψος τῶν ὁποίων παραμένει, ὅπως προαναφέρθη-

κε, στάσιμο σέ πραγματικές τιμές. Και αυτό μάλιστα, μόνο με την προϋπόθεση ότι θα εξελιχθεί ομαλά ή ανακύκλωση των παλαιότερων δανείων, κάτι δηλαδή που κάθε άλλο παρά συμβαίνει και που σημαίνει ότι στην πράξη τό ποσόν που τελικά θα διατεθεί για επιδοτούμενα δάνεια ενδέχεται να είναι φέτος ακόμη μικρότερο από πέρυσι.

Θά ήταν δυνατόν βέβαια να υποστηριχθεί ότι ο κύριος στόχος των νέων μέτρων είναι η ανάκαμψη της οικοδομικής δραστηριότητας, και ότι επομένως τά μέτρα πρέπει να κριθούν για τήν αποτελεσματικότητά τους από αυτή τήν άποψη. "Αν είναι έτσι, τότε τό κύριο χαρακτηριστικό των μέτρων αυτών είναι ότι άγνοούν τελείως τή φύση των προβλημάτων του κλάδου, τό γεγονός, δηλαδή, ότι ή άδυναμία τής ζήτησης δέν οφείλεται στην έλλειψη πιστώσεως αλλά στό ύψηλό κόστος κατασκευής. Μιά ιδιαιτερότητα τής κρίσης του κλάδου, σέ αντίθεση με ό,τι συνέβαινε παλαιότερα, είναι πράγματι ή αποδεδειγμένη άδυναμία τής πιστοδότησης να όδηγήσει από μόνη τής σέ ανάκαμψη. Από τό 1980 ή τραπεζική χρηματοδότηση τόσο ως ποσοστό του "Ακαθάριστου Σχηματισμού Κεφαλαίου στον κλάδο όσο και σέ απόλυτα μεγέθη αυξάνει, και έντούτοις ή πτώση τής οικοδομικής δραστηριότητας δέν ανακόπηκε καθόλου. Τίποτα δέν έγγυάται ότι μία ακόμα αύξηση τής τραπεζικής χρηματοδότησης θά έχει καλύτερη τύχη από τίς προηγούμενες. Πρόκειται για συνέπεια του γεγονότος ότι ή κύρια αίτια τής κρίσης είναι ή απόκλιση ανάμεσα στην εξέλιξη των εισοδημάτων και στην αύξηση του κόστους. Είναι φανερό ότι όσο δέν υπάρχει παρέμβαση σ' αυτούς τους παράγοντες, ή υποστήριξη τής ζήτησης είναι συνάρτηση τής διάθεσης πιστώσεων χαμηλού κόστους και όχι του όγκου τους.

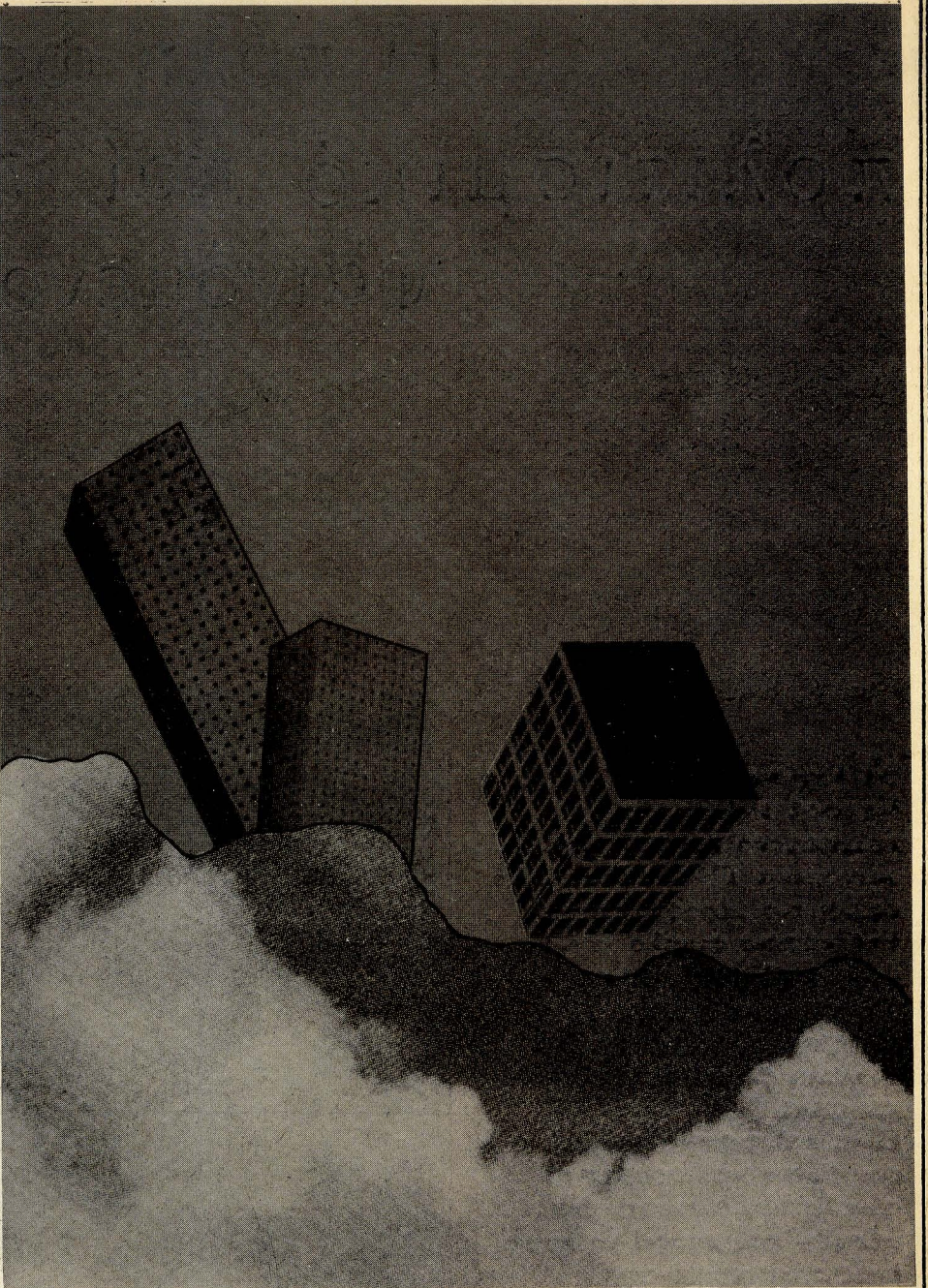
Επιτόκια τής τάξης του 21,5 ως 23,0% κάνουν αντίθετα τό κόστος του χρήματος απαγορευτικά ύψηλό. Θά υπενθυμίσουμε έδώ ότι ή όργάνωση ελεύθερης άγοράς ένυπόθηκων δανείων δέν άποτελεί και τό νέο ιδέα. Στόν άπολογισμό του έτους 1982 τής ΕΚΤΕ αναφέρεται ήδη ή πρόθεση δημιουργίας τέτοιας άγοράς. Προστίθεται όμως ότι ή περίπτωση αυτή δέν μπορεί να άποτελεί παρά μικρό συμπληρωματικό κομμάτι τής προγραμματισμένης στεγαστικής πίστης γιατί στην παρούσα φάση τής ελληνικής οικονομίας ή δυνατότητα έξυπηρέτησης στεγαστικών δανείων με επιτόκια που καλύπτουν τόν πληθωρισμό έντοπίζεται στην περιοχή των ύψηλών εισοδημάτων. Είναι χαρακτηριστικό επίσης ότι ένω στά Προκαταρκτικά του Πενταετούς υπάρχει αναφορά στην προώθηση ενός τέτοιου προγράμματος, στά Τελικά έχει άποσυρθεί. Είναι εύλογο άλλωστε, όταν ακόμα και τά επιδοτούμενα δάνεια παρουσιάζουν προβλήματα άπορροφητικότητας. Τό 1983 τό συνολικό διαθέσιμο ποσόν άπορ-

ροφήθηκε μόνο κατά 60% ένω και τό 1984 παρουσιάστηκε επίσης άπροθυμία άπορρόφησης από τους δικαιούχους. Είναι ένδεικτικό τέλος ότι ή γνωστή έπιτροπή των γενικών γραμματέων των άρμόδιων ύπουργείων υπό τόν κ. Τσοχατζόπουλο είχε προτείνει στό ΚΥΣΥΜ τή μείωση κατά 2-3 μονάδες των επιτοκίων των ήδη επιδοτούμενων στεγαστικών δανείων, γιατί τά επιτόκια αυτά θεωρήθηκαν ακριβά και ως ό κύριος λόγος τής χαμηλής άπορροφητικότητας των δανείων. Σ' αυτό τό πλαίσιο, ή πιθανότητα άπορρόφησης 40 δις. με επιτόκια από 21,5 ως 23% είναι άνύπαρκτη και σέ κάθε περίπτωση δέν μπορεί να είναι τέτοιας κλίμακας που να όδηγήσει σέ ανάκαμψη του κλάδου.

Συμπερασματικά, τά νέα μέτρα δέν ισοδυναμούν με μία «επανάσταση στα στεγαστικά δάνεια» ούτε άποτελούν «δάνεια για όλους» όπως θέλησε να τά παρουσιάσει ή φιλοκυβερνητική μερίδα του τύπου. Πρόκειται για ρυθμίσεις όριακού χαρακτήρα που δίνουν ίσως τήν έντύπωση ότι

πρόκειται για «επανάσταση» αλλά ουσιαστικά δέν έχουν καμιά σχέση με μία νέα στεγαστική πολιτική, που ακόμα εκκρεμεί. Η διαφαινόμενη άλλωστε έλλειψη πρακτικών αποτελεσμάτων αυτών των μέτρων μας έκανε να μήν άσχοληθούμε έδώ με τό γεγονός ότι, θεωρητικά, ανατρέπεται ή σταθερή μεταπολεμικά έμμογή στην άπαγόρευση του ελεύθερου στεγαστικού δανεισμού. Δέν υπάρχει ωστόσο άμφιβολία ότι είναι έξαιρετικά ένδιαφέρον να γίνει γνωστό αν τά μέτρα αυτά ύποδηλώνουν, από τήν πλευρά των νομισματικών αρχών, μιά άπομάκρυνση από τή θέση τής «άντιπαραγωγικότητας» τής οικοδομής που καθόρισε για μεγάλη χρονική περίοδο τή νομισματοπιστωτική πολιτική στον στεγαστικό τομέα. Πρόκειται όμως για ζήτημα που παραπέμπει σέ μία γενικότερη συζήτηση για τίς οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις στην Ελλάδα που ξεφεύγει από τά όρια αυτού του σημειώματος.

Δημήτρης Οικονόμου

Ἡ πόλη ὡς πολιτισμικό καί πολιτιστικό φαινόμενο

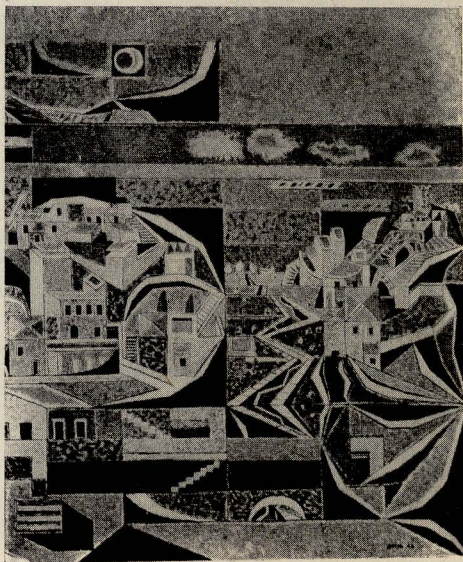
Θά ἀρχίσω διευκρινίζοντας τή διαφορά ἀνάμεσα σέ πολιτισμικό καί πολιτιστικό φαινόμενο. Εἶναι πολιτισμικό φαινόμενο μέρος ἢ στοιχεῖο ἀπό κάποιο σύνολο κοινῶν κοινωνικῶν φαινομένων (ἐπιστημονικῶν, τεχνικῶν, αἰσθητικῶν, ἠθικῶν κ.λπ.) πού ἀνήκουν σέ μιά συγκεκριμένη κοινωνία.

Εἶναι πολιτιστικό φαινόμενο ἢ φαινόμενο κουλτούρας τό σύνολο τῶν διανοητικῶν μορφῶν πού μπορεῖ νά πάρει ἕνας συγκεκριμένος πολιτισμός. Κι ἀκόμη παραπέρα, γιά τά σημερινά δεδομένα, τό σύνολο ἐκείνων τῶν γνώσεων πού ἐπιτρέπουν τήν ἀνάπτυξη τῆς κρίσης, τοῦ κριτικοῦ πνεύματος.

Λέγοντας ὅτι ἡ πόλη εἶναι *πολιτισμικό* καί *πολιτιστικό* φαινόμενο δίνουμε μ' αὐτόν τόν τρόπο τή διπλή διάσταση τοῦ ὀργανωμένου χώρου γενικά.

Ἡ πόλη ἀνήκει σέ μιά χαρακτηριστική μορφή πολιτισμοῦ. Δηλαδή ἀποτελεῖ μέρος τοῦ συνόλου τῶν κατακτήσεων τῶν ἀνθρώπων κοινωνιῶν σέ ὀρισμένο ἐπίπεδο ἀνάπτυξης.

Ἄλλά ἡ πόλη εἶναι καί *συνειδητή πράξη*. Δηλαδή εἶναι διανοητική ἐπεξεργασία ἑνός πολιτισμοῦ σέ ὅ,τι ἀφορᾷ τόν τρόπο συνειδητῆς ὀργάνωσης τοῦ χώρου καί ἐπέμβασης πάνω του.

Ἡ πόλη εἶναι πολιτισμός λοιπόν ἀλλά καί κουλτούρα. Δηλαδή ἡ πόλη *εἶναι ἱστορία* καί *φτιάχνει ἱστορία*.

Ὁ λόγος γιά τόν ὅποιο ἡ Ὠκεανία τοῦ Ὀργουελ δέν ἔχει πρωτεύουσα εἶναι ἀκριβῶς αὐτός. Γιατί τό διακυβευόμενο στήν ὑπόθεση τῆς πόλης (μετά τόν Διαφωτισμό καί τή γαλλική ἐπανάσταση) δέν εἶναι μόνο ἡ *ἐξουσία* ἀλλά συγχρόνως καί ἡ *ἱστορία*. Τό ποιός ἐλέγχει τήν ἱστορία. Ἡ πόλη ὡς πολιτισμικό φαινόμενο εἶναι ἱστορία, εἶναι ντοκουμέντο, ἀντικείμενο μελέτης καί ἄρα γνώσης.

Ἡ ἐξάλειψη τῆς πόλης σημαίνει τελικά ἐξάλειψη τῆς ἱστορίας ἀφοῦ αὐτή ἡ τελευταία ἔχει ἀνάγκη τήν πιστοποίησή της μέσα στόν χώρο. Ποιάς πόλης ὅμως; Γιά ποιά πόλη πρόκειται ἢ σέ ποιά πόλη ἀναφέρομαι ἐδῶ;

Σ' αὐτήν ἀκριβῶς στήν ὁποία ἀναφέρθηκε ὁ Ρουσό πρῶτ' ἀπ' ὅλα, στό *Κοινωνικό Συμβόλαιο*, λέγοντας ὅτι πόλη καί ἄστου δέν πρέπει νά συγχέονται, οὔτε ὁ πολίτης μέ τόν ἄστο, δηλαδή τόν κάτοικο τῆς πόλης. "Ἄν τά σπίτια, τά πολλά μαζεμένα σπίτια, λείει ὁ Ρουσό, φτιάχνουν ἄστου, εἶναι οἱ πολίτες πού φτιάχνουν πόλη.

Πρόκειται λοιπόν γιά τήν καπιταλιστική μετεπαναστατική πόλη καί αὐτό ἀφορᾷ τήν οἰκονομία. Πρόκειται γιά τή δημοκρατική ἀστική πόλη. Καί αὐτό ἀφορᾷ τήν πολιτική. Πρόκειται ὅμως συγχρόνως γιά τήν πόλη πού ὡς μορφή συγκέντρωσης σ' ἕναν τόπο εἶναι τό βασικό στοιχεῖο μέσα ἀπ' τό ὁποῖο ὑλοποιεῖται ἡ ἄσκηση ἐξουσίας τοῦ κράτους.

Καί αὐτό εἶναι βασικό.

Δύο περίπου αἰῶνες μετά τόν Ρουσό, ὁ Ὀργουελ ἐξαφανίζοντας τήν πρωτεύουσα ἀπό τό χάρτη τῆς Ὠκεανίας δέν καταργεῖ μόνον τή γνώση γιά τό πού βρίσκεται ἡ ἐξουσία (ἐξασφαλίζοντας ἔτσι τό αὐθαίρετο γιατί μήν ξέροντας ὁ διοικούμενος πού βρίσκεται ἡ ἐξουσία, ἡ ἐξουσία βρίσκεται ἔτσι παντοῦ) ἀλλά καί μέ τή φανταστική ὀξυδέρκειά του καταργεῖ τή σωστή πεποίθηση τοῦ *Διαφωτισμοῦ* ὅτι οὔτε πολλές μαζεμένες πέτρες, εὐρυθμα βαλμένες, οὔτε πολλοί μαζεμένοι ἄνθρωποι κάνουν πόλη.

Μέ ἄλλα λόγια, ἡ σκέψη τοῦ Ρουσό γιά τό τί εἶναι ἡ τί θά ἔπρεπε νά εἶναι τό ἀστικό φαινόμενο, δηλαδή τοῦ ἄστεως, ἀφορᾷ τήν πόλη, αὐτή τή φορά ὅμως καί ὡς *πολιτικό φαινόμενο*.

Πολιτισμικό, πολιτιστικό, πολιτικό φαινόμενο. Ἰδού οἱ τρεῖς διαστάσεις πού εἶναι μάταιο νά διαχωριστοῦν ἢ νά ἱεραρχηθοῦν μιά καί πολιτική χωρίς κουλτούρα, κουλτούρα χωρίς πολιτισμό κ.λπ. δέν μπορεῖ νά ὑπάρξουν.

Και αυτό αφορά ιδιαίτερα την πόλη. Η πόλη και μάλιστα η πρωτεύουσα πόλη (και επίτηδες εδώ τις συγχέω, εφόσον μιλάμε για κράτος μετά το 1789) αποκτά όλη της τη σημασία ως πολιτικό και πολιτιστικό φαινόμενο όχι γιατί είναι πύο σύνθετη ή πύο πλήρης απ' την ύπαιθρο αλλά γιατί συμπυκνώνει σε χρόνο και σε οργανωμένο χώρο (δηλαδή σε καπιταλιστικό χώρο και χρόνο) τις τρομακτικότερες αντιθέσεις.

Γι' αυτό και επιτρέπει τη διαφάνεια των κοινωνικών λειτουργιών και αντιθέσεων. Τη σαφήνεια της πάλης των τάξεων.

Η πόλη είναι ο κατεξοχήν άνειρήνευτος χώρος. Ουδέποτε ήσυχάζει και ουδέποτε μπορεί να ελεγχθεί ολοκληρωτικά και σε διάρκεια.

Γι' αυτό και είναι διαφορούμενος χώρος, ποιότητα που δεν μπορεί να έχει το χωριό ή οικιστικά σύνολα της ύπαιθρου στην καπιταλιστική περίοδο.

Η πόλη είναι διαφορούμενος χώρος γιατί από τη μιά εξαναγκάζει στην οργανωμένη λειτουργία επί ποινη άσφυξίας, αλλά από την άλλη επιτρέπει την άσκοπη αλλά όχι περιττή επένδυση έξω από άνεαες τυπικές συμπεριφορές (θηρσκευτικές ή άλλες). Και ή άσκοπη επένδυση είναι όρος ζωής γιατί εκφράζει μίαν όρισμένου τύπου ελευθερία που είναι άδύνατη άλλου —εκτός από την πόλη.

Φαινόμενο πολιτισμού ή πόλη, φτιάχνει κουλτούρα γι' αυτό τό λόγο. Γιατί άπευθυνόμην σε συνειδητά πολιτικά άτομα, με την ύλική παρουσία της στο χώρο, με τά δείγματα και δημιουργήματα του χρόνου που είναι τά άρχιτεκτονήματα, επιβεβαιώνει την ιστορία (με έναν όρισμένο τρόπο καθησυχάζει τον πολίτη) ενώ από την άλλη ύποχρεώνει (ως ό κατεξοχήν χώρος των αντιθέσεων, με την κινητικότητα και τη σύγκρουση), να γραφεί μιά νέα ιστορία.

Σκοπός μου εδώ δεν είναι να επιμείνω στην ταξική διάρθρωση και την οικονομική διάσταση της καπιταλιστικής πόλης που είναι γνωστά.

Θά ήθελα όμως να τονίσω ότι ή πόλη, ως διαφορούμενος χώρος που είναι, άφηνει τό φανταστικό να αναπτυχθεί. Γιατί ή πόλη στην κυριολεξία διαφεύγει, είναι άδύνατο να περιχαρακωθεί και να προσδιοριστεί μονοσήμαντα.

Είναι αυτό γιά τό όποιο μίλησε ό πολυκατηγορημένος μαρξιστής Βάλτερ Μπένγιαμιν σχετικά με τό Βερολίνο των παιδικών του χρόνων ή τό Παρίσι της ώριμότητάς του. Είναι αυτό που μπορεί να διαπιστώσει κανείς στη μεγάλη πόλη τη νύχτα.

Χώρος της επωνυμίας αλλά και της άνωυμίας, της διαφθοράς και της ελευθερίας, ό μόνος χώρος που αναπτύχθηκε ή άνεκτικότητα, αυτή ή μεγάλη άρετή και σύνθημα του Διαφωτισμού και της γαλλικής επανάστασης, ή πόλη είναι ό μόνος τόπος όπου τό καλλιτεχνικό φαινόμενο αυτονομείται (δέν σημαίνει ότι άνεξαρτητοποιείται), γίνεται έργαση με την πλήρη μαρξιστική έννοια της λέξης και γεγονός. Είναι ό μόνος τόπος όπου ή αισθητική μπορεί να γίνει άξία άνεξάρτητα από τους ήθικούς αυτοματισμούς και τις κωδικοποιημένες συμπεριφορές.

Μπορεί να κατηγορηθώ ότι υπερασπίζομαι την πόλη και ότι, έμμεσα, καταδικάζω την ύπαιθρο. Σίγουρα, ή κατηγορία εύσταθε. Άλλά δέν είναι αυθαίρετη αυτή ή έπιλογή, αυτή ή συνηγορία, ούτε άποτελεί κατηγορία γιά την ύπαιθρο.

Προσπαθώ άπλως να τονίσω μερικά άλλα, κατά τη γνώμη μου βασικά, σημεία των σχέσεων που ύπάρχουν άνάμεσα σ' ένα δομημένο σύνολο, ως πολιτισμική κληρονομιά άδιάρρηκτα συνδεδεμένα με τη στάση των ανθρώπων που ή είναι συνειδητοί πολίτες, και τότε τό πολιτισμικό φαινόμενο θά επιτρέψει νέα πολιτιστικά φαινόμενα, ή είναι άπλως εκλογείς και τότε όχι μόνο νέα πολιτιστικά φαινόμενα δέν θά ύπάρξουν αλλά αυτό θά σημαίνει και την εξέλιξη του πολιτισμού.

Και εδώ θά πρέπει να έπισημανθεί ένα παράδοξο. Οί πάντες προσπαθούν να έλέγξουν την πόλη και όμως αυτή διαφεύγει όχι γιατί οί μηχανισμοί που τη συντηρούν και την άναπαράγουν είναι μεταφυσικοί αλλά γιατί είναι διαλεκτικοί, δηλαδή πολιτικοί.

Τό καπιταλιστικό κράτος από τη μιά εγκαθιδρύει τον έλεγχο ως μοναδικό τρόπο επέμβασης στο χώρο (πολεοδομικός, αστυνομικός κ.λπ.) ενώ από την άλλη αυτοαναιρείται προκαλώντας ή ύπομένοντας (έχουμε και τά δύο παραδείγματα) την άναρχική ανάπτυξη της πόλης. Δηλαδή απ' τη μιά λειτουργεί με έναν αυταρχικό όρθολογισμό (ψευδαίσθηση ότι ή πόλη μπορεί να τακτοποιηθεί όριστικά και να ειρηνεύσει) ενώ από την άλλη πρακτική του γίνεται ό άκρατος φιλελευθερισμός.

Δηλαδή από τη μιά ύπάρχει προσπάθεια έλέγχου ώστε ή πόλη να ανταποκρίνεται σε μιά εικόνα: έτσι όπως τό κράτος θά ήθελε να είναι φαίνεται τό κέντρο.

Άπό την άλλη όμως ή πόλη διαφεύγει, δηλαδή ή κοινωνική της λειτουργία διαφεύγει, και ή σύγκρουση είναι άναπόφευκτη. Δηλαδή αυτό που είναι άναπόφευκτο μετά την εμφάνιση της καπιταλιστικής πόλης είναι ή έντοπισμένη μάχη γιά την ελευθερία.

Και εδώ άκριβώς έντοπίζεται πάλι και ή αντίφαση ή τό παράδοξο στο όποιο άναφέρθηκα παραπάνω. Και είναι ό λόγος γιά τον όποιο αυτή ή αντίφαση (ή παράδοξο) γίνονται άντικείμενο ιδεολογικής έπεξεργασίας διαμέσου της ειδικής τεχνικής που άφορά την πόλη: της πολεοδομίας.

Θά τελειώσω με αυτό τό ειδικό σημείο μιά και σήμερα ή πολεοδομία κάπως συγχεί Ιστορία και Μνήμη.

Θά υπενθυμίσω τον διαχωρισμό που έχει κάνει ό ιστορικός της μεσαιωνικής περιόδου Λέ Γκόφ άνάμεσα σε Ιστορία και Μνήμη.

Ο βασικός αυτός διαχωρισμός σημαίνει ότι ή Ιστορία άπαιτεί τό ντοκουμέντο, τό άντικείμενο (και ή πόλη μπορεί να ιδωθεί ως άντικείμενο) ενώ ή Μνήμη, ή ιστορική μνήμη, είναι ύποχρεωτικά έπεξεργασία βιωμάτων.

Η πόλη είναι ένα ντοκουμέντο γιά τον ειδικό (τόν οικονομολόγο, τον κοινωνιολόγο, τον ιστορικό κ.λπ.), τον όποιο ειδικό, που θά χρησιμοποιήσει τις μεθόδους της έπιστήμης του γιά να την αναλύσει. Θά προσπαθήσει έτσι να εξηγήσει την πολιτισμική διάστασή της, να την εξηγήσει ως μέρος ενός συνόλου κατακτήσεων.

Άλλά ή πόλη είναι επίσης Μνήμη, δηλαδή βιωματική σχέση τόσο του πολίτη όσο και σε ό,τι άφορά την επέμβαση του «ειδικού» άρχιτέκτονα ή πολεοδόμου γιά να τη διορθώσει, να την άνακαινίσει ή να την επεκτείνει. Αυτοί οί τελευταίοι θά χρησιμοποιήσουν φυσικά τις ειδικές τεχνικές τους. Άλλά αυτές δέν είναι έπιστήμες, είναι τεχνικές.

Άν με ιδεολογισμούς προσπαθήσουμε να άσκήσουμε μιά τεχνική προβάλλοντας τό άντικειμενικό (δηλαδή τό άτεγκτο) της επέμβασης, θά πρέπει τότε να στηριχθούμε σε ύποτιθέμενες άντικειμενικές άρχές. Δηλαδή να στηριχθούμε όχι στην εύθνη που έχουμε ως ύποκείμενα μέσα στην ιστορία τη δική μας (κάνοντας πολιτικές πράξεις) αλλά σε μιά ύποτιθέμενη άντικειμενική ιστορία άλλων, προκατόχων.

Η σύγχυση άνάμεσα σε Ιστορία και Μνήμη σε ό,τι άφορά την πόλη, μπορεί έτσι να χρησιμεύσει στη νομιμοποίηση των πολιτικών τεχνικών πράξεων που εμφανίζονται ως ιστορικές-έθνικές.

Η πόλη δέν είναι φυσικά μόνο καλλιτεχνικό φαινόμενο, ούτε ή άρχιτεκτονική. Άλλά γιά να χρησιμεύσουν ως πηγές γνώσης (και όχι πηγές άπλης χρονολόγησης) πρέπει να πάσει να χρησιμοποιείται ή ιστορία γιά τη νομιμοποίηση της σημερινής πράξης και ή Μνήμη να άποκατασταθεί μέσα από την πολιτική σχέση που διατηρεί με τό σήμερα.

Γιάννης Τσιώμης

Εισήγηση στη συνάντηση που όργάνωσε τό ΚΚΕ έσ. με θέμα «Κράτος και πολιτιστική πολιτική». ΕΜΠ, 25, 26, 27 Ιανουαρίου 1985.

Η ΕΝΤΕΧΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΣ

Όμιλία του Γιώργου Κουρουπού στην Έταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, στις 7 Μαρτίου 1985.

Στή διάρκεια της όμιλίας άκούστηκαν τά έξής μουσικά παραδείγματα:

1. Άρια του Γερο-Δήμου από τήν όπερα Ο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ του Παύλου Καρρέρ (1829-1896).

2. Συμφωνία άρ. 5 του Νικόλαου Μάντζαρου (1795-1872).

3. Μπαλάντα για φωνή και πιάνο ΚΑΤΩ ΣΤΟ ΓΙΑΛΟ του Γεώργιου Λαμπελέρ (1875-1945).

4. Όρχηστρικό πρελούδιο από τόν κύκλο τραγουδιών για φωνή και όρχήστρα, σε ποίηση Κωστή Παλαμά, ΤΑ ΜΑΓΙΟΒΟΤΑΝΑ του Μανώλη Καλομοίρη (1883-1962).

5. Απόσπασμα από τήν 1η πράξη τής όπερας ΤΟ ΔΑΧΤΥΛΙΔΙ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ του Μανώλη Καλομοίρη.

6. Συμφωνικό ίντερμέτζο από τήν όπερα Η ΜΑΡΤΥΣ του Σπύρου Σαμάρα (1863-1917).

7. Όκτώ παραλλαγές πάνω σ' ένα ελληνικό θέμα, του Νίκου Σκαλκώτα (1904-1949).

8. Χορικό από τήν καντάτα ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ του Θόδωρου Άντωνίου.

9. Απόσπασμα από τό ΤΟΠΙΟ για φωνή και πιάνο, σε ποίηση Μίλτου Σαχτούρη, του Κυριάκου Σφέτσα.

10. Απόσπασμα από τό ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ για βαρύτονο και πιάνο του Γιώργου Κουρουπού.

Ο «ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ» είναι μία από τίς πρώτες στήν ιστορία τής νεοελληνικής μουσικής άπόπειρες για τή δημιουργία «έθνικού» μελοδράματος. Άν κρίνουμε από τήν ύποδοχή πού έπεφύλαξαν στό έργο τό κοινό και ή κριτική τής εποχής,¹ αλλά και οί μεταγενέστεροι μουσουργοί — πέρα από όρισμένες επιμέρους επιφυλάξεις— θά πρέπει νά συμπεράνουμε πώς τό έργο αυτό άποκρυσταλλώνει τίς άπόψεις τών διανοουμένων και τών καλλιτεχνών τής εποχής για τούς στόχους και τόν προσανατολισμό τής έντεχνης ελληνικής μουσικής, άπόψεις πού διαμορφώθηκαν στήν πρώτη κιόλας εικοσιπενταετία από τήν ίδρυση του νεοελληνικού κράτους.

Άπό τήν εποχή λοιπόν αυτή και μέχρι σήμερα άκόμη, πιστεύω πώς ή έντεχνη ελληνική μουσική δημιουργία, στό σύνολό της, κι όχι μόνο ή λεγόμενη «έθνική σχολή» —οί εξαίρεσεις επιβεβαιώνουν τόν κανόνα— δέν έχει άπαλλαγεί από τό «σύνδρομο του Γερο-Δήμου».

Άς δοϋμε λοιπόν καταρχήν πώς διαμορφώθηκε ή αντίληψη αυτή στα πρώτα κιόλας χρόνια του νεοσύστατου κράτους.

Ξέρουμε πώς στον έλλαδικό χώρο, εκτός από τά Έπτάνησα, δέν ύπήρξε ούτε

φαινόμενο αυτόνομης εξέλιξης τής τοπικής λαϊκής μουσικής σε συνθετότερες μορφές ούτε εισαγωγή ή έστω επίδραση τής έντεχνης ευρωπαϊκής μουσικής. Ήταν λοιπόν έπόμενο με τήν ίδρυση του ελληνικού κράτους και με δεδομένο τόν ευρωπαϊκό ιδεολογικό προσανατολισμό, όχι μόνο τών ξένων αρχόντων μας και τής ντόπιας ήγετικής τάξης αλλά και τών προοδευτικών διανοουμένων μας, τόν μουσικό έξευρωπαϊσμό μας νά αναλάβουν οί ξένοι μουσικοί σε συνεργασία με τούς Έπτανήσιους.

Γι' αυτός τούς τελευταίους θέμα εθνικότητας, ή έστω καταλληλότητας τής μουσικής γλώσσας πού κατείχαν οί ίδιοι, δέν ήταν δυνατόν νά θεθεί άμέσως: θεωρούσαν αυτόνοητο πώς ή μουσική είναι αυτό και τίποτε άλλο και πώς ό εθνικός τους ρόλος ήταν νά διδάξουν ακριβώς αυτή τή μουσική σ' όλο τό λαό.²

Άλλωστε από καθαρά θεωρητική άποψη τό πρόβλημα τής εθνικότητας είναι ένα ψευτοπρόβλημα: ελληνικό είναι ό,τι παράγεται από τούς Έλληνες. Ή, αν προτιμάμε, «έθνικό είναι ό,τι είναι αληθινό» όπως λέει ό Διονύσιος Σολωμός, και για τούς Έπτανήσιους τουλάχιστον ή μουσική αυτή ήταν αληθινή.

2. Ο Μοτσενίγος άλλωστε θεωρεί πώς ό μουσικός έπτανησιακός πολιτισμός είναι αυτόνομος ελληνικός πολιτισμός: «Ο μουσικός πολιτισμός τής Έπτανήσου είναι καρπός ειδικών συνθηκών, διαμορφωθείς, έξάλλου, τή έπενεργεία πολλών επιδράσεων. Ο έπτανησιακός λαός, άριστος δέκτης, λόγω ιδιοσυγκρασίας και κλιματολογικών όρων, έμορφώθη με τήν ιταλικήν κυρίως μουσικήν, μετά τήν επικράτησιν τών Ένετών από τόν 15ον αιώνα, δεχθείς δέ κατά τόν 17ον και τās νέας τάσεις τής «Κρητικής Σχολής» άφωμοίωσε τās επιδράσεις και έδημιούργησε μουσικήν αυτοτέλειαν, κυρίως από τών αρχών του 19ου αιώνα, ή όποια μουσική έξειλίχθη σόν τῷ χρόνω και απέκτησεν ιδικά τής γνωρίσματα και έν πολλοίς ελληνικόν χρώμα».

1. Από τίς πολλές μαρτυρίες για τήν εντύπωση πού προκάλεσε τό έργο στον κόσμο, κρατώ τήν πληροφορία πού δίνει ό Σπύρος Μοτσενίγος στό βιβλίο του Νεοελληνική μουσική, για τήν 1η εκτέλεση στή Σύρο τό 1865: «Δημιούργησε τοιαύτην άτμόσφαιραν έθνικού παλμού, ώστε νά έξάψη τόν πατριωτισμόν πολλών εκ τών θεατών, οπτινες ζήτησαν νά καταταγοϋν ως έθελονταί και νά πολεμήσουν παρά τό πλευρόν τών επαναστατών». Άπό τούς μεταγενέστερους συνθέτες μας, ό Καλομοίρης, ό Εθαγγελάτος και άλλοι έχουν τονίσει τήν ιστορική σημασία του έργου του Καρρέρ κρίνοντας το σαν μία έντιμη προσπάθεια για «ελληνικότητα».

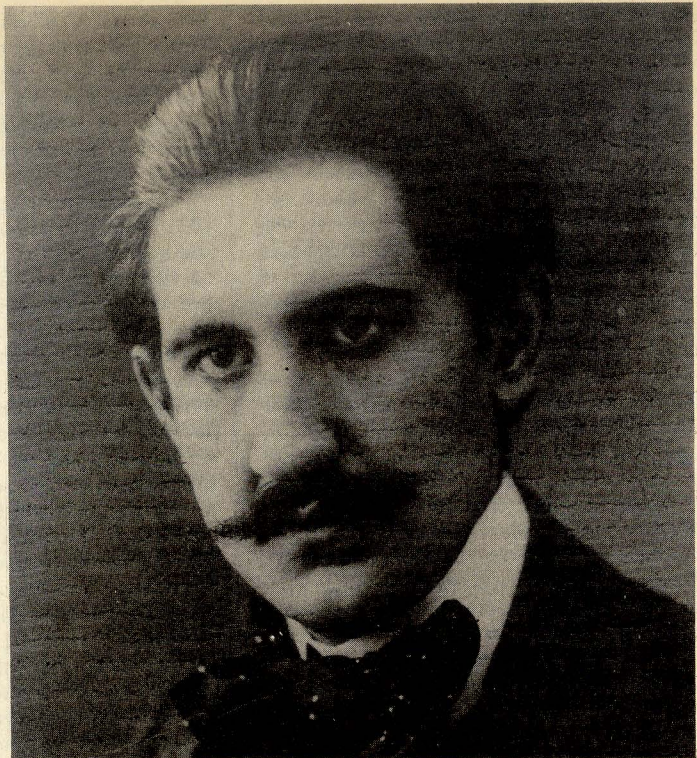
Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Κερκυραίου συνθέτη Νικόλαου Μάντζαρου (1795-1872), γνωστού σέ όλους μας από τη μελοποίηση του εθνικού μας ύμνου.

Ο Ιταλοθρεμμένος αυτός μουσικός, που έχαιρε μεγάλης εκτίμησης τόσο από τους συμπατριώτες του όσο και από τους πίο έγκυρους μουσικούς της Ιταλίας, αποποιήθηκε πολύ δελεαστικές και τιμητικές προτάσεις να αναλάβει διάφορες θέσεις στην Ιταλία, και έμεινε στον τόπο του μόνο και μόνο γιατί πίστευε πως προορισμός του και καθήκον του ήταν να διδάξει τη καλή μουσική στις νεότερες γενιές των Ελλήνων. Διαπνεόμενος από φιλελεύθερες ιδέες, θερμός υποστηρικτής της «Ένωσης» των νησιών με την Ελλάδα, προσωπικός φίλος και συνεργάτης του Διονυσίου Σολωμού, είναι δύσκολο να μη θεωρηθεί αληθινός πατριώτης. Επιπλέον, φαίνεται πως είναι ο πρώτος που χρησιμοποίησε λαϊκά μοτίβα και λαϊκούς ρυθμούς στη μουσική του! Ακόμη κι αυτός δεν έμεινε άπαθής στα μηνύματα του καιρού του. Δυστυχώς λείπει μία ειδική μελέτη του έργου του και ακόμη πίο πολύ σπανίζουν οι έκτελέσεις των έργων του.

Από τον Ν. Μάντζαρο ξεκινά μία σειρά από Έπτανησίους συνθέτες που όλο και περισσότερο προβληματίζονται για τον εξελληνισμό της μουσικής τους, στο βαθμό που ώριμάζουν ανάλογες τάσεις στην ποίηση και τη λογοτεχνία. Με τον ίδιο τρόπο πού η προοδευτική διανοήση απορρίπτει τον άρχαιολατρικό έθνικισμό και την καθαρεύουσα και στρέφεται προς τη λαϊκή γλώσσα, τον λαϊκό πολιτισμό και σε μία εϋρύτερη αντίληψη της εθνικότητας μας σαν συνέχεια, οι συνθέτες μας ανακαλύπτουν τό δημοτικό και βυζαντινό τραγούδι και προσπαθούν να τό οικειοποιηθούν.

Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσεται και ο Παύλος Καρρέρ και ο Σπυρίδων Έννδας και ο Ναπολέων Λαμπελέτ και ο Διονύσιος Λαυράγκας και τέλος ο Γεώργιος Λαμπελέτ, ο οποίος συνειδητά πλέον εργάστηκε για την «έθνικοποίηση» της μουσικής μας, γράφοντας, έκτός από μουσική και τραγούδια, άρθρα και μελέτες για τό δημοτικό τραγούδι και για τό ζήτημα της «έθνικης» μουσικής.³

Έτσι, συμπερασματικά μπορεί κανείς να πεί πως ενώ οι Έπτανησίοι συνθέτες, σε συνδυασμό με τους Ιταλικούς και Γαλλικούς μελοδραματικούς θιάσους —στους οποίους θά επανέλθω— επηρέαζαν και μεταμόρφωναν την αθηναϊκή και γενικότερα ελληνική μουσική ζωή σύμφωνα με τά ευρωπαϊκά πρότυπα, συγχρόνως οι ίδιοι επηρέαζονταν αντίστροφα από τά έθνικιστικά ιδεολογικά ρεύματα πού εκφράζονταν ιδιαίτερα στην ποίηση και τη λογοτεχνία και άναζητούσαν μία ελληνική ταυτότητα σπριζόμενοι στην ντόπια λαϊκή παράδοση. Τόσο δέ έντονη ήταν αυτή η τάση πού ακόμη και ξένοι συνθέτες πού ζούσαν για ένα διάστημα στην Ελλάδα, προσπαθούσαν να γράψουν «έθνική» μουσική, σπριζόμενοι πότε στο δημοτικό και πότε στην ήρωική θεματολογία των αγώνων για άνεξαρτησία.⁴

Όμως πέρα από τις αναλογίες των μουσικών έθνικιστικών τάσεων του 19ου αιώνα με τις αντίστοιχες τάσεις της λογοτεχνίας, της ποίησης και του θεάτρου, υπάρχει *δυστυχώς μία τεράστια διαφορά*: η διαφορά αυτή έγκειται στην έπιλογή της γλώσσας.

Οί προοδευτικοί συγγραφείς και ποιητές ακολουθούν με λιγότερη ή περισσότερη δημιουργική φαντασία τά ευρωπαϊκά πρότυπα, έχουν όμως μία σταθερή και σαφή αναφορά, *τη γλώσσα*. Ό,τι και να γράφουν είναι έξ όρισμού ελληνικό, μία και χειρίζονται την ελληνική γλώσσα, και η κυρίαρχη αντίθεση θά αποκρισταλωθεί στην αντίθεση καθαρεύουσας — δημοτικής.

Ενώ οι «λόγιοι», ως πούμε, Έλληνες συνθέτες, ό,τι και να γράψουν, όσους Γερο-Δήμους και να επικαλεστούν, έχουν τελεσίδικα διαλέξει την πολύμορφη αλλά ένιαία, σε γενικές γραμμές, γλώσσα της έντεχνης ευρωπαϊκής μουσικής —δέν θά μπορούσαν άλλωστε να είχαν κάνει κι άλλως.

Αυτή λοιπόν τη γλώσσα, *κανείς ποτέ* δέν την έθεσε σε άμφισβήτηση. Τά ευρωπαϊκά μουσικά όργανα, ή συμφωνική ορχήστρα, ή άρμονία, ή αντίστιξη και οι μορφές της έντεχνης ευρωπαϊκής μουσικής, θεωρήθηκαν σαν αυτονόητα a priori, σαν άξιοματικές άρχές στις όποιες θά στηριζότανε ή όποια νεοελληνική έντεχνη μουσική.

Υπ' αυτήν την έννοια, ή προσήλωση ή μη στη χρήση των δημοτικών ρυθμών ή μοτίβων δέν μπορεί παρά να είναι δευτερεύουσας σημασίας, μία και δέν θέτει δίολογ σε άμφισβήτηση τη βασική έπιλογή της ευρωπαϊκής μουσικής γλώσσας.

νείας και υπερβολής— θά μπορούσε να θεωρηθεί πρόγονος της «έθνικης» μας σχολής, μία κι έγραψε πλήθος έργων με ελληνική πατριωτική θεματολογία και ελληνικά μοτίβα, στα μέσα περίπου του 19ου αιώνα.

Έτσι οι «λόγιοι» συνθέτες από πολύ νωρίς θά αντιμετώπισουν στην πράξη μία άλλη πίο ουσιαστική αντίθεση: την αντίθεση δύο διαφορετικών γλωσσών και κατ' επέκταση δύο διαφορετικών πολιτισμών. Μάταια θά προσπαθήσουν να συγκαλύψουν την αντίθεση αυτή, μεταφέροντας τον προβληματισμό σε δευτερεύοντα διλήμματα.⁵

Πρίν έλθω στον 20ό αιώνα, θέλω να σταθώ για λίγο στο φαινόμενο του κατακλυσμού της Αθήνας από ξένους μελοδραματικούς θιάσους, από τό 1837, πού παίχτηκε ο *Κουρέας της Σεβίλλης*, μέχρι και τις άρχές του 20ου. Τό φαινόμενο βέβαια δέν είναι καθαυτό περίεργο, δεδομένου του ιδεολογικού προσανατολισμού του νεοσύστατου κράτους και του γενικότερου ρόλου των ξένων στην Ελλάδα. Αυτό όμως πού δέν έχει, νομίζω, επαρκώς εξηγηθεί είναι ή έκπληκτική άπήχηση πού είχε τό Ιταλικό και Γαλλικό μελοδραμα στην αθηναϊκή κοινωνία, σε βαθμό πού εξετόπισε κάθε άλλο είδος θεάματος, κι αυτό παρά τις έντονες αντιδράσεις πολλών και δυνατών προσωπικοτήτων της εποχής.

Ο Θεόδωρος Συνάδινος στην *Ιστορία της ελληνικής μουσικής* παραθέτει μία σειρά από διασκεδαστικότερα επεισόδια γύρω από τό θέμα, πού δείχνουν τη σταδιακή αύξηση έπιρροής του Ιταλικού μελοδράματος μέχρι τη θριαμβευτική του έπικράτηση γύρω στα 1850. Έπειτα αναφέρονται οι έπιτυχίες της Γαλλικής όπερας και όπερέτας στα τέλη του αιώνα κα-

5. Σωστά γράφει ο Χατζηπανταζής στο βιβλίο του για τό κωμειδύλλιο πως «ο Κόκκος στάθηκε ο πρώτος κρίκος μιάς μακριάς σειράς άστών συνθετών πού, μέχρι τις μέρες μας ακόμη, βασανίζονται από την άνέλπιδη έπιθυμία να γεφωρώσουν τό χάσμα» —όχι βέβαια ο «πρώτος κρίκος», έχουν προηγηθεί άλλοι σημαντικότεροι, όμως ή παρατήρηση είναι κατά βάση σωστή.

3. Άρθρο στο περιοδικό *Παναθήναια* τό 1901.

4. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του Ιταλού Parisini πού —με μία μικρή δόση ειρω-

θώς και η επιτυχία ενός αρμενικού θιάσου όπερας, που φαίνεται να έπαιξε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη του μουσικού θεάτρου.⁶

Όμως τί ήταν αυτό που προκάλεσε τον μέχρι τρέλας ένθουσιασμό νέων και γέρων, μορφωμένων και άμορφωτων, ανθρώπων όλων των τάξεων και όλων των επαγγελμάτων; Γιατί δεν μπορώ να δεχθώ πως άρκεσε η αυλική ύποστήριξη και η γενναία κρατική έπιχορήγηση για να «μεταφτευθεί στον ελληνικό χώρο αυθαίρετα... μία τέχνη άγνωστη και δυσπρόσιτη... που συντηρήθηκε τεχνητά...».⁷

Πιστεύω αντίθετα πως αν αυτή η τέχνη δεν ανταποκρινόταν σ' ένα μεγάλο βαθμό στις ανάγκες και τους πόθους του ελληνικού λαού, δεν θα είχαμε τέτοιο ύστερικό ένθουσιασμό, παρά τους φανατικούς άφορισμούς των «ήθικων» και «συννετών» πατριωτών. Άλλωστε ξεετάζοντας πιο προσεκτικά τις άρνητικές αντιδράσεις όρισμένων έφημερίδων και προσωπικότητων, από τον Θ. Όρφανίδη έως τον Μακρυγιάννη, η αντίθεση τους έντοπιζεται στο ήθικό περιεχόμενο και στη συμπεριφορά των ήρώων του μελοδράματος, και δεν άσχολούνται διόλου με αυτό που έμας ξένο σήμερα άπασχολεί, δηλαδή με την ένικη προέλευση της μουσικής γλώσσας...

Μόλις τό 1867 άκούγεται μία πιο ένδιαφέρουσα έπιχειρηματολογία ένάντια στην κρατική έπιχορήγηση ίταλικού θεάτρου, θέτοντας τό ξένο θέατρο σε άντιπαράθεση με τό ελληνικό που άκόμη άσφυκτιά και ψάχνεται.⁸

Νομίζω πως τά πρώτα 30 χρόνια τουλάχιστον, ό ελληνικός λαός βρήκε στο ίταλικό μελόδραμα άκριβώς αυτό που γύρευε, πρότυπα σκέψης και συμπεριφοράς *ευρωπαϊκής* και είναι άφέλεια να πιστεύει κανείς πως μετά από 400 χρόνια τουρκικής σκλαβιάς ό ελληνικός λαός δεν νοιαζόταν παρά για τό πως θα διαφυλάξει την άνατολίτικη πολιτιστική του κληρονομία ένάντια στην ευρωπαϊκή εισβολή.

Πολύ άργότερα, και πάντως μετά τό 1870, στο βαθμό που άρχίζει να δημιουργείται μία ντόπια άστική τάξη, άρχίζουν να εμφανίζονται άνησυχίες για την ταυτότητά μας και κάποιες άμφιβολίες για τά ευρωπαϊκά πρότυπα. Οι άμφιβολίες όμως αυτές στο χώρο της μουσικής ούδέποτε έφθασαν να θέσουν σε άμφισβήτηση τη βασική έννοιολογία της γλώσσας, και ύπ' αυτήν την έννοια η δραστηριότητα των ξένων μελοδραματικών θιάσων δεν έμπόδισε, αντίθετα διευκόλυνε, τη δραστηριότητα των Έλλήνων δημιουργών, γιατί έξοικείωσε ένα σημαντικό μέρος του ελληνι-

κού άστικού πληθυσμού με τη γλώσσα που οι ίδιοι θα χρησιμοποιήσουν για να έκφραστούν, σ' όποια Σχολή και σε όποια εποχή κι αν άνήκουν. Αυτό όμως —όπως θα δοϋμε παρακάτω— δεν ήταν δυστυχώς άρκετό για να γεφυρωθεί τό χάσμα.

Η κατάσταση λοιπόν είναι ήδη σε μεγάλο βαθμό διαμορφωμένη, όταν ό Μανώλης Καλομοίρης φτάνει στην Άθήνα τό 1908 με τη φιλοδοξία να έπιβληθεί ως ήγετική φυσιογνωμία της «έθνικής σχολής». Άλήθεια, τί τό καινούργιο κουβαλά αυτός ό εικοσιπεντάχρονος άστός, ό γεννημένος στη Σμύρνη, ό σπουδασμένος στη Βιέννη, έπιστρέφοντας από τό Χάρκοβο της Ρωσίας, όπου είχε εγκατασταθεί για μερικά χρόνια; Άν διαβάσει κανείς προσεκτικά τό περιβόητο πρόγραμμα —μανιφέστο του 1908 θα βρει τις έξής «καινοτομίες»: Έκτός από τό δημοτικό τραγούδι, σημείο άναφοράς όλων πιά των συνθετών, μνημονεύει σαν προοδευμένο μουσικά λαούς τους «Γερμανούς, Γάλλους, Ρώσους και Νορβηγούς» —παράλείπει ήθελημένα τους Ίταλούς. Πιο κάτω, άφου άναφερθεί στη «ζωντανή μας φιλολογία», μνημονεύει συνολικά 9 όνόματα Ρώσων συνθετών (!).

Και τέλος συνδέει τό όλο ζήτημα της έθνικής μουσικής με τη *δημοτική γλώσσα*. Αυτό τό τελευταίο είναι ίσως και τό πιο σημαντικό σημείο του «μανιφέστου» και άλλωστε αυτό κυρίας —καθώς και η «μαλλιαρή» γλώσσα του προγράμματος— θα προκαλέσει τό σχετικό σάλο.

Κοντολογίς, ό Μανώλης Καλομοίρης/συνειδητά ή άπό διαίσθηση συνδέει τό «έθνικό» κίνημα της μουσικής με τό κίνημα του δημοτικισμού και μ' αυτό τον τρόπο άναβαθμίζει σε κύρια μία δευτερεύουσα, αν όχι άσήμαντη, αντίθεση στο χώρο της μουσικής. Γιατί, πέρα άπ' αυτό, οι ύπολοιπες θέσεις του δεν άποτελούν παρά μία προτροπή για άλλαγή τεχντροπίας, πάντοτε μέσα στο πλαίσιο της ευρωπαϊκής γλώσσας: τέλος ή ίταλική σχολή! Στο έξής ή βαγκνέρεια τεχνική σε συνδυασμό με τη ρωσική παράδοση ένσωμάτωσης λαϊκών μοτίβων θα άποτελούν τό φάρο της ελληνικής μουσικής δημιουργίας.

Κατά τ' άλλα, ό Γερο-Δήμος... δεν πέθανε. Θ' αλλάξει μόνο φορεσιά —άπό Ίταλός θα γίνει Ρωσογερμανός.

Βέβαια, έκτός από τη σύνθεση της μουσικής του με τον δημοτικισμό, υπάρχουν όπωσδήποτε κι άλλοι λόγοι που βοηθούν στη καθιέρωση του Μ. Καλομοίρη ως ήγετικής φυσιογνωμίας της «έθνικής» σχολής. Και πρώτα άπ' όλα η πληθωρική και έκρηκτική προσωπικότητά του, που ξεύρει να έπιβάλλεται παντού και πάντοτε.

Ύστερα οι διασυνδέσεις του και οι συμμαχίες του. Χωρίς να παραβλέψουμε και τις καθαρά μουσικές τους ικανότητες, που του έπιτρέπουν να προσδίσει σ' όλο αυτό τό αυθάδες συνονθύλευμα έτερογενών στοιχείων ένα κάποιο προσωπικό στίλ.

Πέρα όμως άπ' όλα αυτά, άπό τό 1909 έως τη Μικρασιατική Καταστροφή, έχουμε μία ίστορική περίοδο κατά την όποια η φιλελεύθερη άστική τάξη, στην όποια έντάσσεται και ό Μ. Καλομοίρης, έπε-

βαίνει δυναμικά στη πολιτική και κοινωνική ζωή και παίρνει έπάνω της την πραγμάτωση των έθνικών ιδεωδών που έκφράζονται με τη «Μεγάλη Ίδέα». Έτσι όλο τό έργο του Καλομοίρη της περιόδου αυτής χαρακτηρίζεται από την ίδια μεγαλόπνοη και μεγαλόστομη διάθεση, από την ίδια άλαζονική φιλοδοξία, που δεν μπορεί παρά να ξεφουσκώσει κάποτε σαν μπαλόνι —όπως άκριβώς κι η Μεγάλη Ίδέα στα παράλια της Μικράς Άσίας.

Αυτά όλα βέβαια δεν μπορεί να τά αντιληφθεί ό Γεώργιος Λαμπελέτ, που βλέπει ξαφνικά να του «κλέβει τη παράσταση» ένας μουσικός που καλά καλά δεν γνωρίζει τό ελληνικό δημοτικό τραγούδι,⁹ και που έχει την άναίδεια να γράφει για «τους καλούς και άνίδεους ανθρώπους» —αυτός ό άδιόρθωτος άστός που δεν γνωρίζει ούτε τους μέν ούτε τους δέ.

Πολλοί θέλησαν να βρουν όμοιότητες κι άναλογίες ανάμεσα στο έργο του Μ. Καλομοίρη και τις άλλες ευρωπαϊκές «έθνικές σχολές», όπως π.χ. τη ρωσική ή την ούγγρική.

Πέρα από τό γεγονός πως ό Μ. Καλομοίρης γοητευμένος¹⁰ από τις τάσεις αυτές άποφασίζει συνειδητά να άκολουθήσει τά διδάγματά τους, ό παραλληλισμός είναι αυθαίρετος και παραπλανητικός. Στην περίπτωση της «όμάδας των πέντε» στη Ρωσία, που άλλωστε έκδηλώνεται πολύ νωρίτερα (άπό τό 1862), τό κίνημα στηρίζεται σε διαφορετικές ιδεολογικές άναζητήσεις, τόσο πολιτικές όσο και πολιτιστικές.¹¹ Ό έθνικισμός των πέντε έρχεται να άντιταχθεί στον γερμανισμό, που έχει άκόμη γερά στηρίγματα στη χώρα.

Στην περίπτωση του Kodaly και του Bartok, που είναι περίπου σύγχρονοι του Καλομοίρη, έχουμε άσφαλώς να κάνουμε μ' έναν προοδευτικό ούγγρικό έθνικισμό. Κι έδώ πάλι ό άντίπαλος είναι ό γερμανισμός και οι ντόπιοι έκφραστές του. Γυρεύοντας στήριγμα στο λαϊκό τους πολιτισμό, οι δύο συνθέτες καταπιάνονται με τό λαϊκό τους τραγούδι μ' έναν τρόπο σοβαρό και έπιστημονικό, που τους παίρνει πολλά χρόνια από τη ζωή τους και που βοηθά, κυρίως τον Μπάρτοκ, να διαμορφώσει μία έντελώς προσωπική τεχντροπία, άναμορφώνοντας σε βάθος τους κανόνες γραφής και μη άρκούμενος στην έξωτερική και έπιφανειακή χρήση λαϊκών

9. Στο περιοδικό *Μουσικά χρονικά*, σε άρκετά τεύχη, ό Γεώργιος Λαμπελέτ δεν παραλείπει να κατηγορεί άνοιχτά και με άρκετή σκληρότητα τον Μ. Καλομοίρη, τόσο για τη μουσική του όσο και για τη συμπεριφορά του. Ίδιαίτερο ένδιαφέρον παρουσιάζει τό άρθρο του στο 2ο τεύχος του Μαΐου 1928 με τίτλο «Ό Καλομοίρης και τό δημοτικό τραγούδι» όπου δείχνει με παραδείγματα την άγνοια του Καλομοίρη.

10. Στο αυτοβιογραφικό του σημείωμα *Η ζωή μου και η τέχνη μου* ό Μ. Καλομοίρης περιγράφει τη βαθιά του έντύπωση από την άνακάλυψη του R. Korsakov και του Moussorgsky σε συναυλία στη Βιέννη, τό 1905.

11. Αισθητικά συνδέεται περισσότερο με τον ρεαλισμό και μέσω αυτού οδηγείται στον έθνικισμό.

6. Βλέπε και τις σελίδες 58, 59, 60, 61 του ίδιου βιβλίου του Χατζηπανταζή για τη σημασία των παραστάσεων αυτών στη δημιουργία του κωμειδύλλιου.

7. Τις θέσεις αυτές σταχυολογώ πάλι άπό τό βιβλίο του Χατζηπανταζή για τό κωμειδύλλιο, και συγκεκριμένα τις σελίδες 50-51 που άναφέρονται στο ίταλικό μελόδραμα. Άνάλογες άπόψεις έχουν διατυπώσει κι άλλοι σχολιαστές.

8. Θ. Συνεδινού: *Ίστορία της Έλληνικής Μουσικής*, σελ. 117-123 (πρακτικά συζήτηση στη Βουλή).

ή λαϊκοφανών στοιχείων. Έτσι ο Μπάρτοκ από τον εθνικισμό οδηγείται στον διεθνισμό.¹²

Θά μπορούσαμε να προχωρήσουμε τις συγκρίσεις με τους Τσέχους ή τους Ίσπανούς «εθνικούς» συνθέτες — παντού θά βρούμε την ίδια κεφαλαιώδους σημασίας διαφορά. Η έντεχνη ευρωπαϊκή μουσική σ' όλες αυτές τις χώρες υπήρχε, ζούσε, αιώνας πριν και κατά συνέπεια οι «εθνικές σχολές» καθόριζαν το χαρακτήρα τους σε σχέση ή σε αντίθεση μ' αυτό το υπαρκτό παρελθόν.

Ενώ στη δική μας περίπτωση ο τρόπος με τον οποίο ο Μ. Καλομοίρης θέτει το ζήτημα, σε μία χώρα χωρίς καμιά τέτοιου είδους παράδοση, μ' ένα λαϊκό πολιτισμό σε πλήρη αντίθεση με τον ξενόφερτο «λόγιο» μουσικό πολιτισμό, και με την ίδια άφελή προσέγγιση του λαϊκού στοιχείου — που δεν διαφέρει στο βάθος μ' αυτήν που επιχειρήσαν οι άξιοι πρόδρομοί του — είναι άστοχος και παραπειστικός.¹³ Παρ' όλα αυτά — επαναλαμβάνω — η σύνδεση του ζητήματος με το δημοτικισμό, σε συνδυασμό με τις συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες, έδωσε τελικά νόημα στο αυθαίρετο αυτό «κίνημα».

Τό πόσο επιφανειακή είναι στο βάθος ή αντίθεση μεταξύ «εθνικής» και «έπτανησιακής» σχολής φαίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο η αθηναϊκή επιθεώρηση σατιρίζει τη διαμάχη μεταξύ Μ. Καλομοίρη και Σπύρου Σαμάρα. Υπενθυμίζω πως ο Κερκυραίος Σπύρος Σαμάρας υπήρξε ένας διεθνώς φήμη συνθέτης που συνδέθηκε με τον όνομά του με το κίνημα του βερισμού στην Ίταλία. Όταν λοιπόν επέστρεψε κάποτε στη χώρα του, με πολλές τιμές και δόξες, προσπάθησε κι αυτός να προσαρμόσει στα καθ' ήμεις κι έφτασε να γράψει ακόμη και τραγούδια στην επιθεώρηση.

Όταν τό 1916 ανέβηκαν στην Αθήνα, σε κοντινές ήμερομηνίες, ο «Πρωτομάστορας» του Μ. Καλομοίρη κι η «Κρητικοπούλα» του Σπύρου Σαμάρα, ή επιθεώρηση «Ξιφίρ Φαλέρ» στο θέατρο του Φαλήρου δεν παρέλειψε να συμπεριλάβει ένα σκέτος για τη διαμάχη των δύο συνθετών.¹⁴ Μετά από μία πολύ άστοχια μονομαχία ά-

12. Μεταφράζω πρόχειρα από τά γαλλικά ένα απόσπασμα επιστολής του Μπ. Μπάρτοκ: «Η αληθινή πρωταρχική μου ιδέα, που με κατέχει ολοκληρωτικά από τότε που είμαι συνθέτης, είναι ή ιδέα της συναδέλφωσης των λαών, της συναδέλφωσής τους ενάντια σε κάθε πόλεμο, σε κάθε διαμάχη. Αυτή είναι ή ιδέα που, στο μέτρο που οι δυνάμεις μου τό επιτρέπουν, προσπαθώ να υπηρετήσω με τά έργα μου. Γι' αυτό δεν άρνούμαι καμιά επίδραση, είτε είναι σλοβάκις, ρουμάνικης, άραβικής ή άλλης προέλευσης, άρκεί ή πηγή τους να είναι καθαρή, φρέσκια και υγιής». «Bartok» του Pierre Citron, Editions du Seuil.

13. Τό πόσο διφορούμενος, από πολιτική σκοπιά, είναι αυτό του είδους ο εθνικισμός, αποδεικνύεται κι από τό γεγονός πως, λίγο άργότερα, συνθέτες με έντελώς διαφορετική πολιτική τοποθέτηση θά συνυπάρξουν στην «Εθνική Σχολή» — π.χ. ο δεξιότατος Γ. Σκλάβος κι ο άριστοτάτος Α. Ξένος. Η έπισημόσηση αυτή είναι του Γ. Λεωτσάκου.

14. Ολόκληρο τό σκέτος έμπεριέχεται στον τρίτο τόμο του βιβλίου του Θόδωρου Χατζη-

νάμεσα σε «Μαστορόπουλα» και «Κρητικοπούλες», με συμμετοχή των δύο συνθετών — όλα αυτά τραγουδιστά βέβαια — οι δύο συνθέτες τρέπονται σε φυγή. Δύο άλλοι ήθοποιοί, σχολιάζοντας τη μονομαχία, κλείνουν ως έξης τό σκέτος:

ΓΕΩΡΓΟΥΛΑΣ: Όρέ φευγούλα που κάουνε!

ΟΥΔΕΤΕΡΟΤΗΣ: Έννοια σου! παρακάτω θά δώσουν τά χέρια και θά φιλωθούν.

Γιά τον πολύ κόσμο λοιπόν, οι δύο αυτοί συνθέτες είναι εκπρόσωποι της ίδιας τέχνης, μιλούν την ίδια γλώσσα. Κι ή γλώσσα αυτή θά εξακολουθήσει να είναι ξένη προς τη μουσική γλώσσα του λαού — παρ' όλη την άλλοτριώση που έχει υποστεί από τον βίαιο έξευρωπαϊσμό — όσους Γερο-Δήμους, όσους Πρωτομάστορες κι όσες Κρητικοπούλες κι άν επιστρατεύσουμε.

Τελικά δηλαδή, ή άλλοτριώση, ο μουσικός έξευρωπαϊσμός έχει μέν πετύχει, αλλά σ' ένα επίπεδο πολύ διαφορετικό από τό ζητούμενο. Όλο και περισσότερο τό γούστο του λαού θά προσανατολίζεται και θά διοχετεύεται στα εύκολότερα και «έλαφρότερα» μουσικά ευρωπαϊκά μοντέλα, κι ενώ ή έντεχνη ελληνική μουσική θά κλείνεται όλο και περισσότερο στο καβούκι της, ή επιθεώρηση και τό «έλαφρό» τραγούδι θά θριαμβεύουν.¹⁵

Έτσι, όταν πιά ή Μικρασιατική Καταστροφή σημάνει τό σκόρπισμα των ψευδοισθησών, τό τέλος του όνειρου, οι άστικές άξίες θά χάσουν την παλιά τους αϊγλή. Η απότομη άύξηση του πληθυσμού, με τον έρχομό των προσφύγων, ενισχύει τά λαϊκά πολιτιστικά στοιχεία (Καρυγκιόλης, ρεμπέτικο κ.λπ.) και αυξάνει τό χάσμα με την έντεχνη μουσική.

Περίπου την ίδια εποχή, όρισμένοι «λόγιοι» συνθέτες θά άμφισβητήσουν την άποτελεσματικότητα του «Γερο-Δήμου» και θά άναζητήσουν άλλες λύσεις. Και πάλι όμως, ή πρόσδεσή τους στα νεότερα ευρωπαϊκά ρεύματα, της άτονικής και σειραϊκής μουσικής, θά τους οδηγήσει σε ακόμη μεγαλύτερη μοναξιά.

Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι κι ο Νίκος Σκαλκώτας, μία αληθινά έξέχουσα μουσική προσωπικότητα, που εγκαταλείποντας την «εθνική σχολή» έφτιαξε έργο διεθνούς σημασίας. Έμεινε όμως άπελλι-

πανταλή Η αθηναϊκή επιθεώρηση, σελ. 436-439. Ο Σπ. Σαμάρας είχε γίνει αντικείμενο φιλικής σάτιρας και στα «Παναθήνια 1911» (idem, σελ. 338-340).

15. Σε τελευταία άνάλυση δηλαδή, όλοι και όλα δούλεψαν για τη δημιουργία και την άναπτυξη του νεοελληνικού τραγουδιού.

στικά ξένος στον τόπο του, και μάταια προσπάθησε στο τέλος να ξαναζωντανέψει τον Γερο-Δήμο μέσα στις νέες ευρωπαϊκές τεχνотροπίες.

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, και στο βαθμό που ή σειραϊκή μουσική παρακμάζει διεθνώς, οι νεότεροι Έλληνες συνθέτες παρουσιάζουν και πάλι, στη μεγάλη τους πλειοψηφία, τάσεις εθνικιστικές. Παρόλο που ή ήλεκτρονική επανάσταση, σε συνδυασμό με τη ραγδαία εξέλιξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας, οδηγεί σε μία χαλάρωση των «εθνικών» πολιτιστικών διαφορών, ο Γερο-Δήμος, τότε αυτοούσιος και τότε μεταμφιεσμένος, δεν μοιάζει να θέλει να πεθάνει.

Τό φαινόμενο βέβαια άξίζει να μελετηθεί προσεκτικότερα, γιατί σίγουρα έμφανίζονται και διαφορετικές τάσεις, ίδιες μεταξύ των νεότερων συνθετών. Η έντεχνη ελληνική μουσική μετά τό '45 θά μπορούσε να είναι αντικείμενο μιάς άλλης μου όμιλίας στο μέλλον. Παρ' όλα αυτά πιστεύω πως σε γενικές γραμμές ή άναζήτηση μιάς ταυτότητας εξακολουθεί να έπισκιαζει την άναζήτηση μιάς ποιότητας — είμαστε δηλαδή ακόμη πολύ μακριά από την προτροπή του Σολωμού να άναζητήσουμε την άλήθεια. Άλλωστε οι δύο βασικές αίτιες που προκάλεσαν και τη γέννηση αλλά και τη συντήρηση του «Γερο-Δήμου» ως τις μέρες μας, δεν έχουν έντελώς εκλείψει. Η πρώτη είναι πολιτικής φύσης και συνδέεται με τους άγώνες του λαού μας για άνεξαρτησία. Η δεύτερη, που είναι ιστορικής φύσης, μοιάζει ακόμη πιο δύσκολο να ξεπεραστεί: οι συνθέτες της έντεχνης μουσικής εξακολουθούν να αισθάνονται ένοχοι, γιατί υπηρέτησαν μία τέχνη που από τη γέννησή της ήταν ξένη προς τις πολιτιστικές παραδόσεις του λαού μας. Είναι δηλαδή ο Γερο-Δήμος κάτι σαν κατάρα, σαν θεία τιμωρία για την εξαγορά του προπατορικού μας άμαρτήματος.

Μένει ν' άποδειχθεί άν αυτή ή κοπιαστική μεταφορά του Γερο-Δήμου στους ώμους μας, από γενιά σε γενιά, θά προκαλέσει επιτέλους κάποτε τον θάνατό του, ή αντίθετα θά είναι αυτός που θά καταφέρει στο τέλος να μάς έξοντώσει...

Κλείνοντας θά ήθελα να ευχαριστήσω την Καίτη Ρωμανού που έθεσε στη διάθεσή μου τις βασικές πηγές από τις όποιες θά μπορούσα να άντλήσω πληροφορίες, καθώς έπίσης και τον Γιώργο Λεωτσάκο που μου δάνεισε από τό προσωπικό του άρχείο όρισμένα σπάνια μουσικά παραδείγματα που χρησιμοποίησα σ' αυτή την όμιλία.

Γιώργος Κουρουπός

Ὁ Μακρυγιάννης καί ὁ νεοελληνικός πολιτισμός

Αὐτός είναι ὁ τίτλος πού θά ἔπρεπε νά ἔχει ἡ ἐκδήλωση πού ἔγινε στή Γεννάδειο στίς ἀρχές Μαρτίου μέ ὀμιλητές τούς Σ. Ἀσδραχά, Γ.Δ. Μεταλληνό, Χ. Γιανναρά καί Φ. Ἡλιοῦ. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ἡ ἐκδο-ση τῶν *Ὁραμάτων καί Θαμάτων* τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη πυροδότησε κιόλας μιά συζήτηση ιδιαίτερα καίρια καί χαρακτηριστική γιά τά σημερινά ιδεολογικά προβλήματα. «Δυτικοθρεμμένοι» νεωτεριστές καί παραδοσιολάτρες «ἐλληνορθόδοξοι» συγκρούστηκαν καί θά συγκρούονται γιά καιρό ἀκόμη γιά τό γραπτό τοῦ στρατηγοῦ. Βέβαια ἡ διατύπωσή μου αὐτή εἶναι ἀπλουστευτική στό ἐπακρο καί δέν ἀποδίδει τόν πλοῦτο πού ἐμφανίζονται οἱ διαφορικές προσεγγίσεις πού ἔχουν μέχρι σήμερα ἐπισημανθεῖ.

Ὅμως κι ἐδῶ δοκιμάζεται ἡ δυνατότητα τοῦ νεοελληνισμοῦ γιά πολιτισμική σύνδεση, δυνατότητα ὑπαρκτή, πού μέχρι σήμερα ἔχει ἀποδώσει οὐσιαστικά. Ἡ σύνδεση αὐτή δέν μπορεῖ νά γίνει παρά ἀνάμεσα σέ «δυτικοφερμένα» νέα στοιχεῖα καί στήν «ἀνατολική» μας παράδοση. Ἐπιτυγχάνεται δέ μέσα σ' ἓνα ἀγωνιώδες κλίμα, ὅπως ἐπισημάνει στήν εἰσήγησή του ὁ Φ. Ἡλιοῦ.

Ὁ κληρικός καί θεολόγος Γ.Δ. Μεταλληνός τόνισε πῶς ὁ Μακρυγιάννης δέν πρέπει οὔτε νά ἀπομυθοποιηθεῖ οὔτε νά μυθοποιηθεῖ ἐκ νέου χάρη στά *Ὁράματα καί Θαμάτα*. Ἀναφέρθηκε σέ μιά τελευταία μελέτη του μέ τίτλο Χρησιμολογικές ἀπηχήσεις στά *Ὁράματα καί Θαμάτα* ὅπου, συμφωνώντας μέ τόν πατέρα Θ. Διονυσιάτη καί τίς ἀπόψεις του γιά τή δική του Μακρυγιάννη, τόνισε τή ἀναμονή τοῦ στρατηγοῦ γιά τόν θάνατο τοῦ Ὁθωνα τήν 25η Μαρτίου τοῦ 1852 χάρη στην θεία ἐπέμβαση. Τό κείμενό του εἶπε, θρησκευτικό στό χαρακτήρα, εἶναι ὁμως βαθύτατα πολιτικό. Ὁ Μακρυγιάννης δέν περίμενε δικαίωση στή δευτέρα παρουσία, ἀλλά στό ὁρατό μέλλον. Ἐβλεπε τήν πτώση τοῦ Ὁθωνα καί στή θέση του τήν ἐναρξή τῆς βασιλείας τοῦ ἐσαχτολογοῦ βασιλέα Ἰωάννη μέ τόν ὅποιο ταυτιζόταν. Ὁλόκληρη ἡ οἰκογένεια, ἡ φάρα, τοῦ στρατηγοῦ, εἶναι μνημένη σ' αὐτό τόν χρησμό. Ὅταν τέλος ὁ Ὁθωνας φεύγει τό 1861, ὁ γιός τοῦ Μακρυγιάννη τοῦ φέρνει τό στέμμα ἀπό τόν σπασμένο θρόνο καί ὁ λαός τόν σηκώνει στά χέρια. Ἐκείνη τή στιγμή ἐμφανίζεται πράγματι σάν ὁ λαϊκός ἡγέτης, ὁ λαϊκός βασιλιάς. Οἱ χρησιμολογικές ἀντιλήψεις του εἶναι

σαφέστατα ἐπηρεασμένες ἀπό τά ἀγαθαγγελικά κείμενα καί ἐγγράφονται στήν ἀνάλογη βυζαντινὴ καί μεταβυζαντινὴ παράδοση. Ἡ κρίση καί ἡ πτώση τοῦ Ὁθωνα ἐπανερχονται στά τελευταῖα ὄραματα χαρακτηριστικά τρεῖς φορές, ἀριθμὸς πού πιστοποιεῖ τήν προέλευσή τους ἀπό τόν θεό γιά τόν ἄνθρωπο πού τά βλέπει.

Ὁ ἱστορικός Σ. Ἀσδραχάς ἀναφέρθηκε καταρχήν στήν ἐνότητα τῶν γραπτῶν τοῦ Μακρυγιάννη, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἀνήκουν στήν ἴδια πολιτισμική διάρκεια, στό ἴδιο κόσμο. Ὁ κόσμος αὐτός φτάνει μέχρι τούς μάντις καί τούς μάγους πού συναντᾶμε ἀπό τήν ἀρχαιότητα.

Ἡ μαρτυρία τοῦ Μακρυγιάννη ὑπόκειται σέ δύο κρίσεις: τήν ἱστορική καί τήν ψυχιατρική. Ὅμως ἡ κοινότητα του δέν τόν δέχτηκε ποτέ γιά τρελό καί τά σύμβολα πού ἀποδεσμεύονται ἀπό τά ὄραματά του εἶναι πολιτισμικά. Σάν ἄνθρωπος τοῦ καιροῦ τὸν ἀγοράζει μετοχές τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, κάνει σπέκουλα μέ τή γῆ καί δανεῖζει μέ τοκογλυφικούς ὄρους. Εἶναι στρατιωτικός ἡγέτης καί ξέρεי νά διοικεῖ ὀρθολογικά, ἀλλά πρὶν τή μάχη ἔχει προφητικό ὄνειρο πού ἐπαληθεύεται. Τά ὄραματα τοῦ στρατηγοῦ Μακρυγιάννη εἶναι καί πρέπει νά εἶναι γιά μᾶς μιά πηγὴ ἱστορικῶν πληροφοριῶν γιά τά πολιτισμικά στοιχεῖα τοῦ καιροῦ του.

Ὁ θεολόγος καί φιλόσοφος Χρῆστος Γιανναράς πρότεινε μιά ἐρμηνεία τῆς στάσης τοῦ Μακρυγιάννη ἔναντι στή ζωὴ καί τήν πολιτική. Στά κείμενα τοῦ Μάρξ, εἶπε, ἡ πράξη δέν μπορεῖ νά ξεχωριστεῖ ἀπό τήν ἀντίληψη πού ἔχει ὁ πράττων γιά τήν πράξη. Ἐτσι ἀναζητώντας τίς ἀντιλήψεις τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς γιά τὸ ὄντως ὑπαρκτό, ἀναφέρθηκε στὸν λόγο καί στίς προσωπικές σχέσεις. Ἡ πολιτική θεωρία τοῦ Μακρυγιάννη, εἶπε, εἶναι προσωπικές σχέσεις. Πρόκειται γιά ἓναν ἐμπειριστὴ τῆς ἀριστοτελικῆς παράδοσης γιά τὸν ὅποιο ἡ ἐμπειρία εἶναι αὐτὴ πού ἐπιτρέπει μιά προσωπική ὑπόσταση ὅπου σῶμα καί πνεῦμα, θεός καί ἄνθρωπος εἶναι ἓνα. Γι' αὐτό οἱ συζητήσεις μέ θεό καί ἀγίους εἶναι ἀπόλυτα φυσιολογικές.

Τέλος, ὁ ἱστορικός Φίλιππος Ἡλιοῦ ἀναφέρθηκε στίς ιδεολογικές χρήσεις τῆς ἱστορίας πού γίνονται ἀπό τίς διάφορες κοινωνικές ὁμάδες καί τὰ ἐθνικά σύνολα.

Ἐκτός ἀπὸ τόν Μακρυγιάννη, τὰ παραδείγματα εἶναι πολλά ἀπὸ τόν Κοραή καί τόν Διαφωτισμό μέχρι τελευταῖα τόν Δαρβίνο. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἐκφράζεται

καί ἡ ἀγωνία τοῦ νεοελληνισμοῦ νά στηρίξει τό μέλλον στήν παράδοση. Χαρακτηριστικό τῆς ιδεολογικῆς χρήσης τῆς ἱστορίας εἶναι ὁ κατακερματισμὸς τῆς ἀρχικῆς συνολικῆς ἀναφοράς. Ὁ Μακρυγιάννης τῶν *Ἀπονημονευμάτων* ἐμφανίζεται στή φάση ὀλοκλήρωσης τοῦ ἐθνικοῦ κράτους, μόνη ἐποχὴ ὅπου ὁ ἐλληνισμὸς φτιάχνει ἱστορία (σέ σχέση μέ τίς ἐπόμενες). Οἱ ἐπόμενες φάσεις εἶναι στιγμὲς ἀναζήτησης στηριγμάτων. Ἐτσι ἔχουμε τόν Μακρυγιάννη τοῦ Σεφέρη καί τοῦ Θεοτοκά, τῆς γενιᾶς τοῦ '30. Λίγο ἀργότερα ὁ Ζαχαριάδης προβάλλει τόν ἐαμίτη Μακρυγιάννη καί κοντά του ὁ Φωτιάδης τόν ἀνεβάζει στό θέατρο. Σήμερα τὰ ἐλληνορθόδοξα ρεύματα ἀναφέρονται σ' ἓναν παράδεισο πού δέν ὑπῆρξε ποτέ. Βλέπουμε λοιπὸν νά προβάλλεται πότε ὁ ἀγωνιστής, πότε τὸ θρησκευτικό στοιχεῖο, πότε ὁ χαμένος παράδεισος, μέ ἀποκλεισμό τῶν ἄλλων στοιχείων κάθε φορά. Αὐτὴ εἶναι ἡ οἰκειοποιημένη ἱστορία. Ἡ μακρὰ διάρκεια, συνέχισε ὁ Φ. Ἡλιοῦ, ὅπου ἐγγράφεται ὁ Μακρυγιάννης εἶναι ἐκείνη πού διαμόρφωσε τὰ νοητικά ἐργαλεῖα πού χρησιμοποιεῖ καί τίς νοοτροπίες τῆς ἐποχῆς του.

Τέλος, τόνισε πῶς ἡ γραφὴ τοῦ στρατηγοῦ ἀνήκει στίς ἐπιδόσεις τῆς λαϊκῆς γραφῆς, ὅπως ἐκείνη τοῦ Σ. Πέτρου μέ τήν αὐστηρή καί ἐπιβλητικὴ λιτότητα τῶν ἀγαθαγγελικῶν κειμένων ἀπ' ὅπου ἐπηρεάζεται. Οἱ κλέφτες στήν ἐπανάσταση ἔγραψαν μέ τόν ἴδιο τρόπο. Δέν θά πρέπει νά ξεχαστεῖ πῶς ἡ ἐποχὴ τοῦ Μακρυγιάννη ὑπῆρξε ἐποχὴ θρησκευτικῆς ἔξαρσης ὅπου μιά νέα ἱερά ἐξέταση παρά λίγο νά ἐγκατασταθεῖ στήν Ἑλλάδα. Βιβλία καίγονται καί ἄνθρωποι φυλακίζονται. Οἱ ἀρχαικότερες τῆς κοινωνίας ἐκφράζονται μέ κινήματα σάν τοῦ Παπουλάκου ὁ ὅποιος θεωρεῖ τίς ἀτμομηχανές καρότσες τοῦ διαβόλου καί ἀποστρέφεται τίς νέες μεθόδους διδασκαλίας. Ὁ Μακρυγιάννης ἐκφράζει ἐνιαῖα τὸν παραδοσιακό αὐτό κόσμο. Ὁ Φ. Ἡλιοῦ κατέληξε διατυπώνοντας τό ἀκόλουθο ἐρώτημα: Μέ ποῖο δικαίωμα κάποιος ἐγκαθιστᾶ ἓνα νέο καθεστὸς κοινωνικῶν φρονημάτων ἀποφασίζοντας γιά τό ποῖος νοθεύει καί ποῖος βοηθᾶ τήν παράδοση.

Στὴ συζήτηση πού ἀκολούθησε ἡ διάσταση ἀπόψεων πέρασε σέ ἓνα γενικότερο πεδίο ἀναμέτρησης τῶν σύγχρονων πολιτισμικῶν ρευμάτων.

Ἀλέξης Κράους

Πώς (άντι)γράφεται ή θεωρητική ζωή εν 'Ελλάδι

Προσφάτως έπιχειρήσαμε τήν ανάγνωση θεωρητικού έργου, μέ τίτλο *Ερμηνευτική του διαλεκτικού λόγου* (Αθήνα, 1977) συντεθέντος υπό Στ. Πάνου. Η ανάγνωση υπήρξε άσυνήθιστα, για έργα αυτού του τύπου, εύκολη. Καταγράψαμε πληθώρα έντυπώσεων του είδους πού ή ψυχολογία ονομάζει déjà vu. Τό αίνιγμα λύθηκε στό κεφάλαιο του βιβλίου τό σχετικό μέ τήν *άρνητική διαλεκτική* του Άντόρνο, και δέν χρειάστηκε πρός τούτο διερεύνηση του άσυνειδήτου, αλλά άπλή αναδίφηση στή βιβλιοθήκη μας. Διότι τό κεφάλαιο αυτό είναι καθαρή άντιγραφή από τό βιβλίο του Friedemann Grenz, "Adornos Philosophie in Grundbegriffen/Auflösung einiger Deutungsprobleme", Φραγκφούρτη, 1974. Ο κ. Πάνου έχει συνθέσει τό έξ έπτά σελίδων άποτελούμενο κεφάλαιό του, χρησιμοποιώντας άποκλειστικά παραγράφους από τό τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου του Grenz, τίς όποιες συρράπτει. (Φυσικά, στό βιβλίο του κ. Πάνου δέν υπάρχει ή παραμικρή παραπομπή στον Grenz). Ένδεικτικά παραθέτουμε κείμενο του Grenz σέ δική μας μετάφραση, και τό αντίστοιχο από τήν *Ερμηνευτική του διαλεκτικού λόγου*:

(Μέσα σέ άγκύλες οί φράσεις πού ό κ. Πάνου παραλείπει)

«[Όμως, στήν περίπτωση αυτή (και ό Müller-Stroemsdörfer διάβασε μ' αυτόν τόν τρόπο τόν Adorno)] ή άρνητικότητα τής διαλεκτικής θά ήταν ή έμμομή στήν αντιφατικότητα του άντιφατικού: ή άπαγόρευση τής σύνθεσής του.

Αυτό θά σήμαινε όμως πώς ό Adorno παραγνωρίζει [τή δυναμική τής έμμονης ταυτότητας], τήν αύξηση του ανταγωνισμού. Τό αντίθετο συμβαίνει, και ή έννοια τής μεσολάβησης είναι αυτή άκριβώς πού καθορίζει τόν άλληλοσυσχετισμό των αντιτιθέμενων πλευρών. Όμως άν κανείς ήθελε νά ανακαλύψει σ' αυτή τή μεσολάβηση τήν πρωταρχική άρχή, θά συνέχε μια έννοια σχέσης μέ μια έννοια ούσίας, [και θά επικαλείτο ως άρχή τό flatus vocis]⁵. (Σ.Σ. ή σημείωση 5 παραπέμπει στον Adorno, "Schriften", T. 5, σ. 32). Αυτή είναι ή γνωσιοθεωρητική δικαιολόγηση για τήν προτεραιότητα του άντικειμένου και στή διαμεσολάβηση ύποκειμένου και άντικειμένου στή διαδικασία τής γνώσης, και μέσα στήν εξέλιξη των μορφών σκέψης. Ο Adorno τονίζει, έδω, ότι ακόμα και άν ή μεσολάβηση είναι προτέρα των μεσολαβούμενων, έφόσον άποκλείει τήν προτερότητα του ενός μεσολαβούμενου έναντι του άλλου, δέν θά έπρεπε νά τής αποδοθεί τόσο βάρος, έτσι ώστε τό μεσολαβούμενο, ως έμμενές στή διαμεσολάβηση, νά άφομοιώνεται άπ' αυτήν». (Grenz, σελ. 119).

ΜΙΑ ΠΟΛΛΑΠΛΩΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΥΣΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΛΟΓΟΚΛΑΠΗΣ

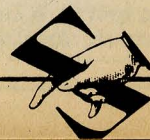
(Μέσα σέ άγκύλες οί φράσεις πού ό κ. Πάνου προσθέτει στό πρωτότυπο).

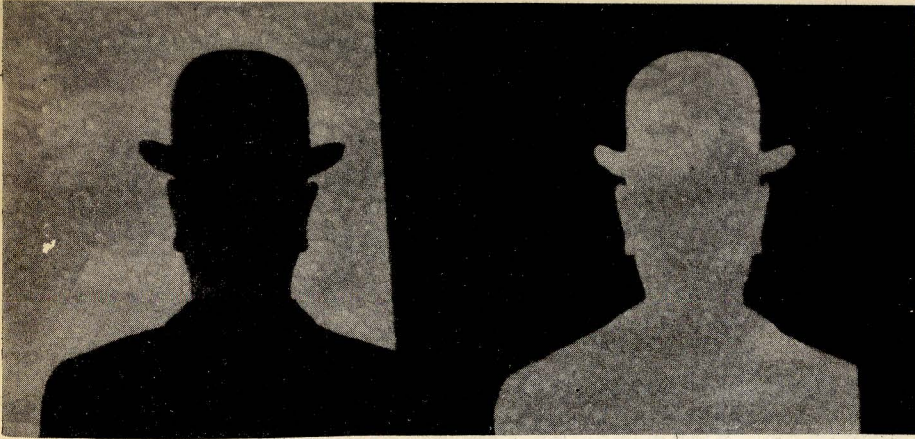
«Η άρνητικότητα τής διαλεκτικής άποτελεί κατά κάποιον τρόπο τή σταθερή τής έναντιότητας του έναντιού: τήν άπαγόρευση τής σύνθεσής του.

Θά μπορούσε νά παρατηρήσει κανείς ότι μ' αυτό τόν τρόπο παραγνωρίζεται ή συνεχής αύξηση του ανταγωνισμού. [Αν δέν κάνω λάθος, νομίζω ότι] συμβαίνει τό αντίθετο, και ή έννοια «μεσολάβησης» (σχέσης) καθορίζει αυτή τή σχέση των αντιθέτων μερών. Η προσπάθεια ήταν, [άν βλέπω σωστά], νά ανακαλυφθί μέσω τής μεσολαβητικής έννοιας μια πρωταρχική άρχή, αλλά έτσι έγινε ένα «σημαντικό» λάθος: ή σχέση θεωρήθηκε ως ούσιαστική έννοια.

Αυτή είναι μια γνωσιοθεωρητική «δικαιολόγηση» για τήν «προτεραιότητα του άντικειμένου» στή σχέση ύποκειμένου — άντικειμένου στή εξέλιξη τής γνώσης και των μορφών τής σκέψης. Ο Adorno [δέν έχει άδικο όταν] τονίζει ότι και όταν ή σχέση έχει τήν προτεραιότητα σέ αναφορά μέ τά σχετιζόμενα — ή προτεραιότητα ή ίδια άποκλείει τό ένα σχετιζόμενο από τό άλλο — δέν θά πρέπει νά δώσουμε τόσο βάρος στή σχέση ώστε τό σχετιζόμενο νά βρίσκεται σταθερά και μόνιμα υπό τήν σχέση». (Πάνου, σ. 56).

Η άντιγραφή-συρραφή συνεχίζεται, μέ αντίστοιχο, ή και άκριβέστερο, τρόπο στό υπόλοιπο του κεφαλαίου. Άξίες έπισημάνσεως οί προσθήκες του κ. Πάνου στό (άντι)κείμενο τής άντιγραφής: τό «Αν δέν κάνω λάθος, νομίζω ότι», τό «άν βλέπω σωστά», ύποδηλώνουν τή σεμνότητα του έρευνητή και μετριάζουν τή δογματικότητα των άποφάνσεών του. Τό «ό Adorno δέν έχει άδικο» δίνει τήν άποχρωση μιας κριτικής στάσης άπέναντι στον Adorno. Υπάρχουν ακόμα, όπως εύκολα διαπιστώνει κανείς, και μεταφραστικά λάθη (σάν νά μήν έφτανε ή άντιγραφή) πού κάνουν τό κείμενο άσυνάρτητο.

Χαρακτηριστικό, για άλλους λόγους, και τό ακόλουθο δείγμα:

«Ἡ ἑγελιανή ἔννοια τῆς ὀλότητας περιέχει καί τά δύο: Ἡ (συνθετική) ἀρχή τῆς ἀρνητικότητας ὡς ἀρχῆς τοῦ γίνεσθαι ἀπό ἐσωτερικές ἀντιθέσεις θέτει τήν ὀλότητα ὡς ἀνοιχτή ἢ (ἀναλυτική) ἀρχή τῆς ταυτότητας ὑπερψώνει τό δηλούμενο ἀπό τήν ἔννοια σέ ἐνότητα, παρά τόν τονισμό τοῦ ἀνταγωνιστικοῦ χαρακτήρα τοῦ πράγματος. Βέβαια ἡ ἔννοια τῆς ἐνότητας τῶν ἀντιθέτων ἔχει νόημα μόνο ὡς παραπλήρωμα τοῦ ὅτι αὐτά εἶναι χωριστά. Ἡ ἔννοια τῆς γιγνομένης ὀλότητας ὁμως, μέ τό νά κάνει τόν ἀνταγωνισμό μέσα στό ὄν κινητήρια δύναμη τῆς ἱστορίας, ὑποβιβάζει τό συνθετικό στοιχείο τῆς ἀρνητικότητας σέ συμβεβηκός τοῦ γίνεσθαι: Ἡ διαλεκτική, ὡς συνθέτουσα μέθοδος, [εἶναι σχηματισμένη μέ βάση τό πρότυπο τῆς ἱστορίας,] χρειάζεται ὁμως νά σταθεῖ στήν ἀντιθετικότητα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ ἐνότητας καί πολλαπλότητας». (Grenz, σ. 118).

«Ἡ θέση αὐτή ὁδηγεῖ στήν ἔννοια τῆς ὀλότητας καί ἡ ἔννοια αὐτή περιέχει δύο πράγματα: τή (συνθετική) ἀρχή τῆς ἀρνησης ὡς τῆς ἀρχῆς τοῦ γίνεσθαι πού προέρχεται ἀπό διαρκεῖς ἀντινομίες καί ἀντιλαμβάνεται τήν ὀλότητα ὡς κάτι τό ἀνοιχτό, καί τήν (ἀναλυτική) ἀρχή τῆς ταυτότητας, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τοῦς ἀνταγωνισμούς πού ἐκφράζονται μέσω τῶν ἐννοιῶν, ὡς τήν ἀρχή πού ὁδηγεῖ πρὸς τήν ἐνότητα. Φυσικά [θά ἦταν περιττό νά πῶ] ὅτι ἡ ἔννοια τῆς ἐνότητας ἔχει νόημα μόνο ὡς συμπληρωματική ἔννοια τῆς διαιρετότητάς τῆς».

Ἡ ἔννοια τῆς «γιγνομένης» ὀλότητας ὑποτιμᾷ τό γεγονός ὅτι τό ἀνταγωνιστικό στοιχείο πού ὑπάρχει στό ὄν γίνεται ἡ κινητήρια δύναμη τῆς ἱστορίας καί ἀκόμη ὑποτιμᾷ τή συνθετική στιγμή τῆς ἀρνησης ὡς χαρακτηριστικό τοῦ γίνεσθαι. Ἡ διαλεκτική ὡς συνθέτουσα μέθοδος χρειάζεται τήν ἀδρόνεια στήν ἐναντιότητα τοῦ ἀνταγωνισμοῦ μεταξύ ἐνότητας καί πολλαπλότητας⁵.

5. Πρβλ. τήν ἐργασία μου Logische Identität. Bemerkungen zur Hegelschen Logik, στό: "Tijdschrift voor Filosofie, 38 (1976) 98-104". (Πάνου, σ. 55).

Τά ἴδια χαρακτηριστικά καί ἐδῶ: πιστή ἀντιγραφή, μά καί ἀδυναμία σωστής μετάφρασης, προσθήκη τῆς φράσης «θά ἦταν περιττό νά πῶ» κ.λπ. Ὅμως ὑπάρχει καί ἓνα στοιχείο περαιτέρω ἐκλέπτυνσης τῆς λογόκλοπῆς πού, ἀπό ὅσο γνωρίζουμε, εἶναι πρωτοφανές: δέν ἀρκεῖται στήν πλήρη ἀποσιώπηση κάθε βιβλιογραφικῆς ἀναφορᾶς, κάθε παραπομπῆς, κάθε μνείας τῆς ὑπάρξεως τοῦ βιβλίου τοῦ Grenz, ἀλλά, εἰς τό μέσον παραγράφου πυκνῆς ἀντιγραφῆς, παραπέμπει σέ δικό του (τοῦ Στ. Πάνου) δημοσίευμα!

Ἄν τό βιβλίο τοῦ Grenz δέν εἶχε ἡμερομηνία ἐκδόσεως 1974, καί τό ἄρθρο τοῦ κ. Πάνου 1976, θά μπορούσαμε ἴσως νά ὑποθέσουμε ὅτι ὁ Grenz ἀντιγράφει Πάνου.

Πῶς προστατεύεται ἡ ἀξιοπιστία τῶν ἀκαδημαϊκῶν θεσμῶν

Δυστυχῶς, τό ἀκαδημαϊκό ἦθος τοῦ συγγραφέα τῆς Ἑρμηνευτικῆς τοῦ διαλεκτικοῦ λόγου δέν ἀφορᾷ μόνον τόν ἴδιο. Ὁ ὕφυπουργός Παιδείας κ. Στ. Παπαθεμελής ἀνέλαβε τή βαρύτερη εὐθύνη νά ἐξασφαλίσει, διά διορισμοῦ, τή σταδιοδρομία τοῦ κ. Στ. Πάνου στήν ἀνώτατη ἐκπαίδευση. Ἐτσι, διαβάζουμε στήν Αὐγή (5/2/85) πῶς μέ τήν ὑπουργική ἀπόφαση Β2/2376, 30.3.84, ὁ ὕφυπουργός παιδείας ὄρισε τόν κ. «Στ. Πάνου, καθηγητή στό Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων», ὡς μέλος τῆς διοικούσας ἐπιτροπῆς τοῦ πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου. Ἡ εἶδηση εἶναι ὄχι ἀπλῶς τό ὅτι ὁ κ. Πάνου δέν διετέλεσε ποτέ καθηγητής στά Ἰωάννινα, ἀλλά ἀκόμα πῶς ἡ ὑποψηφιότητά του ἐκεῖ εἶχε ἀπορριφθεῖ, μεταξύ τῶν ἄλλων, διότι χρησιμοποιοῦσε τόν τίτλο τοῦ καθηγητή χωρίς νά τῶ ἀνάγει!

Ἐνδιαφέρουσα ἦταν καί ἡ ἐπιστολογραφική συνέχεια στό σχόλιο τῆς Αὐγῆς: ὁ κ. Παπαθεμελής μέ ἐπιστολή του στήν Αὐγή (16/2/85) ἀπέδωσε τήν ἀνομιή του εἰς Ἰωάννινα καθηγητικό τίτλο σέ «λάθος τῶν τεχνικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ ὑπουργείου» καί δικαιολόγησε τήν ἐπιλογή τοῦ κ. Πάνου στήν καίρια θέση τοῦ μέλους τῆς διοικούσας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Αἰγαίου, μέ βάση α) ἀσαφῆ πανεπιστημιακό τίτλο στή Γερμανία β) διαβεβαιώσεις τοῦ ἴδιου τοῦ κ. Πάνου σχετικά μέ τή σταδιοδρομία του στήν Γερμανία, γ) τή συγγραφική δράση τοῦ κ. Πάνου (ἀναφέρει δημοσιεύματα στό Βῆμα, στόν Οἰκονομικό Ταχυδρόμο κ.ἄ., παραλείπει ὁμως νά ἀναφέρει τήν καθημερινή ἀρθρογραφία στήν ἀλήστου μνήμης Ἐλευθέρη Γνώμη).

Ὅμως, ἡ Αὐγή, στό ἴδιο φύλλο (16/2/85) ἀνέφερε ἐπίσημα γερμανικά ἔγγραφα, ἀπό τά ὁποῖα προκύπτει ὅτι ὁ κ. Πάνου δέν διαθέτει κανένα ἀκαδημαϊκό τίτλο στή χώρα αὐτή. Μένουν λοιπόν τά γραπτά τοῦ διορισθέντος. Πόσο σοβαρά τά μελέτησε ὁ κ. Παπαθεμελής; Μέ τί, τέλος πάντων, κριτήρια συγκροτεῖ τά ὄργανα πού ἔχουν ἔργο νά δημιουργήσουν τά νέα ἀνώτατα ἐκπαιδευτικά ἴδρυματα;

Ἄς μᾶς συγχαρήσει ὁ κ. Στ. Πάνου τήν τόσο συχνή ἀναφορά στό ὄνομά του. Αὐτός τή λογοκλοπή του ἔκανε, ἐπινόησε καί ἓνα δύο τίτλους. Δέν φταίει ὁμως ὁ ἴδιος, πού ἐδῶ, ἓνα στρεβλό σύστημα ἀκαδημαϊκῆς ἀναπαραγωγῆς τόν ἐνσωματώνει τόσο εὐκολα, κἀνοντάς τον ἔτσι ἓνα σύμπτωμα τῆς στρεβλότητάς του, σημειο ἀναφορᾶς, ἴσως καί ἀπαρχή τῆς γελοιοποίησέως του: Στήν Ἀθήνα, τόν Αὐγουστο, στό πλαίσιο τῶν ἐκδηλώσεων γιά τήν πολιτιστική πρωτεύουσα τῆς Εὐρώπης, ὁργανώνεται τό παγκόσμιο συνέδριο τῆς διεθνούς ἐταιρείας φιλοσοφίας τοῦ δικαίου καί κοινωνικῆς φιλοσοφίας. Πρόκειται γιά ἐξαιρετικά σημαντική ἐπιστημονική ἐκδήλωση, τῆς ὁποίας τή διοργάνωση ἔχει ἀναλάβει ἡ ἑλληνική πλευρά. Πρόεδρος τῆς ὁργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ συνεδρίου, μέ σημαντικότερες ἀρμοδιότητες, εἶναι ὁ κ. Στ. Πάνου.

«ΓΙΑ ΤΑ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΙΚΑ ΜΑΣ ΠΡΑΓΜΑΤΑ»

Καλό θά είναι, όταν μιλάμε για
τά προβλήματα του βιβλίου,
των μεταφράσεων κ.λπ. να
ξέρουμε κάπως και την πεζή
πραγματικότητα. Το κείμενο
πού μας έστειλε ο κ. Δ.
Κυριαζής, εκδότης και
επομένως γνώστης από
πρώτο χέρι, είναι αρκετά
διαφωτιστικό, τουλάχιστον ως
πρός τά οικονομικά και τίς
πραγματικές δυνατότητες της
ελεύθερης βιβλιοπαραγωγής.

Στά δσα όρθά έγραψε στόν Δεκαπενθήμερο Πολίτη (τεύχος 34) και κάτω από τόν ίδιο τίτλο ο κ. Μ. Φραγκόπουλος, θά 'θελα νά προστέσω δύο λόγια σά μεταφραστής (γύρω των τριάντα βιβλίων και κάμποσων άλλων μεταφράσεων επιμέλεια και θεώρηση) και σάν εκδότης (έκδόσεις ΜΝΗΜΗ).

Τά αναγκαία έφοδια ενός καλού μεταφραστή είναι γνωστά και δέ χρειάζεται όπóμνησή τους. Άλλά πιστεύω, πώς για όλους και πάντοτε, έρχονται στιγμές παιδεμού για τή μία ή άλλη, για τή σωστότερη διατύπωση... Άπό τή μεριά μου διαπιστώνω, ότι άπ' όσα μετάφρασα και τά ξαναδιάβασα τυπωμένα, λίγα βρήκα μέρη πού δέν θά τά διατύπωνα διαφορετικά και καλύτερα.

Τώρα, για τό άν ή μετάφραση αναπαράγει πιστά τό πρωτότυπο σέ όλες τίς διαστάσεις του (δέν αναφέρομαι σέ κείμενα θετικών επιστημών) μάς τό λέει τό λατινικό ρητό: Traduttore traditore. *Άς προστέσω και τήν άποψη του έξοχου Βούλγαρου λογοτέχνη Ilia Volene, πού προλογίζοντας τό βιβλίο Άνθολογία Βουλγάρικου Διηγήματος — πού μετάφρασα και εξέδωσα—, αναφέρει σχετικά και μέ πολύ σκεπτικισμό: «Θά μπορέσει, άραγε, μεταφρευμένο τό λουλούδι νά διατηρήσει τό άρωμά του;...».

Έν πάση περιπτώσει, οι μεταφράσεις είντουσαν και παραμένουν αναγκαίες, συμβάλανε και συμβάλλουνε στήν πνευματική έπικοινωνία ανάμεσα στους λαούς και στήν ανάπτυξη του πολιτισμού.

Και λοιπόν, ό μεταφραστής, για νά τύχει τό καλύτερο δυνατό άποτέλεσμα, πρέπει νά διαβάσει και νά «χωνέψει» τό κείμενο. Μετά ν' άρχισει τό γράψιμο. Και νά τό ξαναγράψει, πιθανώς, στό μεγαλύτερο μέρος του. Όπότε, ή «παραγωγή» του —για ένα κείμενο χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες— θά είναι μισή (1/2) σελίδα τήν ώρα. (Σελίδα μέ 36 έως 40 άράδες, μήκους 22 τετράγωνα). Όπότε, για ένα τυπογραφικό (16 σελίδες) χρειάζεται τριάντα δύο (32) ώρες. *Άν πληρωθεί μέ ήμερομίσθιο άνειδίκευτου εργάτη, πού είναι τώρα 1.500 δραχμές, πρέπει νά πάρει 6.000 δρχ. άνά τυπογραφικό... (Τέσσερα (4) ήμερομίσθια —όχτώωρα— επί 1.500). Μού φαίνεται πώς ή τρέχουσα πραγματικότητα είναι μέ άμοιβή μεταφραστή πολύ κάτω από τό ήμερομίσθιο άνειδίκευτου εργάτη... (*Άς αφήσουμε πώς δέν υπάρχει και καμιά άσφαλιστική κάλυψη...).

*Άς έρθουμε τώρα στόν εργοδότη —έκδότη. Και αναφέρομαι στους εκδότες πού κυκλοφορούν τό λεγόμενο «ψιλό» βιβλίο, ποικίλου περιεχομένου, καλής ποιότητας από πλευράς περιεχομένου και πού θέλουν νά προσέχουν τή δουλειά τους. *Όσοι κυκλοφορούν πολύτομα έργα (έγκυκλοπαίδειες κ.λπ.) και αύτοί μέ τά «λαϊκά» αναγνώσματα και μέ τира́ζ και δεκάδες χιλιάδες αντίτυπα, ύπάγονται σέ διαφορετική κατηγορία (έκδοτική και οικονομική).

*Άς κοστολογήσουμε ένα βιβλιάρκι δέκα (10) τυπογραφικών:

Μεταφραστικά: $10 \times 6.000 = 60.000$ δρχ.

Φωτοσύνθεση: $10 \times 6.000 = 60.000$ δρχ.

Φίλμ: $10 \times 2.000 = 20.000$ δρχ.

Offset: $10 \times 2.000 = 20.000$ δρχ.

Βιβλιοδεσία: $10 \times 1.000 = 10.000$ δρχ.

Επιμέλεια (διορθώσεις): $10 \times 2.000 = 20.000$ δρχ.

Χαρτί (έσωτερικού) για 2.000 αντίτυπα, 80 γραμμαρίων, 21 δεσμίδες, 441 κιλά $\times 100$ (μέ άτέλεια) = 44.100 δρχ.

Χαρτί έξώφυλλου: 250 κόλλες $\times 50$ δρχ. = 12.500 δρχ.

*Εκτύπωση έξ. (τετραχρωμία): 4 (τσίγκοι) $\times 2.500 = 10.000$ δρχ.

Διαχωρισμός και μοντάζ έξώφυλλου = 5.000 δρχ.

Μοντάζ φίλμ βιβλίου 10×250 δρχ. = 2.500 δρχ.

(Δέν αναφέρω άμοιβή μακετίστα, είναι έντελώς άκαθόριστη).

Σύνολο: 264.100 δρχ.

(Δέν αναφέρω και τήν άναλογία των λειτουργικών έξόδων).

Οί τιμές είναι αυτές της αγοράς για κάποια «μέση» δουλειά.

*Άν διαιρέσουμε τό ποσόν αύτό μέ τό 1.800, πού είναι τά αντίτυπα πού θά πάνε στήν αγορά (τά ύπόλοιπα θά διανεμηθούν δωρεάν, θά είναι χαλασμένα κ.λπ.) βρίσκουμε κόστος κατά αντίτυπο 150 δραχμές.

Σήμερα τά βιβλία πουλιούνται μέ μέση τιμή 2 δραχμές ή σελίδα. Τό βιβλιάρκι μας θά πουληθεί, λοιπόν, 300 δρχ. Άπό αύτή τήν τιμή, ό βιβλιοπώλης θά εισπράξει τό 40%. Στόν εκδότη θά μείνουν 180 δρχ. Κερδίζει, δηλαδή, 30 δρχ. για κάθε βιβλίο (έφόσον, βέβαια, πουληθούν όλα τά αντίτυπα). *Άν όμως πληρώσει κοπυράιτ πού είναι, συνήθως, 8% στή λιανική τιμή, του μένουνε 6 δρχ. Στους Έλληνες συγγραφείς τά ποσοστά άρχίζουν από 10% και πάνω...

Αύτά τά οικονομικά άποτελέσματα θά έπιτευχθούν σέ τρία χρόνια, πού είναι ό μέσος χρόνος εξάντλησης μίας έκδοσης 2.000 αντίτυπων. *Άν όμως πουληθούν καμιά πεντακοσαρία και τά ύπόλοιπα παραμείνουν άπούλητα, πού είναι ή μοίρα του ενός βιβλίου στα τρία, περίπου, έκδομένα, άν δώσει ποσοστά στα βιβλιοπωλεία 50%, άλλώς δέν τό βάζουν στή βιτρίνα (γίνονται και τέτοια), άν τό πάρουν οί πλασιέδες, πού και κείνοι, βασικά, δέν δουλεύουν μέ ποσοστά κάτω από 50%;

1

ΔΟΚΙΜΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ

John Halperin, Max Ernst, Michel Butor, Mark Schorer, Edmund Wilson, David Lodge, Roland Barthes, Georges Steiner, Miroslav Holub.

Μετάφραση Σπύρος Τσακνιάς,
Έκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1984

Όπως σημειώνει στον διαφωτιστικό πρόλογό του ο μεταφραστής Σπύρος Τσακνιάς, πρόκειται για «κείμενα από διάφορες σχολές, χώρες και χρονικές στιγμές» που επiléχτηκαν και μεταφράστηκαν με διάφορες και διαφορετικές αφορμές, αλλά όλα τα χαρακτηρίζει σύγχρονος κριτικός προβληματισμός ο οποίος απορρέει από μία πρωτότυπη ματιά και σύνθετη προσέγγιση των λογοτεχνικών και κριτικών ζητημάτων και στηρίζεται σε έπαρκεια θεωρητικής ύποδομής.

Στό κάθε κείμενο μās εισάγει ένα πολύ κατατοπιστικό βιβλιογραφικό σημείωμα για τον αντίστοιχο συγγραφέα και ακολουθεί στο τέλος ευρητήριο κυρίων ονομάτων. Από τα βιβλία που πάντοτε πρέπει να επισημαίνουμε την προσφορά τους στον προβληματισμό της κριτικής και λογοτεχνικής πρακτικής και τη συμβολή τους στον εμπλουτισμό των θεωρητικών απόψεων. Βιβλίο που με τον πρόλογο και τα σημειώματα του μεταφραστή γίνεται επίσης χρηστικό και χρήσιμο για σπουδαστές που προσανατολίζουν τα ενδιαφέροντά τους προς τη νεότερη λογοτεχνία.

2

ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ
περιοδική έκδοση ιστορικών
σπουδών, τεύχος 2,
Δεκέμβριος 1984

Κυκλοφόρησε το δεύτερο τεύχος του περιοδικού *Τά Ιστορικά* που διευθύνεται από

Αυτή είναι η «πραγματικότητα του βιβλίου» στη χώρα μας.

Και πώς τα βγάζουνε πέρα οι εκδότες; Μερικοί, δέν «τά βγάλανε πέρα»... Και οι βιβλιόφιλοι θά έχουνε διαπιστώσει πώς μερικές φήμες δέν ξαναπαρουσιάστηκαν στην αγορά... Παρουσιάζεται κάποια καινούργια, χάνεται και κείνη... Αυτό γίνεται. Βγάζουνε μερικούς τίτλους, χάνουνε μερικά χρήματα, και «έκμετρούν τό ζήν». (Τά βιβλία τους, μπορεί νά τά πουλήσανε και μέ τό κιλό, μπορεί νά τά σκορπίσανε στά βιβλιοπωλεία «έπί παρακαταθήκη», νά στείλανε και σε βιβλιοθήκες, πάντως, συμβάλανε στην πνευματική μας παραγωγή —γιατί, έπειδή δέν είχανε κυκλοφοριακή έπιτυχία, δέν σημαίνει ότι δέν είντουσαν και μέ καλό περιεχόμενο, μάλλον τό αντίθετο πρέπει νά συμπεράνουμε).

Οί «έπιζώντες» παζαρεύουνε σκληρά, κόβουνε εκατό δραχμές από τόν έναν συντελεστή του κόστους, πεντακόσιες από τόν άλλο, μπορεί και χίλιες από τόν τρίτο (έκτός από τό χαρτί), άποφεύγουν, άν μπορούν, τα συγγραφικά δικαιώματα —νόμιμα ή και παράνομα—, χαμηλώνουν τό συνολικό κόστος —και στις περισσότερες περιπτώσεις και την ποιότητα του έργου... (Οί μεταφραστές, (ή κάποιοι αριθμός τους) δουλεύουνε και κείνοι ανάλογα μέ την ταχύτητα της γραφής τους, μία κι έξω, για νά βγάλουνε «παραγωγή» κι ό, τι βγάλει ή καλάδα... Όσο για τό γιατί οι εκδότες βγάζουνε και τίς κακές μεταφράσεις, μά πόσοι έχουνε τά ανάλογα εφόδια νά έλέγξουν ένα κείμενο... Η μεγάλη πλειοψηφία έπαφείται στα χέρια του μεταφραστή, κυριολεκτικά). Ακόμα, και για την κυκλοφορία πολλών τίτλων είναι και αυτό μία αιτία: στους πολλούς τίτλους κάποιος θά «πιάσει» ή και κερδίζοντας λίγα από κάθε τίτλο βγαίνει κάποιο συνολικό αποτέλεσμα που παρατείνει την επιβίωση...

Και η πραγματικότητα επιβεβαιώνει ό-τι από την κατηγορία αυτή των έκδοτών —που κυκλοφορούν τή μεγάλη πλειοψηφία των τίτλων— έλάχιστοι «ξεπεταχτήκαν» —οικονομικά, φυσικά.

«Αχαμνό χωριό τά λίγα σίτια», λέει η λαϊκή παροιμία...

Και τζιτζιρίζονται σάν τά σαλιγκάρια στη θράκα συγγραφείς, μεταφραστές, εκδότες... και τό βιβλίο.

Δημήτρης Κυριαζής
(Πέτρος Πεντελικός)

* Αν η έπιμέλεια συμπεριλάβει και έπιμέλεια του κειμένου, παρακολούθηση της δουλειάς στο τυπογραφείο κ.λπ. πληρώνεται όσο και τό μεταφραστή ή και ύψηλότερα.

τους Σπύρο Άσδραχά, Φίλιππο Ήλιου και Βασίλη Παναγιωτόπουλο, μέ πλούσια ύλη και ποικίλες συνεργασίες (όπως και τό πρώτο τεύχος), γεγονός άλλωστε που δέν επιτρέπει μία γενική άναφορά στο περιεχόμενο του τόμου. Πρόκειται πάντως για δημοσιεύσεις που διευρύνουν και εμπλουτίζουν τή θεματική της ιστοριογραφίας ακολουθώντας σύγχρονες επιστημονικές μεθόδους. Έτσι και θεματικά και μεθοδολογικά κατοχυρώνεται μία νέα επιστημονική ιστοριογραφία που δίνει ήδη τούς καρπούς της. Και ο ρόλος των *Ιστορικών* στην ανανέωση της ιστορικής έρευνας από τήν παραπάνω σκοπιά είναι σημαντικός.

Ίσως η μόνη γενική παρατήρηση που θά μπορούσε κανείς νά διατυπώσει είναι πώς από τό *Χρονικό* που σχολιάζει «πεπραμένα» ιστορικών συνεδρίων θά περίμενε ένας «έπαρκής» άναγνώστης κάποιες άπόψεις και τοποθετήσεις λιγότερο ούδέτερες, ίσως και μία πιό εύκλινη ένημέρωση. Π.χ. άναδημοσιεύεται δολόκληρο τό «Στοχολόγιο» μέ τήν έρευνα της έλληνικής νεολαίας που προγραμμάτισε τό ύφυπουργείο Νέας Γενιάς, κείμενο που είχε κυκλοφορήσει ευρύτατα πριν από τό αντίστοιχο συνέδριο που πραγματοποιήθηκε τό φθινόπωρο του 1984 και τό όποιο ούτε μνημονεύεται ούτε άποτιμάται στο τεύχος των *Ιστορικών*.

3

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΚΡΙΑΡΑ

«Λεξικό της Μεσαιωνικής
Έλληνικής Δημώδους
Γραμματείας», 1100-1669,
«Κροκόδης — μεγαλυνάριον»,
τόμ. Θ', Θεσσαλονίκη, 1985

Κυκλοφόρησε ο ένατος τόμος του μνημειώδους πιά λεξικού της δημώδους ελληνικής που από χρόνια συντάσσεται από ομάδα συντακτών μέ έπικεφαλής τόν καθηγητή Έμμ. Κριαρά. Η περίοδος που καλύπτει είναι άπ' τό 1110 έως τό 1669, έποχή παλαιά δηλαδή αλλά η γλώσσα της σε οργανική σχέση μέ τή σημερινή «καταγραφή» της, έπομένως αναγκαία όχι μόνο για τή επιστημονική έρευνα αλλά και για τή σαφέστερη αίσθηση-κατανόηση όλου του πλάτους των άποχρώσεων και των γλωσσολογικών διαδικασιών μέσα στην ιστορική προοπτική της ελληνικής γλώσσας. Ακόμα και τό άπλό φυλλόμετρομα ενός τέτοιου έργου παρέχει γνώσεις, έρεθίσματα και τή βαθιά συνείσθηση της ιστορικότητας της ελληνικής. Έργο μεγαλόπνοο όπως όλα τά έργα ύποδομής, μακρόπνοο και προπαντός χρήσιμο.

Στόν καθρέφτη σου κοιτιέσαι κι από μόνη σου αγαπιέσαι

Οι διαρρήκτες του άστεως δείχνουν έσχάτως την ιδιαίτερη προτίμησή τους στις συσκευές βίντεο, παραβλέποντας προς στιγμήν τις χάρες των έγχρωμων τηλεοράσεων. Τό βίντεο έχει μπει για τά καλά στή ζωή μας, έτσι πού ή ζωή μας κοντεύει νά καταντήσει ισχνή λεζάντα στήν εικόνα-τής-ζωής-μας πού άλλοι έτοιμάζουν. Έφημερίδες και περιοδικά στους διαγωνισμούς τους τό συγκαταλέγουν στά πρώτα δώρα, δίπλα στους κομπιούτερ. Στήν ύπαιθρο χώρα, τό χειμώνα κυρίως, όταν πιά οί παραστάσεις των έπισκεπτών-φωτοδοτών έχουν ταπεινωθεί από τή λήθη και τήν καθημερινότητα, τά καφενεϊα προβάλλουν κατά 90% σκληρές τσόντες, μέ άμεσο άποτέλεσμα νά αυξάνεται ή κατά κεφαλήν προστασία τής τιμής συζύγων, άδελφών και μονάδων.

Μέσα στόν όλο βιντεοοργασμό, μία άθηναική ντισκοτέκ, άπ' αυτές πού συγκεντρώνουν καθ' έκάστην τούς «πιο έπώνυμους», τή «χρυσή νεολαία», τήν «έλίτ των κοσμικών», καταπώς διαβάζουμε στις άρμόδιες «νυχτερινές» στήλες των

έφημερίδων, τοποθέτησε στά πέριξ τής πίστας τής συσκευής λήψεως και («λάιβ») προβολής των χορευτικών δρωμένων. Έτσι, οί όρχούμενοι μπορούν νά βλέπουν τόν έαυτό τους από τήν όθόνη ένόσω χορεύουν. Κι όχι νά χάνονται στά μάτια του έτέρου χορευτικού ήμίσεος, άχρηαστου πιά, ούτε ν' αφήνονται στις επικίνδυνες παρενέργειες τής κίνησης.

Πρόγονοι του βίντεο, στό τέλος μάλλον τής βασιλείας τους, οί καθρέφτες, τεράστιοι και παμφάγοι, αϊχμαλωτίζοντας τό σώμα, έκμαυλίζοντας τά μάτια. Στά όρια τής αυτοκατανάλωσης, τής σαγήνης όπου ό κυνηγός γίνεται θύμα. Έμοναξιά νά εκμαιεύεται έντέχνως και νά επιβάλλεται άκριβώς όταν οί άνθρωποι βρίσκονται μέ ανθρώπους, όταν τό πλήθος μπορεί νά γίνει όμάδα.

«Στόν καθρέφτη σου κοιτιέσαι κι από μόνη σου αγαπιέσαι» έπιμένει ό Γιώργος Μαργαρίτης (όχι ό δικός μας) σέ σχετικό τραγούδι του. Μόνο πού ό ναρκισσισμός δέν έχει φύλο.

Πα.Μ.

Δεκαπέντε δολάρια

Βάδιζε άνύποπτος στους δρόμους του Γιοχάνεσμπουργκ ό Μπενίτο Χόλμς, είκοσιτριών χρονώ παλικάρι. Συντροφιά μέ μία φίλη του.

Ό άστυφύλακας τούς σταμάτησε. Χωρίς εξηγήσεις. Έβρισε τόν Μπενίτο. Τόν χτύπησε στό κεφάλι μέ τό γκλόμπ του. Έσωτερική αίμορραγία. Κώμα. Ό Μπενίτο πέθανε.

Ό δικαστής έκρινε πώς ό υπεύθυνος για τήν τήρηση τής τάξεως δέν έπιθυμούσε τόν φόνο. Τόν καταδίκασε/νά πληρώσει πρόστιμο δεκαπέντε δολαρίων.

Ό Μπενίτο ήτανε μαύρος. Έ φίλη του λευκή. Ό άστυφύλακας έπέστρεψε ήδη στά καθήκοντά του. Έ πλήρης τάξης άποκατεστάθη.

Όταν σφυρίζουν τά μπρελόκ

Σφυρίζει τό μπρελόκ μόλις τό χάνεις και ξαναβρίσκεις τά χρυσά κλειδιά, γλιτώνεις άπ' τό στρές κι από τό ψάξε και πās χαρούμενος, κεφάτος στή δουλειά.

Νά μās συμπαθεί ό συγχορευμένος ό Τσιτσάνης για τή μάλλον άνομη διασκευή του τραγουδιού του. Έλα όμως πού οί αντιδράσεις μας ήτανε μελοποιημένες μόλις διαβάσαμε τά καλά μαντάτα. Έ «έδεα τής δεκαετίας» χτύπησε κατακέφαλα κάποιον πού ή ιστορία του κλήρωσε νά σώσει τούς άνά τόν κόσμον άφηρημένους. Τό μπρελόκ KEY FINDER, τό μπρελόκ πού άπαντά στό άγωνιώδες, παρακλητικό σφυρίγμα του ιδιοκτήτη του, είναι γεγονός. Άρκει νά βρίσκεται σέ άκτίνα όκτώ μέτρων από τόν πομπό του συριστικού μηνύματος και νά μήν έχουν πέσει οί μπαταρίες. Μέ 1.800 δραχμούλες γίνεσαι κλειδοκράτορας στά σίγουρα και στά ήρεμα.

Δέν έγινε γνωστό άν άπαιτείται κάποιο συγκεκριμένο μουσικό κομμάτι. Μπράμς άς πούμε, Μάικλ Τζάκσον ή Έλίας Ανδριόπουλος. Δέν ξέρουμε επίσης πώς θά τά καταφέρουν αυτοί πού τούς χτύπησε ή άστυφιλία στά παιδικά τους και δέν προλάβανε νά έξοικειωθούν μέ τόν κλέφτικο τρόπο σφυρίγματος ούτε τί θά σκαρφιστούν οί νωδοί ξεχασίρδες.

Έλλίζουμε, άπλώς, νά έπιδοθούν οί συνέλληνες σέ μουσικούς αυτοσχεδιασμούς, ό καθείς και τό μπρελόκ του ή σέ ντουέτο, τρίο, κουιντέτο κτλ. Φανταστείτε π.χ. δέκα χιλιάδες έμμανείς Όλυμπιακούς στήν Καλογρέζα μ' ένα μουσικό μπρελόκ στήν τσέπη, νά σφυρίζουν σέ κάθε δύσκολη για τήν ομάδα τους φάση. Ό χαμός. Έ οργανωμένα «καμάκια», άπλωμένα στό Σύνταγμα, στά σεσημασμένα περάσματα. Ό Λάκης τήν πέφτει στό «θύμα». Έκείνη αντιστέκεται. Ό Σάκης, κολλητός μέν του Λάκη αλλά στήν προκειμένη περίπτωση σέ άπόσταση όκτώ μέτρων, σφυρίζει άνέμελα, κατά προτίμηση τά Παιδιά του Πειραιά ή Σās άρέσει ή Έλλάδα μίς. Όποτε, σφυρίζει ως έκ θαύματος και τό μέλος του Λάκη. Λιποθυμιά.

Θά μπορούσαν νά γίνουν κι άλλες έποικοδομητικές προτάσεις προς τούς καταναλωτές. Έμπιστευόμαστε όμως τήν έν έξουσία φαντασία τους και άρκούμαστε σέ μία και μόνη συμβουλή προς τούς καινοτόμους κατασκευαστές. Τό έπόμενο μπρελόκ νά μπορεί μόλις του σφυρίζουν νά ίπταται και νά προστσεπώνεται, τραγουδώντας μάλιστα σ' όλη του τήν πτήση —μέ τή σχετική μέριμνα για τό 50% τής ΕΛΕΤ.

Τ. Συμπούρης

“Η ΙΔΕΑ ... ΤΗΣ ΔΕΚΑΕΤΙΑΣ”

ΣΦΥΡΙΤΕ: ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΟΛΟ
...και... ΤΟ ΜΠΡΕΛΟΚ ΣΑΣ ΑΠΑΝΤΑ.....

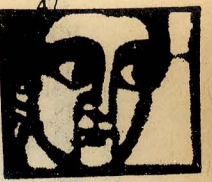
Πριν λίγο κρατούσατε τα κλειδιά σας. Σηκώνετε τραπέζια, ντουί, χαλιά. Πουθενά τα κλειδιά. Είναι τα τρελαινεαία. Τώρα πώς ανοίγουν τό συρτάρι, πώς μπαίνουν στο αυτοκίνητο, στο σπίτι; Όλη αυτή τή φασαρία, θα την αποφεύγατε αν είχατε το... σνενενοήσιμο μπρελόκ KEY FINDER.

Άρκει τα κλειδιά σας να είναι σε άκτίνα 8 μέτρων. Γιατί; Γιατί όσο κι αν φαίνεται καταπληκτικό, όταν σφυρίζετε, τό μπρελόκ σας απαντά και αυτό σφυρίζοντας και σας κατευθύνει εκεί που βρίσκεται.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡΧ: 1800

Θα τό βρείτε στα καταστήματα:
MONTE CARLO 1: Μ. Αλεξάνδρου 50 - Ν. Σμόρνη - Τηλ. 9582.532
MONTE CARLO 2: Αμερικής 19 (ημιάρ.) - Αθήνα - Τηλ. 3801.706

Ζητούνται αντιπρόσωποι σε όλη Ελλάδα
ΧΟΝΔΡΙΚΗ & ΑΝΤΙΚΑΤΑΒΟΛΕΣ: Τηλ. 9582.532 - 9351.382
και ακόμη χιλιάδες εκπληκτικές ιδέες για δώρα για όλες τις ηλικίες

Λογοκρισίες σοβιετικές

Πεντακόσια δολάρια για κάθε Έλληνα κουβάλησε από τη Μόσχα ο πρωθυπουργός μας Άνδρέας Παπανδρέου. Έτσι τουλάχιστον έπιμένει σε άρθρο του στά ΝΕΑ (στis 11 του Μάρτη) ο δημοσιογράφος Μπόρις Κορολιόφ, ανταποκριτής του «Νοβόστι» στην Αθήνα. Δέν θά χαλάσουμε τίς καρδιές μας για (ιμπεριαλιστικές κιόλας) πενταροδεκάρες. Άλλο είναι τό σημείο των δηλώσεών του πού δέν γίνεται νά περάσει άνέτως στά ψιλά.

Η έλευθερία του τύπου, ισχυρίζεται ο κ. Κορολιόφ, έχει δοθεί από την κυβέρνηση (κάπως σάν χάρισμα, σάν γενναιοδωρία) αλλά οι Έλληνες δέν τή χρησιμοποιούν σωστά άφου τό παραρίχουν στην κριτική και τήν άμφισβήτηση. Έξ ίδιων τά άλλότρια; Πιθανότατα. Μιάς και, έντελώς κατά τύχη, τίς ίδιες ήμέρες και ένόνει τής εβδομάδας σοβιετικού κινηματογράφου πού συνδιοργάνωσαν τά άρμόδια ύπουργεία Ελλάδας και Σοβιετικής Ένωσης, σε όμόρροπες δηλώσεις προέβη και ο κ. Ριπακόφ. Είπε λοιπόν ο ένλόγω κριτικός και σύμβουλος του σοβιετικού ύπουργείου Πολι-

τισμού: «Οί κρατικοί υπεύθυνοι πού εξέτάζουν τίς ταινίες μπορούν νά προσθέσουν ή νά αφαιρέσουν τμήματα από τό σενάριο». Κατά βούληση και κατά Ζντάνοφ.

Έν τή ρύμη του λόγου του, ο κ. Ριπακόφ δέν δυσκολεύτηκε νά ύμνήσει τήν άυτόλογοκρισία ως ύψιστη μορφή συνειδητοποίησης αλλά (ώ τής χαιρεκακίας) και έμπορικού πνεύματος, καθόσον είναι ή μόνη όδός σωφροσύνης για νά έλπίζει ο σκηνοθέτης ότι ή ταινία του θά προβληθεί κάποτε.

Ο εύκολότερος τρόπος για νά λυθεί τό πρόβλημα, ποιός δηλαδή και γιατί «δωρίζει» τήν έλευθερία τής γραφής, ένγένει, σε ποιά ποσοστά, ποιός και πώς τή χρησιμοποιεί, είναι εκείνος του κυβερνητικού εκπροσώπου κ. Μαρούδα: «Η έλευθερία του τύπου είναι δεδομένη (πάλι τό ρήμα δίδω) και έχει κατακτηθεί από τον λαό». Έτσι άπλά.

Λογοκρισίες φεμινιστικές

Η κρατικοποίηση του φεμινισμού διαθέτει τον συγκεκριμένο φορέα της, τήν Ένωση Γυναικών Ελλάδας. (Παρμεπι-

πτόντως: ο εύτελισμός των σ' αυτήν οργανωμένων γυναικών, συχνά από όμοφυλές τους, με την κατά κόρον εκμετάλλευση του όρου «ΕΓΕΣ» —ή επί τό αρχαιοαγγλικότερον ΕΓΕ's κατά Μεσημβρινή— και τής όμοσχίας του με τά άεικίνητα ζωντανά μόνο ύψηλό χιούμορ δέν προδίδει). Η ΕΓΕ διεκδικεί τήν άποκλειστικότητα στή νομή του λόγου των γυναικών. Κι αυτή της ή διεκδίκηση γίνεται πράξη εκεί όπου άρχει τό ΠΑΣΟΚ: στα κρατικά μέσα μαζικής έπικοινωνίας, τήν τηλεόραση και τό ραδιόφωνο.

Έτσι, στις 8 του Μάρτη, ήμέρα τής γυναίκας, ΕΡΤ-1 και ΕΡΤ-2 λογόκριναν έν άγαστή συμπνοία ό,τι περίσσευε, ό,τι υπερέβαινε τά θέσμια και τά κόσμια. Τό Β' πρόγραμμα του ραδιοφώνου άκύρωσε τήν ύστάτη στιγμή τή μετάδοση μηνυμάτων από γυναικείες οργανώσεις (ΕΓΕ, ΟΓΕ, Κίνηση δημοκρατικών γυναικών, Σύνδεσμος για τά δικαιώματα τής γυναίκας), έπειδή ή ΕΓΕ δέν εύαρεστήθηκε νά στείλει εκπρόσωπό της. Κι αυτό έπειδή, λέει, δέν είδοποιήθηκε έγκαίρως, άρα δέν προλάβαινε νά έτοιμαστέ για τό σχετικό δίλεπτο. Πρόσχημα έλάχιστο εύσημο.

Η ΕΡΤ-2, στον ίδιο ντορό, δέν άφησε τή συνέντευξη τής Σιμόν ντέ Μποβουάρ νά ανακλαστέ στο καθημερινό μεση-

μεριάτικο «Καλειδοσκοπία» της. Η υπεύθυνη τής έκπομπής άπαίτησε νά συνοδεύεται ή συνέντευξη τής Γαλλίδας φεμινίστριας από παραπεμπτικό: «Έχει κάποιο έπίσημο χαρτί από τήν ΕΓΕ;», κατακεραύνωσε τους δημοσιογράφους.

«Εύτυχώς», πάντως, είμαστε πάτσι με τους σύμμαχους Γάλλους. Ο άρχιεπίσκοπός τους άναθεμάτισε προσφάτως τον «βλάσφημο» Νίκο Καζαντζάκη και τον (ζανα)έξαπέστειλε στο πύρ τό έξώτερον, μαζί με τον Μάρτιν Σκορτσέζε πού θέλησε νά κινηματογραφήσει τον Τελευταίο πειρασμό (ο σκηνοθέτης είχε καταφύγει στο Παρίσι άφου προηγουμένως άπέτυχε νά βρεί χρηματοδότες στις Ένωμένες Πολιτείες, όπου έπίσης σκόνητασε σε ιεροεξεταστές). Στην παρέα τους κι ο Ζάν Λύκ Γκοντάρ πού άκουσε πρό καιρού τά μύρια όσα παπικά για τή «βδελυρή» του ταινία Χαίρε Μαρία.

ΜΙΚΡΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Δέν είναι μόνον οι σεξολόγοι — άφροδισιολόγοι — ψυχοθεραπευτές πού κοσμοούν καθ' έκάστην τίς διαφημιστικές στήλες των έφημερίδων.

Κι άλλοι «συνάδελφοί» τους ζήλωσαν φαίνεται τή δόξα και τά κέρδη τους και άναλαμβάνουν νά θεραπεύσουν πάσαν νόσον.

Τηλεφωνώντας τους μαθαίνεις πώς δέν τυγχάνουν άκριβώς είπειν γιατροί αλλά «ιατρικοί έπισκέπτες», «έμπορικοί άντιπρόσωποι φαρμακοβιομηχανιών», άπόφοιτοι κάποιας σχολής παραϊατρικών έπαγγελμάτων κ.λπ. Κι άν έμμέσως δηλώνονται μαθητές του Ίπποκράτη, άς ύψεται ή πυκνότητα των μικρών άγγελιών έξαιτίας τής όποιας διαγράφονται μερικές διασαφητικές λεπξούλες.

ΔΥΣΚΟΙΛΙΟΤΗΤΑ ΕΧΟΥΝ, ΧΙΛΙΑΔΕΣ Ελληνίδες και Έλληνες, διότι βελτιώθηκε η διατροφή τους αλλά χωρίς τις χωριάτικες συνταγές με χόρτα και όσπρια. Τη διώχνετε ευκολότατα με χόρτα — όσπρια των βουνών Ελβετίας Μπανάλαξ. Ελάτε Ερμού 58.

ΓΙΟΡΤΕΣ ΤΕΛΕΙΩΣΑΝ. ΟΛΟΙ ΚΑΙ όλες πήραν κιλά και θα πάρουν και άλλα το Πώξεις, μετά. Τώρα που είσθε νέοι ακόμη, μην αφήνετε τα κιλά να διπλώνουν. Ακολουθήστε τη μέθοδο ΜΕΝΤΙΜΠΟΝ Ελβετίας με επιτυχία από φυτά. Δωρεάν οδηγίες. Ελάτε, δείτε και αποφασίστε. Ερμού 58, κοντά στην εκκλησία Καπνικαρέας ειδικό επιστημονικό κατάστημα.

ΜΗΤΕΡΕΣ ΕΑΝ και το δικό σας παιδάκι κάνει ακόμα τσίσινα στο κρεβάτι λύνετε άμέσως το πρόβλημά σας με την μέθοδο του ΡΩΣΟΥ καθηγητή ΠΑΥΛΩΦ. Για παιδιά ηλικίας 5-25 ετών. ΤΗΛ. 5238475 - 5234716.

Στήν εξάρτυσή τους συγκαταλέγονται ο γνωστός εκείνος Ίβάν Πέτροβιτς Παβλόφ και οι άπόψεις του για τή λειτουργία των άδένων και τά εξαρτημένα άνακλαστικά, τά προστιμόν, τά μεντιμόν, τά μποναλάξ και άλλα εύώνυμα φυτικά παρασκευάσματα, φερμένα συνήθως από τίς κορφές των έλβετικών Άλπεων. Στο παραεμπόριο τής ύγείας κυκλοφορούν και γνώμες έπιστημονίζουσες περί του κοινωνικού γίνεσθαι. Έπισημαίνεται,

π.χ., ή μεταπολεμική βελτίωση τής διατροφής των Έλλήνων καταναλωτών και ο ρόλος των έορτών και πανηγύρεων στο «δίπλωμα των κιλών». Όλίγη όμοιοθεραπευτική, μόλιχη βοτανολογία και τό σχετικό καμουφλάξ κάτω από ιατρικοφέρνουσα όρολογία και, με δεδομένα τήν πολυφαρμακία και τίς βαθιές ρίζες πού διαθέτουν τά μαντζούνια, οι κάθε λογής άγιές Άθανασίες και τά συνταγολογία του πάτερ Γυμνάσιου, μιά χαρά πάνε οι δουλειές. Πώς άλλιώς θά μπορούσαν νά χαραμίσουν ένα μαντσο χιλιάρικα ήμερησίως, καιρούς και ζαμάνια τώρα, μονάχα για διαφήμιση;

Άν τουλάχιστον οι «κοιλίες» του Έθνικού Συστήματος Ύγείας και οι «δίπλες» του Έθνικού Όργανισμού Φαρμάκων άντιμετωπίζονταν ίκανοποιητικά μ' ένα δυό μεντιμποναλάξ, άξιος ο μισθός τους.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Διάβασα στο 35ο τεύχος του περιοδικού σας όσα σέ άρθρο του παρεκβατικά, βιαστικά, βία, ανεπίτρεπτα γράφει για μένα ο συνεργάτης σας κ. Γ. Μαργαρίτης.

Πρώτα πρώτα θά ήθελα να ξεκαθαρίσω, για να αρθεί κάθε πιθανή παρεξήγηση, ότι δεν υπηρετώ στο Κ.Ε.Μ.Ε. ούτε κατά κάποιο τρόπο επηρέασα ποτέ η επηρεάζω τις αποφάσεις του. Ύστερα ότι με τον κ. Μαργαρίτη δεν γνωριζόμαστε και κατά συνέπεια, αφού δεν είχα παλιότερα προβάλλει γραπτά τις απόψεις μου για τις «ιστοριογραφικές σχολές», δεν θά έπρεπε να στηριχθεί στα όσα άλλοι προφανώς του υπέβαλαν, μιά και είναι γνωστό ότι στο περιθώριο των επιστημονικών ένασχολήσεων πολλά λέγονται και περισσότερα μεθοδεύονται. Ακόμα, πρέπει να ξέρεи ότι ποτέ δεν κρατούσα κεραυνό — αυτό προϋποθέτει δύναμη που εγώ ποτέ δεν είχα — για να κατακραυώνω τους άλλους. Ο κ. Μαργαρίτης επομένως θά έπρεπε να είναι πιο προσεκτικός, όταν γράφει, γιατί, αφού εύκολα στο μικρό σας τόπο πληροφορούμαστε τις παρέες των άλλων, κινδυνεύει να αποδειχθεί ακόμη και ιδιοτελής.

Όποιος κατέχεται από τό πάθος για την ιστορική μας παιδεία στρέφει την κριτική του προς όλες τις κατευθύνσεις και όχι μόνο προς εκείνη που είναι ή πιο αδύναμη, ή πιο ανυπεράσπστη και τό κυριότερο έξω από τό πεδίο των προσωπικών του επιδιώξεων. Σάν να μήν είναι τό πρόβλημα συνολικότερο, από καιρό τά βάζει με ένα μικρό παιδί, τή μέση εκπαίδευση, και αυτός ένας μορφωμένος, ένας καλλιερημένος, ένας δραματιστής καταδέχεται να ρίχνει σφαίρες στο μικρό αυτό παιδί. Για τό μεγάλο ούτε κουβέντα: σιωπές αγαπημένες του κ. Μαργαρίτη. Έτσι όμως παύει να είναι αξιοπίστος. Κάτι περισσότερο: Ο κ. Μαργαρίτης — είναι όλο φάνερο στις γραμμές που σχολιάζω — επιχειρεί να γίνει ό

εκφραστής μιάς έλίτ που αυτή μόνο ξέρει και γι' αυτό δικαιοῦται να διαχειρίζεται όλο τό παρελθόν, πράγμα πολύ ανησυχητικό.

Νά όμως και κάτι που έχει καλά πληροφορηθεί: όμιλει για «κάποια σύντομη διάβασή μου από τό Παρίσι». Πράγματι, και λυπάμαι γι' αυτό, στην ώραία αυτή πόλη έχω μείνει μόνο 24 ώρες.

Τέλος, κύριε διευθυντά, επιτρέψτε μου να τό πώ, όχι βέβαια χωρίς φόβο, ότι τό περιοδικό σας — είναι και προσωπική μου έντύπωση — έχει γίνει πιά ένα «μικρό» κέντρο εξουσίας, κάτι που από καιρό ήθελα αλλά άμελοῦσα να σάς γράψω.

Γιάννης Γιαννόπουλος

Στόν κ. Γιαννόπουλο ό συνεργάτης μας Γ. Μαργαρίτης απαντά:

Διάβασα με προσοχή στην επιστολή σας όσα άόριστα, βιαστικά, βία και ανεπίτρεπτα μου άποδίδετε.

Πρώτα πρώτα θά ήθελα να ξεκαθαρίσω όσα έσείς ξεκαθαρίζετε. Δεν προσδιόρισα σε κανένα μου κείμενο την άκριβή επαγγελματική σας σχέση με τό ΚΕΜΕ γιατί είναι κάτι που δεν ένδιαφέρει ούτε έμένα ούτε τους άναγνώστες. Έκει όμως που θά διαφωνήσω είναι στο κατά πόσον επηρεάζετε τις αποφάσεις του ως προς την ιστορική παιδεία. Έίστε ό συγγραφέας του κύριου μέρους του βιβλίου Έισαγωγή στις ιστορικές πηγές που άποτελεί μιά από τις μεγαλύτερες καινοτομίες της διδασκαλίας της ιστορίας στις μέρες μας. Διδάσκετε, μαζί με τον κ. Βώρο, τή Διδακτική της Ιστορίας στη ΣΕΛΑΜΕ Άθηνών που έπιτροπεύεται από τό ΚΕΜΕ. Έκπροσωπείται τους διαχειριστές της ιστορικής παιδείας μας σε κάθε είδους σεμινάριο έπιμόρφωσης ή πληροφόρησης των λειτουργών μέσης εκπαίδευσης (των ΕΛΜΕ ή του ύπουργείου) για τή διδασκαλία της ιστορίας. Έχω προσωπικά παρα-

κολουθήσει μερικά από αυτά και εκεί όδηγήθηκα στο συμπέρασμα από τά δικά σας λόγια ότι έχετε ένημερωθεί για τά σύγχρονα ρεύματα ιστορίας στη Γαλλία. Έάν δεν ισχύει, τότε ακόμα χειρότερα για σάς. Όπωςδήποτε δεν πείθετε ούτε έμένα ούτε κανέναν άλλο συνάδελφο όταν ισχυρίζεστε ότι είστε άμέτοχος της διδασκαλίας της ιστορίας όπως αυτή γίνεται σήμερα στόν τόπο μας. Ο ανεξήγητος πόθος σας — στόν όποιο θά επανέλθω — να παρουσιάσετε έμένα (έναν ώρομισθιο καθηγητή Μεταλυκειακού Προπαρασκευαστικού Κέντρου) σάν εξουσία και τον έαυτό σας ως διωκόμενο από αυτήν πολιτή, σάς όδηγει σε μιά σημαντική άποποίηση των εϋθυνών σας. Γιατί;

Η έπόμενη παράγραφός σας στερείται διαύγειας όπως ίσως διαπιστώνετε κι έσείς. Όπωςδήποτε δεν έχετε διαβάσει τό άρθρο μου γιατί σε ένάντια περίπτωση θά γνωρίζατε ότι οι αιχμές του στρέφονται ένάντια στόν πανεπιστημιακό κ. Ράμφο και όχι ιδιαίτερα έναντίον σας ή έναντίον της μέσης εκπαίδευσης με την όποια προφανώς αισθάνεστε ότι ταυτίζεστε. Και είναι νομίζω άυτονόητο τό δικαίωμά μου να άσχολουμαι με τά προβλήματα ενός συστήματος στο όποιο και για τό όποιο εργάζομαι. Βρίσκομαι στη δυσάρεστη θέση να διδάσχω τό δικό σας βιβλίο, σύμφωνα με τις δικές σας όδηγίες στις τάξεις των άμύχανων παιδιών. Πιθανολογείτε ότι άλλου (στά πανεπιστήμια;) γίνονται χειρότερα. Ίσως να χεζτε δικιο. Δεν μπορώ όμως να κρίνω παρά μόνο εκείνα που γνωρίζω.

Ακόμα, άντι να άποφεύγετε κάθε άντιπαράθεση επί της ουσίας άποκαλύπτοντας τις βαθιές τάσεις του ψυχικού μου κόσμου (που θέλουν να με κάνουν εκφραστή κάποιας έλίτ με άποκλειστικότητα στην ιστορική γνώση), καλά θά κάνατε να δεχτείτε να συζητήσετε με μεγαλύτερη άνοχή τά προβλήματα της ιστορικής παιδείας. Όπωςδήποτε για να γίνει έγκυρη και σοβαρή ή συζήτηση θά ήταν καλό να άσχοληθείτε με τή γενική σας παιδεία. Νά μάθετε για παράδειγμα καλύτερα τό τί σημαίνει ή λατινική λέξη status γιατί ή έρμηνεία που της άποδίδετε στη σελίδα 25 του βιβλίου σας είναι λαθασμένη και τά παιδιά της Γ Δέσμης τό άνακαλύπτουν και ρωτούν σχετικά.

Τέλος, μου είναι άκατανόητη ή προσπάθειά σας να παρουσιάσετε όχι μόνο έμένα αλλά και τον Δεκαπενθήμερο

Πολίτη σάν «κέντρο εξουσίας» που σάς προκαλεί φόβο. Υποθέτω ότι πρόκειται για μιά έξοχη διπλωματική κίνηση. Άποδίδουμε σε όποιον δείχνει μιά κριτική άπέναντί μας στάση προθέσεις και ιδιότητες που δεν έχει, μεταφέρουμε τή συζήτηση σ' αυτές και προσπερνάμε την ουσία της κριτικής χωρίς να δίνουμε στόχο και να κουραζόμαστε ψάχνοντας για έπιχειρήματα. Ο φόβος σας δεν έχει αιτία την «εξουσία» του Δεκαπενθήμερου Πολίτη αλλά μιά κριτική που δυσκολεύεστε να δεχτείτε. Τελικά την κριτική, και τό θεσμό της κριτικής, θέλετε να άποφύγετε. Άλλά για τήν ιστορία μιλούσαμε κ. Γιαννόπουλε, μ' αυτήν τί θά γίνει;

Γιώργος Μαργαρίτης

ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΝΤΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΑ ΑΛΛΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Φίλοι του Πολίτη,

Μιάς και «τυγχάνω» άμετανόητη όπαδός της άποψης του διαλόγου και της ΠΟΛΙΤΗΚΗΣ παρέμβασης στις κάθε είδους πολιτικές διαδικασίες επιλογών και ρυθμίσεων μέσα από τον άχαρο, αναγκαστικά ή και προσχηματικά, δρόμο του έφυκτου, που υπηρετούν θετικά ή άρνητικά οι κατά τους καιρούς κρατούντες, σάς παρακολουθώ και σάς διαβάζω όπως πάντα με άρκετή προσοχή, ύπομονη και προσδοκίες.

Γιατί ποιός άλλος άν όχι οι λειτουργοί του λόγου, της εκφρασης και της επικοινωνίας θά μπορούσε να βοηθήσει σε τοῦτο τον τόπο (γιατί όχι και σε τούτη τή γη) την άποκάλυψη των «κουκουλωμάτων» που είναι ό πιο ένδεδειγμένος τρόπος για τά «κρατούντα συμφέροντα» στην προσπάθειά τους να κλείνουν τό δρόμο της άλήθειας και άρα τό δρόμο της προόδου, της έλευθερίας, της δικαιοσύνης, άν βέβαια αυτές οι λέξεις δεν θεωρούνται πιά τετριμμένες.

Άλλά βεβαίως ή άποκάλυψη ποτέ δεν γίνεται άποφθγματικά, έπιλεκτικά, άπεκτριώτα και πολύ περισσότερο με βάση τις «ρήσεις» των κατ' έπάγγελμα «κουκουλωμάτων».

Και αυτό τό λέω όχι μόνο γιατί με άφορα τό σημείο άναφοράς σας σε έργο δικό μου

(από τό κείμενο: «Στήν ΕΣΣΔ» τεύχ. 34, σελ. 6, στήλη γ' «...Κουκουλώθηκε τό θέμα τών συντάξεων τών πολιτικῶν προσφύγων ὅπως ὅπως μέ κάτι ψήφουλα πού θά δώσουν οἱ Σοβιετικοί») πού θεωρῶ ἀνακριβές καί ἐπιπόλαιο, ἀλλά κυρίως γιατί προβληματίζομαι μέ ἕνα πλῆθος κουκουλώματα πού περιμένουν τήν ἀποκάλυψη τούς, ἀπό κάποιον ΠΟΛΙΤΗ, ἀπό κάποιον ΤΥΠΟ, ἀπό κάποιον ΓΡΑΦΟΝΤΑ ἢ ΟΜΙΛΟΥΝΤΑ στό πεδίο τῆς ἐλεύθερης ἔκφρασης.

Θά πείτε ἴσως; Δύσκολο πράγμα. Ὅλοι δουλεύουμε στό πλαίσιο τοῦ ΕΦΙΚΤΟΥ, καθένας ἀπό τήν ἐπαλήθεια του καί μέ τή δικαιοματική ἴσως, μεταφυσική σχεδόν, ἔξαρσή του.

Μπορεῖ καί νά συμφωνοῦμε ὅλοι σ' ἕνα παιχνίδι ρόλων. Μά ἀναρωτιέμαι. Δέν θά μπορούσαμε τάχα νά ὑπηρετήσουμε τουλάχιστον ἕναν κώδικα πραγματικοῦ διαλόγου, ἕναν κώδικα ἐλέγχου καί κριτικῆς; Μιά συνεπῆ ἔκφραση ἀπόψεων χωρίς προκαταλήψεις μέ ἀφετηρία τήν ἀποκάλυψη τῆς δικῆς του ὁ καθένας ταυτότητας;

Υπάρχουν βέβαια καί οἱ λίγοί πού τό προσπαθοῦν. Μέσα ἀπό πολεμικές πολλῶν ἀποχρώσεων καί ἐπιπέδων. Μέσα ἀπό δυσκολίες καί ἀμφιβολίες γιά τή χρησιμότητα. Ἔτσι, σάν αὐτοσκοπό. Λίγο εἶναι;

Μέ ἀγάπη
Ρούλα Κακλαμανάκη

Εὐχαριστοῦμε τή φίλη ὑπουργό. Πράγματι, τό θέμα τών συντάξεων τών πολιτικῶν προσφύγων μπορεῖ νά μήν κουκουλώθηκε κι ἐμεῖς ἐπιπόλαιο νά θεωρήσαμε ὅτι συνεχίζεται ἡ τακτική ἐτῶν ὅπου οἱ παλαιοὶ ἀγωνιστές πού κατέφυγαν στίς ἀνατολικές χώρες ἔχαναν ἀκόμα καί τά στοιχειώδη ἀσφαλιστικά τους δικαιώματα. Ἄν τώρα ἐμεῖς θά διαψευστοῦμε τόσο τό καλύτερο: πάει νά πῆ ὅτι οἱ ἄνθρωποι θά παίρνουν τή σύνταξή τους. Καί δέν μπορούμε παρά νά ἀναγνωρίσουμε τίς προσπάθειες τῆς κ. Κακλαμανάκη γιά νά δικαιωθοῦν στοιχειώδη καί ἀπαράγραπτα δικαιώματα, ὅπως ἡ σύνταξη.

Καί γιά τή δεοντολογία τοῦ διαλόγου θά συμφωνοῦσαμε μέ τή φίλη ὑπουργό. Πράγματι προϋπόθεσή του ἔχει «μιά συνεπῆ ἔκφραση ἀπόψεων χωρίς προκαταλήψεις μέ ἀφετηρία τήν ἀποκάλυψη τῆς δικῆς του ὁ

καθένας ταυτότητας». Καί ἀναρωτιόμαστε: τί κάνει ὥστε, τόσο καί τόσο «λειτουργοί τοῦ λόγου, τῆς ἔκφρασης καί τῆς ἐπικοινωνίας» νά ἐμφανίζονται καθημερινά ὡς ποδηγετικός μηχανισμός τῆς σκοπιμότητας καί τῆς ἀνεπικοινωνίας θολώνοντας, ἀκριβῶς, τήν ταυτότητά τους; Δέ νομίζουμε ὅτι ἔχει νά κάνει τό φαινόμενο μέ τή φαιλότητα τῶν προσώπων. Τήν πολιτική πού δημιουργεῖ αὐτούς τοὺς ἀλλοτριωτικούς μηχανισμούς προσπαθοῦμε νά ἀνιχνεύσουμε. Καί τά συμπεράσματά μας, γιά τήν ποιότητα τῆς κυρίαρχης πολιτικῆς εἶναι μᾶλλον ἀπαισιόδοξα, ἀκόμα καί γιά ὅ,τι μοιάζει ὡς δρόμος τοῦ ἐφικτοῦ ἔτσι καθῶς ἀκυρώνει καί τίς καλύτερες τῶν προθέσεων. Σκεφτόμαστε πάντως πῶς αὐτό δέν εἶναι λόγος νά μὴ συνεχίζεται ἡ διαμάχη τῶν ἀπόψεων.

ΚΟΙΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΑΝΤΑΡΤΩΝ ΦΕΝΤΑΓΙΝ ΤΟΥ ΙΡΑΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΚΟΥΡΔΙΣΤΑΝ ΤΟΥ ΙΡΑΝ

Πρός τοὺς λαοὺς τῆς Περσίας καί τοῦ κόσμου
Πρὸς τὰ προοδευτικά κόμματα καί ὀργανώσεις

Ἡ κυβέρνηση τῆς Ἰσλαμικῆς Δημοκρατίας ἔχει ἐξαπολύσει ἐδῶ καί περισσότερα ἀπὸ πέντε χρόνια ἕναν καταστροφικό πόλεμο ἐναντία στὸν κούρδικο λαό. Γιά νά πετύχει τό σκοπό τῆς δέ σταματάει μπροστά σέ κανένα ἐγκλημα. Παρόλο πού βλέπει τό ἀδιέξοδο τῆς προσπάθειάς της νά χτυπήσει τὸν ἀγῶνα τοῦ κούρδικου λαοῦ, ἀδιέξοδο πού ὀφείλεται στή σταθερότητα τοῦ κούρδικου λαοῦ γιά κοινωνική, ἐθνική καί οἰκονομική ἀπελευθέρωση καί στό ὅτι σέ κάθε γωνιά τοῦ Κουρδιστάν ἡ κυβέρνηση χτυπιέται ὀλοένα καί περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἀντάρτες Πεσμάργκ, παρ' ὅλ' αὐτά συνεχίζει νά καταβάλλει νέες προσπάθειες.

Ἡ κυβέρνηση τῆς Ἰσλαμικῆς Δημοκρατίας ἔχει δώσει ἐντολή νά ἀδειάσουν περισσότερα ἀπὸ 60 χωριά τοῦ Κουρδιστάν ἀπειλώντας τοὺς κατοίκους τους ὅτι θά τὰ καταστρέψει. Ἡ πολιτική τῆς καταστροφῆς τῶν χωριῶν ἔχει θεθεῖ σ' ἐφαρμογή. Ἀλλά μετὰ ἀπὸ λίγο καιρὸ ἀποδείχτηκε ὅτι ἡ πολιτική αὐτή δέν περιορίστηκε μόνο στό παραπάνω χωριά. (Ἄλάν, Σουϊσναϊτί, Κεβρέκ, Σαρντέστ) καί οὔτε πρόκειται νά μείνει ἐκεῖ. Ἡ κυβέρνηση τῆς Ἰσλαμικῆς Δημοκρατίας βρισκόμενη σέ ἀπόγνωση ἐφαρμόζει τελευταία ἴδια πολιτική στίς περιοχές Σερσαχάν Ναγκατέ καί Πιρανσάχρ.

Στήν περιοχή Σερσαχάν οἱ μισθοφόροι τῆς Ἰσλαμικῆς Δημοκρατίας ἔβαλαν φωτιά στό χωριὸ Κανιζάρντ καί Ἀχμετγαρίπ, κατέστρεψαν τά σπιτία μπροστά στό μάτια τῶν κατοίκων τους καί ἀπέλησαν τοὺς κατοίκους 10 χωριῶν τῆς πε-

ριοχῆς νά τὰ ἀδειάσουν. Τό καθεστῶς πραγματοποίησε τήν ἀπειλή του καίγοντας τό χωριὸ Ντολενί καί ἀδειάζοντας τὰ χωριά Ζαβγιάν καί Χαρτάπ.

Τό μέγεθος τῶν ἐγκλημάτων τῆς καταστροφῆς τῶν χωριῶν δείχνει ὅτι ἀπειλεῖται ἡ ζωὴ τῶν κατοίκων ἐκεῖ. Τό καθεστῶς πιστεῖ ὅτι καταστρέφοντας τὰ χωριά αὐτά κι ἐκπατρίζοντας τοὺς κατοίκους τους — πού 5 χρόνια τώρα ἔχουν ἐκτός ἀπ' τοὺς βομβαρδισμούς, τὰ ἐγκλήματα τῆς Ἰσλαμικῆς Δημοκρατίας καί τοῦ οἰκονομικοῦ ἀποκλεισμοῦ — θά μπορέσει νά γονατίσει αὐτό τό λαό.

Τό Δημοκρατικό Κόμμα Κουρδιστάν τοῦ Ἰράν καί ἡ Ὄργανωση Ἀνταρτῶν Φενταγίν τοῦ Ἰρακικοῦ Λαοῦ καλοῦν μ' αὐτή τήν διακήρυξη:

1. Τὸν κούρδικο λαό νά ξεσηκωθεί ἐναντία σ' αὐτήν τήν ἀντιδραστική πολιτική καί νά συνεργαστεῖ μαζί μέ τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις στὸν ἀγῶνα ἐναντία στίς καινούργιες προσπάθειες τῆς κυβέρνησης.

2. Ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Περσίας νά ἐντείνουν τὸν ἀγῶνα τους ἐναντία στό ἀντιδραστικό καθεστῶς τῆς Ἰσλαμικῆς Δημοκρατίας καί τὴν πολιτικὸν ἐκπατρισμοῦ καί τῆς καταστροφῆς τῶν χωριῶν, καί νά ὑποστηρίξουν τὸν δίκαιο ἀγῶνα τοῦ κούρδικου λαοῦ.

3. Ὅλες τίς προοδευτικές καί ἐπαναστατικές ὀργανώσεις καί κόμματα νά ἐκπληρώσουν τό ἐπαναστατικὸ καθήκον τους καί νά ὑποστηρίξουν τὸν προοδευτικὸ — ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα τοῦ κούρδικου λαοῦ, νά ἀποκαλύψουν τὰ ἀμέτρητα ἐγκλήματα τοῦ καθεστώτος στό Κουρδιστάν καί τήν ἀπάνθρωπη — ἀντιδραστική φύση τῆς πολιτικῆς του, καί νά μεταφέρουν τή φωνή τοῦ κούρδικου λαοῦ σ' ὅλη τήν Περσία καί τὸν κόσμο.

4. Τίς προοδευτικές καί δημοκρατικές ὀργανώσεις καί κόμματα ὅλου τοῦ κόσμου νά ὑποστηρίξουν ἀκόμα περισσότερο τὸν ἐπαναστατικὸ ἀγῶνα τοῦ κούρδικου λαοῦ, νά καταγγείλουν καί νά ματαιώσουν τὴ συνέχισή τῆς πολιτικῆς καί νά μεταδώσουν τὴ φωνή τοῦ κούρδικου λαοῦ σ' ὅλο τὸν κόσμο. Μ' αὐτό τὸν τρόπο θά ξεσκεπάσουν σ' ὅλο τὸν κόσμο τοὺς ὑποστηρικτές τοῦ καθεστώτος, τὴν πολιτικὴ ἐκπατρισμοῦ μέσ στὸν κούρδικο λαό.

Δημοκρατικὸ Κόμμα Κουρδιστάν τοῦ Ἰ-
ράν
Ὄργανωση Ἀνταρτῶν Φενταγίν τοῦ Ἰ-
ρακικοῦ Λαοῦ

«Μετάφραση καί ἀνατύπωση:
ἀπὸ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ΟΑΦΙΑ καί τοῦ
ΔΚΚΙ στήν Ἑλλάδα»

Μάρτης, 1985

